ประวัติศาสตร์อาหรับ และกำเนิดอิสลาม

History of the Arabs

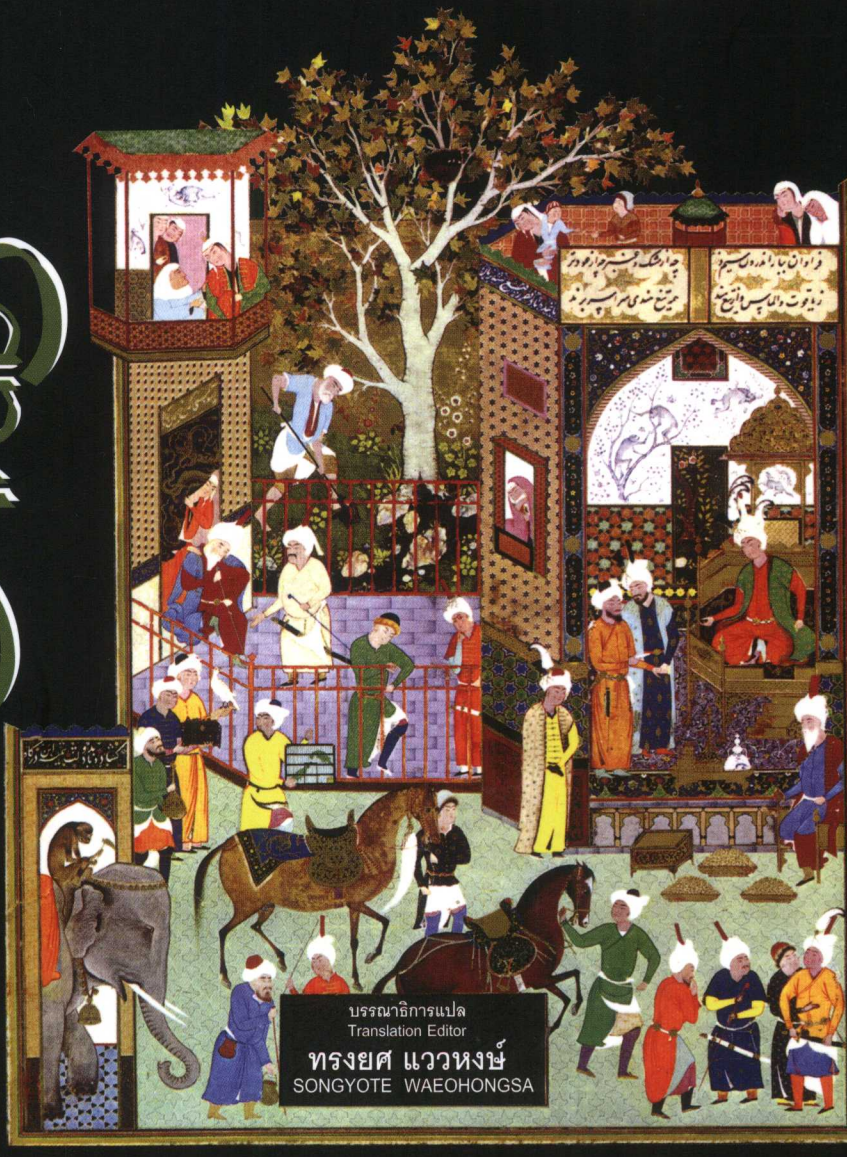

บรรณาธิการแปล
Translation Editor
ทรงยศ แววหงษ์
SONGYOTE WAEOHONGSA

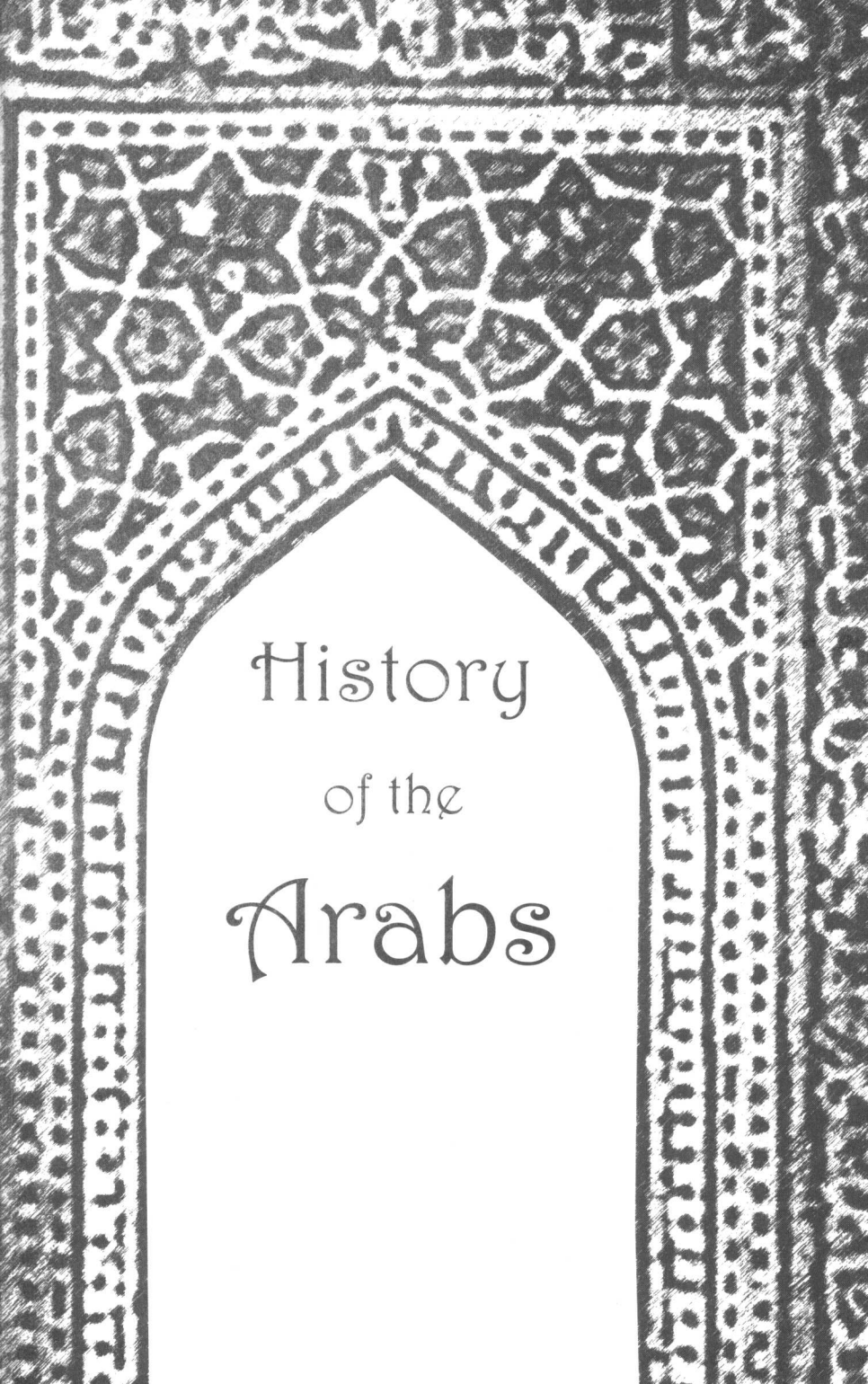
History
of the
Arabs

ประวัติศาสตร์อาหรับ และกำเนิดอิสลาม
History of the Arabs

บรรณาธิการแปล : ทรงยศ แววหงษ์
Translation Editor : Songyote Waeohongsa

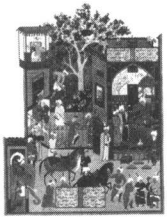

ภาพจากปก
Nushiravan receives an embassy from the King of Hind
จากหนังสือ *Shahnameh, The Epic of the Kings: The national epic of Persia by Ferdowsi*, 1977

ออกแบบปกและรูปเล่ม : DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD.
Tel. 0 2455 3932, 0 2455 3995

จัดพิมพ์โดย
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
Toyota Thailand Foundation
186/1 หมู่ 1 ถนนทางรถไฟเก่า ต.สำโรงใต้ อ.พระประแดง
จ.สมุทรปราการ 10130
โทรศัพท์ 0 2386 1393-5 โทรสาร 0 2386 2880
186/1 Moo 1 Old Railway Road, T.Samrong Tai, A.Prapadaeng, Samutprakan 10130
Tel. 0 2386 1393-5 Fax. 0 2386 2880

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร/โทรสาร 0 2433 8713
413/38 Arun-amarin Road, Bangkoknoi, Bangkok, Siam 10700
Tel./Fax. 0 2433 8713
http://www.textbooksproject.com

สารบัญ

ชาวอาหรับในฐานะชนเผ่าเซไมต์อารเบีย อู่กำเนิดแห่งชนชาติเซไมต์ 2
การสำรวจดินแดนสมัยใหม่ 7
เซไมต์กับสายสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์ 10

วิถีแห่งเบดูอิน 20
ชนเผ่าเร่ร่อน 20
รัชสิอา 23
ความเป็นศาสนา 25
ความผูกพันในตระกูล 25
อะซะบียะฮ์ 27
ชีค 28

ชาวนาเบเทียน และรัฐเล็กรัฐน้อย ในอารเบียเหนือและกลาง 32
อาณาจักรนาเบเทียน 32
ต้นกำเนิดแห่งอักขระซีนายติก 36
เปตรา 41
พัลมีเรนา 42
โอเดนัธและเซโนเบีย 46
อาณาจักรกอสซานิดส์ 51
อาณาจักรซีโร-อาหรับเมื่อยามรุ่งเรือง 54
มุนดีร์ โอรสแห่งฮาริษ 56
การล่มสลายของ บะนู กอสซัน 56
ชาวลักมิดส์ 58
ฮิรอฮ์ ในยามที่มีอำนาจสูงสุด 61
ราชวงศ์เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ 62
คินดะฮ์ 64

มุฮัมมัดศาสดาแห่งอัลลอฮ์ 70

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวรรณคดี 88
การแพทย์ 89
อะลี อัล ตะบะรี 91
อัล ราซิ 92
อัล มะจูซิ 94

อิบนุ สินา 95
ปรัชญา 100
อัล คินดี 101
อัล ฟารอบิ 102
ภราดรแห่งความจริงใจ 104
ดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์ 105
อัล บัตตานิ 110
อัล บิรูนี 110
อุมัร อัล คัยยาม 112
โหราศาสตร์ 114
ตัวเลขอารบิค 115
อัล ควาริซมิ 116
การเล่นแร่แปรธาตุ 118
อัล ญาฮิซ 121
การเจียระไน 121
ภูมิศาสตร์ 122
เรื่องราวของกรีก 123
"โลกกับสัณฐานครึ่งทรงกลม" 124
นักภูมิศาสตร์เชิงอักษรศาสตร์ 125
ยากูต 126
การเขียนประวัติศาสตร์ 128
ยุคต้นของนักประวัติศาสตร์ที่เป็นทางการ 130
อัล ตะบะรี 131
อัล มัสอูดิ 133
เทววิทยา 135
ศาสตร์แห่งหะดีษ 136
บทบัญญัติทั้ง 6 เล่ม 138
หลักนิติศาสตร์ 140
สำนักคิดออร์โธด็อกซ์ทั้ง 4 141
หลักจริยธรรม 145
วรรณกรรม 148
งานวรรณศิลป์ 149
อาหรับราตรี/พันหนึ่งราตรี 152
บทกวี 155

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

(Toyota Thailand Foundation-TTF)

ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ในโอกาสที่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ดำเนินงานมาครบรอบ 30 ปี ด้วยเงินทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 30 ล้านบาท ซึ่งมูลนิธิฯ ได้นำเงินดอกผลมาดำเนินกิจกรรมภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจกรรมสาธารณประโยชน์ด้านอื่นๆ โดยร่วมมือกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากหน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรสาธารณกุศลต่างๆ

ในปัจจุบัน มูลนิธิฯ มีทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น 400 ล้านบาท โดยกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิฯ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และขยายขอบเขตอย่างกว้างขวาง ด้วยความตระหนักว่า ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งย่อมอยู่บนรากฐานที่มั่นคงของการศึกษาและคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านอื่นๆ ดังนั้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยยังคงมุ่งมั่นที่จะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการก่อสร้างสังคมที่ดี เข้มแข็งและสันติ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริง

ChangeFusion สสส. TRRM เครือข่ายจิตอาสา VolunteerSpirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

รายนามคณะกรรมการ
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

ประธานมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

พลตำรวจเอกเภา สารสิน

รองประธานมูลนิธิ

มร. มิทซึฮิโระ โซโนดะ

กรรมการ

ดร. เสนาะ อูนากูล	
ดร. พิสิฏฐ ภัคเกษม	
ดร. เจตน์ สุจริตกุล	
ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	
ศ. นพ. ภิรมย์ กมลรัตนกุล	อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร. สุรพล นิติไกรพจน์	อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คุณอานนท์ เจริญรุ่งเรือง	ประธานชมรมผู้แทนจำหน่ายโตโยต้า
มร. โยชิโนริ โอโมริ	ประธานชมรมความร่วมมือโตโยต้า
คุณประมนต์ สุธีวงศ์	
คุณนินนาท ไชยธีรภิญโญ	
มร. เรียวอิจิ ซาซากิ	

กรรมการและเลขานุการ

คุณวุฒิกร สุริยะฉันทนานนท์

เหรัญญิก

มร. ฮิโรชิ นิชิดะ

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

คุณประมนต์ สุธีวงศ์	ประธานคณะกรรมการ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
คุณนินนาท ไชยธีรภิญโญ	รองประธานคณะกรรมการ
มร. เรียวอิจิ ซาซากิ	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ เอเชีย แปซิฟิก
มร. มิทซึฮิโระ โซโนดะ	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
คุณศุภรัตน์ ศิริสุวรรณางกูร	ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่อาวุโส
มร. ฮิโรชิ นิชิดะ	เหรัญญิก
คุณสุทธิ จันทร์วิเมลือง	ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่
คุณวิบูลชัย ณ ระนอง	- ประธานกิตติมศักดิ์ ชมรมผู้แทนจำหน่ายโตโยต้า
	- ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ คณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
คุณจิตติมา คงจำเนียร	- ผู้อำนวยการสำนักงานวางแผนส่งเสริมสังคม และสำนักเลขานุการมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
	- เลขานุการคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

กิจกรรมของมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

โครงการต่อเนื่อง

1. สนับสนุนด้านการศึกษา

- โครงการห้องเรียนมาตรฐาน
- โครงการหนังสือมือสอง
- โครงการบริจาคหนังสือใหม่
- โครงการบริจาคอุปกรณ์กีฬา-อุปกรณ์การศึกษา
- โครงการมอบรางวัลมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย (TTF Award)
- โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
- อยุธยาศึกษา
- โครงการนักเรียนพยาบาล
- ทุนการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ทุนการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคเหนือ
- ทุนการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคใต้
- จัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือเฉลิมพระเกียรติ "คำพ่อสอน" ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

2. ด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

- โครงการหนูรักผักสีเขียว
- โครงการต้นน้ำต้นชีวิต : สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต

โครงการและกิจกรรมพิเศษร่วมกับองค์กรต่างๆ

1. ด้านการศึกษา

- สนับสนุนด้านภาษาญี่ปุ่น แก่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- โครงการบ้านตะวันใหม่ มูลนิธิป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- โครงการพ่อแม่อุปถัมภ์ มูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว
- ก่อสร้างอาคารเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
- การบริจาคคอมพิวเตอร์และปริ้นเตอร์ แก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
- กองทุนหมอเจ้าฟ้า
- บริจาคจานดาวเทียม แก่มูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียม
- บริจาคสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน แก่ห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศ

2. ด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

- โครงการปากแหว่งเพดานโหว่ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย
- โครงการบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย
- โครงการนำร่องการวางแผนครอบครัวในชุมชนบนพื้นที่สูงตามชายแดนจังหวัดภาคเหนือ
- โครงการสานสายใยเด็กไทยรักสุขภาพ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำแถลง
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคลในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่างๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิฯ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเล่อร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราฯ ก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในขั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้ มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้นๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปล

เรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรกๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่นๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น "ชุด" ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น "ชุดชีวิตและงาน" ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบัน มูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่างๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่างๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก
ประธานคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปี 2551

(ก่อตั้ง พ.ศ. 2509 โดยนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายเสน่ห์ จามริก)

นายเสน่ห์ จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายวีระ สมบูรณ์	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นายพิภพ อุดร	กรรมการ
นางสาวอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายทรงยศ แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

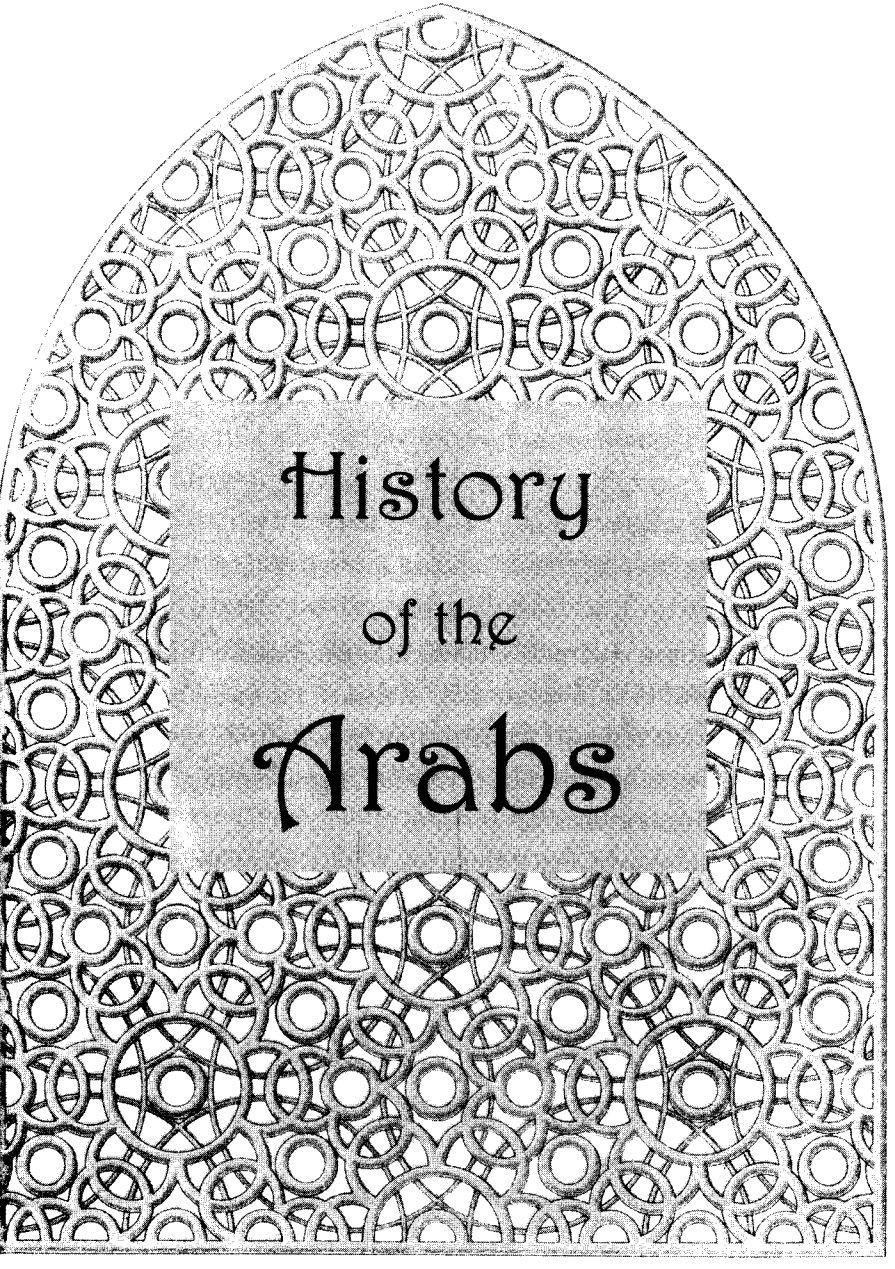
History
of the
Arabs

ชาวอาหรับ ในฐานะชนเผ่าเซไมต์ อารเบีย อู่กำเนิดแห่งชนชาติเซไมต์*

ในบรรดาดินแดนที่มีขนาดเทียบเคียงกับดินแดนอารเบีย และจำนวนผู้คนที่เข้าไปถึงชาวอาหรับ ทั้งในแง่ความสนใจและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ไม่มีประเทศหรือชนชาติใดที่อาจจะได้รับความสนใจและการศึกษาค้นคว้าในสมัยปัจจุบันน้อยนิดเท่ากับดินแดนอารเบียและชาวอาหรับ

ดินแดนแห่งนี้มีขนาดประมาณ 1 ใน 4 ของทวีปยุโรป และ 1 ใน 3 ของพื้นที่ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่สิ่งที่เราทราบเกี่ยวกับดินแดนแห่งนี้แทบจะไม่ได้สัดส่วนกันกับสิ่งที่เรายังไม่รู้เลย หากจะเปรียบเปรยกันแล้ว เราเริ่มที่จะรู้จักทวีปอาร์กติกและแอนตาร์กติกมากกว่าที่เรารู้จักดินแดนอารเบียส่วนใหญ่เสียอีก

ในฐานะที่อาจจะเป็นอู่ที่ให้กำเนิดแก่ตระกูลเผ่าเซไมต์ คาบสมุทรอาหรับเป็นแหล่งอุ้มชูชนชาติต่างๆ ที่ภายหลังได้อพยพเข้าไปสู่

---

*แปลจากบทที่ 1 History of the Arabs ของ Philip K. Hitti, Macmillan, 1993.

ดินแดนที่เรียกว่าวงเสี้ยวแห่งความอุดมสมบูรณ์ (the Fertile Crescent) และได้กลายมาเป็นชาวบาบิโลเนียน อัสซีเรียน ฟีนีเซียน และชาวยิว ในประวัติศาสตร์ และยังเป็นไปได้อย่างมากที่จะเป็นต้นกำเนิดของลักษณะความเป็นเซไมต์บริสุทธิ์ ดินทรายของคาบสมุทรแห่งนี้เป็นสถานที่ที่เราควรจะแสวงหา ปัจจัยเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดศาสนายิวและศาสนาคริสต์ในโอกาสต่อมา รวมทั้งต้นกำเนิดของลักษณะเฉพาะต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นมาเป็นลักษณะของชาวเซมิติก ที่มีการพรรณนาถึงไว้อย่างชัดเจน ในสมัยกลาง ดินแดนอารเบียได้ให้กำเนิดแก่ชนชาติที่ยึดครองโลกแห่งอารยธรรมในสมัยนั้นเกือบทั้งหมด และยังเป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาหนึ่ง นั่นคือศาสนาอิสลาม ซึ่งยังคงเป็นศาสนาที่มีศาสนิกราว 450 ล้านคน ซึ่งเป็นผู้คนจากเชื้อชาติต่างๆ เกือบทุกเชื้อชาติ และจากดินแดนอันหลากหลาย ประชากร 1 ใน 8 คนของโลกปัจจุบันเป็นสานุศิษย์ของศาสดามุฮัมมัด และเสียงเพรียกให้ชาวมุสลิมมาร่วมสวดมนต์ดังก้องอยู่เกือบตลอด 24 ชั่วโมงในแต่ละวัน เป็นประหนึ่งสายใยอันอบอุ่นที่โอบอุ้มชาวโลกจำนวนมากไว้โดยรอบ

ชื่อของชาวอาหรับ ถูกล้อมรอบด้วยรัศมีที่เปล่งประกายอันเป็นเครื่องหมายแห่งผู้พิชิตโลก ภายในหนึ่งศตวรรษหลังจากที่พวกเขาได้รวมตัวกันขึ้นเป็นชนชาติ พวกเขาได้กลายมาเป็นราชาแห่งอาณาจักรที่แผ่ขยายจากชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกไปจนถึงพรมแดนประเทศจีน ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่กว่าโรมในยามที่รุ่งเรืองถึงขีดสุด ในช่วงเวลาแห่งการขยายอำนาจอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนนี้ พวกเขาได้ *"นำชาวต่างชาติเข้าซึมซับความเชื่อ ภาษา และแม้แต่ลักษณะทางกายภาพของพวกเขามากกว่าชาติอื่นใด ทั้งก่อนและหลังยุคดังกล่าว โดยไม่เว้นแม้แต่ของกรีก โรมัน แองโกล-แซกซอน หรือรัสเซีย"*[1]

ชาวอาหรับมิได้เพียงแต่สร้างอาณาจักร แต่ยังสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาอีกด้วย ในฐานะที่เป็นทายาทของอารยธรรมโบราณที่เคยรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนริมฝั่งแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส ลุ่มแม่น้ำไนล์ และบนดินแดนฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน พวกเขาก็ได้ซึมซับ

และดูดกลืนลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมกรีก-โรมัน และในเวลาต่อมาก็ได้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดอิทธิพลทางสติปัญญาจำนวนมากไปสู่ยุโรปในสมัยกลาง ซึ่งในที่สุดก็เป็นผลให้เกิดการตื่นขึ้นจากการหลับใหลของโลกตะวันตก และนำยุโรปไปสู่ถนนที่มุ่งหน้าสู่การฟื้นฟูศิลปวิทยาการในโลกสมัยใหม่ ไม่มีชนชาติใดในยุคกลางที่มีส่วนส่งเสริมความก้าวหน้าของมนุษยชาติได้เท่าเทียมกับชาวอาระเบียและชนชาติที่พูดภาษาอาหรับได้เลย[2]

ศาสนาของชาวอาระเบียเป็นศาสนาที่สามถัดจากศาสนายิวและศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาแห่งเอกเทวนิยมที่ล่าสุด ในเชิงประวัติศาสตร์แล้ว ศาสนาอิสลามเป็นหน่อที่แตกงอกออกจากศาสนาทั้งสอง และเมื่อเปรียบเทียบกับลัทธิความเชื่ออื่นๆ แล้ว ศาสนาอิสลามมีความใกล้เคียงกับศาสนาทั้งสองจนอาจเรียกได้ว่าเป็นญาติที่ใกล้ชิดกันทีเดียว ศาสนาทั้งสามเป็นผลผลิตของชีวิตแห่งจิตวิญญาณเดียวกัน ซึ่งก็คือชีวิตของชนเผ่าเซไมต์ ชาวมุสลิมผู้เปี่ยมด้วยศรัทธาจะสามารถยอมรับหลักการศาสนาคริสต์ส่วนใหญ่ได้ โดยหากจะมีข้อแม้ก็เพียงแต่เล็กน้อยเท่านั้น ศาสนาอิสลามได้เป็นและยังเป็นพลังแห่งชีวิตครอบคลุมจากโมร็อกโกจนถึงอินโดนีเซีย และวิถีชีวิตแห่งมนุษยชาติจำนวนนับล้าน

ภาษาอาหรับในปัจจุบันเป็นสื่อกลางของการแสดงออกประจำวันสำหรับประชากรประมาณร้อยล้านคน เป็นเวลาหลายศตวรรษในยุคกลางที่ภาษานี้เป็นภาษาสำหรับการเรียนรู้ ภาษาแห่งวัฒนธรรม และความคิดค้นอันก้าวหน้าตลอดทั่วทั้งโลกที่มีอารยธรรม ในระหว่างศตวรรษที่ 9-12 ภาษาอาหรับเป็นสื่อที่ใช้สร้างสรรค์วิทยาการด้านปรัชญา การแพทย์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ดาราศาสตร์ และภูมิศาสตร์มากกว่าภาษาอื่นใด โดยที่ภาษาต่างๆ ในยุโรปก็ยังคงมีร่องรอยของอิทธิพลของภาษาอาหรับในรูปของศัพท์ที่ยืมมาเป็นจำนวนมาก อักขระภาษาอาหรับเป็นระบบภาษาที่ถูกใช้อย่างกว้างขวางที่สุดในโลกถัดจากภาษาละติน อันเป็นอักขระที่ใช้กันในภาษาเปอร์เซีย อัฟกัน อูรดู และภาษาต่างๆ ในกลุ่มภาษาตุรกี เบอร์เบอร์ และมาเลย์

ชาวบาบิโลเนียน คาลเดียน ฮิตไทต์ ฟีนีเซียนเคยดำรงอยู่ในโลก แต่ก็ได้สาบสูญไปสิ้นแล้ว ชาวอารเบียนและผู้ที่ใช้ภาษาอาหรับเคยดำรงอยู่และก็ยังคงอยู่ต่อไป พวกเขายืนหยัดอยู่ในปัจจุบันดังเช่นที่เคยยืนหยัดอยู่ในอดีตในดินแดนอันได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ที่สุดดินแดนหนึ่ง อันเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่สุดเส้นหนึ่งของเส้นทางทางการค้าของโลก ในปัจจุบัน สถานะทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของพวกเขามีความเป็นกลางที่สำคัญอย่างยิ่งยวดในสงครามยื้อแย่งอำนาจระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตก ผืนแผ่นดินของพวกเขาเป็นที่เก็บรักษาขุมทรัพย์แห่งพลังงานเหลว หรือน้ำมัน ซึ่งแรกพบใน ค.ศ. 1932 นับจากสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ชนชาติเหล่านี้ได้ถูกกระตุ้นโดยกระแสความรักชาติ และได้ต่อสู้จนได้รับอิสรภาพอย่างเต็มที่เป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ศาสนาอิสลามถือกำเนิดขึ้นมาที่พื้นที่ในคาบสมุทรอาหรับส่วนใหญ่ ได้ถูกรวบรวมเข้าเป็นปึกแผ่นภายใต้การปกครองของราชวงศ์ซาอูดิ ส่วนอียิปต์นั้น หลังจากทดลองใช้ระบอบกษัตริย์ระยะหนึ่งแล้ว ก็ได้เลือกที่จะปกครองประเทศด้วยระบอบสาธารณรัฐใน ค.ศ. 1952 ประเทศซีเรียก็ได้ดำเนินรอยตามแบบอย่างของอียิปต์หลังจากได้รับอิสรภาพจากการปกครองของฝรั่งเศสเมื่อ 7 ปีก่อนหน้านั้น โดยที่กรุงดามัสกัส เมืองหลวงของซีเรียนั้นเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรอุมัยยะฮ์อันยิ่งใหญ่มาก่อน ประเทศอิรักได้ทดลองแต่งตั้งกษัตริย์ขึ้นครองราชย์ในกรุงแบกแดด หลังว่างเว้นจากการมีกษัตริย์ปกครองมาตั้งแต่สมัยอับบาสิยะฮ์ แต่ก็ได้ล้มเลิกระบอบกษัตริย์และประกาศใช้ระบอบสาธารณรัฐในเวลาต่อมา เลบานอนเป็นประเทศแรกที่นำระบอบสาธารณรัฐมาใช้ในการปกครอง ทรานส์จอร์แดนและบางส่วนของปาเลสไตน์ได้พัฒนาดินแดนของตนในปี 1949 ขึ้นเป็นราชอาณาจักรฮาชิไมต์แห่งจอร์แดน ด้านแอฟริกาเหนือนั้น โมร็อกโก ตูนิเซีย มอริเตเนีย และแอลจีเรีย สลัดตนออกจากแอกของทั้งฝรั่งเศส ส่วนลิเบียก็ก้าวพ้นจากการอยู่ใต้ปกครองของอิตาลีในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ 1960 ตามลำดับ นับแต่บัดนั้น นกฟีนิกซ์แห่งชนชาติอาหรับ

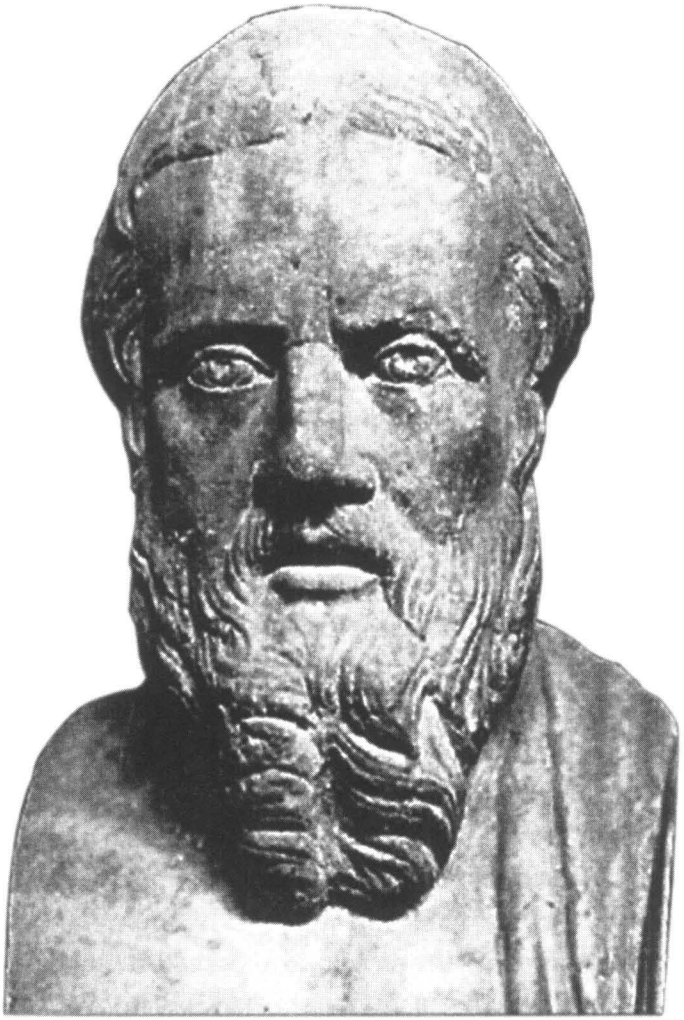

เฮโรโดตุส ปราชญ์ชาวกรีก ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์

ได้ผงาดขึ้นฟ้าอีกครั้งหนึ่ง

การสำรวจดินแดนสมัยใหม่

ยุโรปสมัยโบราณ รู้จักดินแดนตอนใต้ของอาระเบียแล้ว ดังเช่น เฮโรโดตุสและนักประวัติศาสตร์คนอื่นๆ ได้กล่าวถึงชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของดินแดนแห่งนี้ ความสนใจของกรีกและโรมันที่มีต่อดินแดนแห่งนี้ เป็นเพราะชาวอาระเบียตอนใต้อาศัยอยู่ในดินแดนที่ผลิตแฟรงกินเซนส์ (frankincense–ยางไม้ที่มีกลิ่นหอมจากแอฟริกา–ผู้แปล) และเครื่องเทศ ทั้งยังเป็นจุดเชื่อมกับตลาดการค้าในอินเดียและโซมาลิแลนด์ แต่ชาวยุโรปในสมัยกลางและต้นสมัยใหม่ได้ลืมเลือนอาระเบียไปเป็นส่วนใหญ่ และกลับมาค้นพบเหมือนดินแดนใหม่เมื่อไม่นานมานี้เอง กลุ่มผู้บุกเบิกรุ่นแรกๆ ได้แก่ นักผจญภัย มิชชันนารี พ่อค้า นายทหารฝรั่งเศสและอังกฤษที่เข้าไปปฏิบัติภารกิจในอียิปต์ช่วง ค.ศ. 1811 และ 1836 นอกจากนี้แล้วก็ยังมีกลุ่มนักการทูตและนักสำรวจทางวิทยาศาสตร์ด้วย

นักวิชาการสมัยใหม่คนแรกที่เขียนหนังสือเกี่ยวกับดินแดนนี้ คือ คาร์สเท่น นีเบอร์ (Carsten Niebuhr) สมาชิกคนหนึ่งของคณะสำรวจทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกส่งไปโดยพระเจ้ากรุงเดนมาร์กในปี 1761 เยเมนในอาระเบียตอนใต้เป็นดินแดนส่วนที่ยุโรปสมัยคลาสสิคเคยรู้จักกันดีที่สุด เป็นส่วนแรกที่ถูกค้นพบใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่ดินแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของคาบสมุทรซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ฮิจาซ (Ḥijāz) ซึ่งแม้ว่าในทางภูมิศาสตร์จะอยู่ใกล้ยุโรปมากกว่าส่วนอื่นๆ ถูกละไว้เป็นดินแดนสุดท้ายสำหรับการสำรวจ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้มีชาวยุโรปไม่เกิน 12 คนที่เขียนบันทึกถึงความสำเร็จในการเดินทางเข้าไปในดินแดนต้องห้ามทางศาสนาแห่งนี้

ในปี ค.ศ. 1812 โยฮันน์ ลุดวิค เบอร์คฮาร์ด (Johann Ludwig Burckhardt) ชาวสวิสค้นพบเมืองเปตรา (Petra) สำหรับโลกแห่งวิชา

การ ภายใต้ชื่อ อิบรอฮิม อิบน์ อับดุลลอฮ์ (Ibrahim ibn-Abdullah) เขาได้เดินทางไปถึงเมืองมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ คำบรรยายสภาพสถานที่ที่เขาได้ไปเยือนนั้นเกือบเหมือนเดิมทุกประการ ทุกวันนี้หลุมฝังศพแบบมุสลิมของเบอร์คฮาร์ดก็ยังคงปรากฏอยู่ในสุสานใหญ่แห่งกรุงไคโร จากช่วงเวลานั้นจนถึง ค.ศ. 1925 มีชาวยุโรปอีกเพียงคนเดียวที่มีโอกาสศึกษาเมืองมักกะฮ์ในสภาพปกติประจำวัน นักวิชาการท่านนี้คือ ศาสตราจารย์ สนูค เฮอร์กรอนย์ แห่งเลย์เดน (Prof. Snouck Hurgronje of Leyden) ผู้ซึ่งไปใช้ชีวิตอยู่ที่มักกะฮ์ในช่วงปี 1885-6 ใน ค.ศ. 1845 นักวิชาการชาวฟินแลนด์-สวีเดนวัยเยาว์ผู้หนึ่ง ชื่อ จอร์จ ออกุสตัส วอลลิน (George Augustus Wallin) เดินทางไปเยือนที่ราบสูงนัจด์ (Najd) เพื่อค้นคว้าด้านภาษาศาสตร์ พระเจ้านโปเลียนที่ 3 ซึ่งหลังจากที่พระองค์ได้ถอนทัพออกจากเลบานอนเมื่อ ค.ศ. 1861 ได้ทรงพยายามแสวงหาเขตอิทธิพลใหม่ในอาระเบียตอนกลาง ดังนั้น 2 ปีต่อมา พระองค์จึงได้ส่งชาวอังกฤษชื่อ วิลเลียม กิฟฟอร์ด พัลเกรฟ (William Gifford Palgrave) ผู้ซึ่งเป็นชาวยิวโดยกำเนิด และขณะนั้นเป็นนักบวชนิกายเยซูอิต ไปประจำอยู่ที่เมืองซะฮ์ละฮ์ (Zaḥlah) ในประเทศเลบานอน พัลเกรฟอ้างว่าตนได้เดินทางไปในบริเวณตอนใต้ของดินแดนนัจด์มากกว่าที่เขาได้ไปมาจริงๆ ในปี 1853 เซอร์ ริชาร์ด เอฟ. เบอร์ตัน (Sir Richard F. Burton) ผู้โด่งดังจากการแปลนิยาย *"อาหรับราตรี"* (The Arabian Nights) ได้เดินทางไปเยือนเมืองศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในฐานะผู้จาริกแสวงบุญ โดยใช้ชื่อ ฮัจญ์ อับดุลลอฮ์ (al-Hājj Abdulláh) เลดี้ แอนน์ บลันท์ (Lady Anne Blunt) 1 ใน 2 สตรีชาวยุโรปที่ได้เดินทางไปถึงตอนเหนือของอาระเบีย ได้ไปยังที่ราบสูงนัจด์ในปี ค.ศ. 1879 ด้วยภารกิจที่แปลกประหลาดหลายประการ ซึ่งรวมทั้งการแสวงหาม้าพันธุ์อาหรับด้วย ปี 1875 ชาวอังกฤษชื่อ ชาร์ลส์ เอ็ม. โดตี้ (Charles M. Doughty) ได้เดินทางข้ามดินแดนตอนเหนือของอาระเบีย ในฐานะที่เป็น "นัสรานี" (Naṣrâny) หรือชาวคริสเตียน และในฐานะที่เป็นชาวอังกฤษ (Engleysy) ด้วย บันทึกประสบการณ์ของเธอเรื่อง *"การ*

เดินทางในทะเลทรายอารเบีย" (Travels in Arabia Deserta) ได้กลายมาเป็นวรรณกรรมคลาสสิคชิ้นหนึ่งในวงการวรรณกรรมของอังกฤษ หนังสือของ ที.อี. ลอว์เรนซ์ (T. E. Lawrence) เรื่อง *"เสาหลักทั้งเจ็ดต้นแห่งปัญญา"* (Seven Pillars of Wisdom) ได้รับการต้อนรับในฐานะที่เป็นผลงานที่มีคุณค่าเป็นพิเศษในวงวรรณกรรมสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 นักสำรวจรายล่าสุดที่ควรจะกล่าวถึงก็มี อะโลอีส มูซิล (Alois Musil) ชาวเชโกสโลวะเกีย ผู้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษเกี่ยวกับดินแดนทางตอนเหนือ อะมีน ริฮานี (Ameen Rihani) ชาวอเมริกันเชื้อสายเลบานอน ผู้ซึ่งได้สัมภาษณ์พระราชาทุกพระองค์ในคาบสมุทรแห่งนี้ และ เอลดอน รัทเทอร์ (Eldon Rutter) ผู้เดินทางไปยังกรุงมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ในช่วง ค.ศ. 1925-6 สำหรับผู้ที่ควรกล่าวถึงเป็นพิเศษผู้หนึ่งได้แก่ เบอร์แทรม โทมัส (Bertram Thomas) ชายหนุ่มนักวิชาการด้านบูรพาทิศชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งในเดือนมกราคม ค.ศ. 1931 ได้กล้าหาญเดินทางข้ามทะเลทรายทางตอนใต้ของอารเบีย ซึ่งได้รับการขนานนามว่า อัล-รับ อักคอลิ (al-Rab 'ak Khali) เป็นครั้งแรก อันเป็นผลให้เกิดการเปิดเผยความรู้เกี่ยวกับดินแดนที่เคยเป็นเพียงจุดอันว่างเปล่าขนาดใหญ่ที่สุดจุดหนึ่งในแผนที่โลก การผจญภัยของเขามีผู้ทาบรัศมีได้ใกล้เคียงกัน โดย เอช. เซ็นต์ เจ. บี. ฟิลบี้ หรือ อัล ฮัจญ อับดุลลอฮ์ ผู้ซึ่งเริ่มออกเดินทางจากเมืองอัล-ฮุฟูฟ (al-Hufúf) ใกล้อ่าวเปอร์เซีย ในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1935 และข้ามทะเลทราย อัล-รับ อักคอลิ จากฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตกได้ภายใน 90 วัน

บันทึกภาษาฮิมยาไรต์ (Himyarite) ซึ่งทำให้เราสามารถเรียนรู้ถึงสิ่งที่ชาวอารเบียนตอนใต้กล่าวถึงตัวของพวกเขาเองเป็นครั้งแรก ได้ถูกค้นพบโดย โจเซฟ ฮาเลวีย์ (Joseph Halevy) ชาวฝรั่งเศสผู้ที่ปลอมตัวเป็นขอทานชาวยิวจากกรุงเยรูซาเล็ม ใน ค.ศ. 1869-70 และโดยเอดูอาร์ด เกลเซอร์ (Eduard Glaser) ชาวออสเตรียเชื้อสายยิว ในระหว่าง ค.ศ. 1882-1894 แหล่งความรู้หลักของเราเกี่ยวกับอาณาจักรอารเบียโบราณ ประกอบขึ้นด้วยวรรณกรรมอิสลามที่เขียนเป็นภาษาอาหรับที่

แม้มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ถูกจารึกไว้ในสมัยหลังๆ และไม่อาจยึดถือได้ว่าถูกต้องแท้จริงทั้งหมด เอกสารอ้างอิงภาษากรีกและละตินที่มีอยู่ค่อนข้างกระจัดกระจาย บันทึกพงศาวดารของฟาโรห์แห่งอียิปต์ และพระราชาแห่งอาณาจักรอัสซีโร-บาบิโลเนีย ซึ่งจารึกเป็นอักขระไฮโรกลิฟและคูนิฟอร์ม เสริมด้วยเอกสารที่แปลจากภาษาฮิมยาไรต์เมื่อไม่นานนี้ กับรายงานของบรรดานักเดินทางและนักสำรวจสมัยใหม่

เซไมต์กับสายสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์

ชนเผ่าเซไมต์ที่ยังคงสืบเชื้อสายมาถึงปัจจุบัน มีอยู่ 2 กลุ่ม ชาวอาหรับยังคงรักษาลักษณะทางกายภาพและจิตวิญญาณของเผ่าดังกล่าวไว้ได้มากกว่าชาวยิว ในแง่ของภาษาศาสตร์ แม้ภาษาของพวกเขาจะเป็นภาษาที่มีอายุน้อยที่สุดในบรรดาภาษากลุ่มเซมิติก แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะพิเศษของภาษาแม่ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิภัติปัจจัยไว้ได้มากกว่าภาษาฮิบรูและภาษาอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น มันจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สุดในการที่จะศึกษาภาษากลุ่มเซมิติก เช่นเดียวกัน ศาสนาอิสลามในรูปแบบดั้งเดิมนั้นก็ยังเป็นการบรรลุถึงความสมบูรณ์แบบทางตรรกะของศาสนาชนกลุ่มเซมิติกได้เป็นอย่างดี ในยุโรปและอเมริกา คำว่า “เซไมต์” ได้กลายมาเป็นสิ่งที่อ้างอิงถึงชาวยิวเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีรากฐานมาจากการที่ชาวยิวได้ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในทวีปดังกล่าวอย่างกว้างขวาง แต่ “ลักษณะทางกายภาพแบบเซมิติก” ซึ่งมักจะเป็นที่อ้างถึง รวมทั้งลักษณะจมูกที่งุ้มงอ หาใช่เป็นลักษณะของชาวเซไมต์ไม่ ลักษณะทางกายภาพของชาวยิว กลับเป็นลักษณะที่จำแนกชาวยิวออกจากชนชาติเซไมต์แบบดั้งเดิม อันเป็นผลที่เห็นได้ชัดจากการสืบเชื้อสายมาจากการสมรสในสมัยโบราณระหว่างชาวฮิตไทต์-ฮูเรียน และชาวฮิบรู[3]

เหตุผลที่ทำให้ชาวอาหรับในอารเบีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชนเผ่าเร่ร่อนเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของชนเผ่าเซไมต์ทั้งในด้านกายภาพ จิตใจ

สังคม และภาษานั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความโดดเดี่ยวทางภูมิศาสตร์และการใช้ชีวิตในทะเลทรายในรูปแบบเดียวเป็นประจำตลอดมา ความบริสุทธิ์ทางด้านเชื้อชาติเป็นผลพวงจากสภาพแวดล้อมที่ยากลำบากและโดดเดี่ยวที่สุด ดังเช่นดินแดนตอนกลางของคาบสมุทรอารเบีย ชาวอาหรับเรียกดินแดนของตนนี้ว่า *จะซีรัต อัล-อาหรับ* (Jazīrat al Arab) หรือ "เกาะของชาวอาหรับ" ซึ่งมันก็เป็นเกาะจริงๆ อันถูกล้อมรอบด้วยผืนน้ำ 3 ด้าน และในด้านที่ 4 เป็นผืนทราย "เกาะ" แห่งนี้เป็นตัวอย่างอันแทบจะเป็นเอกลักษณ์ของความสัมพันธ์อันยืนยาวแนบแน่นโดยไม่เคยถูกขัดจังหวะระหว่างมนุษย์และผืนแผ่นดิน ถ้าหากจะเคยมีการอพยพย้ายถิ่นฐานของคลื่นผู้อพยพที่ถูกผลักไส และมีการผสานให้กลมกลืนซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นในกรณีของอินเดีย กรีซ อิตาลี อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาแล้ว ประวัติศาสตร์ก็มิได้เคยทิ้งร่องรอยต่างๆ เอาไว้เลย และเราก็ไม่เคยได้ยินเรื่องของผู้รุกรานคนใดที่ประสบความสำเร็จในการบุกรุกล่วงล้ำเข้าไปในกำแพงทรายและก่อตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวรในดินแดนแห่งนี้เช่นกัน ประชากรแห่งอารเบียได้คงสถานภาพดั้งเดิมของตนโดยแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดยุคสมัยที่มีการบันทึกเรื่องราวต่างๆ เอาไว้[4]

คำว่า เซไมต์ มาจากคำว่า เช็ม (Shem) ในพระคัมภีร์เดิม (Genesis 10:1) ผ่านทางพระคัมภีร์ภาษาละตินฉบับวัลเกจ (Vulgate) คำอธิบายดั้งเดิมที่ว่า ชาวเซไมต์สืบเชื้อสายมาจากบุตรชายคนโตของโนอาฮ์ ซึ่งทำให้พวกเขามีสายเลือดเดียว ไม่ปะปนกับคนเชื้อชาติอื่นนั้น ไม่เป็นที่ยอมรับกันอีกต่อไปแล้ว ดังนั้น ปัญหาก็คือ ใครคือชนเผ่าเซไมต์กันแน่

ถ้าเราพิจารณาแผนที่ทางภาษาศาสตร์ของเอเชียตะวันตก เราจะพบว่า ซีเรีย ปาเลสไตน์ และอิรัก มีประชากรที่ใช้ภาษาอาหรับอยู่ในปัจจุบัน คือดินแดนส่วนที่เป็นอารเบียแท้ๆ หากเราทบทวนประวัติศาสตร์โบราณแล้ว ก็จะเห็นว่า เริ่มจากกลางสหัสวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล ชาวบาบิโลเนียน (ซึ่งในตอนแรกเรียกกันว่าชาวอัคคาเดียน ตาม

ชื่อของอัคคาดู (Akkadu) หรืออะกาเด (Agade) เมืองหลวงของพวกเขา) ชาวอัสซีเรียน และต่อมาภายหลังก็มีชาวคัลเดียนได้ครอบครองดินแดนลุ่มแม่น้ำไทโกร-ยูเฟรติส หลังจาก 2,500 ปีก่อนคริสตกาล ชาวอะมอไรต์ (Amorites) และคะนาอันไนต์ (Canaanites) รวมทั้งชาวฟีนีเซียน ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ซีเรีย และ 1,500 ปีก่อนคริสตกาล ชาวอะราเมียนตั้งรกรากในซีเรีย และชาวฮิบรูที่ในปาเลสไตน์ จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19 โลกยุคกลางและสมัยใหม่มิได้ตระหนักเลยว่า ชนชาติต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกันอย่างใกล้ชิด ด้วยการศึกษาตัวเขียนด้วยอักขระคูนิฟอร์มเมื่อกลางศตวรรษที่ 19 ศึกษาเปรียบเทียบภาษาอัสซีโร-บาบิโลเนียน ฮิบรู อะราเมียค อาหรับ และเอธิโอปิค ก็ได้มีการค้นพบว่า ภาษาต่างๆ ดังกล่าวมีส่วนคล้ายคลึงกันอย่างเห็นได้ชัด และดังนั้น จึงควรเป็นภาษาที่มาจากรากเดียวกัน ในแต่ละภาษาที่ทำการศึกษามานั้น ล้วนแล้วแต่มีรากศัพท์ของคำกริยาเป็นสามพยางค์ มีกาล (tense) ต่างๆ เพียง 2 กาล คือ กาลสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ การกระจายกริยาก็ใช้รูปแบบเดียวกัน ปัจจัยสำคัญของคำศัพท์ ซึ่งรวมทั้งสรรพนามบุคคล คำนามที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือด ตัวเลข และคำนามที่ใช้เรียกอวัยวะต่างๆ ของร่างกายนั้นมีความเหมือนกันเกือบทั้งหมด การวิเคราะห์สถาบันทางสังคมและความเชื่อทางศาสนา และการเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของชนชาติต่างๆ ที่พูดภาษาเหล่านั้น ก็ยังได้เปิดเผยให้เห็นความคล้ายคลึงกันอย่างน่าทึ่งหลายประการ ความคล้ายคลึงทางภาษาจึงเป็นเพียงปรากฏการณ์หนึ่งของต้นแบบที่มีเอกลักษณ์อย่างเห็นได้ชัดอย่างหนึ่ง ต้นแบบดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะของการมีสัญชาตญาณทางศาสนาอันลึกซึ้ง การมีจินตนาการที่เต็มไปด้วยสีสัน ความเป็นปัจเจกบุคคลอย่างชัดแจ้ง และความเข้มแข็งดุดันอย่างเห็นได้ชัด การอนุมานดังต่อไปนี้จึงไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือ บรรพบุรุษของชนเผ่าต่างๆ เหล่านี้ อันได้แก่ชาวบาบิโลเนียน อัสซีเรียน คัลเดียน อะมอไรต์ อะราเมียน ฟีนีเซียน ฮิบรู อาหรับ และอบิสซีเนียน ก่อนที่

จะแบ่งแยกออกเป็นชนเผ่าดังกล่าว น่าจะเคยมีชีวิตอยู่ ณ เวลาหนึ่ง ในดินแดนแห่งเดียวกันในฐานะที่เป็นชนชาติเดียวกัน

ถ้าเช่นนั้น คำถามต่อไปก็คือ ดินแดนอันเป็นถิ่นที่อยู่เริ่มแรกของชนชาตินี้อยู่ ณ ที่ใด นักวิชาการได้ตั้งข้อสมมติฐานไว้ต่างๆ กัน นักวิชาการบางกลุ่มผู้ซึ่งพิจารณาจากความสัมพันธ์อย่างกว้างๆ ทางเชื้อชาติระหว่างชาวเซไมต์และชาวเฮไมต์ (Hamites) แล้ว มีความเห็นว่า แอฟริกาตะวันออกเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของชนชาตินี้ บางกลุ่มได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในพระคัมภีร์เดิม ก็ยืนยันว่าดินแดนเมโสโปเตเมียเป็นแหล่งกำเนิด แต่ข้อสันนิษฐานที่เชื่อว่าน่าจะเป็นคาบสมุทรอารเบีย โดยคำนึงถึงผลต่างๆ โดยรวมแล้ว ดูจะมีความเป็นไปได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีด้านดินแดนเมโสโปเตเมียต้องตกไปโดยข้อเท็จจริงที่ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่จากการตั้งถิ่นฐานทำการเพาะปลูกบนฝั่งแม่น้ำกลับไปเป็นการใช้ชีวิตแบบร่อนเร่ เป็นการกลับกันอย่างสิ้นเชิงของกฎเกณฑ์ทางสังคมวิทยาในด้านวิวัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ พื้นที่ของคาบสมุทรอารเบียเป็นทะเลทรายเสียส่วนใหญ่ มีพื้นที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ได้ในแนวชายขอบแคบๆ โดยมีทะเลล้อมรอบชายขอบเหล่านี้ และเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจนพื้นที่นี้ไม่อาจรองรับได้ ประชากรส่วนที่เกินมาก็ต้องแสวงหาทางขยับขยาย แต่พวกเขาไม่อาจจะขยายตัวเข้าไปภายในคาบสมุทรได้ เพราะเป็นพื้นที่ทะเลทราย การอพยพออกไปภายนอกก็ไม่สามารถจะกระทำได้ เนื่องจากมีทะเลล้อมรอบอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคกีดขวางที่ไม่อาจจะก้าวข้ามได้ในสมัยนั้น เส้นทางเดียวที่เปิดให้พวกเขาไปได้ก็คือ เส้นทางชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรที่นำไปสู่ทางทิศเหนือ และแยกออกเป็นปากส้อมที่คาบสมุทรซีนาย ไปยังลุ่มแม่น้ำไนล์อันอุดมสมบูรณ์ เมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล ชาวเซไมต์ได้อพยพไปบนเส้นทางนี้ หรือใช้เส้นทางแอฟริกาตะวันออกมุ่งสู่ทางตอนเหนือ แล้วไปตั้งถิ่นฐานทับซ้อนกับชาวเฮมิติครุ่นแรกๆ แห่งอียิปต์ และการรวมตัวของสองเผ่าพันธุ์นี้ได้ให้กำเนิดชาวอียิปต์ในประวัติศาสตร์ขึ้นมา ชาว

อียิปต์ผู้ที่ได้วางรากฐานอย่างมากมายยิ่งสำหรับอารยธรรมของพวกเรา พวกเขาเป็นชนชาติแรกที่เริ่มการก่อสร้างด้วยหิน และพัฒนาปฏิทินทางสุริยคติ ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ก็ได้มีการอพยพจากเส้นทางทางทิศตะวันออกไปทางเหนือ และไปลงหลักปักฐานอยู่ที่บริเวณลุ่มน้ำไทกริส-ยูเฟรติส ซึ่งมีชาวสุเมเรียนที่มีอารยธรรมสูงได้อาศัยอยู่ก่อนแล้ว[5] ชาวเซไมต์เดินทางเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำดังกล่าวในฐานะชนเผ่าเร่ร่อนผู้ป่าเถื่อน แต่พวกเขาก็ได้เรียนรู้จากชาวสุเมเรียนผู้ก่อตั้งอารยธรรมยูเฟรเตียนในวิธีการสร้างและอาศัยอยู่ในบ้านเรือน วิธีการสร้างระบบชลประทาน และเหนือสิ่งอื่นใดก็คือ การเขียนหนังสือ ชาวสุเมเรียนนั้นมิใช่ชนเผ่าเซไมต์ การรวมตัวของชนเผ่าทั้งสองก่อให้เกิดชนชาติบาบิโลเนียน ผู้ซึ่งครองเกียรติยศร่วมกับชาวอียิปต์ในการวางรากฐานของมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเรา ในบรรดานวัตกรรมของพวกเขานั้น ชาวบาบิโลเนียนได้มอบมรดกในการสร้างโค้งครึ่งวงกลมและหลังคารูปโค้ง (อาจริเริ่มโดยพวกสุเมเรียน) เกวียนซึ่งมีล้อเลื่อน และระบบการชั่งน้ำหนักและการวัดต่างๆ

ในช่วงกลางสหัสวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล การอพยพของชนเผ่าเซไมต์อีกระลอกหนึ่ง ได้นำชาวอะมอไรต์เข้าสู่วงเสี้ยวแห่งความอุดมสมบูรณ์ ชนเผ่าที่เป็นองค์ประกอบของชาวอะมอไรต์ ได้แก่ ชาวคะนาอันไนต์ (ผู้ซึ่งปกครองดินแดนทางตะวันตกของซีเรียและปาเลสไตน์ หลังจาก 2,500 ปีก่อนคริสตกาล) และชนเผ่าผู้อาศัยอยู่ที่ชายฝั่งทะเลซึ่งชาวกรีกเรียกว่า ฟีนีเชียน ชาวฟีนีเชียนเหล่านี้เป็นชนชาติแรกที่สร้างระบบอักษรที่ใช้ในการเขียนกันอย่างกว้างขวาง อันประกอบด้วยสัญลักษณ์ 22 ตัว ซึ่งถือเป็นการประดิษฐ์คิดค้นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมวลมนุษยชาติ (cf. below หน้า 71)

ในช่วง 1,500-1,200 ปีก่อนคริสตกาล ชนเผ่าฮิบรูได้เดินทางเข้าสู่ตอนใต้ของซีเรียและปาเลสไตน์ ส่วนชาวอารเบียน (ซีเรียน) ได้เดินทางไปยังภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนในเซลี-ซีเรีย (Coele-Syria)[6] ก่อนหน้าชนชาติอื่นใด ชาวฮิบรูได้ประกาศให้โลก

ทราบถึงความคิดอันชัดเจนเรื่องพระผู้เป็นเจ้าเพียงหนึ่งเดียว ความเชื่อเรื่องเอกเทวนิยมของพวกเขาได้กลายมาเป็นจุดกำเนิดของคริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลาม

ราวๆ 500 ปีก่อนคริสตกาล ชาวนาเบเทียนได้ตั้งถิ่นฐานลงที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุทรซีนาย ความสูงส่งทางอารยธรรมที่พวกเขาได้บรรลุถึงภายใต้อิทธิพลของชาวโรมัน อาจจะวัดได้จากซากปรักหักพังอันยิ่งใหญ่ของเมืองเปตรา เมืองหลวงซึ่งสร้างจากหินผาของพวกเขา

คริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นช่วงเวลาที่มีการอพยพครั้งใหม่และครั้งสุดท้ายภายใต้ธงนำของอิสลาม ซึ่งเปรียบประหนึ่งดังทำนบที่พังทลาย ซึ่งไม่เพียงแต่ดินแดนในเขตวงเสี้ยวแห่งความอุดมสมบูรณ์ ภูมิภาคที่เป็นแนวโค้งระหว่างส่วนหัวของอ่าวเปอร์เซีย และมุมทางตะวันออกเฉียงใต้ของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเท่านั้น แม้แต่อียิปต์ แอฟริกาเหนือ สเปน เปอร์เซีย และบางส่วนของเอเชียกลาง ก็ยังได้รับผลจากการอพยพนี้ด้วยอย่างท่วมท้น[7]

การอพยพครั้งสุดท้าย ซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางความชัดแจ้งทางประวัติศาสตร์นี้ ได้ถูกอ้างถึงในฐานะที่เป็นข้อถกเถียงทางประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มผู้สนับสนุนทฤษฎีที่ว่า ดินแดนอาระเบียเป็นแหล่งกำเนิดของชาวเซไมต์ พวกเขายังสนับสนุนทฤษฎีของตนด้วยการตั้งข้อสังเกตว่า ชาวอาหรับได้อนุรักษ์ลักษณะเฉพาะของชาวเซไมต์ไว้ได้อย่างบริสุทธิ์ และแสดงออกซึ่งลักษณะเฉพาะนั้นได้ชัดเจนยิ่งกว่าชนเผ่าอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้กลุ่มเชื้อชาติเดียว และภาษาของพวกเขาก็มีความใกล้เคียงที่สุดกับสิ่งที่นักวิชาการเชื่อว่าเป็นรูปแบบดั้งเดิมของภาษาเซมิติก

การศึกษาเปรียบเทียบเวลาที่กล่าวถึงข้างต้น ได้ทำให้นักวิชาการด้านชนเผ่าเซไมต์บางพวกเกิดความคิดที่ว่า ในทุกๆ รอบ 1,000 ปีโดยประมาณ ดินแดนอาระเบียซึ่งเปรียบเสมือนแอ่งเก็บน้ำขนาดยักษ์ได้มีประชากรเพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดที่ล้นออกมา นักวิชาการเหล่านี้จะ

พูดถึงการอพยพในลักษณะของระลอกคลื่น แต่ก็มีความเป็นไปได้มากกว่าที่การเคลื่อนไหวอพยพของชาวเซไมต์นี้เกิดขึ้นในขั้นแรกๆ ในลักษณะคล้ายกับการอพยพของชาวยุโรปไปยังโลกใหม่ หรือสหรัฐอเมริกา โดยการที่มีผู้คนจำนวนหนึ่งเริ่มเคลื่อนย้ายไป แล้วคนอื่นๆ ก็ค่อยๆ ย้ายตาม จนมีคนอีกจำนวนมากอพยพตามไปอีก จนกระทั่งเกิดความสนใจในหมู่คนทั่วไปในการที่จะอพยพตามกันต่อๆ มา

การอพยพโยกย้ายจำนวนมากหรือเป็นกลุ่มของชุมชนจากทะเลทรายไปสู่ดินแดนที่มีการเพาะปลูก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาในภาคพื้นตะวันออกใกล้ และเป็นสิ่งที่ให้กุญแจไขรหัสของความเข้าใจในประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเต็มไปด้วยทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของดินแดนแห่งนี้ กระบวนการที่ผู้คนที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานซ้อนทับกับผู้คนที่ตั้งรกรากอยู่บนแผ่นดินอยู่แล้ว มักจะก่อให้เกิดผลในการที่ผู้รุกรานเกิดการซึมซับในระดับหนึ่งกับสภาพความเป็นอยู่และคุณลักษณะหลักๆ ของอารยธรรมที่เกิดมีอยู่มาก่อนแล้ว รวมทั้งการปะปนทางสายเลือดจำนวนหนึ่งอีกด้วย แต่หาได้เป็นการกำจัดประชากรพื้นเมืองไปโดยสิ้นเชิงเลยไม่ และนี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกใกล้ในสมัยโบราณ ซึ่งมีประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ดิ้นรนระหว่างประชากรที่ตั้งรกรากอยู่เป็นการถาวรที่บริเวณวงเสี้ยวแห่งความอุดมสมบูรณ์มาก่อนแล้ว กับชาวอาหรับร่อนเร่ผู้ที่พยายามเข้าไปขับไล่ผู้ที่อาศัยอยู่ก่อนหน้านี้ อย่างที่เคยมีผู้กล่าวไว้อย่างถูกต้องแล้วว่า การอพยพย้ายถิ่นและการเข้ายึดครอบครองเป็นการรุกรานในระดับที่รองลงมาจากการรุกรานโดยการสงครามนั่นเอง

เป็นที่ควรสังเกตเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นดังกล่าวว่า ภาษาในกลุ่มเซมิติกยังคงดำรงอยู่ตลอดมา แทบจะในทุกกรณี และนี่ก็เป็นข้อเท็จจริงที่ใช้ในการตัดสินทางประวัติศาสตร์ข้อหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ถ้าในดินแดนเมโสโปเตเมีย ภาษาของชาวสุเมเรียนที่มีลักษณะการใช้คำผสมเป็นกลุ่มก้อนยังคงหลงเหลือมาในปัจจุบัน มันก็จะเป็นการยากสำหรับเราที่จะจัดกลุ่มของผู้คนที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำแห่งนี้ว่า เป็น

ชนเผ่าเซไมต์ ในกรณีของชาวอียิปต์โบราณ ได้มีวิวัฒนาการของภาษาเซมิติกขึ้น แต่เราคงไม่อาจจัดกลุ่มชาวอียิปต์เข้าในกลุ่มชาวเซไมต์ได้ คำว่า "เซไมต์" จึงมีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์ยิ่งกว่าทางเรื่องชาติพันธุ์ ดังนั้น ภาษาอัสซีโร-บาบิโลเนียน อะราเมียค ฮิบรู ฟีนีเซียน อาหรับใต้ เอธิโอปิค และภาษาอาหรับต่างๆ จึงควรจัดให้เป็นภาษาถิ่นที่พัฒนามาจากภาษากลางภาษาเดียวกัน (อูร์เซมิติสช์–Ursemitisch) กรณีที่จะนำมาเปรียบเทียบได้ก็คือ กรณีของภาษาในตระกูลโรมานซ์ (Romance) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาษาละติน โดยต่างกันแต่เพียงว่า รูปแบบบางประการของภาษาละตินยังคงตกทอดหลงเหลือมาในปัจจุบัน ซึ่งอย่างน้อยก็ในวรรณกรรมต่างๆ ในขณะที่ภาษาเซมิติกที่เป็นต้นแบบและเป็นเพียงภาษาพูดนั้นได้สูญหายไปโดยสิ้นเชิง ถึงแม้ว่ายังจะพออนุมานถึงลักษณะโดยทั่วไปของภาษาดังกล่าวโดยการพิจารณาจากจุดต่างๆ ที่ภาษาที่แตกแขนงออกมาจากภาษาเซมิติกโบราณมีอยู่ร่วมกันได้ก็ตาม

การยอมรับว่า ดินแดนอาระเบีย นัจด์ หรือเยเมน เป็นถิ่นกำเนิดและศูนย์การขยายตัวของเผ่าเซไมต์นั้น มิได้ปิดกั้นความเป็นไปได้ที่ว่า พวกเขาอาจจะเคยอยู่ร่วมกับชนเผ่าผิวขาวอีกกลุ่มหนึ่งคือ ชาวเฮไมต์ ซึ่งเป็นชุมชนที่ในสมัยแรกๆ ครั้งหนึ่งเคยอาศัยอยู่ในที่ใดที่หนึ่งในแอฟริกาตะวันออก และจากชุมชนนี้เองที่กลุ่มคนที่ถูกเรียกกันในสมัยต่อมาว่า ชาวเซไมต์ ได้อพยพเข้าไปสู่คาบสมุทรอาระเบีย ซึ่งอาจเป็นบริเวณบาบ อัล-มันดับ[8] (Bab al-Mandab) ซึ่งก็หมายถึงว่า เป็นไปได้ที่แอฟริกาได้เคยเป็นถิ่นกำเนิดของชนเผ่าเซมิโต-เฮมิติก และอาระเบียเป็นอู่กำเนิดของชาวเซไมต์ และศูนย์กลางการขยายตัวของพวกเขา และวงเสี้ยวแห่งความอุดมสมบูรณ์เป็นเวทีของอารยธรรมแบบเซมิติก

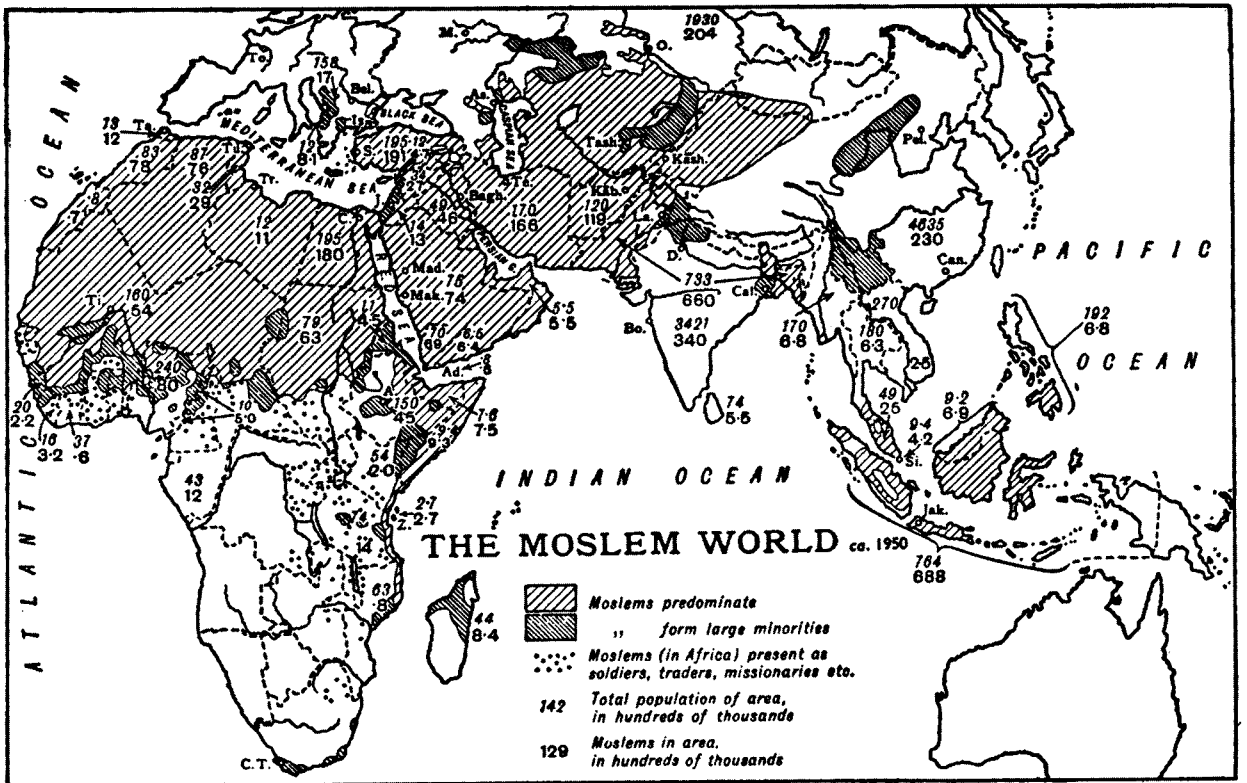
ATLANTIC OCEAN
PACIFIC OCEAN
INDIAN OCEAN
MEDITERRANEAN SEA
BLACK SEA
THE MOSLEM WORLD ca. 1950
Moslems predominate
,, form large minorities
Moslems (in Africa) present as soldiers, traders, missionaries etc.
142 Total population of area, in hundreds of thousands
129 Moslems in area, in hundreds of thousands
C.T.
Jak.
Si.
Pal.
Kash.
Tash.
Bagh.
Mad.
Mak.
Ad.
Cal.
Bo.
Can.
1930 204
4635 230
733 660
3421 340
764 688

เชิงอรรถ

[1] D.G. Hogarth, the Penetration of Arabia (New York, 1904) หน้า 7.

[2] ในเรื่องความแตกต่างระหว่างชาวอารเบียและชาวอาหรับ (ชนชาติที่พูดภาษาอาหรับ) ดังปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ดูหน้า (43 n 3).

[3] George A. Burton, Semitic and Hamitic Origins (Philadelphia, 1934) หน้า 85-7; Ignace J. Gelp, Hurrians and Subarians (Chicago, 1944) หน้า 69-70.

[4] Bertram Thomas, The Near East and India (London, 1 November 1928) หน้า 516-19 และ C. Rathjens, Journal asiatique, ccxv. No. 1 (1929) หน้า 141-55.

[5] C. Leonard Woelley, The Sumerians (Oxford, 1929) หน้า 5-6.

[6] ดินแดนฮอลโลว์ ซีเรีย หรือในปัจจุบันเรียกว่า อัล-บีกา ตั้งอยู่ระหว่างเลบานอนทั้งสอง.

[7] Hugo Winckler, The History of Babylonia and Assyria, แปลโดย James A. Craig (New York, 1907) หน้า 18-22.

[8] Barton หน้า 27.

วิถีแห่งเบดูอิน*

ชนเผ่าเร่ร่อน

ด้วยสภาวะทางธรรมชาติที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สองลักษณะ ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในคาบสมุทรอาระเบียแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยปรับชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ นั่นคือชาวเบดูอินซึ่งเป็นเผ่าเร่ร่อน กับพวกที่อยู่เป็นหลักแหล่ง แต่เส้นแบ่งระหว่างเผ่าเร่ร่อนกับพวกที่อยู่ติดที่นั้นเป็นเพียงเส้นบางที่ไม่อาจแบ่งให้เด็ดขาดได้ มีบางกลุ่มที่เป็นกึ่งผู้เร่ร่อนและกึ่งชาวเมือง มีชาวเมืองบางคนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นชาวเบดูอินแต่หันหลังให้กับกำเนิดของตนที่เป็นชนเผ่าเร่ร่อน ในขณะที่เบดูอินอื่นๆ กำลังกลายเป็นคนเมือง ดังนั้นเลือดของผู้ที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จึงยังมีร่องรอยของความเป็นชนเผ่าเร่ร่อนหล่อเลี้ยงอยู่เสมอ

---

*แปลจากบทที่ 3 History of the Arabs ของ Philip K. Hitti, Macmillan, 1993.

ชาวเบดูอินไม่เหมือนยิปซีที่พเนจรไปอย่างไร้จุดหมายเพียงเพื่อจะมีชีวิตอย่างไม่เป็นหลักแหล่งเท่านั้น แต่เบดูอินเป็นแบบอย่างของการปรับตัวอย่างเยี่ยมยอดของมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางทะเลทราย เมื่อใดก็ตามที่พวกเขาพบแผ่นดิน เผ่าเบดูอินก็จะกราดตามองหาที่สำหรับใช้เลี้ยงสัตว์ได้ ความเป็นชนเผ่าเร่ร่อน (nomadism) เป็นลักษณะการใช้ชีวิตแบบหนึ่งในทะเลทรายนุฟูด (Nufūd) อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกันกับที่เมืองดีทรอยต์ และแมนเชสเตอร์เป็นชีวิตของอุตสาหกรรมนิยม (industrialism)

กิริยาและปฏิกิริยาระหว่างชาวเมืองและชาวทะเลทราย ถูกผลักดันโดยการกำหนดของผลประโยชน์ส่วนตัว กับความจำเป็นที่จะต้องรักษาเผ่าพันธุ์ของตนไว้ ชาวเร่ร่อนยืนยันที่จะรีดเร้นเอาสิ่งของที่พวกเขาขาดแคลนมาจากเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เขาที่สุด ไม่ว่าจะด้วยการใช้ความรุนแรงเช่นปล้นสะดม หรือสันติวิธีโดยการแลกเปลี่ยน ชาวเบดูอินเป็นนักปล้นที่ดิน หรือนายหน้าค้าที่ดิน หรือทั้งสองอย่างในเวลาเดียวกัน เบดูอินเล่นบทเป็นโจรสลัดทะเลทรายเช่นเดียวกับโจรสลัดในท้องทะเล

ชนเผ่าเร่ร่อนนี้มีความคงเส้นคงวา ไม่ว่าจะเป็นวันวาน วันนี้ หรือพรุ่งนี้

วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของพวกเขาเป็นเช่นเดิมเสมอ ความหลากหลาย ความก้าวหน้า วิวัฒนาการทั้งหลายไม่เป็นกฎเกณฑ์ที่จะต้องเคารพเชื่อฟัง เบดูอินมีภูมิคุ้มกันต่อการรุกรานจากภายนอกทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติตัว ที่อยู่ของเบดูอินเหมือนกับที่บรรพบุรุษอาศัยมาแต่เดิม คือใน "บ้านมีขน–houses of hair" ซึ่งคือเต็นท์ที่ทำจากขนแพะหรือขนอูฐ พวกเขาเลี้ยงแพะ เลี้ยงแกะด้วยวิธีดั้งเดิมบนทุ่งหญ้าผืนเดิม ชาวเบดูอินเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงแกะและอูฐ มีส่วนน้อยที่ผสมพันธุ์ม้า ล่าสัตว์ และปล้นสะดม ซึ่งในสายตาของเบดูอินแล้ว การเลี้ยงชีพด้วยวิธีเหล่านี้เท่านั้นจึงจะเป็นการใช้ชีวิตที่มีคุณค่า การทำการเกษตรและการค้านานาชนิดรวมทั้งงานฝีมือเป็นสิ่งที่ต่ำต้อย

เสียศักดิ์ศรี เมื่อใดที่พวกเขาพ้นจากการใช้ชีวิตเช่นนั้น เมื่อนั้นพวกเขาก็ไม่ใช่พวกเร่ร่อนอีกต่อไป ในดินแดนจันทร์เสี้ยวอันอุดม มีอาณาจักรที่เกิดขึ้นและล่มสลายลงไป แต่บนดินแดนที่รกร้างทุรกันดารนั้น ชาวเบดูอินยังคงอยู่ ณ ที่นั้น ดังเช่นในอดีตไม่เคยเปลี่ยนแปลง[1]

ในบรรดาชีวิตบนผืนทะเลทราย ชาวเบดูอิน อูฐ และต้นปาล์ม (อินทผลัม) เป็นผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสามที่ควบคุมผืนทรายนี้ และหากรวมเม็ดทรายด้วยแล้ว ก็จะเป็นตัวกระทำชูโรงอันยิ่งใหญ่ทั้งสี่ของลำนำแห่งทะเลทราย

สำหรับชาวทะเลทรายแล้ว ทะเลทรายเป็นยิ่งกว่าที่อยู่อาศัย มันเป็นเสมือนหนึ่งผู้พิทักษ์จารีตประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้ปกปักรักษาความบริสุทธิ์แห่งภาษาพูดและสายเลือด ทั้งเป็นปราการด่านแรกอันสำคัญยิ่งต่อการรุกรานจากโลกภายนอก น้ำที่ขาดแคลน ความร้อนระอุที่ทารุณ ถนนที่ปราศจากแนวบ่งชี้ อาหารที่แร้นแค้น เหล่านี้เป็นศัตรูของพวกเขาในชีวิตประจำวัน หากแต่เป็นพันธมิตรในยามที่พวกเขาตกอยู่ในอันตราย ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้แทบจะสิ้นสงสัยว่าทำไมชาวอาระเบียจึงไม่ยอมโน้มคอให้กับแอกของชาวต่างชาติ

ทะเลทรายอันกว้างใหญ่สุดลูกหูลูกตา เวิ้งว้าง อันเป็นถิ่นอาศัยของชาวเบดูอิน ปรากฏสะท้อนอยู่ในลักษณะทางกายภาพและวิธีคิดของพวกเขา รูปกายของชาวเบดูอินเต็มไปด้วยเส้นเอ็น กระดูก และกล้ามเนื้อเป็นมัดๆ ร่างกายนั้นคือภาพสะท้อนของความทุรกันดารของผืนดินที่เขาอาศัยอยู่ อาหารประจำวันคือผลอินทผลัมและแผ่นแป้ง หรือข้าวโพดปิ้ง ที่กินกับน้ำ หรือน้ำนม เครื่องนุ่งห่มดูยากไร้พอๆ กับอาหารการกิน ภาพที่คุ้นตาคือ ชาวเบดูอินในเสื้อตัวยาวที่เรียกว่า *ธอว์บ* (thawb) คาดทับด้วยเข็มขัด แล้วคลุมทับอีกทีด้วย*อะบา* (‘abā’) คือเสื้อคลุมยาวที่พลิ้วไปตามสายลม บนศีรษะปกคลุมด้วยผ้าคลุมหรือ*คูฟียะฮ์* (kūfīyah) และรัดไว้ด้วยเชือกที่เรียกว่า อิกาล (iqāl) ชาวเบดูอินไม่สวมกางเกง และน้อยนักที่จะสวมรองเท้า ความยืนหยัดและอดทน (ซะบัร-ṣabr) ได้รับการยกย่องว่าเป็นความดีงามอันสูง

สุด ทำให้เบดูอินมีชีวิตรอดอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่แทบไม่มีสิ่งใดสามารถมีชีวิตอยู่ได้ ความอดกลั้นและวางเฉยก็เป็นอีกด้านหนึ่งของคุณงามความดีที่เบดูอินยกย่องเช่นกัน ชาวเบดูอินเลือกที่จะอดทนและวางเฉยมากกว่าพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความยากลำบากที่พวกเขาเผชิญอยู่ ความเป็นปัจเจกคือคุณลักษณะอีกประการหนึ่งที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือด จนทำให้เบดูอินไม่สนใจที่ยกระดับตนเองให้เป็นไปตามรูปแบบที่สังคมนานาชาติยอมรับ มากไปกว่าการทำตัวให้เป็นแบบอย่างของการอุทิศตนให้ทำความดีให้แก่เผ่า ความมีวินัย การเคารพต่อคำสั่งและอำนาจไม่ใช่แบบฉบับของชาวทะเลทราย ชาวเบดูอินสวดว่า *"ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ขอทรงโปรดเมตตาข้าและพระมุฮัมมัดเท่านั้น อย่าได้ทรงเมตตาผู้อื่นนอกเหนือจากพวกเราเลย!"*[2] นับตั้งแต่สมัยของอิชมาเอลเป็นต้นมาแล้วที่ชาวอาระเบียต่อต้านคนอื่นๆ และคนอื่นๆ ก็ต่อต้านพวกเขา

รัซสิอา (Razzia)

กอซว์ (ghazw) หรือ *รัซสิอา* (razzia) อีกนัยหนึ่งเทียบได้กับสภาวะไร้กฎหมาย ซึ่งจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมในทะเลทรายทำให้รูปแบบของโจรเช่นนี้ได้กลายมาเป็นสถาบันระดับชาติไป ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชาวเบดูอินที่เป็นชุมชนเลี้ยงสัตว์บนผืนทะเลทรายที่ซึ่งผู้คนมีอารมณ์ร้อนเร้าอารมณ์และพร้อมที่จะเข้าต่อกรกันอยู่ตลอดเวลานั้น การปล้นสะดมเป็นการเลี้ยงชีพหนึ่งในสองสามอาชีพที่แสดงความเป็นลูกผู้ชาย ชาวเผ่าที่ถือคริสต์ เช่น บะนู ตอฮ์ลิบ (banu Taghlib) ก็เช่นกัน ที่ทำการปล้นสะดมโดยไม่ต้องคิดหน้าคิดหลัง อัล กุตามิ (al Qutāmi) กวีผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในยุคต้นราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Umayyad) ได้พรรณนาให้เห็นหลักการใช้ชีวิตของชาวทะเลทรายไว้ในบทกวีสองวรรค :

"ภารกิจของเราคือการปล้นสะดมศัตรู เพื่อนบ้านของเรา

และแม้แต่ผองพี่น้องของเราเอง หากเราหาใครให้ปล้นไม่ได้แล้ว!" [3]

ในซาอุดีอาระเบียปัจจุบันนี้ การปล้นสะดมเป็นเรื่องผิดกฎหมายแล้ว

ด้วยวิถีแห่งทะเลทรายเช่นนี้ และ*กอซว์*เป็นดังเช่นกีฬาประจำชาติ ดังนั้น จะไม่มีการทำให้เลือดตกยางออก นอกเสียจากกรณีสุดวิสัย จริงๆ *กอซว์*นั้นช่วยลดจำนวนปากท้องที่หิวโหย แต่ความจริงไม่ได้ช่วยเพิ่มปริมาณของปัจจัยที่จำเป็นแก่ชีวิตมากมายขึ้นเท่าไรนัก เผ่าที่อ่อนแอกว่า หรือที่อยู่ประชิดตามขอบพรมแดน อาจต้องจ่ายค่าคุ้มครอง หรือที่ปัจจุบันเรียกว่า คูวะฮ์ (khūwah) ให้แก่เผ่าที่แข็งแรงกว่า ความคิดเกี่ยวกับ*กอซว์* และคำจำกัดความของคำคำนี้ ถูกส่งทอดจากชาวอาระเบียไปยังผู้พิชิตชาวอิสลามที่จะตามมาทีหลัง

หลักการของความเป็นมิตรนั้น ลดความเลวร้ายของ*กอซว์*ลงไปในระดับหนึ่ง แม้ว่าการมีศัตรูเป็นชาวเบดูอินจะน่ากลัวสักปานใด แต่ภายใต้หลักการแห่งน้ำมิตรของชาวเบดูอิน พวกเขาก็เป็นมิตรที่ซื่อสัตย์และโอบอ้อมอารี กวีในยุคก่อนอิสลามที่ทำหน้าที่ประหนึ่งนักข่าวในยุคนั้นด้วย ได้ขับบทโศลกสรรเสริญอย่างยืดยาวต่อสิ่งที่เรียกว่า *ดิยาฟะฮ์* (ḍiyāfah) หรือการต้อนรับอย่างเป็นมิตร ซึ่งเมื่อรวมเข้ากับ *ฮะมาซะฮ์* (ḥamāsah) คือความทรหด และกระตือรือร้น และ*มุรูยะฮ์* (murū'ah) คือความเป็นลูกผู้ชาย[4] แล้ว ถือว่าทั้งหมดนี้เป็นคุณธรรมความดีอันสูงสุดของเผ่าพันธุ์ สาเหตุหลักของการพิพาทคือการแย่งชิงน้ำและที่เลี้ยงสัตว์ ได้แบ่งชนชาวทะเลทรายออกเป็นเผ่าที่รบพุ่งต่อกันเผ่าต่างๆ แต่สำนึกร่วมกันของความรู้สึกที่ช่วยตัวเองไม่ได้ ประกอบกับมีธรรมชาติที่ดื้อรั้นและมีความชิงชัง ได้ทำให้พวกเขาพัฒนาความรู้สึกที่จำเป็นจะต้องมีภาระหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือมิตรภาพ การปฏิเสธแขกบนผืนแผ่นดินที่ไม่มีโรงเตี๊ยม หรือที่พักแรมใดๆ หรือการทำร้ายคนผู้นั้นหลังจากที่ต้อนรับในฐานะแขก ไม่เพียงแต่เป็นการกระทำที่ผิดต่อทั้งเกียรติยศและจารีต แต่เป็นการละเมิด

ต่อพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงเป็นผู้พิทักษ์ที่แท้จริงด้วย

ความเป็นศาสนา (Religiousness)

พื้นฐานทางศาสนาของชาวเซมิติก เติบโตขึ้นที่โอเอซิสมากกว่าบนผืนทราย และมีศูนย์กลางอยู่ที่ก้อนหินและน้ำพุ อันเป็นผู้เบิกทางของศิลาสีดำ (the Black Stone) และซัมซัม (Zamzam) ของศาสนาอิสลาม และเบเธล (Bethel) เมืองอันศักดิ์สิทธิ์ในพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิม (Old Testament) สำหรับชาวเบดูอินแล้ว มีศาสนาสถิตอยู่ในใจของพวกเขาแต่เพียงบางเบา คำพิพากษาในอัลกุรอานได้ระบุว่า (9:98) *"ชาวอาหรับในทะเลทรายขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ไร้ศรัทธา (ในพระผู้เป็นเจ้า) และปากว่าตาขยิบ"* ตราบจนปัจจุบัน ชาวทะเลทรายเหล่านั้นไม่ทำอะไรมากไปกว่ากล่าวคำสรรเสริญแต่ปากต่อท่านศาสดาเท่านั้น[5]

ความผูกพันในตระกูล (the Clan)

สังคมเบดูอินตั้งอยู่บนรากฐานของการจัดระเบียบเป็นตระกูล แต่ละเต็นท์คือหนึ่งครอบครัว ค่ายที่ประกอบไปด้วยเต็นท์จำนวนมากมาย รวมกันเป็น*ฮะยีย์* (ḥayy) สมาชิกของฮะยีย์ถือว่าเป็นหนึ่งตระกูล หรือ*กอว์ม* (qawm) ตระกูลที่เป็นญาติกันรวมกันเป็นเผ่า หรือ*กะบีลอฮ์* (qabīlah) สมาชิกของตระกูลเดียวกันถือว่าเป็นสายเลือดเดียวกัน ซึ่งจะต้องเชื่อฟังหัวหน้าตระกูลคือผู้อาวุโสของตระกูลแต่เพียงผู้เดียว ในการทำสงครามก็จะใช้เสียงโห่ร้องอันเดียวกัน คำว่า *"บะนู"* ("Banu") ซึ่งหมายถึง *บุตรของ* ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อที่แสดงถึงตระกูลนั้น ชื่อของสตรีบ่งบอกถึงระบบสืบเชื้อสายทางมารดา ความสัมพันธ์ทางสายเลือด ไม่ว่าจะเป็นสายเลือดที่แท้จริงหรือไม่ก็ตาม เป็นสิ่งที่ทำให้ความผูกพันภายในเผ่าแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

กระโจมและที่อยู่อาศัยที่เรียบง่าย เป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล แต่น้ำและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ รวมถึงที่ทำการเกษตร เป็นทรัพย์สินส่วนรวมของเผ่า

หากสมาชิกของตระกูลใดสังหารสมาชิกในตระกูลของตนเอง จะไม่มีใครออกมาปกป้อง หากคนผู้นั้นหลบหนีไปก็จะกลายเป็น*ตะรีด* (tarīd) หรือพวกนอกกฎหมาย หากมีฆาตกรรมเกิดขึ้นนอกตระกูล จะมีการฆ่าล้างแค้นกันอย่างไม่จบสิ้น และสมาชิกในตระกูลอาจต้องชดใช้ด้วยชีวิตของตน

กฎดึกดำบรรพ์ของทะเลทรายคือ เลือดต้องล้างด้วยเลือด ไม่มีการยอมรับการลงโทษใดนอกจากการล้างแค้น ญาติที่ใกล้ชิดที่สุดจะเป็นผู้รับหน้าที่นี้ การฆ่าล้างแค้นกันระหว่างตระกูล อาจยืดเยื้อถึงสี่สิบปีดังเช่นกรณีสงครามบะซูส์ (Basūs War) ระหว่าง บะนู บักร์ กับ บะนู ตอฮ์ลิบ นักพงศาวดารได้บันทึกไว้ใน อัยยาม อัล อาหรับ (ayyām al' Arab) ถึงสงครามระหว่างเผ่าในช่วงก่อนอิสลาม โดยเน้นถึงเรื่องราวของความอาฆาตแค้นระหว่างตระกูล แม้จะย้ำว่าต้นเหตุนั้นมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความอาฆาตพยาบาทในหลายกรณี แต่บางที*ดิยอฮ์* (diyah) หรือการปรับไหมก็เป็นที่ยอมรับได้

สำหรับชาวเบดูอินแล้ว ไม่มีหายนะใดจะร้ายแรงไปกว่าการสูญเสียสายสัมพันธ์กับเผ่าของตน คนที่ไร้เผ่าสังกัดที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินซึ่งไม่อาจแยกคนแปลกหน้าออกจากศัตรูนั้น ก็ไม่ต่างจากชาวนาซึ่งไร้ที่ดินในสมัยศักดินาของอังกฤษ นั่นก็คือ อยู่ในฐานะที่ป้องกันตัวไม่ได้ สถานะของคนผู้นั้นก็เท่ากับคนนอกกฎหมาย ซึ่งปราศจากผู้คุ้มครองให้ปลอดภัย

แม้ว่าส่วนใหญ่แล้วสายสัมพันธ์ระหว่างตระกูลโดยกำเนิดแสดงออกโดยการแบ่งปันอาหารระหว่างสมาชิกในตระกูล หรือดื่มเลือดของกันและกัน สองถึงสามหยด เฮโรโดตุส (Herodotus)[6] ได้กล่าวถึงพิธีกรรมโบราณของการรับอุปการะคนคนหนึ่งว่า หากทาส

คนใดได้รับอิสรภาพก็จะหาทางรักษาสัมพันธ์กับครอบครัวของนายเก่าเอาไว้ ทาสผู้นั้นจะกลายเป็น*มอว์ละ* (mawla) หรือไพร่ของนายเก่าไป สำหรับคนแปลกหน้า สามารถก่อความสัมพันธ์เช่นนั้นได้ ซึ่งจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ที่เรียกว่า *ดะฮ์คีล* (dakhīl) เช่นเดียวกับบางตระกูลที่อ่อนแอ อาจแสวงหาความคุ้มครองและอาจถูกกลืนเข้าไปในตระกูลหรือเผ่าที่เข้มแข็งกว่า *ตระกูลตัยยี* (Ṭayyi') *กะตะฟาน* (Ghaṭafān) หรือ *ตอฮ์ลิบ* (Taghlib) เหล่านี้ล้วนเป็นสมาพันธ์ของชนเผ่าอาหรับทางตอนเหนือซึ่งปรากฏชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์ และลูกหลานของตระกูลเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่บนดินแดนที่พูดภาษาอาหรับตราบจนทุกวันนี้

ประเพณีทางศาสนาที่คล้ายคลึงกัน ทำให้คนแปลกหน้าสามารถเข้าไปทำพิธีทางศาสนาได้ในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์[7] ซึ่งต่อมาก็จะทำให้คนเหล่านี้เป็นผู้รับใช้ของพระผู้เป็นเจ้า ตราบจนปัจจุบัน ผู้แสวงบุญที่เดินทางไปยังมักกะฮ์นั้นจะถูกกล่าวถึงว่าเป็น *"แขกรับเชิญของพระอัลลอฮ์"* และนักศึกษาที่มีสายสัมพันธ์กับสุเหร่าของมักกะฮ์หรือสุเหร่าใหญ่อื่น ๆ ถูกเรียกว่า *มุยาวีร์* (mujāwir) หรือ *"เพื่อนบ้าน (ของพระอัลลอฮ์)"*

อะซะบียะฮ์

อะซะบียะฮ์ ('Aṣabīyah) เป็นจิตวิญญาณของตระกูล อันมีนัยว่ามีความจงรักภักดีอย่างไร้ขอบเขตและไร้เงื่อนไขต่อสมาชิกของตระกูล และจะต้องสนองตอบต่อความรักต่อตระกูลอย่างเร่าร้อนและคลั่งไคล้ กวีจะร่ายลำนำว่า *"จงภักดีต่อเผ่าของเจ้า ซึ่งการอ้างสิทธิเหนือสมาชิกในเผ่านั้นจะหนักแน่นรุนแรงพอที่จะสามารถทำให้สามีเลิกร้างกับภรรยาได้"*[8] สายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในตระกูลมีลักษณะเฉพาะอันไม่อาจลบล้างได้ ยิ่งทำให้ความเป็นปัจเจกของสมาชิกในตระกูลแต่ละคนชัดเจนยิ่งขึ้น อันสามารถกล่าวได้ว่า ตระกูลหรือเผ่า

นั้นเป็นหน่วยหนึ่งในตัวเอง พึ่งพาตนเองได้ มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และมองเผ่าอื่นว่าเป็นเหยื่ออันชอบธรรมที่เผ่านั้นๆ จะสามารถปล้นหรือฆ่าได้ อิสลามได้ใช้ระบบชนเผ่าแบบดั้งเดิมนี้ในการปฏิบัติการทางการทหาร มีการแบ่งกองทัพเป็นหน่วยตามเผ่า แล้วตั้งนิคมของเผ่านั้นๆ ในดินแดนที่ยึดมาได้ และทำให้ผู้คนเหล่านั้นเป็นข้าของตน ลักษณะที่ไม่สังคมกับผู้ใด และความเป็นปัจเจกบุคคล รวมถึงหลักการของ*อะซะบียะฮ์* ซึ่งไม่เคยหมดไปจากบุคลิกของชาวอาหรับนั้นได้พัฒนาและคลี่คลายไปจนถึงสมัยของอิสลาม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งในหลายปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกแยกและล่มสลายของรัฐอิสลามหลายต่อหลายรัฐ

ชีค

ตระกูลแต่ละตระกูลต่างมีประมุขคือ *ชีค* (sheikh) ซึ่งเป็นหัวหน้าโดยตำแหน่ง ไม่เหมือนกับภาพที่เราเห็นกันในภาพยนตร์ฮอลลีวู้ด นั่นคือชีค หรือ*เชค* (shaykh) จะเป็นสมาชิกอาวุโสของเผ่าซึ่งความเป็นผู้นำอยู่ที่การทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา มีความโอบอ้อมอารีและมีความกล้าหาญ ตัวกำหนดการเลือกชีคของเผ่าคือความมีอาวุโสและคุณสมบัติส่วนตัวบางประการ แต่ชีคไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย การทหาร และเรื่องราวอื่นๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนรวม เรื่องเหล่านี้จะต้องนำเข้าหารือกับสภาของเผ่าที่ประกอบด้วยหัวหน้าครอบครัวต่างๆ ในเผ่านั้น ชีคจะอยู่ในตำแหน่งตราบเท่าที่ผู้เลือกเขาขึ้นมาจะยินยอมซึ่งเป็นไปตามประสงค์ของพระเจ้า

โดยทั่วไปแล้ว ชาวอาหรับ หรือโดยเฉพาะชาวเบดูอินมีความเป็นประชาธิปไตยโดยกำเนิด สมาชิกในเผ่าเข้าพบชีคในฐานะที่เท่าเทียมกัน สังคมที่เขาใช้ชีวิตนั้นดึงทุกอย่างให้ลงมาเท่าเทียมกันหมด *คำว่า มาลิก* (malik) ในภาษาอาหรับซึ่งหมายถึงกษัตริย์นั้นเป็นการใช้

เรียกผู้ปกครองต่างชาติ และราชวงศ์กอสซาน (Ghassān) และอัล ฮิรอฮ์ (al Ḥīrah) เท่านั้น ซึ่งราชวงศ์ทั้งสองได้รับอิทธิพลจากโรมัน และเปอร์เซียบางส่วน กษัตริย์แห่งบะนู คินดะฮ์ (banu Kindah) เป็นข้อยกเว้นสำหรับกฎเกณฑ์นี้ แต่ชาวอาหรับเองก็มีลักษณะเป็นขุนน้ำขุนนางเท่าๆ กับเป็นประชาธิปไตย พวกเขาเห็นว่าตนเองนั้นเป็นแม่แบบของสิ่งมีชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุด ชนชาติอาหรับเป็นชาติที่สง่างามเหนือประชาชาติอื่น (afkhar al-umam) ในความเห็นที่สูงส่งของชาวเบดูอินนั้น มนุษย์ที่เจริญแล้วจะมีความสุขน้อยกว่าและมีความต้อยต่ำกว่าอย่างมาก ชาวอาหรับมีความภาคภูมิใจอย่างไม่มีที่สิ้นสุดต่อสิ่งเหล่านี้คือ สายเลือดอันบริสุทธิ์ วาทศิลป์และบทกวี ดาบและม้า และเหนืออื่นใดคือ *นะซับ* (nasab) คือบรรพบุรุษอันสูงส่งของพวกเขา ชาวเบดูอินโปรดปรานการมีลูกหลานมากมาย และมักจะสืบสาแหรกย้อนกลับไปจนถึงการมีอาดัมเป็นบรรพบุรุษ ไม่มีใครนอกไปจากชาวอาหรับที่ยกการสืบเทือกเถาเหล่ากอให้มีเกียรติภูมิเทียบเท่ากับวิทยาศาสตร์

ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังยุคอิสลาม หญิงชาวเบดูอินมีอิสระ ซึ่งบรรดาพี่น้องสตรีที่อยู่เป็นหลักแหล่งปฏิเสธสิ่งนี้ หญิงเบดูอินมีชีวิตครอบครัวภายใต้การแต่งงานแบบ*บะอัล* (Baal) ที่ผู้ชายมีเมียหลายคนและเป็นใหญ่ในบ้าน อย่างไรก็ตาม เธอสามารถเลือกสามีได้ และทิ้งชายนั้นได้หากไม่ได้รับการปฏิบัติที่ดีจากชายนั้น

การยอมรับวัฒนธรรมอื่นเมื่อโอกาสเหมาะนั้น เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในบรรดาบุตรแห่งทะเลทราย ความสามารถในตัวที่หลับใหลมาเป็นเวลายาวนานดูเหมือนจะตื่นขึ้นในทันใดหากมีการกระตุ้นอย่างถูกจุดซึ่งจะกลับกลายมาเป็นพลังอันไม่หยุดนิ่ง ในบริเวณจันทร์เสี้ยวอันอุดมนั้นมีโอกาสมากมายดำรงอยู่ ดังเช่นกรณีของ ฮัมมูราบี (Hammurabi) ได้ปรากฏพระองค์ขึ้นที่กรุงบาบิโลน โมเสสที่ซีนาย เซโนเบีย (Zenobia) ที่เมืองพาลมีรา ฟิลิปอาหรับที่โรม หรือ ฮารูน อัล รอชิด (Hārūn al Rashīd) ที่กรุงแบกแดด มีสิ่งก่อสร้างอยู่ในที่ต่างๆ

ดังเช่นที่เมืองเปตรา ซึ่งยังคงได้รับความชื่นชมจากชาวโลกได้อย่างไม่รู้จบ ความมหัศจรรย์และความรุ่งเรืองอันเปรียบไม่ได้ของยุคต้นอิสลาม ความเฟื่องฟูดังกล่าวชี้วัดได้ว่ามาจากพลังอันแอบแฝงอยู่ในชาวเบดูอินทั้งปวง ดังเช่นที่กาหลิบอุมัร (Caliph 'Umar) ได้กล่าวไว้ว่า *"(ชาวเบดูอินนั้น) เป็นวัตถุดิบให้กับอิสลาม"*

เชิงอรรถ

[1] A central feature of ibn Su'ūd' economic and social reforms is the settlement of nomads on the soil.

[2] Abu Dāwūd, Sunan (Cairo, 1280), vol. i. หน้า 89.

[3] Abu Tammām, Ash'ār al Ḥamāsah, ed. Freytaf (Bonn, 1828), หน้า 171.

[4] Cf. Ignaz Goldziher, Muhammedanische Studien, pt. I (Halle, 1889), หน้า 13.

[5] Ameen Rihani, Ta'rīkh Najd (Beirū 928), หน้า 233.

[6] Bk. III, ch. 8.

[7] Cf. Ezekiel 44 : 7.

[8] Al Mubarrad, al Kāmil, ed. W. Wright (Leipzig, 1864), หน้า 229, i. 3.

[9] Ibn Sa'd, Kitāāal Ṭabaqāt al Kabīr, ed. Eduard Sachau, vol. iii, pt. I (Leyden, 1994), หน้า 246, l. 3.

ชาวนาเบเทียน และรัฐเล็กรัฐน้อย ในอารเบียเหนือและกลาง*

อาณาจักรนาเบเทียน

นอกเหนือจากอาณาจักรอารเบียทางใต้แล้ว ในช่วงก่อนการประกาศศาสนาอิสลามได้มีรัฐเล็กรัฐน้อยเกิดและวิวัฒน์ขึ้นในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทร รัฐอารเบียเหล่านี้คล้ายกับรัฐทางใต้ คือ มีความเข้มแข็งอันเนื่องจากทำการค้าขายและไม่ใช่กำลังทางทหาร ทั้งก่อนหรือหลังการพัฒนาขึ้นมา ที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดารัฐเล็กๆ เหล่านี้ก็คือ อาณาจักรนาเบเทียน

เราไม่พบหลักฐานว่าอาณาจักรอัสซีเรียได้เคยรุกรานอาณาจักรนาเบเทียน เนื่องจากนาเบเทียนไม่อยู่ในเส้นทางหลักที่มุ่งไปยังตะวันตก ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล ชาวนาเบเทียน [หรือที่เรียกกันว่า อัล อันบาต (al Anbāt) หรือ นาเบตาอี (Nabataei)

---

*แปลจากบทที่ 6 History of the Arabs ของ Philip K. Hitti, Macmillan, 1993.

ในยุคคลาสสิค[1] ได้เดินทางมาจากที่ที่ปัจจุบันเราเรียกว่า ทรานส์จอร์แดน ในฐานะของชนเผ่าเร่ร่อน แล้วเข้ายึดครองดินแดนของชาวเอโดไมต์ (Edomites หรือ Idumeans ซึ่งหมายถึงผู้สืบเชื้อสายมาจากอีเซา) และต่อมาก็ได้ชิงเอาเมืองเปตรามาจากเอโดไมต์ด้วย บรรพบุรุษของชาวเอโดไมต์ใน "ดินแดนแห่งเซียร์ (Seir)" นั้นคือชาวโฮไรต์ (Horites) หรือ ฮูร์ริส (Hurris)[2] ชาวนาเบเทียนยังได้ขยายตัวจากมหานครเปตราของพวกเขา เข้ามาครอบครองดินแดนของเพื่อนบ้านเปตรา ซึ่งหมายถึง ศิลาในภาษากรีก เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Sela' ในภาษาฮิบรู ดังจารึกอยู่ใน Isaiah 16:1, 42:11 และ 2 Kings 14:7[3] หรืออัล รอกีม (Al-Raqim)[4] ในเอกสารที่เขียนโต้ตอบกันเป็นภาษาอาหรับและในภาษาปัจจุบันเรียกว่า วาดิ มูสะ (Wādi Mùsa - หุบเขาของโมเสส) นครเก่าแก่ที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงอันโดดเดี่ยวสูงถึง 3,000 ฟุตนั้น ในปัจจุบันปรากฏให้เราเห็นเป็นสุสานโบราณตระหง่านอยู่บนศิลา (อุมม์ อัล บิยารอฮ์ - Umm al Biyarah) ที่เป็นหินทราย และยามเมื่อหินทรายนั้นส่องประกายตามชั้นหิน ก็จะสะท้อนให้เห็นเกือบจะทุกเหลือบสีของสีรุ้ง

เปตราเป็นเมืองสำคัญของเส้นทางคาราวานที่เดินทางระหว่างซาบา (Saba) กับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตั้งแต่เมื่อประมาณ 400 ปีก่อนสิ้นศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล

รายละเอียดแรกของประวัติศาสตร์ในยุคต้นของนาเบเทียนนั้นมาจากงานของ ดิโอโดรัส ซิคิวลัส (Diodorus Siculus สิ้นชีวิตหลังปี 57 ก่อนคริสตกาล) เมื่อประมาณปี 312 ก่อนคริสตกาลนั้น เปตรามีความเข้มแข็งพอที่จะต้านทานการยาตราทัพเข้ารุกรานจากแอนติโกนัส (Antigonus) กษัตริย์แห่งซีเรีย ที่สืบทอดอำนาจมาจากอเล็กซานเดอร์ และกลับไปยัง "ศิลา" (the rock)[5] ด้วยชัยชนะ จากนั้นอาณาจักรนาเบเทียนก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของราชวงศ์ปโตเลมี ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพันธมิตรของโรมและเข้าร่วมมือแต่ในนามในการรุกรานอาระเบียครั้งสำคัญโดยกอลลัส (Gallus) เมื่อปี 24 ก่อนคริสตกาล ใน

รัชสมัยของฮาริษทัธ (Hărithath) (หรือ อัล ฮาริษ, อาเรทัสที่ 3 al-Hărith, Aretas III, ประมาณ 87-62 ปีก่อนคริสตกาล) ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ชาวนาเบเทียนได้ติดต่อกับพวกโรมันอย่างใกล้ชิด ได้มีการทำเหรียญกษาปณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในตอนนั้น เมื่อ 14 ปีก่อนคริสตกาล จูเลียส ซีซาร์ได้ขอให้มาลิกุ (Măliku) (หรือมาลิก, มัลคุสที่ 1 Mălik, Malchus I) จัดกองทหารม้าให้พระองค์เพื่อทำสงครามที่อเล็กซานเดรีย โอบิดาธ ('Obidath หรือ อุบัยดะฮ์, โอโบดัสที่ 3 'Ubaydah, Obodas III, ประมาณปี 28-9 ก่อนคริสตกาล) ผู้สืบทอดอำนาจจากฮาริษทัธเป็นผู้ปกครองในตอนที่โรมันได้ยาตราทัพเข้าไปในอารเบีย อาณาจักรเปตราเอีย (Petraea) ของอารเบียอันมีเปตราเป็นเมืองหลวงได้เจริญขึ้นสู่จุดรุ่งเรืองที่สุดในรัชสมัยของฮาริษทัธที่ 4 (Hărithath IV – ปีที่ 9 ก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 40) อาณาจักรนาเบเทียนขยายอาณาเขตไปทางเหนือจนจรดดามัสกัส ซึ่งพร้อมๆ กันนั้น ฮาริษทัธที่ 3 (Hărithath III – ประมาณปี 87 ก่อนคริสตกาล) ก็แย่งเอาเซลี-ซีเรีย (Coele-Syria) มาจากเงื้อมมือของเซลูซิด (Seleucid) ฮาริษทัธที่ 4 ก็คือผู้ที่ลงมือจับกุมนักบุญปอลที่ดามัสกัส[6] อัล-ฮิจร์ (Al-Hijr หรือ มะดา อิน ซาลิฮ์-Madă'in Sălih) ได้ถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรนาเบเทียนเมื่อศตวรรษที่ 1 ตามที่ปรากฏอยู่ในจารึก ซึ่งระบุบรรดาชื่อของสมาชิกราชวงศ์นาเบเทียนตั้งแต่ฮาริษทัธที่ 1 (169 ปีก่อนคริสตกาล) ไปจนถึงผู้ปกครองที่เป็นอิสระคนสุดท้าย คือ รับบีล (Rabbĭl) ที่ 2 (ค.ศ. 70-106)[7] ใน ค.ศ. 105 จักรพรรดิทราจัน (Trajan) ก็ได้ทำให้ความเป็นอิสระของอาณาจักรนาเบเทียนสิ้นสุดลง และในปีถัดมาอาณาจักรนาเบเทียนก็ได้กลายเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของอาณาจักรโรมัน

ถัดมาจากดิโอโดรัสแล้ว โจเซฟัส (Josephus-สิ้นชีวิตประมาณ ค.ศ. 95) ก็เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับชาวนาเบเทียน โดยโจเซฟัสให้ความสนใจชาวนาเบเทียนเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวพันกับชาวฮิบรูเท่านั้น สำหรับเขาแล้ว อารเบียหมายถึงรัฐนาเบเทียนที่อยู่ทางตะวัน

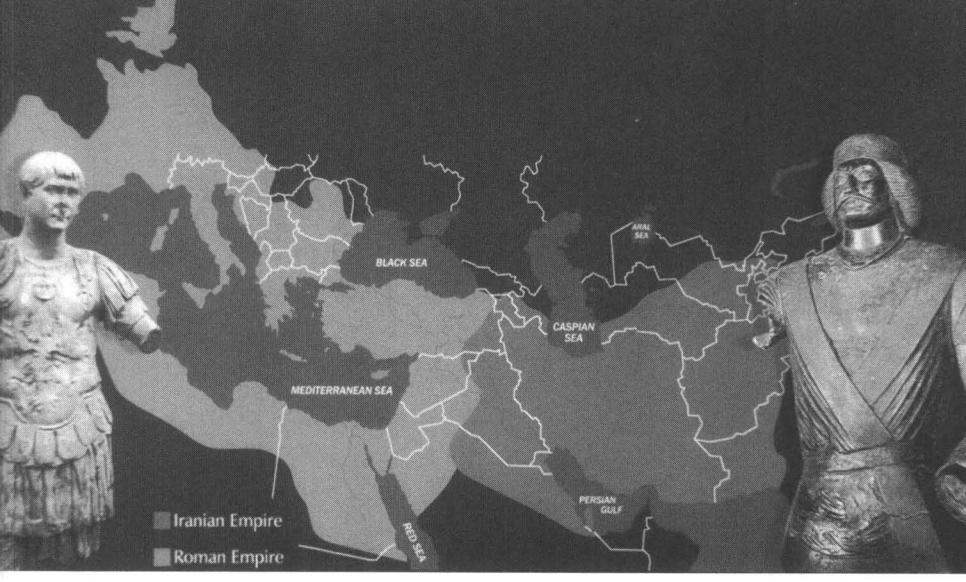

อาณาจักรโรมันครองพื้นที่ของยุโรปและอัฟริกาเหนือทั้งหมดจรดกับอาณาจักรพาร์เธียน (อิหร่านสมัยโบราณ) ซึ่งครองดินแดนเอเชียใกล้และเอเชียกลาง บุคคลทางซ้ายคือ จักรพรรดิโรมัน ชื่อ ทราจัน (ค.ศ. 120) ส่วนทางขวาเป็นประติมากรรมสำริดรูปเจ้าชายพาร์เธียน

ออกจนจรดแม่น้ำยูเฟรติส มัลคุส (หรือมาลิก ในภาษาอาหรับ) ที่โจเซฟัสกล่าวถึง[8] ว่าเป็น "กษัตริย์แห่งอาระเบีย" ผู้ซึ่งเฮโรดและพระบิดาของพระองค์เป็นสหายกัน และเมื่อประมาณปี 67 มัลคุส[9] (มัลคุสที่ 2, ค.ศ. 40-70) ได้ส่งม้า 1,000 ตัว และพลเดินเท้า 5,000 นาย ไปช่วยจักรพรรดิติตุส (Titus) ยาตราทัพเข้าโจมตีกรุงเยรูซาเล็ม ซึ่งทั้งสองเป็นชาวนาเบเทียน ในบันทึกของ 1 Mac. 5:25 และ 2 Mac. 5:8 ชาวนาเบเทียนถูกระบุว่าเป็นชาวอาระเบียและชาวฮุวัยตอท์ เบดูอิน (Huwaytăt) ในปัจจุบันถือตนว่าเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากชาวนาเบเทียน

แม้ว่าชาวนาเบเทียนจะพูดภาษาอาหรับ แต่เนื่องจากในยุคแรกๆ ไม่มีตัวเขียนภาษาอาหรับ จึงใช้ตัวอักษรอะราเมียคซึ่งเป็นเพื่อนบ้านทางตอนเหนือ ดิโอโดรัส[10] อ้างถึงจดหมายของชาวนาเบเทียนที่เขียนไปยังแอนติกอรัส (Antigorus) ว่าเขียนโดย "ใช้ตัวอักษรซีเรีย" ชาวนาเบเทียนใช้อักษรอะราเมียคในการเรียนและการค้าขาย แต่ข้อ

ผิดพลาดในจารึกภาษาอะราเมียคซึ่งปรากฏอยู่จนปัจจุบัน เช่น ชื่อเฉพาะภาษาอาหรับและการใช้สำนวนบางอย่างของภาษาอาหรับ เช่น *กอยร์* ghayr (นอกเหนือจาก) ได้บิดเบือนความหมายจากภาษาอาหรับดั้งเดิมไป

อักขระที่ชาวนาเบเทียนใช้ซึ่งเอามาจากอักษรอะราเมียคได้พัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 3 และได้กลายมาเป็นภาษาเขียนของภาษาอาหรับทางตอนเหนือ ภาษาอาหรับในอัลกุรอาน และภาษาอาหรับในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษานี้ได้กลายมาเป็นอักขระ *นัสคิ* (naskhi) ที่มีลักษณะกลมมน ซึ่งแตกต่างไปจากอักษรที่มีลักษณะเป็นมุมแหลมๆ แบบ *คูฟี* Kūfi (Kufic) เพราะเอาชื่อมาจากอัลคูฟะฮ์ (al Kūfah) แม้ว่าจะใช้มาก่อนการตั้งเมืองนี้ และถูกใช้เกือบจะเป็นพิเศษในพระคัมภีร์อัลกุรอาน ในเอกสารทางการยุคแรกๆ รวมถึงบนอนุสาวรีย์และเหรียญกษาปณ์ ในบรรดาอักขระอารบิคที่เก่าแก่ที่สุดได้แก่ อัล นะมารอฮ์ (al Namārah) ที่อยู่ทางตะวันออกของเฮารอน (Hawrān) ซึ่งมีอายุย้อนกลับไปจนถึงปี 328 ก่อนคริสต์ศตวรรษ และยังใช้เป็นอักษรที่จารึกบนหลุมศพของ อิมรุล-ก็อยซ์ (Imru'-al-Qays) ผู้ซึ่งเป็นกษัตริย์ลักมิดส์ (Lakhmid) แห่งอัลฮิรอฮ์ (al Hirah) ไม่มีงานเขียนใดของชาวนาเบเทียนที่ตกทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน นอกจากตัวอักษรจารึกบนหลุมศพเท่านั้น

ต้นกำเนิดแห่งอักขระซีนายติก

บนคาบสมุทรซีนาย ใกล้กับที่อยู่ของชาวนาเบเทียนอันเป็นสถานที่ที่ประกาศบัญญัติสิบประการนั้น เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการพบจารึกที่มีอักขระที่น่าจะเก่าแก่ที่สุด จารึกเหล่านี้ถูกพบที่ซะรอบีต อัลคาดิม (Sarābiṭ al-Khādim) และนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์กรุงไคโร มีความพยายามอย่างมากที่จะอ่านจารึกนี้ สันนิษฐานว่าผู้เขียนจารึกน่าจะเป็นคนงานชาวซีนายที่ทำงานในเหมืองเทอร์คอยซ์ในช่วง

จารึกพบที่ซีนาย

ประมาณ 1850 ปีก่อนคริสต์ศักราช หรือประมาณ 8 ศตวรรษก่อนจารึกอะฮิรอฮ์ม (Ahîrām) แห่งจุบัยล์ [Jubayl หรือเกบัล (Gebal) โบราณ, หรือบีบลอส ในภาษากรีก] ซึ่งมอนเต็ท (Montet) เป็นผู้ค้นพบ และถือว่าเป็นจารึกภาษาฟีนีเซียนที่เก่าแก่ที่สุด

หลังจากอักขระแบบซีนายมีการพัฒนาตัวอักษรที่ถูกนำไปยังตอนเหนือของซีเรีย และอักขระที่ได้กลายมาเป็นอักษรคูนิฟอร์มดังเช่นที่ได้ระบุไว้ในแผ่นจารึกของราส อัล ชัมรอฮ์ (Ra's al-Shamrah) เมื่อปลายศตวรรษที่ 15[11] จารึกที่พบใหม่นี้มีลักษณะที่เป็นตัวอักขระอย่างชัดเจน และเป็นอักษรเซมิติก แม้ว่าอักขระนั้นจะถูกจารลงบนแผ่นดินเหนียว แต่ก็ไม่ใช่อักขระที่ยืมมาจากตัวอักษรของสุเมโร-อัคคาเดียนในยุคต้น อักขระแบบซีนายนี้ถือได้ว่าถูกนำมาเป็นต้นแบบของสัญลักษณ์รูปลิ่ม

นักวิชาการสมัยใหม่ได้ยอมรับมาช้านานแล้วว่า ชาวฟีนีเซียผู้ซึ่งริเริ่มการเขียนตัวอักษรที่เรียงกันอย่างเป็นระบบเป็นชาติแรกนั้น โดยรับเอาพื้นฐานของระบบการเขียนตัวอักษรมาจากอักษรไฮโรกลิฟของอียิปต์ แต่ดูเหมือนว่าอักษร 2 แบบนี้ยังมีช่องว่างระหว่างกันเป็นอย่างมาก แต่บัดนี้ ตัวเขียนเซมิติกได้มาผสานช่องว่างที่ว่านี้ ตัวอย่างเช่น อักษรซีนายติกเซไมต์ (Sinaitic Semite) นั้น ได้นำเอาสัญลักษณ์หัววัวมาจากอักษรไฮโรกลิฟโดยไม่ใส่ใจว่าคำว่า "หัววัว" นั้นคืออะไรในภาษาอียิปต์ และเรียกสัญลักษณ์นั้นว่า "หัววัว" *อเลฟ* (aleph) ในภาษาของตน ดังนั้น โดยหลักการของอโครโฟนี (acrophony หลักการออกเสียงโดยใช้เสียงอักษรตัวแรก) พวกเขาได้ใช้สัญลักษณ์นี้สำหรับเสียง *เอ* (a) และได้ใช้หลักการเดียวกันนี้สำหรับสัญลักษณ์ของ "บ้าน" ซึ่งเรียกว่า *เบธ* (beth) ใช้แทนเสียงตัว *บี* (b) และเป็นเช่นนี้สำหรับอักขระตัวต่อ ๆ ไป

กำเนิดของอักขระซีนายติกให้คำอธิบายได้ว่า อักขระนี้ถูกส่งผ่านไปยังอาระเบียตอนใต้ทางหนึ่ง ซึ่งได้มีพัฒนาการในตัวเองอย่างเป็นอิสระ และชาวไมเนียน (Minean) ได้นำอักขระนี้ไปใช้ตั้งแต่

ประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตกาล และในอีกทางหนึ่งก็อธิบายได้ว่า อักขระนี้ได้ถูกนำขึ้นไปทางเหนือสู่ชายฝั่งฟีนีเซียโดยชาวอาหรับที่นำเทอร์คอยซ์ไปขายให้พวกฟีนีเซีย เป็นผู้นำอักขระนี้ไป ต่อมาพ่อค้าชาวฟีนีเซียได้ส่งทอดอักขระนี้ไปยังกรีซ และได้กลายมาเป็นต้นกำเนิดของบรรดาอักขระทั้งปวงในยุโรป

มีการพบจารึกในแขวงภูเขาไฟซาฟา (Safa) ของเมืองเฮารอน จารึกนี้มีอายุประมาณ 100 ปีก่อนคริสตกาล หรือหลังจากนั้น[12] เช่นเดียวกับจารึกเดดาไนต์ (Dedanite) และลิฮียาไนต์ (Lihyanite) ของอัล อุลา (al-'Ula) ในทางตอนเหนือของอัลหิญาซ (หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า โปรโต-อารบิค) เมื่อปี 7-3 ก่อนคริสตกาล และข้อเขียนแบบธามุด (Thamudic) ของภูมิภาคเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อัลฮิจร์และตัยมา (Tayma) (ช่วงปีที่ 5 ก่อนคริสตกาล ถึง ค.ศ. 4) ได้แสดงให้เห็นบนศิลาจารึกในรูปแบบของอักขระอารบิคทางตอนใต้[13] อย่างไรก็ตาม ภาษาของจารึกทั้งหลายนั้นเป็นภาษาอาหรับตอนเหนือที่มีความแตกต่างกันเล็กน้อยกับภาษาอาหรับคลาสสิค ตัวขีดเขียน (graffiti) แบบธามุดิก (Thamūdic) มีพัฒนาการมาจากอักขระลิฮียาไนต์ และอีกพัฒนาการหนึ่งเห็นได้จากตัวขีดเขียนแบบที่ซาฟา อักขระแบบซาฟาที่พบนั้นเป็นงานเขียนของพวกที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือสุดของบริเวณอารเบียใต้ อักขระอารบิคตอนใต้นั้นยังคงพบในรูปตัวเขียนของภาษาเอธิโอเปียด้วย

ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของประชาชาติ 3 กลุ่มทางตอนเหนือที่ใช้อักขระที่คล้ายคลึงกัน คือ ซาฟาอิติก (Safaitic) ลิฮียาไนต์และธามุดิก ไม่มีการกล่าวถึงพวกลิฮียาไนต์ดังที่พลีนี[14] (Pliny) ได้กล่าวถึงโดยเรียกว่าเลคคีนี (Lechieni) ซึ่งเป็นชนเผ่าโบราณ และอาจเป็นสาขาหนึ่งของชาวธามุด โดยเมืองหลวงของพวกเขาคือดัยดาน (Daydān) ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นอาณานิคมของอาณาจักรไมเนียน เมืองนี้ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าหลัก โดยนำสินค้าของเยเมนและอินเดียไปยังเมืองท่าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน หลังจากการล่มสลาย

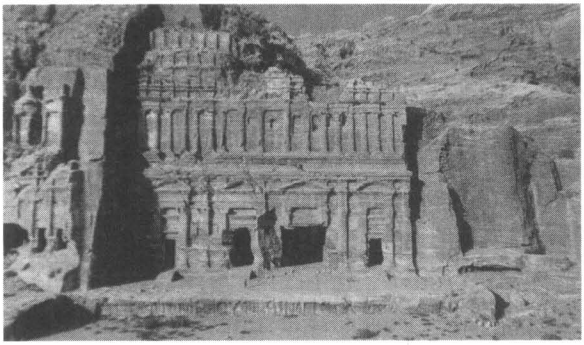

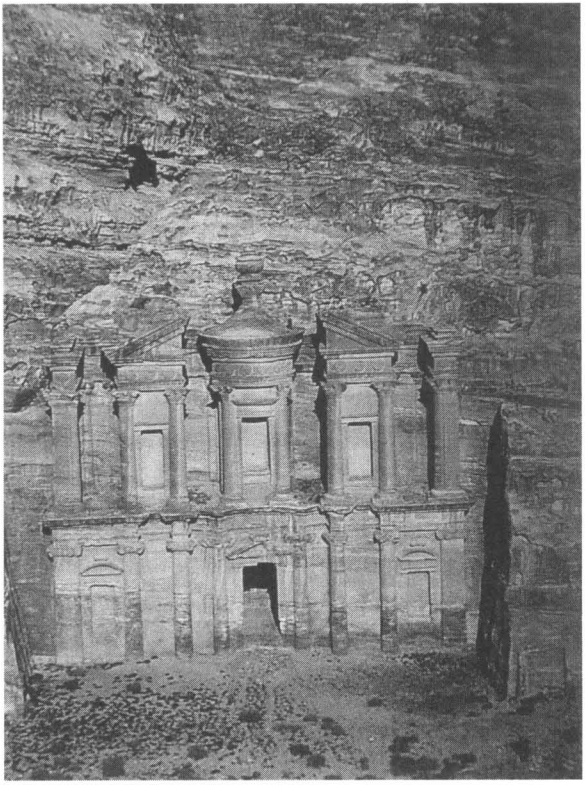

เปตรา นครศิลาของพวกนาเบเทียน

ของเปตรา (เมื่อ ค.ศ. 105) ชาวลิฮียาไนต์ดูเหมือนจะเป็นผู้ควบคุมศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของอาณาจักรนาเบเทียนที่อัลฮิจร์ [หรือ มะดา' อิน ซาลีฮ์ (Mada' in Salih) ในปัจจุบัน] ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเมืองของชาวธามุด อารยธรรมไม่เนียนและนาเบเทียนมีอิทธิพลอย่างสูงต่อวัฒนธรรมลิฮียาไนต์ ซากของเมืองอุลา ซึ่งรวมถึงบรรดาหลุมฝังศพถูกตกแต่งด้วยรูปจำหลักนูนสูง ซึ่งแสดงถึงอารยธรรมที่ก้าวหน้าของยุคก่อนอิสลาม แต่เรามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในช่วงนั้นน้อยมาก[15]

เปตรา

เปตราได้เจริญรุ่งเรืองและมั่งคั่งสูงสุดใน ค.ศ. 1 ภายใต้การอุปถัมภ์ของอาณาจักรโรมัน ซึ่งกำหนดให้เปตราเป็นรัฐกันชนกับอาณาจักรพาร์เธีย (Parthia) เมืองเปตราทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านตะวันออก ตะวันตก และทางใต้นั้นแข็งแกร่ง ไม่มีใครสามารถตีฝ่าเข้าไปได้ ตัวเมืองถูกสลักออกมาจากหินผา มีหน้าผาที่สูงชันล้อมอยู่ทุกด้าน และเรียกได้ว่าเกือบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะผ่านเข้ามา ทางเข้าของเมืองเป็นทางแคบๆ ที่คดเคี้ยว ซึ่งสามารถเดินผ่านได้ทีละคนเดียวเท่านั้น เมืองนี้อยู่ระหว่างจอร์แดนกับอาระเบียกลาง ซึ่งไม่เพียงแต่มีน้ำอันอุดมสมบูรณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์อีกด้วย ที่เมืองนี้เองชาวอาระเบียใต้ซึ่งนำกองคาราวานขึ้นไปทางเหนือ ได้อาศัยแวะพักทั้งอูฐและนายของมัน ดังนั้นอาณาจักรนาเบเทียนจึงเป็นสายใยอันสำคัญในห่วงโซ่ทางการค้า ซึ่งทำให้อาระเบียใต้เฟื่องฟู ซากปรักหักพังอันยิ่งใหญ่ของเปตรายังคงดึงดูดบรรดานักท่องเที่ยวให้เข้ามาชม และเป็นแหล่งรายได้อันสำคัญยิ่งของรัฐทรานส์จอร์แดนในปัจจุบัน

เปตรา มี ดูชารา (Dushara) หรือ ดูซาเรส (Dusares ในภาษากรีก) เสมือนกะบะฮ์ ซึ่งเป็นลักษณะหินสี่เหลี่ยมสีดำเป็นหัวหน้าเทพเจ้าทั้งปวง เฮโรโดตุสได้ระบุว่า[16] เทพีอัลลาต (Allat) เสมือนเทพี

อะโฟรดิที-ยูเรเนีย (Aphrodite Urania) คือเป็นใหญ่ที่สุดในบรรดาเทพสตรี ดูชารา (dhu-Shara คือชาราผู้เป็นเจ้า) ซึ่งต่อมาได้โยงเข้ากับเหล้าองุ่น ถูกนำมายังดินแดนของนาเบเทียนในยุคอารยธรรมกรีก และในนามเทพเจ้าแห่งเหล้าองุ่นก็ได้ขอยืมลักษณะบางประการมาจากเทพไดโอนิซุส (Dionysus) หรือบัคคุส (Bacchus)

ในช่วง 2 ศตวรรษแรกหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระเยซู เป็นช่วงที่เส้นทางเรือไปยังอินเดียเริ่มเป็นที่คุ้นเคยของกะลาสีโรมันมากขึ้น และเส้นทางคาราวานจากตะวันออกไปตะวันตกก็เริ่มเบนขึ้นไปทางเหนือ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพาลมีรา (Palmyra) การค้าจากเหนือสู่ใต้ได้ขยายเลยไปจนถึงตะวันออก ซึ่งเส้นทางคาราวานนี้ต่อมาเป็นเส้นทางแสวงบุญ และเส้นทางรถไฟไปฮิญาซ (Hijaz) ในปัจจุบัน ดังนั้นทำเลที่ตั้งอันได้เปรียบของเปตราก็หมดไป ประกอบกับอาณาจักรนาเบเทียนได้เริ่มเสื่อมลง หลังจากนั้นในปี 105 เมืองก็ได้หดตัวลงจากความละโมบและมองการณ์ไกล้ของจักรพรรดิทราจัน (Trajan) เปตราของอารเบียได้ถูกผนวก (106) เข้ากับอาณาจักรโรมันภายใต้ชื่อว่า โปรวินเซีย อารเบีย (Provincia Arabia) และนับแต่นั้นมา หน้าประวัติศาสตร์ของเปตราก็เหลือแต่ความว่างเปล่าไปนานหลายศตวรรษ[17]

พัลมีเรนา

การที่ชาวพาร์เธียน (Parthian) มีชัยเหนือเมโสโปเตเมีย ได้กลายเป็นปัจจัยใหม่สำหรับเอเชียตะวันตก หลังศตวรรษที่ 1 ได้มีการใช้เส้นทางใหม่มากขึ้น ทำให้เมืองที่ตั้งอยู่ในโอเอซิสตามรายทางในทะเลทรายซีเรียมีความสำคัญขึ้นมาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และได้ทำให้เมืองหนึ่งมีชื่อเสียงขจรขจายไปทั่วโลก เมืองที่ว่านั้นคือพาลมีรา (Palmyra) หรือทัดมูร์ (Tadmur ในภาษาอาหรับ) ดังที่ซากปรักหักพังของเมืองนี้ยังคงหลงเหลือให้เราเห็นในปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็น

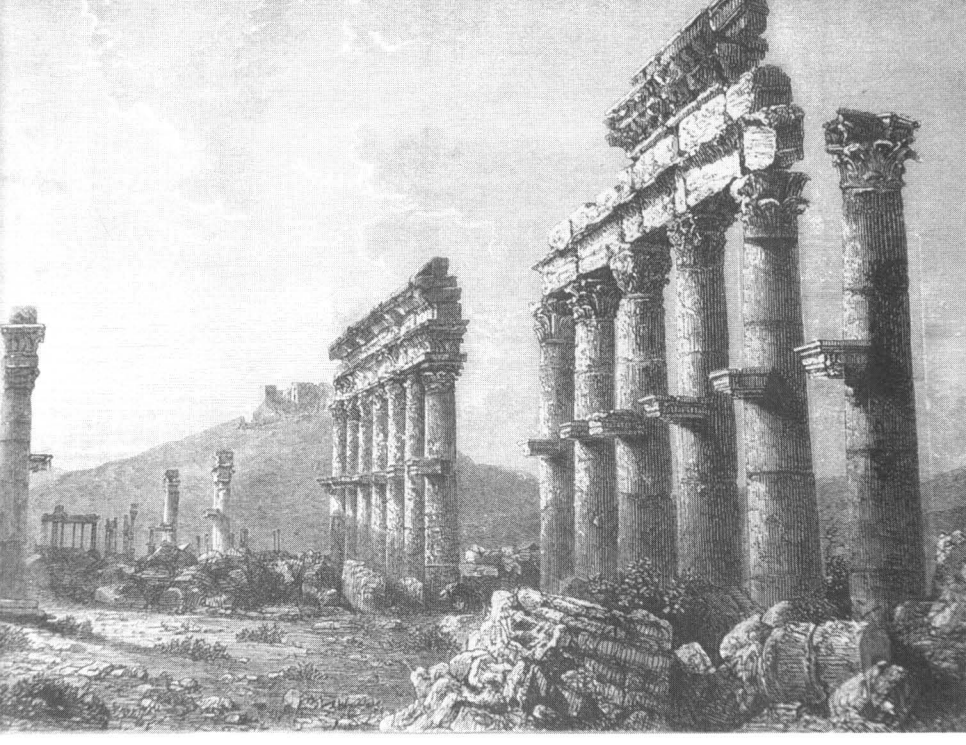

ซากเสาเมืองพาลมีรา

ความอลังการอย่างที่สุด และเป็นโบราณสถานที่ยังมีการศึกษาน้อยที่สุดเช่นกัน เมืองนี้ตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรคู่แข่ง 2 อาณาจักร คือ พาร์เธียและโรม ความมั่นคงปลอดภัยของพาลมีราขึ้นอยู่กับการรักษาดุลยภาพระหว่าง 2 อาณาจักรนี้ และจะได้รับประโยชน์ก็ต่อเมื่อวางตัวเป็นกลาง[18] สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของพาลมีรานั้น อุดมไปด้วยทั้งน้ำสะอาดและน้ำแร่ เป็นจุดบรรจบกันของเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ตลอดจนครอบคลุมไปถึงการค้าจากทางใต้โดยตั้งต้นจากอาระเบียใต้ไปยังทิศเหนือ จารึกได้ระบุว่า มี "หัวหน้ากองคาราวาน" และ "หัวหน้าตลาด" เป็นชนชั้นนำในสังคม[19] ในศตวรรษที่ 2 และ 3 เมืองใหญ่ในทะเลทรายเมืองนี้เป็นเมืองที่ร่ำรวยที่สุดแห่งหนึ่งในตะวันออกไกล

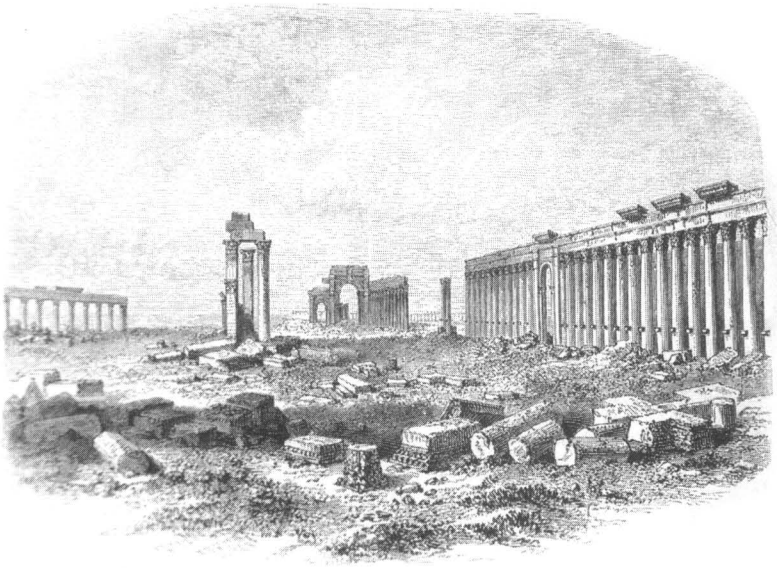

ภาพวาดซากเมืองพาลมีรา

ทัดมอร์ (Tadmor) อันเป็นชื่อที่เรียกเมืองพาลมีราในอาณาจักรเซมิติกตอนต้น น่าจะเป็นชุมชนที่เก่าแก่มาก โดยในจารึกทิกลัธ-ไพล์เซอร์ที่ 1 (Tiglath-Pileser I) (อายุประมาณ 1,100 ปีก่อนคริสตกาล) ได้เอ่ยชื่อเมืองนี้ว่า ทัดมาร์ (Tadmar) แห่งอามูร์รู (Amurru)[20] นักเล่านิทานชาวอาหรับมีความประทับใจเป็นอย่างมากกับซากปรักหักพังของเมืองนี้ ถึงกับได้พรรณนาว่า พวกเขาเชื่อว่าผู้สร้างเมืองนี้คือผู้วิเศษที่สร้างถวายแด่กษัตริย์โซโลมอน

เมื่อชาวอาหรับได้เข้าครอบครองเมืองพาลมีรานั้น ประเพณีท้องถิ่นได้ถูกลืมเลือนไปหมดสิ้นแล้ว การกล่าวถึงเมืองนี้อย่างจริงจังมีขึ้นเมื่อปี 42-41 ก่อนคริสตกาล เมื่อมาร์ค แอนโทนีได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะเข้าครอบครองความมั่งคั่งของเมืองนี้ จารึกแรกของคนพื้นถิ่นที่นี่ คือจารึกเมื่อปีที่ 9 ก่อนคริสตกาล นั่นคือในยามที่พาลมีราได้เป็นศูนย์กลางการค้าอันสำคัญระหว่างรัฐโรมันและรัฐพาร์เธียนแล้ว

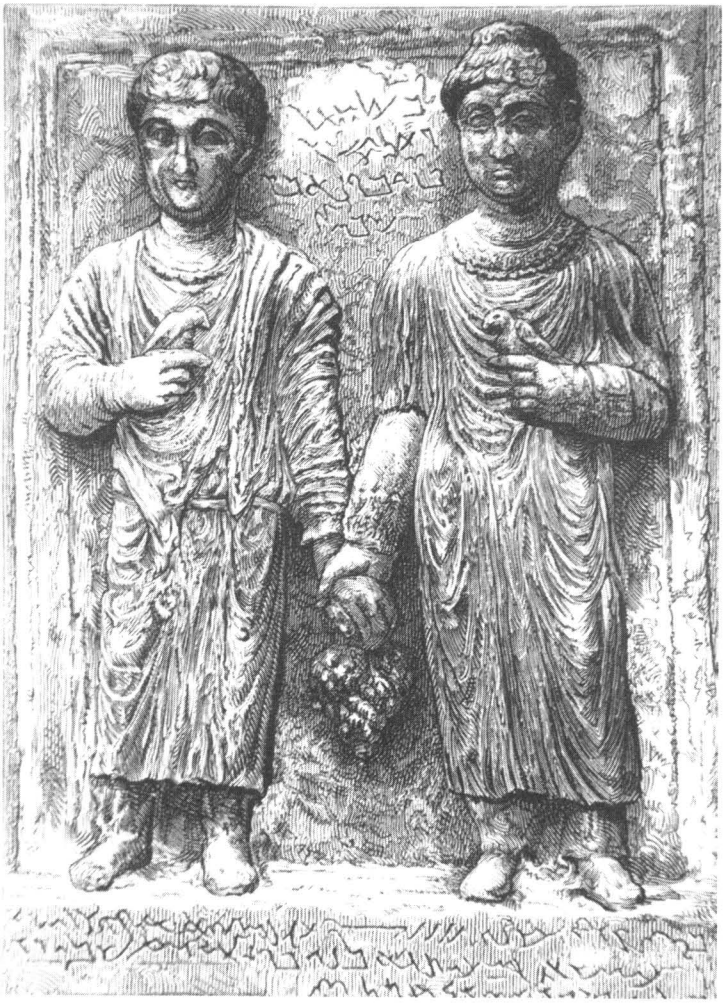

รูปจำหลักที่เมืองพาลมีรา

ตามที่ปรากฏพบหลักฐานในเอกสารของทางการที่เกี่ยวกับการเก็บภาษีซึ่งออกมาบังคับใช้เมื่อปี 17 ในช่วงของจักรพรรดิเฮเดรียน (ค.ศ. 117-38) เมืองที่น่าจะเข้าไปอยู่ในแวดวงการเมืองของอาณาจักรโรมันตั้งแต่เริ่มก่อตั้งอาณาจักร ได้แก่ พาลมีราและเมืองบริวาร ซึ่งได้กลายมาเป็นเมืองประเทศราชของอาณาจักรโรมันในยุคนั้น ผลพลอยได้ก็คือ เมื่อจักรพรรดิเฮเดรียนเดินทางมายังเมืองนี้เมื่อปี 130 ทำให้เมืองได้รับขนานนามว่าเฮเดรียนา พาลมีรา ต่อมา จักรพรรดิเซปติมิอุส เซเวรุส (Septimius Severus ค.ศ. 193-211) ได้แปลงเมืองพาลมีราและเมืองบริวารให้เป็นจังหวัดหนึ่งของอาณาจักรโรมัน ในต้นศตวรรษที่ 3 พาลมีราอยู่ในฐานะอาณานิคม แต่กระนั้นก็ตาม พาลมีราก็ได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง โดยได้รับการยอมรับจากโรมันว่าถูกควบคุมจากโรมันเพียงแต่ในนาม หากมีสิทธิในการบริหารงานภายในด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองพาลมีราจึงเริ่มนิยมที่จะตั้งชื่อโดยใส่ชื่อภาษาโรมันไว้ในชื่อของตน นอกจากนั้นการที่ถนนจากดามัสกัสไปยังยูเฟรติสแล่นผ่านเมืองนี้ จึงทำให้อาณาจักรโรมันยอมรับว่าเมืองพาลมีรามีความสำคัญทางการทหารด้วย

พาลมีราได้พุ่งขึ้นถึงจุดรุ่งเรืองที่สุดในระหว่างปี ค.ศ. 130-270 อนุสาวรีย์ที่มีจารึกข้อความก็เป็นสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นในช่วงนี้ การค้าระหว่างประเทศได้ขยายตัวไปจนถึงเมืองจีน และเนื่องจากเมืองนี้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นจากขบวนคาราวานที่ทำการค้าขายระหว่างเมือง จึงนับได้ว่าเป็นทายาทของเมืองเปตราอย่างแท้จริง

โอเดนัธและเซโนเบีย

ชาวพาลมีราไม่ได้นับตัวเองว่าเป็นนักรบ จนกระทั่งหัวหน้าของพวกเขาคือ โอเดนัธ (Odaynath หรือ โอดีนาธัส-Odenathus หรือ อูดาอียนะฮ์ Udhaynah ในภาษาอาหรับ) ได้ขับไล่ชาปูร์ที่ 1 (Shapur I) ออกไปจากซีเรีย ชาปูร์ที่ 1 นั้นเป็นผู้จับตัวจักรพรรดิวาเลอเรียน

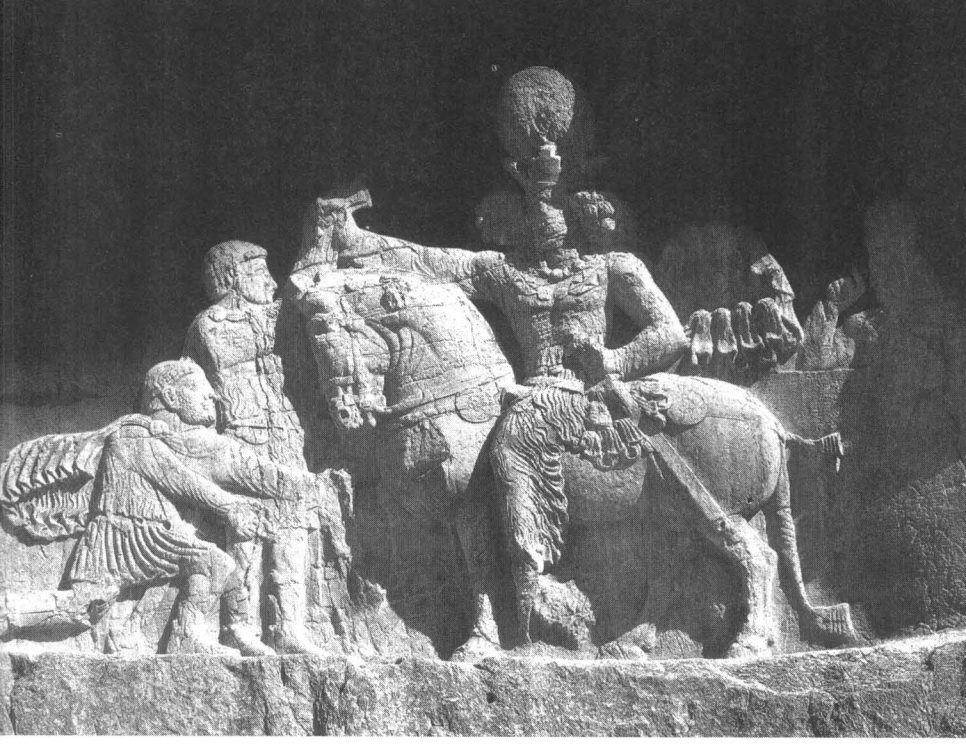

ภาพจำหลักบนหน้าผาที่นักอิรัสตุมในอิหร่าน (ใกล้กับเปอร์เซโพลิส แสดงให้เห็นจักรพรรดิวาเลอเรียนแห่งโรมัน คุกเข่ายอมจำนนต่อกษัตริย์ชาปูร์ที่ 1

(Valerian) ได้เมื่อปี ค.ศ. 260 และได้มีชัยเหนือดินแดนส่วนใหญ่ของซีเรีย โอเดนัธได้ไล่ต้อนชาปูร์ไปจนมุมในเมืองหลวงของตนคือ เทซิฟอน (Ctesiphon หรือ อัลมะดา อิน-al Mada'in) ในการสู้รบที่ยืดเยื้อระหว่างอาณาจักรโรมันกับอาณาจักรซาซานิดส์ (Sasanids) ซึ่งสืบทอดอำนาจจากอาณาจักรพาร์เธียนเมื่อปี ค.ศ. 226 หัวหน้าชาวพาลมีเรียนได้เข้ากับฝ่ายโรมัน และได้รับการแต่งตั้งให้เป็น ดุกซ์ โอเรียนทิส (Dux Oreintis) หรือรองจักรพรรดิแห่งบูรพาทิศ จักรพรรดิกัลลิเอนุสได้ประทานสมญานามอันทรงเกียรติแก่ท่านโดยให้เป็นผู้บัญชาการสูงสุดและรับรองว่าเป็นแม่ทัพแห่งกองทหารโรมันทางทิศตะวันออก นั่นหมายความว่าโอเดนัธเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในนามแห่ง

เทวดาของเผ่านาเบเทียน

วิหารเทพเจ้าเบลที่เมืองพาลมีรา ศตวรรษที่ 2

ดินแดนเอเชียไมเนอร์และอียิปต์ ตามความเป็นจริงแล้ว ก็ยังมีอำนาจเหนือซีเรีย อารเบียเหนือและอาจจะรวมถึงอาร์เมเนียด้วย ดังนั้นพาลมีราจึงกลายมาเป็นนายหญิงแห่งเอเชียตะวันตกทีเดียว อีก 4 ปีต่อมา (ปี ค.ศ. 266-7) โอเดนัธและโอรสคนหัวปีถูกหักหลังและลอบสังหารที่เมืองฮิมส์ (Hims หรือเอมีสา-Emesa) ซึ่งเป็นไปได้ว่าเกิดจากการยุยงจากโรมเพราะสงสัยในความจงรักภักดีของโอเดนัธ

เซโนเบีย (Zenobia ภาษาอะราเมียคเรียกว่า บัธ ซับบัย-Bath Zabbay หรือภาษาอาหรับเรียกว่า อัล ซับบาฮ์-al Zabba' หรือ ซัยนับ-Zaynab) มเหสีผู้เลอโฉมและทะเยอทะยานของโอเดนัธ พิสูจน์ตนเองว่าเป็นผู้สืบทอดอำนาจที่คู่ควร นางได้ทำการปกครองภายใต้นามของโอรสผู้เยาว์ วาฮ์บ อัลลาต (Wahb Allath หมายถึงของขวัญแห่งอัลลาต หรือเอเธโนโดรัส-Athenodorus ในภาษากรีก) ต่อมาพระนางสถาปนาตนเองขึ้นเป็นราชินีแห่งตะวันออก ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายอาณาจักรโรมันอย่างยิ่ง ด้วยพลังดังเช่นบุรุษเพศ พระนางได้

ขยายอาณาเขตอาณาจักรของพระนางไปจนรวมเอาอียิปต์และดินแดนส่วนใหญ่ของเอเชียไมเนอร์ ใน ค.ศ. 270 กองทัพของโรมันได้ถูกผลักดันออกไปจนถึงกรุงแองการา (Ankara หรืออันซีรา-Ancyra) แม้แต่ที่คัลซีดอน (Chalcedon) ที่อยู่ตรงข้ามกับอาณาจักรบีแซนทิอุม ก็ได้มีความพยายามที่จะใช้กำลังทหารเพื่อการครอบครองของพระนาง ในปีเดียวกัน กองทหารของพระนางได้ชัย และเข้าครอบครองเมืองอเล็กซานเดรีย ซึ่งเป็นเมืองที่สองของอาณาจักร โอรสองค์รองของพระนางผู้ซึ่งประกาศว่าตนเป็นกษัตริย์แห่งอียิปต์นั้น ได้ทำเหรียญกษาปณ์ ซึ่งรูปเคียรของจักรพรรดิออเรเลียน (Aurelian) ก็ถูกตัดทิ้งไป ความสำเร็จของพระนางในสมรภูมินั้น เกิดจากน้ำมือของนายพลพาลมีเรียนสองนายคือ ซับบัย และซับดา (Zabbay and Zabda)

ท้ายที่สุด จักรพรรดิออเรเลียนก็ได้กลับฟื้นคืนสู่ความพึงพอใจด้วย

การศึกที่แอนติออค (Antioch) ตามด้วยศึกที่ใกล้กับเมืองฮิมส์ พระองค์มีชัยเหนือซับดา และในฤดูใบไม้ผลิของปี 272 พระองค์ก็ยาตราทัพเข้าเมืองพาลมีรา พระราชินีผู้ยโสแห่งอาหรับได้หนีหัวซุกหัวซุนไปบนหลังอูฐผีเท้าเร็วมุ่งไปยังทะเลทราย แต่ที่สุดก็ถูกจับตัวได้ และถูกล่ามด้วยโซ่ทองคำเข้ากับรถม้าแห่งชัยชนะ เพื่อเพิ่มสง่าราศีให้กับชัยชนะครั้งนี้ขององค์จักรพรรดิยามเมื่อยาตราทัพกลับกรุงโรม ระหว่างการเดินทางกลับไปยังเมืองหลวง ออเรเลียนได้สดับข่าวการก่อกบฏในเมืองพาลมีรา พระองค์จึงได้รุดกลับไปที่เมืองแล้วทำลายเมืองลงจนย่อยยับ และปลดออกจากการเป็นเครือจักรภพของอาณาจักรโรมัน เครื่องประดับตกแต่งวิหารแห่งสุริยเทพ (Bel) อันงดงาม ถูกพระองค์นำไปประดับประดาวิหารแห่งใหม่ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นในกรุงโรม และอุทิศถวายให้แก่สุริยเทพแห่งบูรพาทิศ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ เมืองพาลมีราถูกทิ้งให้เหลือแต่ซากปรักหักพัง และยังคงสภาพนั้นตราบเท่าทุกวันนี้ นี่เป็นจุดสิ้นสุดของความรุ่งโรจน์ของพาลมีรา ซึ่งเปล่งประกายเพียงวูบ

เดียวประดุจดังผีพุ่งไต้

อารยธรรมของชาวพาลมีราเป็นการผสมผสานอย่างน่าสนใจของอารยธรรมกรีก ซีเรียน และพาร์เธียน (อิหร่าน) ซึ่งมีความสำคัญไม่ใช่เฉพาะตัวเอง แต่เป็นลักษณะเดียวกับอารยธรรมนาเบเทียนซึ่งเราได้ทำการศึกษามาก่อนหน้านี้ คือเป็นการฉายภาพให้เห็นความสูงส่งทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวอาหรับแห่งทะเลทรายได้สามารถขึ้นไปถึงจุดนั้นได้เมื่อโอกาสอำนวย นั่นคือพาลมีราเป็นส่วนหนึ่งของชาวอาหรับ ดังจะเห็นได้จากชื่อเฉพาะและคำภาษาอาหรับที่เห็นอยู่มากมาย จารึกภาษาอะราเมียคของพวกเขา ภาษาพูดนั้นเป็นภาษาท้องถิ่นของอะราเมียคตะวันตก ซึ่งไม่แตกต่างกับภาษาอะราเมียคของชาวนาเบเทียนและอียิปต์เลย ศาสนาของพวกเขามีรูปลักษณ์เด่นชัดของดวงอาทิตย์ ซึ่งเป็นรูปแบบของศาสนาของชาวอารเบียตอนเหนือ เทพเจ้าเบล (Bel) ซึ่งมีต้นกำเนิดจากบาบิโลนเป็นหัวหน้าของบรรดาทวยเทพทั้งหลาย บาล ชามิน (Baal Shamin-ผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์) ปรากฏพระนามในจารึกศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับชื่อของเทพเจ้าอื่นๆ อีกไม่น้อยกว่า 20 พระองค์ตามความเชื่อของชาวพาลมีรา

จากการล่มสลายของอาณาจักรอายุสั้นๆ อย่างพาลมีรานั้นทำให้การสัญจรทางบกได้เปลี่ยนไปยังเส้นทางอื่น บัสเราะฮ์ (บอสทรา) ในเฮารอน และเมืองอื่นๆ ของอาณาจักรกอสซานิดส์ กลายมาเป็นผู้ได้ประโยชน์จากเมืองในทะเลทราย ดังที่เมืองเหล่านั้นเคยได้รับประโยชน์จากเมืองเปตรามาแต่ก่อน

อาณาจักรกอสซานิดส์

กอสซานิดส์อ้างการเป็นผู้สืบเชื้อสายว่ามาจากเผ่าอารเบียทางตอนใต้ โดยก่อนหน้านั้นเคยมีผู้นำอย่างเป็นทางการคือ อมัร มูซัยกียะฮ์ อิบน อามีร์ มา อัล ซะมา ('Amr Muzayqiyā' ibn Āmir Mā al Sama') ซึ่งคาดว่าได้หนีมายังเฮารอน[21] กับอัล บัลกอ

ภาพวาดกรุงดามัสกัส

ภาพวาดถนนในกรุงดามัสกัส

(al-Balqa) ซึ่งมาจากเยเมน ในช่วงปลาย ค.ศ. 3 เมื่อเขื่อนมาริบ (Ma'rib) แตก จัฟนาฮ์ (Jafnah) ซึ่งเป็นโอรสของอัมร์ถือว่าเป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์ ซึ่งอะบู อัลฟิดา (abu al Fidā)[22] อ้างว่ามีผู้สืบทอดต่อไปอีก 31 คน ฮัมซาฮ์ อัล อิสฟาฮานี[23] (Ḥamzah al Iṣfahāni) อ้างตัวเลข 32 คน และ อัล มัสอุดี[24] (al Mas'ūdi) และ อิบนุ กุตัยยะฮ์[25] (ibn Qutaybah) กล่าวถึงว่า มีเพียง 11 คนเท่านั้น ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ในสมัยของจัฟนาฮ์นั้นยังขาดความชัดเจนสำหรับนักประวัติศาสตร์อาหรับ

เผ่าเยเมนนี้ได้ขับไล่พวกซาลีฮ์ (Sal īh) ซึ่งเป็นอารเบียนพวกแรกที่ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นในซีเรีย และได้สถาปนาอาณาจักรตัว

เองขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองดามัสกัส ซึ่งอยู่ทางเหนือของเส้นทางขนส่งที่เชื่อมมาริบ (Ma'rib) เข้ากับดามัสกัส ในช่วงนี้เป็นช่วงที่บะนู กอสซัน (banu Ghassān) ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ และชาวซีเรียได้รับเอาภาษาอะราเมียคของซีเรียโดยไม่ทิ้งภาษาเดิมของตนคือภาษาอาหรับ เหมือนกับเผ่าอารเบียในดินแดนจันทร์เสี้ยวอันอุดม กล่าวคือ พวกเขาใช้ทั้งสองภาษา ประมาณปลายศตวรรษที่ 5 พวกเขาได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองของอาณาจักรบีแซนทีน และถูกใช้ให้เป็นรัฐกันชนที่จะยับยั้งการไหลบ่าเข้ามาของพวกเบดูอินอันเป็นเช่นเดียวกับสถานะของทรานส์จอร์แดนภายใต้อาณานิคมของอังกฤษในปัจจุบัน เมื่อต้องเผชิญหน้ากับอาณาจักรบีแซนทีน อาณาจักรกอสซานิดส์ก็ได้รับเอารูปแบบของศาสนาคริสต์ซึ่งแม้ว่าจะมีลักษณะเป็นโมโนไฟไซต์แบบท้องถิ่น (monophysite-นิกายที่เชื่อว่าพระเยซูคือพระผู้เป็นเจ้า มิใช่มนุษย์-ผู้แปล) แต่ก็สอดคล้องกับผลประโยชน์ทางการเมืองของพวกตน เมืองหลวงของอาณาจักรกอสซานิดส์ในยุคต้นๆ นั้นเป็นเพียงค่ายที่เคลื่อนที่ได้ และต่อมาก็ได้ลงหลักปักฐานที่ อัล จาบียะฮ์ (al Jabiyah) ที่อยู่ที่เจาลาน (Jawlān หรือเกาแลนิทิส-Gaunlanities) และในบางคราวก็ตั้งอยู่ที่จิลลิก (Jilliq)[26]

อาณาจักรซีโร-อาหรับเมื่อยามรุ่งเรือง

อาณาจักรกอสซานิดส์กับอาณาจักรลักมิดส์ เป็นทั้งคู่แข่งและอาณาจักรพี่น้องซึ่งมีความรุ่งเรืองอย่างสำคัญสุดในช่วงศตวรรษที่ 6 ที่บริเวณฮิรอฮ์ ในศตวรรษนี้ อัล ฮาริษที่ 2 อิบนฺ จะบะเลาะฮ์ แห่งกอสซัน (al Ḥārith II ibn Habalah ประมาณ ค.ศ. 529-69) และอัล มุนดีร์ที่ 3 อิบนฺ มาล ซามาฮ์ แห่งฮิรอฮ์ (al Mundhir III ibn Ma'al Samā) หรืออลามุนดารุส (Alamundarus สิ้นชีวิตในปี 554) ของประวัติศาสตร์บีแซนทีน เป็นผู้มีบทบาทครอบงำประวัติศาสตร์

อาหรับช่วงนี้ ฮาริษผู้นี้ (ที่นักประวัติศาสตร์อาหรับให้ฉายาว่า อัล อราช-al A'raj - ผู้พิการ) นับเป็นชื่อที่ถูกต้องแท้จริงเป็นชื่อแรกๆ ซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของจาฟนา ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับตัวท่านสามารถตรวจทานได้จากหลักฐานของกรีกด้วย[27] จากชัยชนะเหนือแคว้นคู่แข่งที่เข้มแข็งอย่างมุนดีร์ที่ 3 แห่งแคว้นลักมิดส์ ทำให้จักรพรรดิจัสติเนียนแห่งอาณาจักรบีแซนทีนตกรางวัลให้ โดยในปี ค.ศ. 529 ได้แต่งตั้งให้ฮาริษที่ 2 เป็นผู้ปกครองเหนือเผ่าอาหรับทั้งปวงในซีเรีย และให้ท่านเป็นขุนนางชั้นสูงตลอดจนหัวหน้าเผ่า ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สูงที่สุดต่อจากองค์จักรพรรดิเอง ในภาษาอาหรับตำแหน่งนี้เรียกง่ายๆ ว่า มาลิก (malik) หรือกษัตริย์

เวลาส่วนใหญ่ในช่วงรัชสมัยของฮาริษ จะเป็นการทำสงครามเพื่อรับใช้อาณาจักรบีแซนทีน ประมาณปี 544 เมื่อทำการต่อสู้กับอัล มุนดีร์ที่ 3 บุตรชายของฮาริษ ถูกอัล มุนดีร์ที่ 3 จับตัวได้และถูกนำไปเซ่นสังเวยให้กับอัล อุซซา (al Uzza) เทพีที่เทียบได้กับเทพีอะโฟรดิทีของกรีก[28] แต่อีกสิบปีต่อมา ฮาริษก็แก้แค้นโดยสังหารศัตรูชาวลักมิดส์ได้ในสงครามที่แคว้นกินนาสรีน (Qinnasrin) สมรภูมินี้ น่าจะเป็นวันที่เรียกว่า "วันแห่งฮะลีมะฮ์" (Day of Hali mah) ตามประเพณีอาหรับ โดยฮะลีมะฮ์เป็นชื่อบุตรสาวของฮาริษ ซึ่งก่อนออกรบนางได้ทำการประพรมน้ำหอมให้แก่นักรบชาวกอสซานิดส์ชั้นยอด 100 คน ด้วยมือของนางเอง เพื่อให้นักรบเหล่านั้นพร้อมที่จะเผชิญความตาย และยังนำผ้าลินินขาวมาคลุมทับบนเสื้อเกราะอีกชั้นหนึ่งด้วย[29]

ในปี ค.ศ. 563 ฮาริษได้เดินทางไปยังราชสำนักของพระจักรพรรดิจัสติเนียนที่ 1 ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล[30] การปรากฏตัวของหัวหน้าเผ่าเบดูอินผู้นี้ ทำความประทับใจอย่างยิ่งยวดให้แก่บริวารของพระจักรพรรดิ ในช่วงที่ฮาริษพักอยู่ที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล ท่านได้เข้าพบกับสังฆราชนิกายโมโนไฟไซต์ คือสังฆราชยาคอบ บาราเดอุส (Jacob Baradaeus หรือ ยาคุบ อัล บาร์ดาอี-Ya'qūb al Barda'i) แห่งเอเดสซา (Edessa) ซึ่งเป็นนักบวชที่มีตำแหน่งสูงของชาว

อาหรับในซีเรีย สังฆราชยาคอบท่านนี้เป็นผู้ที่มีความศรัทธาเปี่ยมล้นที่จะชักชวนให้ผู้คนคล้อยตามความเชื่อในพระเจ้าของท่าน ดังนั้นศาสนจักรของลัทธิโมโนไฟไซต์ในซีเรียจึงได้ชื่อตามท่านว่ายาโคไบต์ (Jacobite) อีกชื่อหนึ่งด้วย

มุนดีร์ โอรสแห่งฮาริษ

ทายาทของกษัตริย์ฮาริษ คือโอรสที่มีนามว่า อัล มุนดีร์ (al Mundhir) หรือเรียกชื่อตามที่ปรากฏในพงศาวดารบีแซนทีนว่า อลา มุนดารุส มุนดีร์ก็เป็นเฉกเช่นบิดาคือเป็นผู้พิทักษ์ลัทธิโมโนไฟไซต์อย่างสุดจิตสุดใจ[31] และสิ่งนี้ได้เริ่มต้นด้วยความบาดหมางกับอาณาจักรบีแซนทิอุม ต่อเนื่องด้วยการก่อกบฏอย่างเปิดเผยในบริเวณของกอสซานิดส์ ในปี 580 มุนดีร์และบุตรชายทั้งสองได้ไปเยือนกรุงคอนสแตนติโนเปิล ซึ่งได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติจากจักรพรรดิทิเบริอุสที่ 2 (Tiberius II) และทรงมอบมงกุฎอันสูงค่ายิ่งแทนมงกุฎที่มีค่าอันเดิมให้ ในปีเดียวกันท่านได้ประสบชัยชนะในการโจมตีศัตรูชาวลักมิดส์และเผาเมืองหลวงคือ ฮิรอฮ์ ทิ้ง[32] แต่สิ่งนี้ก็ไม่เพียงพอที่จะขจัดความหวาดระแวงว่าท่านจะทรยศต่อจักรวรรดิดังเช่นที่บิดาได้ถูกกล่าวหาไว้ อันปรากฏอยู่ในคำอุทิศที่จารึกไว้ในโบสถ์ที่ฮูวารีน (Hūwārīn) ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงดามัสกัสกับกรุงพาลมีรา มีการระบุว่า ท่านได้ถูกจับกุมและนำตัวไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิลในฐานะนักโทษ ต่อมาถูกส่งไปจำขังอยู่ที่ซิซิลี เช่นเดียวกับนุมาน บุตรชายและทายาทของท่านที่ทำการท้าทายด้วยการรุกรานดินแดนของอาณาจักรบีแซนทีนก็ได้ถูกนำตัวไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิลด้วย

การล่มสลายของ บะนู กอสซัน

หลังจากสมัยของมุนดีร์และนุมานแล้ว ดูเหมือนว่าภาวะ

อนาธิปไตยได้แผ่ขยายไปทั่วดินแดนกอสซานิดส์ หลายชนเผ่าในทะเลทรายซีเรียได้เลือกหัวหน้าเผ่าของตนเอง การที่ คุสเรา บัรวีซ์ (Khusraw Parwiz) แห่งราชวงศ์ซาซานิดส์ (Sāsānid) ได้เข้ายึดกรุงเยรูซาเล็มและดามัสกัส (ค.ศ. 613-4) นับว่าเป็นการสิ้นสุดของราชวงศ์จาฟนิดด้วย ส่วนเฮราคลิอุส (Heraclius) ได้ชัยต่อซีเรียอีกครั้งในปี 626 และทำการฟื้นความเป็นผู้นำของซีโร-อาหรับขึ้นมาหรือไม่นั้นไม่สามารถยืนยันได้ พงศาวดารอาหรับได้ให้ จะบะเลาะฮ์ อิบนุ อัล อัยฮัม (Jabalah ibn al Ayham) เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของราชสำนักกอสซัน ในสมรภูมิแห่งความทรงจำที่ ยาร์มุก (Yarmuk–636) กษัตริย์องค์นี้ได้อยู่เคียงข้างอาณาจักรบีแซนทีนในการสู้รบกับพวกอาหรับ แต่ต่อมาก็หันมานับถือศาสนาอิสลาม มีเรื่องเล่าขานกันว่าในการจาริกแสวงบุญครั้งแรกของพระองค์ เมื่อพระองค์ได้เดินจงกรมรอบกะบะฮ์ (Ka'bah) ได้มีเบดูอินผู้หนึ่งเหยียบชายเสื้อของท่าน อดีตกษัตริย์ผู้นี้ได้ตบหน้าเบดูอินคนนั้น กาหลิบ'อุมัรได้ตัดสินว่า จะบะเลาะฮ์จะต้องถูกเบดูอินผู้นั้นตบกลับเช่นกัน หรือจะต้องจ่ายค่าสินไหม ด้วยเหตุนี้ จะบะเลาะฮ์จึงได้ประกาศเลิกนับถือศาสนาอิสลามและเดินทางกลับไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิล[33]

กอสซานิดส์รับวัฒนธรรมของบีแซนทีน ซึ่งมีพรมแดนประชิดกันมากกว่าพวกลักมิดส์ ซึ่งมีพื้นที่ต่อกับเปอร์เซีย ภายใต้การปกครองของกอสซานิดส์ซึ่งเป็นช่วงต้นของอิทธิพลโรมัน ตามชายขอบทางตะวันออกของซีเรีย ดูจะมีพัฒนาการทางอารยธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัว นั่นคือ การผสมผสานกันระหว่างอารยธรรมอาหรับ ซีเรีย และกรีก อันได้แก่บ้านที่สร้างด้วยหินบะซอลต์ พระราชวัง ประตูชัย ที่อาบน้ำสาธารณะ สะพานส่งน้ำ โรงละคร และโบสถ์ ซึ่งมาถึงปัจจุบันได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกละทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าโดยสิ้นเชิง เนินทางด้านตะวันออกและทางใต้ของเฮารอนได้รักษาซากปรักหักพังของเมืองและหมู่บ้านเกือบ 300 แห่งเอาไว้ ซึ่งปัจจุบันหลงเหลือให้เราเห็นแต่เพียงน้อยนิด

ยุคก่อนอิสลาม หัวหน้าเผ่ากอสซานิดส์เป็นผู้อุปถัมภ์ที่โอบอ้อมอารีแก่กวีชาวอาระเบียจำนวนหนึ่ง ละบีด (Labīd) กวีที่เยาว์วัยที่สุดในจำนวนกวีทั้งเจ็ดคน เป็นผู้รจนาบทกวีอันลือชื่อคือ "มุ อัลลากอต์" (Mu'al-laqāt) ท่านเป็นผู้ที่ต่อสู้เคียงข้างฝ่ายกอสซานิดส์ในการศึกที่ฮะลีมะฮ์ เมื่ออัล นะบีกอฮ์ อัล ดุบยานิ (al Nābighah al Dhubyāni) ได้วิวาทกับกษัตริย์แห่งลักมิดส์ ท่านก็พบว่าราชสำนักของโอรสของฮาริษเป็นที่พักพิงหลบภัยได้ ฮัสซัน อิบน ษาบิท (Ḥassān ibn Thābit เกิดประมาณปี ค.ศ. 563) ซึ่งเป็นกวีชาวมะดีนะฮ์ ได้อ้างความเป็นญาติกับบะนู กอสซัน (banu Ghassān) ได้ไปยังราชสำนักของพระองค์ตั้งแต่ยังเยาว์วัย ก่อนที่จะกลายมาเป็นสุดยอดกวีแห่งท่านศาสดามุฮัมมัด และได้กล่าวถึงท่านศาสดาไว้หลายครั้งในดิวาน (dīwān-รวมบทกวี) ของท่าน ในงานเขียนที่คลุมเครือไม่แน่ชัดชิ้นหนึ่งที่อ้างว่าเป็นงานของท่าน[34]นั้น เราจะเห็นภาพอันเรืองรองแห่งความหรูหรา ฟุ่งเฟ้อ และยิ่งใหญ่ของราชสำนักจะบะเลาะฮ์ อันมีบรรดานักขับร้องและนักดนตรีชาวมักกะฮ์ บาบีโลน และกรีก ทั้งชายหญิงคอยขับกล่อม และมีเหล้าองุ่นให้ดื่มอย่างไม่อั้น[35]

ชาวลักมิดส์

นับแต่สายธารแห่งความทรงจำอันเลือนรางของนักเดินทางชาวอาหรับคุ้นเคยกับการลัดเลาะไปตามแนวชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรอาระเบีย ไปสู่ลุ่มน้ำไทโกร-ยูเฟรติส และปักหลักอยู่ที่นั่น เมื่อประมาณต้นศตวรรษที่ 3 ชนเผ่าที่เรียกตนเองว่า ตะนูก (Tanūkh) และอ้างว่าสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าเยเมน ได้พบแหล่งพำนักของตนบนดินแดนอันอุดมทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยูเฟรติส การมายังถิ่นนี้ของพวกเขาประจวบเหมาะกับความยุ่งเหยิงอันเนื่องมาจากการล่มสลายของอาณาจักรอัรซาซิด พาร์เธียน (Arsacid Parthian) และการ

ก่อตั้งราชวงศ์ซาซานิดส์ (Sāsānid) ใน ค.ศ. 226

แต่แรกนั้น ชาวตะนูกอาศัยอยู่ในเต็นท์ แล้วค่ายพักแรมชั่วคราวของพวกเขาก็ได้พัฒนาไปตามกาลเวลาจนกลายมาเป็นอัล ฮิรอฮ์ (al Hirāh) อันถาวร (มาจากภาษาซีเรีย คือ *เฮอร์ต้า*-ḥerta ซึ่งแปลว่าค่าย) ซึ่งตั้งอยู่ประมาณ 3 ไมล์ทางตอนใต้ของคูฟะฮ์ และอยู่ไม่ไกลจากกรุงบาบิโลนโบราณนัก ต่อมาฮิรอฮ์ได้กลายมาเป็นเมืองหลวงของอาระเบียส่วนที่เป็นเปอร์เซีย

ประชาชนที่อยู่ดั้งเดิมนั้นเป็นคริสเตียนที่อยู่ทางตะวันออกของคริสตจักรแห่งซีเรีย (ต่อมาคือนิกายเนสโตเรียน) และนักเขียนชาวอาหรับจะกล่าวถึงในนามของ*อิบาด* (ibād) คือผู้เคารพบูชา (ในพระคริสต์)[36] ชาวตะนูกบางส่วนได้เป็นคริสเตียนในภายหลัง และตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของซีเรีย ในเวลาต่อมาชาวตะนูกได้เดินทางมายังทางใต้ของเลบานอนและได้ปฏิบัติศาสนกิจของลัทธิดรูซ (Druze) อย่างลับๆ และสามารถสืบต้นกำเนิดของพวกเขาย้อนกลับไปได้ถึงบรรดากษัตริย์ลักมิดส์แห่งฮิรอฮ์[37]

ตามที่กล่าวสืบทอดกันมานั้น มาลิก อิบน์ ฟาฮ์มัล อัซดิ (Mālik ibn Fahm al Azdi)[38] ถือว่าเป็นหัวหน้าคนแรกของชุมชนชาวอาหรับในอิรักและให้ลูกชายของท่านคือญะดิมอฮ์ อัล-อาบราซ (Ja dhīmah al Abrash) ซึ่งเป็นมูลนายของอัรดะชีร์ (Ardashīr) ทว่าผู้ก่อตั้งอาณาจักรลักมิดส์ที่แท้จริงคือ อมัร อิบน์ อดี อิบน์ นัสซรฺ อิบน์ ราบียอฮ์ อิบน์ ลัคม์ (‘Amr ibn ‘Adi ibn Naṣr ibn Rabī’ah ibn Lakhm) ซึ่งเป็นบุตรชายของน้องสาวของญะดิมอฮ์ ท่านได้สมรสกับหญิงรับใช้ของญะดิมอฮ์ แล้วได้ตั้งรกรากของตนที่ฮิรอฮ์ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นเมืองหลวงของท่าน

ในการสถาปนาราชวงศ์นาซริด หรือลักมิดส์ในช่วงปลายศตวรรษที่ 3 เราเริ่มที่จะยืนอยู่บนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่หนักแน่นขึ้น เราได้รับรู้พระนามของกษัตริย์ราชวงศ์ลักมิดส์กว่า 20 พระองค์ แต่ที่มีการบรรยายถึงความสำคัญอย่างชัดเจน ได้แก่ อิมรุล’

ก๊อยซ์ที่ 1 (Imru'al Qays I-สิ้นชีวิต ค.ศ. 328) ซึ่งได้มีการพบจารึกบนหลุมพระศพของพระองค์ เขียนเป็นอักขระโปรโต-อารบิคที่เก่าแก่ที่สุด ตัวเขียนนั้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างอักขระนาเบเทียนและปรากฏร่องรอยการถ่ายทอดมาจนเป็นอักขระที่ชาวอาหรับตอนเหนือใช้กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนตัวอักษรที่เชื่อมกัน[39]

ทายาทของ อิมรุล' ก๊อยซ์ คือ อัล นุมาน ที่ 1 อัล อวาร์ (al Nu'mān I al A'war ผู้มีตาเดียว-ประมาณ ปี ค.ศ. 400-418) ผู้ซึ่งได้รับการแซ่ซ้องกล่าวขานในบทกวีและตำนานเป็นอย่างมาก พระองค์ได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้าง อัล คอวัรนัก (al Khawarnaq) ปราสาทอันลือชื่อซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับฮิรอฮ์ อันเป็นที่พำนักของบะฮ์รัม กอร์ (Bahrām Gōr) พระโอรสแห่งยัซดะกิร์ดที่ 1 (Yazdagird I) (399-420) ซึ่งพระองค์ปรารถนาที่จะให้โอรสของพระองค์เติบโตในอากาศอันบริสุทธิ์ของทะเลทราย ปราสาทคอวัรนักได้รับการยกย่องให้เป็นงานศิลป์อันน่ามหัศจรรย์ และนักประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า สถาปนิกชาวบีแซนทีนผู้สร้างปราสาทหลังนี้ ประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับสถาปนิกฝีมือเยี่ยมคนอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ คือ ถูกสังหารหลังจากเสร็จสิ้นงานของตน ด้วยว่าเพื่อที่จะป้องกันไม่ให้งานชิ้นเอกเช่นนี้ถูกนำไปสร้างซ้ำเลียนแบบในที่อื่นอีก นุมานยังคงดำรงตนเป็นคนนอกรีตมาตลอดชีวิตของพระองค์ และครั้งหนึ่งได้ปฏิบัติต่อประชาชนชาวคริสต์ของพระองค์อย่างโหดร้าย ทั้งยังสั่งห้ามชาวอาหรับไปพบเซนต์ซีเมียน สไตลิทส์ (St. Simeon Stylite) อย่างไรก็ตาม ในบั้นปลายชีวิตของพระองค์ได้ทรงปฏิบัติต่อชาวคริสต์อย่างมีเมตตาขึ้น ตัวนักบุญซีเมียนเองเป็นชาวอาหรับ และฝูงชนชาวทะเลทรายได้แห่กันมาดูภาพที่น่าอัศจรรย์ของการบำเพ็ญพรตและดำรงตนอย่างสันโดษบนยอดเสาของท่าน การสร้างปราสาทอัล ซาดีร์ (al Sadir) ซึ่งกวีมักจะบรรยายควบคู่ไปกับคอวัรนัก ว่าปราสาททั้งสองนั้นทอดตัวอยู่ใน "กลางทะเลทรายระหว่างฮิรอฮ์กับซีเรีย"[40] ซึ่งได้อุทิศให้แก่นุมานด้วย สำหรับซาดีร์และฮิรอฮ์ของชาวลักมิดส์แห่งอื่นๆ ปรากฏแต่เพียงชื่อ ใน

ปัจจุบัน นอกจากคอวัรนักแล้ว ไม่มีชื่อใดอีกที่ถูกกล่าวถึง

ฮิรอฮ์ ในยามที่มีอำนาจสูงสุด

ภายใต้การปกครองของมุนดีร์ที่ 1 (ประมาณ ค.ศ. 418-62) ซึ่งเป็นโอรสและทายาทของนุมานนั้น ฮาริษมีบทบาทสำคัญยิ่งในยุคสมัยนั้น อิทธิพลของมุนดีร์มีมากมายมหาศาล ถึงกับสามารถบังคับให้พระชาวเปอร์เซียสถาปนาบะฮ์รัมผู้ซึ่งเคยอยู่ใต้อุปถัมภ์ของพระบิดาของพระองค์ให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ และทำราวกับว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือบัลลังก์ในปี 421 พระองค์ได้ออกรบเคียงข้างชาวซาซานิดส์ภายใต้ปกครองของพระองค์ในการศึกกับอาณาจักรบีแซนทีน

ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 6 ฮิรอฮ์ถูกปกครองโดยราชวงศ์มุนดีร์อีกพระองค์หนึ่ง คือ มุนดีร์ที่ 3 (ประมาณปี 505-54) ผู้ซึ่งชาวอาหรับเรียกว่า อิบนุ มาล ซามา หรือ มาล ซะมา (Ibn-Mā'al Samā- น้ำแห่งสรวงสวรรค์) อันเป็นฉายาของมาริยะฮ์ หรือ มอวียะฮ์ (Māriyah, Māwiyah) มารดาของท่าน ในสมัยของพระองค์ได้ปรากฏในพงศาวดารว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุดของอาณาจักรลักมิดส์ พระองค์ได้พิสูจน์ว่าเป็นหนามยอกอกของอาณาจักรโรมัน ซีเรีย โดยได้รุกลึกเข้าไปถึงแอนติออค (Antioch) จนได้พบกับศัตรูที่ทัดเทียมกัน คือ ฮาริษแห่งอาณาจักรกอสซานิดส์[41] ในเรื่องที่เกี่ยวกับอัล มุนดีร์นั้น อัล อกานี (al Aghāni)[42] ได้โยงเรื่องพิลึกพิลั่นของสหายสนิท 2 คนนี้ ว่าได้ถูกฝังทั้งเป็นในข้อหาเมาสุราอาละวาด

โอรสและทายาทของพระองค์ คือ อมัร ที่มีชื่อสกุลว่า อิบนุ ฮินด์ ('Amr ibn-Hind-ค.ศ. 554-69) นั้น แม้จะเป็นทรราชแต่เป็นผู้อุปถัมภ์ใหญ่ของบรรดากวี กวีที่ยิ่งใหญ่ของอารเบียที่มีชีวิตอยู่ในตอนนั้น คือ ตะระฟะฮ์ อิบนุ อะบัด (Tarafah ibn al 'Abd) ฮาริษ อิบนุ ฮิลลิเซาะฮ์ (al Hārith ibn Hillizah) และอมัร อิบนุ กุลธัม ('Amr ibn Kulthūm) [ซึ่งเป็น 3 ใน 7 กวีผู้ยิ่งใหญ่ของยุคนั้น ผู้รจนา

"โศลกทองคำ (Golden Odes)" หรือ มุ'อัลลากอฮ์ (Mu'allaqāt)] จับกลุ่มกันอยู่ในราชสำนักของพระองค์ กวีในยุคนั้นถือเอาว่า อมัรกษัตริย์ลักมิดส์และจัฟนิดองค์อื่น ๆ เป็นผู้นำทางความคิดของสาธารณะ และเป็นนักประชาสัมพันธ์ ดังนั้น รางวัลอย่างงามที่พระองค์และผู้อุปถัมภ์คนอื่นหว่านให้กับบรรดากวีที่แวะเวียนเข้าไปในราชสำนักของพระองค์ ก็ด้วยหวังว่าจะให้อิทธิพลของพระองค์ได้แพร่กระจายไปในหมู่เบดูอิน อมัรสิ้นพระชนม์ลงด้วยน้ำมือของลูกน้องของพระองค์เอง คือ อิบนุ กุลธัม ซึ่งสังหารพระองค์เพื่อเป็นการแก้แค้นให้กับมารดาที่ถูกกษัตริย์พระองค์นี้สบประมาท

ราชวงศ์เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์

ฮินด์ ผู้เป็นพระมารดาของอมัร เป็นเจ้าหญิงแห่งแคว้นกอสซันที่นับถือศาสนาคริสต์ แต่บางแหล่งก็ระบุว่าเป็นเจ้าหญิงแห่งคินดะฮ์ พระนางได้สร้างสำนักชีขึ้นในเมืองหลวง ซึ่งดำรงอยู่จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 2 ของศาสนาอิสลาม[43] ยาคุต[44] (Yāqūt) ได้รักษาจารึกการอุทิศสำนักชีนี้เอาไว้ได้ ในจารึกนี้ ฮินด์ได้เรียกพระองค์เองว่าเป็น *"ผู้รับใช้แห่งพระคริสต์ และมารดาแห่งทาสของพระองค์ (คืออมัร) และบุตรีแห่งทาสของพระองค์"* จารึกนี้แสดงให้เห็นว่า มีชาวคริสต์อยู่ในหมู่ประชาชนชั้นล่าง ซึ่งประกาศความเชื่อในพระเจ้าของชาวซีเรียตะวันออกอย่างเปิดเผย และได้มีระบุไว้ในเอกสารอ้างอิงหลายฉบับที่มีถึงสังฆราชแห่งฮิรอฮ์ ผู้มีชีวิตอยู่ประมาณปี ค.ศ. 410

ราชวงศ์ลักมิดส์ได้สิ้นสุดลงในสมัยของนุมานที่ 3 อะบูกอบูส (al Nu'mān III abu Qābūs–ประมาณปี ค.ศ. 580-602) ซึ่งเป็นพระโอรสแห่งมุนดีร์ที่ 3 พระองค์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ของกวีเรืองนามในยุคนั้น คือ นาบิกอฮ์ อัล ดุบียานี (al Nābighah al Dhubyāni) ก่อนที่เขาจะถูกเนรเทศออกไปจากฮิรอฮ์ด้วยข้อหาที่ไม่มีมูลความ

จริง การที่ถูกเลี้ยงมาในครอบครัวคริสเตียนทำให้นุมานเข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ และเป็นกษัตริย์ลักมิดส์พระองค์แรกและเพียงพระองค์เดียวที่เป็นคริสเตียน การที่ไม่มีกษัตริย์ลักมิดส์พระองค์ใดก่อนหน้านี้ที่รับเอาศาสนาคริสต์ที่เป็นศรัทธาของชาวบีแซนทีนนั้น อาจอธิบายได้จากข้อสันนิษฐานที่ว่า กษัตริย์แห่งฮิรอฮ์นั้นเห็นว่าการเป็นพันธมิตรกับอาณาจักรเปอร์เซียน่าจะให้คุณทางการเมืองแก่อาณาจักรของตนมากกว่า นุมานได้เข้ารีตและรับศีลมหาสนิทในลัทธิเนสโตเรียนของซีเรียตะวันออก ซึ่งเป็นชาวคริสต์ที่อาณาจักรเปอร์เซียรังเกียจน้อยที่สุด

อารยธรรมอาหรับของอาณาจักรฮิรอฮ์ซึ่งต้องเผชิญหน้ากับอาณาจักรเปอร์เซีย ไม่ได้พุ่งขึ้นสู่จุดสูงสุดดังเช่นเกิดขึ้นในช่วงที่เปตรา พาลมีราและกอสซันแลนด์ ขณะอยู่ในยุคเฟื่องฟูภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรซีโร บีแซนทีน เป็นภาษาพูดของชาวอาหรับในอาณาจักรฮิรอฮ์คือภาษาอาหรับ แต่ใช้ภาษาซีเรียในการเขียน เหมือนกับที่ชาวนาเบเทียนและพาลมีเรียนใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาพูด และภาษาเขียนคือภาษาอะราเมียค ชาวคริสต์ที่อาศัยอยู่ในหุบเขาทางตอนใต้ของแม่น้ำยูเฟรติสเป็นเสมือนหนึ่งครูของบรรดาพวกนอกศาสนาชาวอาหรับ ทั้งการอ่าน การเขียนและในเรื่องการศาสนา จากฮิรอฮ์นี้เองที่อิทธิพลแห่งความดีงามได้แผ่ขยายไปตลอดอาระเบียอย่างแท้จริง ผู้ที่ยึดมั่นในการปฏิบัติตนที่ดีงามนี้คือศาสนจักรซีเรียแห่งฮิรอฮ์ ซึ่งเป็นผู้นำศาสนาคริสต์ไปสู่นัจรอน (Najrān) โดยจารีตตามที่อิบนุ รุสตะฮ์[45] รักษาเอาไว้ระบุว่า จากฮิรอฮ์นี้แหละที่ชาวเผ่ากุรอยซ์ได้รับเอาศิลปะการเขียนและระบบความเชื่อที่ผิด (false belief) มาเป็นของตน[46] จึงเป็นที่แน่ชัดว่าเช่นเดียวกับที่อิทธิพลของวัฒนธรรมเปอร์เซียได้ไหลบ่าเข้าไปสู่คาบสมุทรนี้โดยผ่านทางอาณาจักรลักมิดส์

หลังจากที่อัล นุมาน อิยาส์ อิบนุ กาบิสอฮ์ แห่งตัยยี (al Nu'mān Iyās ibn Qabīsah of the Ṭayyi') ขึ้นครองราชย์

(602-1) โดยมีชาวเปอร์เซียขนาบข้างคอยควบคุมการปกครองอยู่ กษัตริย์แห่งเปอร์เซียจึงได้ยกเลิกระบบการปกครองแบบอาหรับ แล้วแต่งตั้งผู้ครองนครชาวเปอร์เซียขึ้นปกครองแทน ซึ่งหัวหน้าเผ่าอาหรับทั้งหลายต้องตกเป็นผู้ใต้ปกครอง การปฏิบัติดังกล่าวจะดำเนินมาจนถึงปี ค.ศ. 633 เมื่ออาณาจักรฮิรอฮ์ได้สวามิภักดิ์ต่อ กาลิด อิบนุ อัล วาลีด (Khālid ibn al Walīd) ผู้ซึ่งเป็นแม่ทัพมุสลิม[47]

คินดะฮ์ (Kindah)

การที่อาณาจักรกอสซานิดส์มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรบีแซนทีน ลักมิดส์มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรเปอร์เซีย เช่นเดียวกับที่กษัตริย์แห่งคินไดต์แห่งอาระเบียกลางที่ยืนเคียงข้างตุบบา'ส (Tubba's) คนสุดท้ายแห่งเยเมน บนคาบสมุทรแห่งนี้มีเพียงแต่พวกเขาเท่านั้น ที่สามารถมีตำแหน่งมาลิก (กษัตริย์) ซึ่งปกติแล้วจะเป็นตำแหน่งที่ชาวอาหรับใช้เรียกสำหรับผู้ปกครองชาวต่างชาติ

แม้ว่าเผ่าคินดะฮ์ที่เข้มแข็งซึ่งมีต้นกำเนิดทางใต้ของคาบสมุทรอาระเบียได้ตั้งรกรากอยู่ทางตะวันตกของฮะดรอเมาวต์ตั้งแต่ก่อนยุคอิสลาม แต่นามของเผ่าคินดะฮ์ก็ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในจารึกเก่าแก่ของอาหรับในยุคต้นๆ เลย ชื่อนี้จะปรากฏในประวัติศาสตร์ก็เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 4 นี้เอง ผู้ก่อตั้งราชวงศ์นี้มีชื่อเสียงขจรขจายคือ ฮุจร์ อาคิล อัล มุราร์ (Hujr Ākil al Murār) ซึ่งกล่าวกันต่อๆ มาว่าท่านเป็นน้องเลี้ยงของฮัสซัน อิบนุ ตุบบา (Ḥassān ibn Tubba') แห่งเผ่าฮิมยาไรต์ เมื่อปี 480 ตุบบาได้แต่งตั้งให้ฮุจร์เป็นผู้ปกครองชนเผ่าต่างๆ ในอาระเบียกลาง[48] ที่ตุบบาได้รบชนะมา โอรสของฮุจร์คือ อมัร เป็นผู้สืบทอดตำแหน่งนี้ ส่วนโอรสของอมัร คือฮาริษ ซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้กล้าหาญที่สุดแห่งคินดะฮ์ได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้ปกครองฮิรอฮ์หลังจากการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิกุบาดฮ์ (Qubādh) แห่งเปอร์เซียเพียงเพื่อจะเสียฮิรอฮ์ไปอย่างรวดเร็ว (ประมาณปี ค.ศ. 529)

ให้กับมุนดีร์ที่ 3 แห่งลักมิดส์ มุนดีร์สังหารฮาริษในปี ค.ศ. 529 พร้อมๆ กับสมาชิกราชวงศ์อีกประมาณ 50 คน อันเป็นการล้มล้างอำนาจของคินดะฮ์ลงอย่างสิ้นเชิง สันนิษฐานว่าฮาริษน่าจะประทับอยู่ที่เมืองบนริมฝั่งแม่น้ำยูเฟรติส คืออัล อันบาร์ (al Anbār) ซึ่งตั้งอยู่ไกลออกไปสี่สิบไมล์ทางตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงแบกแดด

การไม่ลงรอยกันระหว่างโอรสของฮาริษซึ่งแต่ละองค์ก็เป็นหัวหน้าเผ่า นำมาซึ่งความแตกสลายของสมาพันธ์ และการล่มสลายอย่างสิ้นเชิงของอาณาจักรที่มีชีวิตเพียงข้ามวันแห่งนี้ ชาวคินดะฮ์ที่เหลืออยู่ถูกผลักดันให้กลับเข้าไปอยู่ในฮะตรอเมาวต์ (Ḥaḍramawt) ตามเดิม เหตุนี้ทำให้ 1 ใน 2 คู่แข่งของฮิรอฮ์ ในการต่อสู้สามเส้าของ 3 ผู้ยิ่งใหญ่แห่งอาระเบียเหนือจบสิ้นลง คงเหลือแต่กอสซานิดส์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น อิมรุล' ก็อยซ์ (Imru'al Qays) กวีผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นผู้รจนาบทโศลกทองคำ (Golden Odes)[49] ทั้งเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์คินดะฮ์ และพยายามที่จะอ้างสิทธิของตนในราชวงศ์นั้น ในบทกวีของท่านได้ระบายความเกลียดชังต่อพวกลักมิดส์อย่างขมขื่น ท่านได้พยายามขอความช่วยเหลือโดยเดินทางไปไกลถึงกรุงคอนสแตนติโนเปิล ด้วยหวังว่าจะได้รับความเห็นอกเห็นใจจากจักรพรรดิจัสติเนียนผู้เป็นศัตรูกับฮาริษ เชื่อกันว่าเมื่อท่านเดินทางจากกรุงคอนสแตนติโนเปิล ก็ถูกสายจากองค์จักรพรรดิเองวางยาพิษจนถึงแก่ชีวิต[50] ที่กรุงแองการา (เมื่อประมาณปี ค.ศ. 540)

เมื่อแรกเริ่มของสมัยอิสลาม ชาวคินไดต์จำนวนหนึ่งได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทอันสำคัญ หนึ่งในจำนวนนั้นคือหัวหน้าเผ่าชาวฮะตรอเมาวต์ ที่มีนามว่า อัล อาชัท อิบนุ ก็อยซ์ (al Ash'ath ibn Qays) ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงเพราะได้มีชัยเหนือซีเรียและอิรัก และได้รับการตกรางวัลอย่างงามด้วยการเป็นผู้ครองนครแห่งเปอร์เซีย ทายาทของอาชัทได้ตำแหน่งอันสำคัญภายใต้กาหลิบอุมัยยะฮ์แห่งซีเรีย นักปราชญ์ผู้ทำตัวลึกลับแห่งคุราซาน (Khurāsān) นามว่าอัลมุกันนา (al-Muqanna')[51] ได้วางตนประหนึ่งว่าเป็นเทพเจ้าผู้อวตารลงมา และได้

ทำการท้าทายอำนาจของ อัล มะหะดี กาหลิบแห่งวงศ์อับบาสซิด ('Abbāsid Caliph al Mahdi) อยู่เป็นเวลาหลายปี นักปรัชญาผู้ลึกลับท่านนี้น่าจะเป็นชาวเปอร์เซีย ไม่ใช่ชาวคินดะฮ์ นักปรัชญาที่มีสายเลือดเปอร์เซียในยุคแรกที่สุดคือ ยาคุบ อิบนุ อิสฮาค อัล กินดิ[52] (Ya'qūb ibn Iṣḥāq al Kindi) ผู้ซึ่งกรุงแบกแดดได้ทำการเฉลิมฉลองครบพันปีของท่านไปเมื่อปี ค.ศ. 1962

ต้นกำเนิดของคินดะฮ์นั้นน่าสนใจ ไม่เพียงแต่ในเรื่องราวของตนเอง หากเป็นเรื่องความพยายามครั้งแรกของอาณาจักรอารเบียตอนในที่จะรวบรวมเผ่าต่างๆ เข้าด้วยกันโดยมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่หัวหน้าคนเดียว สิ่งนี้เป็นเสมือนหนึ่งการหาประสบการณ์ในเบื้องต้นก่อนยุคสมัยการนำของฮิญาซและมุฮัมมัด

เชิงอรรถ

[1] Heb. Nēbāyōth, Assyr. Nabaitai, Nabaitu นั้นไม่ใช่ชาวนาเบเทียน.

[2] Gen. 14 : 6, 36 : 20.

[3] Cf. 2 Ch. 25 : 12; Jer. 49 : 16; Ob. 3-4.

[4] ดูใน Josephus, Antiquities, Bk. IV, ch. 4, § 7, ch. 7, § I.

[5] Diodorus, Bk. XIX, § § 94-7.

[6] 2 Cor. 11 : 32.

[7] ดูรายชื่อใน Cooke, North-Semitic Inscriptions, หน้า 216.

[8] Antiquities, Bk. XIV, ch. 14, § I; The Jewish War, Bk. I, ch. 14, § I.

[9] Jewish War, Bk. III, ch. 4, § 2.

[10] Bk. XIX, ch. 96.

[11] F.-A. Schaeffer in Syria, I vol. x (1929), หน้า 285-97; Charles Virolleaud, อ้างแล้ว หน้า 304-10.

[12] Cf. F. V. Winnett, A Study of the Lihyanite and Thamudic Inscriptions (Toronto, 1937), หน้า 53.

[13] René Dussaud, Les Arabes en Syrie avant l' Islam (Paris, 1907), หน้า 57-73; Dussaud and F. Macler, Voyage arch ologgique au Safa et dans le Djebel ed-Druz i (Paris, 1901), หน้า 3-14.

[14] Bk. VI, ch. 32.

[15] ดู Eduard Glaser, Skizze der Geschichte und Geographic Arabiens (Berlin, 1890), vol. ii, หน้า 98-127; Jaussen and Savignac, Mission archéologique en Arabie (Paris, 1999), หน้า 250-91.

[16] Bk. III, ch. 8.

[17] มีเมืองโบราณของอาณาจักรนาเบเทียนที่เพิ่งได้รับการระบุยืนยันคือ 'RM ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของอัลอัคคาบาไปทางตะวันออก 20 ไมล์ นั่นก็คือเมือง Iram ที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน (sur. 89:6).

[18] Pliny, Bk. V, ch. 21.

[19] Cooke, หน้า 274, 279.

[20] Luckenbill, vol.i, § § 287, 308. The Hebrew chronicler (2 Ch. 8:4) และคำแปลภาษากรีกของ 1 K. 9 : 18 ซึ่งสับสนกับทามาร์ในไอดูเมอา (Tamar in Idumaea) ซึ่งสร้างโดยกษัตริย์โซโลมอน Cf. Ezek. 47:19, 48:28.

[21] Assyrian Hauranu (cf. Luckenbill, vol' 1 § § 672, 821) biblical BNashan, classical Auranitis.

[22] Ta' rikh (Constantinople, 1286), vol. 1, pp. 76-7.

[23] อ้างแล้ว, pp. 115-22.

[24] Muruj, vol. iii, pp. 217-21.

[25] Al-Na'arif, ed. F. Wütenfeld (Göttingen, 1850), pp. 314-6.

[26] ดู Leone Caetani, Annali dell' Islan (Milan, 1910), vol.iii, p.928.

[27] Procopius, Nk. I, ch. 17, § § 47-8; Joannes Malalas, Chronographia, ed. L. Dindorf (Bonn, 1831), pp. 435, 461 seq.

[28] Procopius, Bk. II, ch. 28, § § 13.

[29] Ibn-Autaybahm pp 314 - 15; cf, aby-ak-Fida', vol. I, p. 84.

[30] Theophanes, Chronographia, ed. C. de Boor (Leipzig, 1883), p. 240.

[31] John of Ephesus, Ecclesiastical History, ed. William Cureton (Oxford, 1853), pp. 251-2; tr. R. Payne Smith (Oxford, 1860), pp. 284-5.

[32] John of Ephesus, p. 415 (text), = p. 385 (tr.).

[33] Ibn- 'Abd-Rabbihi, 'Iqd, vol. I, pp. 140-1.

[34] Abu-al-Faraj al-Iṣbahāni (Būlāq, 1284-5) vol. xvi, หน้า 15.

[35] ในบรรดาครอบครัวชาวคริสต์ที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของเลบานอนในปัจจุบัน บางครอบครัวสามารถสืบย้อนกลับไปจนถึงต้นกำเนิดที่เป็นชาวกอสซานิดส์ได้.

[36] Cf. Tabari, vol. I, หน้า 770.

[37] Cf. Hitti, The Origins of the Druze People and Religion (New York, 1928, พิมพ์ใหม่ ปี 1966), หน้า 21.

[38] The Azd and the Tanūkh ถูกผนวกรวมเข้าไปเป็นเผ่าเผ่าหนึ่งในอิรัก.

[39] Dussaud, Les Arabes en Syrie, หน้า 34-5.

[40] Yāqūt, vol. ii, หน้า 375.

[41] Procopius, Nk I, ch. 17, § § 45-8; Malalas, หน้า 434-5, 445 และ 460 seq.

[42] Vol. xix, หน้า 86-8 Cf. ibn-Qutaybah, หน้า 319; Iṣfahāni, Ta'rikh, หน้า 111.

[43] Tabari, vol ii, หน้า 1882, 1903.

[44] Vol. ii. หน้า 709.

[45] Al-A'lāaq al-Naffsah, ed. De Goeje (Leyden, 1892), หน้า 192, ll. 2-3, และ หน้า 217, ll. 9-10 Cf/ ibn-Qutaybah, หน้า 273-4.

[46] Ar. Zandaqah, จากภาษาเปอร์เซีย zandīk = Magian, ผู้บูชาไฟ; Manic haean, heretic (คนนอกศาสนา).

[47] ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่เคยเป็นอาณาจักรฮิรอย์นั้น เป็นเนินเล็กๆ จำนวนหนึ่ง.

[48] Iṣfahāni, Ta'rikh, หน้า 140; ibn Qutaybah, หน้า 308; Gunnar Olinder, the Kings of Kinda (Lund, 1927), หน้า 38-9.

[49] ดูในหน้า 94 ของเอกสารถัดไป.

[50] Al Ya'qūbi, Ta'rikh, ed. M.Th. Houts,a (Leyden, 1883) vol. I, หน้า 251; Olinder, หน้า 117-18.

[51] วีรบุรุษในงานเขียนของ Thomas Moore เรื่อง Lalla Rookh.

[52] โปรดดูหน้า 370.

มุฮัมมัด ศาสดาแห่งอัลลอฮ์*

เมื่อประมาณปี ค.ศ. 571 เด็กชายคนหนึ่งได้ถือกำเนิดในเผ่ากุร็อยซ์ (Quraysh) แห่งเมืองมักกะฮ์ และมีนามตามที่มารดามอบให้ แต่ไม่มีผู้ใดทราบอย่างแน่ชัด คนในเผ่าของเขาเรียกเขาว่า อัล อะมิน (al Amīn–ผู้ศรัทธา)[1] อันเป็นฉายาที่ยกย่องมีเกียรติ หากแต่ชื่อของเขาอันปรากฏในอัลกุรอาน (3:138, 33:40, 48:29, 47:2) ว่า มุฮัมมัด[2] และอะฮ์มัด (Ahmad) หนึ่งครั้ง (ใน 61:67) ที่นิยมใช้เรียกเขาก็คือ มุฮัมมัด (อันเป็นที่เคารพอย่างสูงยิ่ง) อันเป็นชื่อที่นิยมตั้งให้กับเด็กผู้ชายโดยทั่วไป บิดาของเด็กชายคนนี้คือ อับดุลลอฮ์ ซึ่งสิ้นชีพไปแต่ก่อนเขาเกิด ส่วนมารดาชื่ออามินะฮ์นั้น เสียไปเมื่อเขาอายุได้ 6 ปี ดังนั้นผู้ที่เลี้ยงดูเขาก็คือ อับดุล มุตตอลิบ (abd-al Muttālib) ผู้เป็นปู่ และต่อมาเมื่อสิ้นปู่ไปอีก ภาระนี้ก็ตกทอดไปยัง อะบู ตอลิบ (abu Tālib) ผู้เป็นอา

---

*แปลจากบทที่ 8 History of the Arabs ของ Philip K. Hitti, Macmillan, 1993.

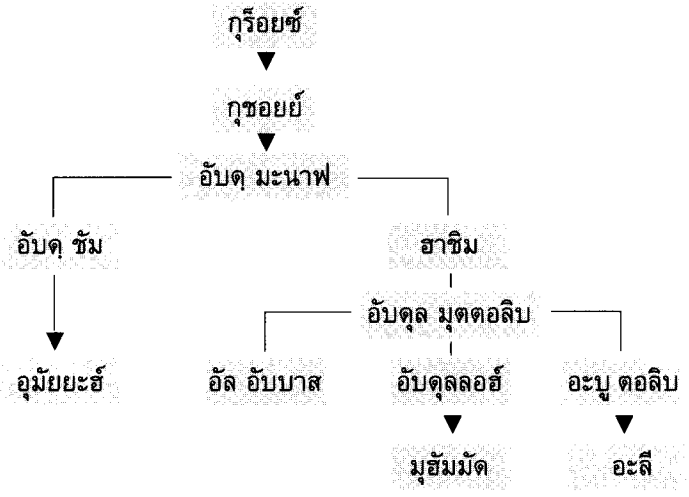

กล่าวกันว่า เมื่ออายุ 12 ปี มุฮัมมัดได้ติดตามอะบู ตอลิบ ผู้เป็นอาและผู้ปกครองไปกับกองคาราวาน เดินทางไปซีเรีย ได้พบกับพระนักบวชศาสนาคริสต์ ซึ่งตำนานได้ระบุนามว่า บะฮีระ (Bahīra)

แม้ว่าในบรรดาศาสดาต่าง ๆ ของโลก ท่านเป็นศาสดาหนึ่งเดียวซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นท่ามกลางความกระจ่างชัดของประวัติศาสตร์ แต่เรากลับทราบชีวิตในวัยเยาว์ของมุฮัมมัดน้อยนัก ทั้งเรื่องของการฟันฝ่าเพื่อการดำรงชีพ ทั้งความมานะพยายามของท่านเพื่อให้บรรลุภาระส่วนตัว และกระบวนการที่เนิ่นนาน เชื่องช้า และเจ็บปวดของการตระหนักแน่ในภาระอันยิ่งใหญ่ที่รอคอยอยู่ภายภาคหน้า ด้วยอิงอยู่กับบันทึกอันเชื่อถือได้ไม่กี่ชิ้นเท่านั้น บันทึกชิ้นแรกที่เขียนเกี่ยวกับช่วงชีวิตของท่าน รจนาโดย อิบนฺ อิสฮาก (ibn Isḥāq) ผู้ซึ่งสิ้นชีวิตที่กรุงแบกแดด เมื่อปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 150 (หรือ ค.ศ. 767) ส่วนที่เขียนเป็นชีวประวัติของศาสดานั้น เป็นผลของการปรับปรุงในภายหลังโดย อิบนฺ ฮิชาม (ibn Hishām) ผู้ซึ่งสิ้นชีวิตที่อียิปต์ ประมาณปีฮิจญ์เราะฮ์

ที่ 218 (ค.ศ. 833) นอกไปจากแหล่งที่มิใช่ภาษาอาหรับ ทั้งที่เป็นเรื่องชีวิตของท่านศาสดา และเรื่องของศาสนาอิสลามเมื่อแรกเริ่มนั้น ไม่มีปรากฏเลย

นักพงศาวดารชาวบีแซนทีนคนแรกที่บันทึกข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับ *"ผู้ปกครองแห่งชาวซาราเซ็น และศาสดากำมะลอ"* ก็คือ ธีโอ ฟานีส[3] (Theophanis) ซึ่งมีชีวิตอยู่ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 ส่วนที่อ้างอิงถึงมุฮัมมัดเป็นครั้งแรกจริง ๆ นั้น เขียนเป็นภาษาซีเรียเมื่อศตวรรษที่ 7[4]

ท่านศาสดาสมรสเมื่อมีอายุ 25 ปี กับสตรีม่ายผู้มีจิตใจสูงส่ง มีฐานะมั่งคั่ง นามว่า เคาะดียะฮ์ (Khadijah) ซึ่งมีวัยมากกว่าท่าน 15 ปี มาถึงตอนนี้ ประวัติเกี่ยวกับตัวท่านเริ่มชัดเจนขึ้น เคาะดียะฮ์เป็นคนในเผ่ากุร็อยซ์ มีฐานะมั่งคั่งจากการค้าของสามีเดิม ท่านดำเนินธุรกิจการค้าสืบต่อจากสามี ได้ว่าจ้างมุฮัมมัดเข้ามาสู่ธุรกิจของท่าน แม้ท่านเป็นสตรีที่มีบุคลิกเข้มแข็งและลักษณะที่สูงส่ง แต่สำหรับมุฮัมมัดแล้ว ท่านมีฐานะเป็นภริยา

ความบริบูรณ์ซึ่งได้ก้าวย่างมาสู่ชีวิตทางเศรษฐกิจของท่านมุฮัมมัด อันได้ระบุไว้อย่างชัดแจ้งในอัลกุรอาน[5] ว่าได้ทำให้ท่านมีความเบิกบาน และสามารถดำเนินชีวิตไปตามความโน้มเอียงที่มีอยู่ได้ จึงเป็นที่ปรากฏว่า ท่านมักจะปลีกตัวของท่าน และเข้าจำศีลภาวนาในถ้ำขนาดเล็ก ๆ (กอร์-ghār) ซึ่งอยู่ในบริเวณเนินเขานอกนครมักกะฮ์ ถ้ำนี้เรียกว่าฮิรา[6] ในตอนใดตอนหนึ่งของช่วงระยะแห่งความสับสนอันเกิดขึ้นระหว่างความติดข้องสงสัยกับการโหยหาในสัจธรรม มุฮัมมัดได้ยินเสียงในถ้ำกอร์ฮิรา[7] ออกคำสั่งว่า *"เจ้าจงได้ท่องคำเหล่านี้ในนามของพระผู้สร้างของท่าน"* และอื่น ๆ[8] ถือได้ว่านี่เป็นการประจักษ์ครั้งแรกของท่าน ท่านศาสดาได้รับการเรียกให้ขานรับ คืนนั้นต่อมาจะได้รับการเรียกขานว่า *"คืนแห่งอำนาจ"* (ลัยลัต อัลกอด์ร)[9] และยังได้ถูกกำหนดให้เป็นวันสิ้นสุดของเทศกาลรอมะดอน (610) ช่วงสั้น ๆ ระหว่างการถูกเรียกขานนี้ (ฟัตเราะฮ์-fatrah) ก็ได้มีการประจักษ์เป็น

ครั้งที่ 2 มุฮัมมัดซึ่งตกอยู่ภายใต้การบีบคั้นทางอารมณ์อย่างหนัก หน่วง ได้เร่งรีบกลับมายังบ้านด้วยอาการตระหนก ท่านได้ขอให้ภริยานำสิ่งใดอันสามารถปกคลุมท่านได้ ขณะเดียวกันคำเหล่านี้ก็ได้ *"ถูกส่งลงมา"* ยังท่าน ความว่า *"โอ เจ้าผู้ซึ่งห่อหุ้มด้วยสิ่งปกคลุมของท่าน จงลุกขึ้นและกล่าวเตือน"*[10] เสียงนั้นมีต่างๆ และบางคราวก็คล้ายกับ *"ดังก้องคล้ายเสียงระฆัง"* (ซอล ซอลัต อับ จะรอซ)[11] แต่ต่อมาในพระคัมภีร์ส่วนซูเราะฮ์มะดีนะฮ์ได้ระบุว่าเป็นเสียงเดียว และระบุชัดลงไปว่า เป็นเสียงของจิบรีล (หรือกาเบรียล-Gabriel)

การเรียกขานและสาระถ้อยความดังนั้น ท่านมุฮัมมัดย่อมเป็นศาสดาอันเที่ยงแท้ชาวอาหรับ เฉกเช่นเดียวกับบรรดาศาสดาทั้งหลายของพวกฮิบรูในส่วนพันธสัญญาเก่าของพระคัมภีร์ไบเบิล พระผู้เป็นเจ้านั้นมีหนึ่งเดียว พระองค์ทรงครองซึ่งอำนาจทั้งปวง พระองค์เป็นผู้สร้างจักรวาล มีวันพิพากษาโลก รางวัลอันสูงส่งคือสวรรค์ที่รอรับผู้ซึ่งยึดถือในคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า และการลงโทษอันน่าสะพรึงกลัวก็คือนรกสำหรับผู้ที่ปฏิเสธคำสั่ง ดังนี้คือข้อใหญ่ใจความของสาระอันแรกของท่านมุฮัมมัด

ภาระใหม่อันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งท่านรู้สึกได้ถึงการขานเรียกให้กระทำในฐานะเป็นผู้สื่อสาร (รอซุล-rasūl) ของพระอัลลอฮ์ ท่านมุฮัมมัดได้ทำการสั่งสอนการเทศนา ตลอดจนการส่งทอดวจนะสารใหม่นี้ไปยังหมู่คนของท่าน พวกเขาพากันหัวเราะและเหยียดหยามท่านได้ยกนะดีร (Nadhīr) (อัลกุรอาน 67:26, 51:50, 51) แจ้งตักเตือน พยากรณ์ถึงความวินาศ พรรณนาถึงความสุขในสรวงสวรรค์และความน่าสะพรึงกลัวของขุมนรก แม้กระทั่งขู่ผู้ฟังถึงความวินาศที่จะมาถึง สั้น กระชับ เฉียบคม สำแดงออกได้อย่างน่าประทับใจอันเป็นลักษณะของซูเราะฮ์ หรือบทคำสอนในพระคัมภีร์อัลกุรอานช่วงต้น ขณะที่ดำรงอยู่ในมักกะฮ์

มุฮัมมัดผู้ประกาศพระเกียรติคุณของพระผู้เป็นเจ้า เป็นผู้กล่าวตักเตือนประชาชน เป็นผู้นำสาร หรือศาสดาพยากรณ์ (นะบี)

ของพระอัลลอฮ์ มีคนเพียง 2-3 คนเท่านั้นที่หันมาหาท่าน เคาะดียะฮ์ ภริยาของท่าน มีความโน้มเอียง เนื่องจากอิทธิพลของฮานีฟ วะรอเกาะฮ์อิบนุ เนาฟัล (Nawfal)[12] ผู้เป็นญาติ ท่านเป็นคนแรกในบรรดา 2-3 คนที่กล่าวข้างต้น ซึ่งตอบสนองต่อการเรียกหา ตามมาด้วยญาติของมุฮัมมัดคือ อะลี และญาติฝ่ายชายชื่อ อะบู บักร์ (abu Bakr) แต่อะบู สุฟยาน (abu Sufyān) ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นสูงและของพวกอุมัยยะฮ์ สาขาหนึ่งของเผ่ากุร็อยซ์อันทรงอิทธิพลนั้น ไม่เห็นพ้องด้วยกับสิ่งที่พวกเขาเห็นว่านอกรีต ทั้งยังเป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของเผ่ากุร็อยซ์ ซึ่งเป็นผู้พิทักษ์ อัล กะบะฮ์ สถานที่อันอุดมไปด้วยเทวดาหลากหลาย และเป็นศูนย์กลางการจาริกแสวงบุญของชาวอาระเบียทั้งปวง

ต่อเมื่อผู้เข้ามาใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทาสและชนชั้นล่างจำนวนของผู้เชื่อมั่นศรัทธาก็เริ่มเพิ่มมากขึ้น การเยาะเย้ย เสียดสีถากถางอันได้เคยใช้อย่างไม่ปรานีของชนเผ่ากุร็อยซ์ กลับกลายเป็นอาวุธที่ไร้ผลไปเสียแล้ว มันจึงกลายเป็นความจำเป็นที่จะใช้การกวาดล้างอย่างจริงจัง มาตรการใหม่ๆ นี้ ส่งผลให้คนจากมักกะฮ์ 11 ครอบครัว อพยพไปสู่อบิสสิเนีย แล้วตามด้วย 38 ครอบครัวในปี 615 ซึ่งมีหัวหน้าครอบครัวหนึ่งมีนามว่า อุสมาน อิบนุ อัฟฟาน (Affān) กลุ่มอพยพเหล่านี้ได้ตั้งชุมชนลี้ภัยของตนภายในเขตคุ้มครองของเนกุส (Negus) ชาวคริสต์ผู้ซึ่งปฏิเสธอย่างแข็งขันที่จะส่งผู้อพยพเหล่านี้ให้กับผู้ที่กดขี่[13] ด้วยจิตใจที่กล้าแข็งฝ่าข้ามวันคืนอันหมองหม่นจากการปราบปรามอย่างรุนแรงได้ทำให้เกิดการสูญเสียของผู้ติดตามไปไม่น้อย แต่ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความท้อถอยหรือหวาดเกรง มุฮัมมัดยังคงดำเนินการเทศนาสั่งสอน ตลอดจนจูงใจให้ผู้คนละออกไปจากการบูชากราบไหว้เทวดาอันไม่ถูกต้อง และมากมายด้วยจำนวน หันมาสู่พระผู้เป็นเจ้าที่แท้จริง และมีเพียงหนึ่งเดียว นั้นก็คือ พระอัลลอฮ์ การประจักษ์ในองค์พระผู้เป็นเจ้า มิได้หยุดที่จะ *"ทยอยลงมา"* เท่านั้น ท่านศาสดาชื่นชมที่ทั้งชาวยิวและคริสเตียนต่างก็มี *"พระ*

คัมภีร์ ของตน ท่านจึงมุ่งหมายว่าประชาชนของท่านก็ควรจะมีตัวพระคัมภีร์ด้วยเช่นกัน

ต่อมา อุมัร อิบนุ อัล คอตตาบ ผู้ซึ่งชะตาได้กำหนดให้รับบทบาทนำในการก่อตั้งรัฐอิสลาม อันเป็นการรับใช้ต่อพระอัลลอฮ์ สามปีก่อนฮิจญ์เราะฮ์ เคาะดียะฮ์ผู้สัตย์ซื่อในพระผู้เป็นเจ้าก็ได้สิ้นชีวิตลง และต่อมาอีกไม่นาน อะบู ตอลิบก็สิ้นไปอีก แม้ตอลิบจะมิได้ประกาศตนเป็นอิสลามิก แต่ท่านก็ยืนหยัดอย่างเหนียวแน่นในการสนับสนุนและปกป้องบุตรของพี่ชายของท่านจนถึงวาระสุดท้าย ในช่วงระยะเวลาก่อนฮิจญ์เราะฮ์นี้เองที่มีเหตุการณ์อันน่าเร้าใจที่เรียกอิสรอ (isrā)[14] หรือการเดินทางไปในราตรีกาล (nocturnal journey) นี้ กล่าวกันว่าท่านศาสดาได้ถูกเคลื่อนย้ายอย่างฉับพลันจากกะบะฮ์ไปยังนครเยรูซาเล็ม ก่อนที่ท่านจะได้ขึ้นต่อไป (มิรอจ-mirāj) ยังสวรรค์ชั้นที่ 7 แม้ขณะนั้นนครเยรูซาเล็มก็เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของชาวยิวและคริสเตียนอยู่แล้ว แต่ด้วยเหตุที่เป็นสถานที่อันเกี่ยวเนื่องกับการเดินทางอันเป็นที่จดจำในคราวนี้ เยรูซาเล็มจึงกลายมาเป็นนครศักดิ์สิทธิ์แห่งที่ 3 ถัดมาจากเมืองมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ ในโลกของชนชาวมุสลิมสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การเดินทางอันน่าอัศจรรย์นี้จะถูกเสริมเติมแต่งอีกมากในระยะต่อมา กลายเป็นแนวเรื่องลึกลับมหัศจรรย์ในแวดวงของเปอร์เซียและตุรกี ปราชญ์สเปน[15]คนหนึ่งให้ความเห็นว่า น่าจะเป็นต้นเค้าของเรื่อง*ดิไวน์ คอมีดี้* (Divine Comedy) ของดันเต้ (Dante) ความทรงจำเรื่องอัลอิสรอนี้ ยังมีชีวิตชีวาและทรงพลังในโลกของอิสลาม ดังชี้แสดงให้เห็นได้จากกรณีอันยุ่งเหยิงเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1929 ที่ปาเลสไตน์ตรงบริเวณกำแพงไห้ (Wailing Wall) ของชาวยิวในเยรูซาเล็ม ซึ่งชนชาวมุสลิมก็ถือว่าเป็นตำแหน่งที่หยุดพักของบุรอก (Burāq)[16] ม้ามีปีกซึ่งมีใบหน้าของสตรีและหางนกยูงซึ่งมุฮัมมัดได้ขี่เดินทางขึ้นไปบนสวรรค์

ประมาณปี ค.ศ. 620 ชาวเมืองยัษริบ (Yathrib) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเผ่าเคาะร็อจญ์ (Khazraj) ได้พบกับมุฮัมมัดในงานอุกอซ (Ukāz)

และมีความสนใจในสิ่งที่ท่านกล่าว หลังจากนั้นอีก 2 ปี ก็ได้มีการแต่งตั้งชาย 75 คน เป็นตัวแทนในการเชื้อเชิญให้ท่านมาพำนักยังเมืองยัษริบ (อัล มะดีนะฮ์) โดยหวังว่าจะเป็นวิถีทางที่จะประนีประนอมกันระหว่างเผ่าเอาซ์ (Aws) และเคาะรอจญ์ในมะดีนะฮ์ พวกยิวซึ่งตั้งตารอคอยเมสสิอาฮ์ ได้ยอมรับมุฮัมมัดสหายต่างศาสนาว่าเป็นผู้ที่พวกเขารอคอย จวบกับความพยายามเผยแผ่ความคิดใหม่ที่อัลตออีฟ (al Tāif) ไม่ประสบความสำเร็จ และเชื่อว่าความพยายามได้ล้มเหลวแม้ในเมืองถิ่นของท่านเอง มุฮัมมัดจึงอนุญาตให้ผู้ติดตามจำนวน 200 คน หลบเร้นการเฝ้าคุมของชาวเผ่ากุร็อยซ์ แอบไปมะดีนะฮ์อย่างเงียบๆ ซึ่งมารดาของท่านอาจมีความเกี่ยวพันอยู่บ้าง ส่วนตัวท่านจะได้ตามไปภายหลัง และได้ถึงที่นั่นในวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 622 นี่ก็คือที่มาของเฮกิเราะฮ์ (hegira) หรือฮิจญ์เราะฮ์ (hejrah) อันโด่งดัง ซึ่งไม่ใช่การหลบหนีเสียทีเดียว เพราะแผนการอพยพนี้ได้มีการกำหนดเอาไว้อย่างรอบคอบมาแล้วถึง 2 ปี อีก 17 ปีต่อมา ในสมัยของกาหลิบ อุมัร (Umar) จึงได้มีการกำหนดตามปฏิทินจันทรคติ (เริ่มนับวันที่ 16 กรกฎาคม) ตามที่ได้บังเกิดฮิจญ์เราะฮ์เป็นการเริ่มต้นนับศักราชของชาวมุสลิมอย่างเป็นทางการ[17]

ฮิจญ์เราะฮ์นั้นเป็นการสิ้นสุดของช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับมักกะฮ์ และเป็นการเริ่มต้นของช่วงเวลาที่มะดีนะฮ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิตมุฮัมมัด ท่านจากเมืองเกิดในฐานะศาสดาที่ถูกดูแคลน มาสู่เมืองอื่นที่ยอมรับท่านในฐานะหัวหน้าอันทรงเกียรติ บัดนี้ ภาพผู้นำทางศาสนาได้กลายเป็นด้านข้างหลัง และภาพของผู้ปฏิบัติงานการเมืองได้เลื่อนขึ้นมาอยู่ทางด้านหน้าแทน ความเป็นรัฐบุรุษได้ทอดเงาปกคลุมเหนือความเป็นศาสดาทีละน้อย

ประโยชน์ของช่วงเวลา *"การสงบศึกอันศักดิ์สิทธิ์"* และการได้รับความสนับสนุนอย่างกระตือรือร้น ผู้อพยพทั้งหลาย (มุฮาจิรูน-mūhājerūn) หรือชนชาวมุสลิมแห่งมะดีนะฮ์ ซึ่งบัดนี้ได้รับการขนานนามว่า อันซอร์ (Ansār-ผู้สนับสนุน) ภายใต้การนำของหัวหน้าคน

ใหม่ได้ทำการโจมตีกองคาราวานซึ่งเดินทางในฤดูร้อนจากเมืองซีเรีย จะไปยังมักกะฮ์ การโจมตีนี้เท่ากับเป็นการจู่โจมหัวใจของมหานครทางการค้าแห่งนี้ อะบู สุฟยาน ผู้นำคาราวานได้ยินข่าวเรื่องนี้ จึงได้ส่งกองกำลังสนับสนุนของตนไปยังมักกะฮ์ และได้เผชิญหน้ากับชาวมะดีนะฮ์ ซึ่งส่วนใหญ่คือกลุ่มชาวอพยพที่บัดร์ (Badr) อยู่ห่างไป 85 ไมล์ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จากมะดีนะฮ์ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในเดือนรอมะดอน ค.ศ. 624 ด้วยแรงบันดาลใจอันเกิดจากการนำของท่านศาสดา นำมาซึ่งชัยชนะอย่างเด็ดขาด แม้ชนชาวมุสลิมจะมีเพียง 300 คน และต้องต่อกรกับชาวมักกะฮ์ซึ่งมีจำนวนถึง 1,000 คน อย่างไรก็ดี การรบพุ่งคราวนี้ไม่ได้มีความสำคัญในตัวของมันเองในแง่ของการทหาร หากแต่การรบที่กอซวัต บัดร์ (Ghazwat Badr) ได้เป็นการวางพื้นฐานของอำนาจในเบื้องต้นให้กับมุฮัมมัด อิสลามได้มีชัยชนะอย่างชี้ขาดทางการทหารเป็นครั้งแรก ชัยชนะครั้งนี้ถูกให้ความหมายว่าเป็นการเกื้อหนุนอันศักดิ์สิทธิ์ของศรัทธาใหม่นี้[19] จิตใจอันเปี่ยมด้วยวินัยและปราศจากความกลัวแม้ความตาย ได้เป็นที่ประจักษ์จากการรบด้วยกำลังครั้งแรกของชนชาวอิสลาม เป็นเครื่องยืนยันถึงลักษณะของพวกเขาในชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ขึ้นที่จะมีต่อมาในภายหน้า แม้จะเป็นความจริงที่ในปีต่อมา (ค.ศ. 625) อะบู สุฟยาน ได้นำชาวมักกะฮ์เข้าต่อกรล้างคืนที่อุฮุด (Uḥud) และได้รับชัยชนะ แม้กระทั่งท่านศาสดาเองก็ได้รับบาดเจ็บ แต่ชัยชนะนั้นก็มิได้ถาวร ชนชาวอิสลามได้ฟื้นตัวขึ้น แล้วค่อยๆ เปลี่ยนจากการตั้งรับเป็นฝ่ายรุกคืบ ความศรัทธาได้เพิ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ มาบัดนี้จึงกลายสภาพมาเป็นศาสนาภายในรัฐที่นครมะดีนะฮ์ หลังจากเหตุการณ์ที่บัดร์ มันเป็นการก้าวข้ามจากสถานะของศาสนาแห่งรัฐ หากแต่เป็นรัฐด้วยตัวของมันเอง ที่นั่นและแต่นั้นมา อิสลามได้กลายมาเป็นสิ่งที่โลกรับรู้ ก็คือเป็นองค์กรที่มีลักษณะสู้รบ (militant polity)

ในปี ค.ศ. 627 "สมาพันธ์" อัลอะฮ์ซอบ (al ahzâb) ทางฝ่ายมักกะฮ์อันประกอบด้วยพวกเบดูอินและนักรบรับจ้างอบิสสิเนียได้

ประดาบกับชาวมะดีนะฮ์อีก เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างอัลลอฮ์กับพวกนอกศาสนา ดังที่กล่าวสืบกันมาว่า มุฮัมมัดได้รับการแนะนำจากซัลมาน (Salmān)[20] สาวกชาวเปอร์เซียให้ทำการขุดสนามเพลาะ[21] รอบนครมะดีนะฮ์ พวกเบดูอินตั้งข้อรังเกียจต่อยุทธวิธีในการต่อสู้นี้ โดยถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดความเป็นลูกผู้ชาย จึงถอนกำลังที่ห้อมล้อมนี้ออกไปภายในหนึ่งเดือนหลังจากที่คนตายไปฝ่ายละ 20 คน[22] เมื่อเหตุการณ์ผ่านไปแล้ว มุฮัมมัดได้รณรงค์ขจัดพวกยิว *"ซึ่งฝักใฝ่กับพวกสมาพันธ์"* มีการฆ่าชายฉกรรจ์ไป 600 คนในเผ่าบะนู กุรัยเซาะฮ์ (banu Qurayẓah) ซึ่งเป็นหัวโจก ที่เหลือก็ถูกขับไล่ไปเสียที่อื่น กลุ่มชาวอพยพจึงเข้าไปตั้งถิ่นฐานในแปลงเพาะปลูกอินทผลัมที่ปราศจากเจ้าของเหล่านั้น[23] เผ่าบะนู กุรัยเซาะฮ์ เป็นกลุ่มแรกแต่ไม่ใช่กลุ่มสุดท้ายที่เป็นปรปักษ์ต่ออิสลาม และได้รับการเสนอให้เลือกระหว่างการเปลี่ยนศาสนากับความตาย ในปีก่อนที่มุฮัมมัดได้ขับไล่ยิวเผ่าบะนู อัล นะดีร์ (banu al Naḍīr)[24] แห่งนครมะดีนะฮ์ ยิวแห่งคอยบัร (Khaybar) ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ตั้งค่ายของตนอยู่ที่โอเอซิสทางตอนเหนือของนครมะดีนะฮ์ ก็ถูกกำราบลงในปี ค.ศ. 628 และต้องยอมส่งบรรณาการให้แต่นั้นมา

ในช่วงระยะเวลาที่มะดีนะฮ์นี้แหละที่อิสลามมีลักษณะของการสร้างความเป็นอาหรับและความเป็นชาติขึ้นมา ศาสดาใหม่ได้แยกตัวเองออกมาจากทั้งศาสนาจูดายและศาสนาคริสต์ วันศุกร์ได้ถูก*ยกขึ้นมาแทนวันซับบาธ อัดฮาน (adhān-การเรียกขานจากหอบัง)* ได้ถูกกำหนดขึ้นแทนการใช้แตรหรือฆ้อง รอมะดอนได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นเดือนถือศีลอด กิบเลาะฮ์ (qiblah-ทิศที่หันหน้าในขณะพิธีสวด) ได้เปลี่ยนจากกรุงเยรูซาเล็ม[25] มาเป็นมักกะฮ์ การจาริกแสวงบุญไปยังกะบะฮ์ได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นทางการ และการจุมพิตหินดำอันนิยมกระทำกันก่อนบังเกิดศาสนาอิสลาม ได้รับการอนุมัติให้กระทำต่อไปได้

ปี ค.ศ. 628 มุฮัมมัดได้นำกลุ่มศรัทธาไปยังฮุดัยบิยะฮ์

(Ḥudaybiyah) ซึ่งอยู่ห่างจากมักกะฮ์ 9 ไมล์ และได้กำหนดข้อตกลงว่า ชาวมักกะฮ์และชาวมุสลิมจะได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน[26] ข้อตกลงนี้ส่งผลให้สงครามกับกุร็อยซ์อันเป็นเผ่าเดิมของท่านยุติลง ในบรรดาคนอื่นๆ ของเผ่านี้ คาลิด อิบน์ อัลวะลีด (Walìd) และอะมัร อิบนัลอาซ (อาซิ-Ās/Āsi) จะได้ถูกลิขิตให้เป็นดาบสองเล่มที่ยิ่งใหญ่แห่งกองกำลังทัพอิสลาม เพื่อกระทำภารกิจสำคัญในระยะเวลาต่อไปนี้ อีก 2 ปีให้หลัง เกือบปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 630 (ฮิจญ์เราะฮ์ที่ 8) การพิชิตมักกะฮ์จึงกระทำได้สำเร็จ มุฮัมมัดได้เข้าสู่ตัวศาลใหญ่ของเมือง ทำลายบรรดารูปเคารพอันมีอยู่มากมายซึ่งว่ากันว่ามีจำนวนถึงสามร้อยกับหกสิบชิ้น ขณะประกาศว่า *"เมื่อความจริงแท้ได้ปรากฏ สิ่งปลอมเท็จย่อมสูญสลายไป"*[27] อย่างไรก็ตาม สำหรับตัวผู้คนแล้ว กล่าวได้ว่าได้รับการปฏิบัติด้วยเอื้ออารีเป็นพิเศษ[28] อย่างยากที่จะนำเอาเหตุการณ์แห่งการยาตราในฐานะผู้ชนะศึกใดๆ ในประวัติศาสตร์โบราณมาเทียบเคียงได้

อาจจะเป็นช่วงเวลานี้เอง[29] ที่พื้นที่บริเวณโดยรอบของกะบะฮ์ได้ถูกประกาศให้เป็นเขตหะรอม (ḥaram-เขตห้าม, เขตอันศักดิ์สิทธิ์) โดยมุฮัมมัด และข้อความนี้ก็ได้ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์ 9:28 ซึ่งจะมีการตีความต่อมาว่าเป็นการห้ามคนที่มิได้เป็นมุสลิมเข้ามาในบริเวณดังกล่าวนี้ โดยข้อเท็จจริงแล้ว ข้อความดังกล่าวมุ่งหมายเพียงที่จะห้ามพวกนับถือเจ้าเทวดาหลายตนเข้ามาใกล้บริเวณกะบะฮ์ ในวาระแห่งการแสวงบุญประจำปี ข้อห้ามตามการตีความดังกล่าวยังคงได้รับการยึดถือปฏิบัติอยู่[30] มีชาวยุโรปที่เกิดมาในศาสนาคริสต์ไม่เกิน 15 คนเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จในการเข้ามาถึง 2 นครอันศักดิ์สิทธิ์นี้ แล้วสามารถรอดชีวิตกลับออกมาได้ คนแรกที่ได้รับการบันทึกเอาไว้ในประวัติศาสตร์ก็คือ ลุโดวิโก ดิ วาร์เตมา (Ludovico di Varthema) แห่งโบโลญญา[31] ในปี ค.ศ. 1503 และพวกคนที่อยู่ในลำดับล่าสุดก็คือ เอลดอน รัทเทอร์ (Eldon Rutter) ชาวอังกฤษ[32] จูเลียส เยอรมานัส (Julius Germanus) ชาวฮังการี[33] กรณีที่น่าสนใจ

อย่างปราศจากข้อเคลือบแคลงใจก็คือ กรณีของเซอร์ ริชาร์ด เบอร์ตัน (Richard Burton) (1853)[34]

ในปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 9 มุฮัมมัดตั้งมั่นอยู่ที่ตะบูก (Tabūk) บริเวณชายขอบของกอสซันแลนด์ โดยทำข้อตกลงสันติกับหัวหน้าชาวคริสเตียนแห่งอัยเลาะฮ์ (อัล-อะกะบาฮ์-Aqabah) กับเผ่าชาวยิวทั้งสามในทางตอนใต้ อันได้แก่ เผ่ามักนะ เผ่าอะดรูฮ์ และอัล จัรบา[35] ทั้งชาวยิวและชาวคริสต์ในละแวกถิ่นได้รับการคุ้มครองจากชุมชนอิสลามซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ โดยจ่ายสิ่งที่ในภายหลังเรียกว่า จิซยะฮ์ (jizyah) การปฏิบัติเช่นนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อผลที่จะตามมาข้างหน้า

ปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 9 นี้ (หรือ ค.ศ. 630-1) ถูกเรียกว่า *"ปีของผู้เป็นตัวแทน"* (ซะนัต อัล วุฟุด) อันเนื่องจากมีผู้ที่เป็นตัวแทนทั้งใกล้และทั้งไกลพากันมาชุมนุมเพื่อแสดงภักดีต่อหน้าเจ้าชาย-ศาสดา (prince-prophet) หลายเผ่าเข้ามาร่วมด้วยความเชื่อมั่น บ้างด้วยเกรงจะเกิดความไม่สะดวก ศาสนาอิสลามจึงยึดถือในวาจาที่กล่าวเพื่อแสดงถึงความศรัทธา ตลอดจนการจ่ายซะเกาะฮ์ (zakāh-ภาษีสำหรับคนยากจน) พวกเบดูอินจำนวนมากที่ยอมเข้ามาอยู่ภายใต้ระเบียบใหม่นี้ เป็นไปดังคำกล่าวของอุมัร ที่ว่า *"ชนชาวเบดูอินเปรียบดังวัตถุดิบแห่งศาสนาอิสลาม"* เผ่าและตำบลต่างๆ ที่ไม่เคยเข้าร่วมมาก่อน บัดนี้ก็ได้ส่งตัวแทนของตนมาร่วมด้วย เขตไกลๆ อย่างเช่น อุมาน ฮาดระเมาต์ และอัล เยแมน ส่วนตอยยีก็ส่งผู้ช่วยมาแทน เช่นเดียวกับเขตฮัมดานและกินเดาะฮ์ ดินแดนอารเบียซึ่งไม่เคยยอมก้มศีรษะให้กับคนใดๆ บัดนี้ได้ยอมรับการครอบงำจากมุฮัมมัดโดยสิ้นเชิง สิ่งที่อยู่นอกศาสนาดั้งเดิมได้นำมาซึ่งศรัทธาและจริยธรรมที่สูงส่งไปกว่าแต่เก่าก่อน

มุฮัมมัดได้นำการจาริกแสวงบุญประจำปีเข้าสู่มักกะฮ์ นครหลวงแห่งศาสนาใหม่ได้อย่างสันติ ในปีที่สิบของชาวมุสลิม นับเป็นการเดินทางครั้งสุดท้ายของท่าน และถือกันว่าเป็น *"การจาริก*

และอำลา" 3 เดือนหลังจากที่ท่านเดินทางย้อนกลับมายังมะดีนะฮ์ ท่านก็ล้มป่วยโดยกะทันหัน มีอาการปวดศีรษะอย่างรุนแรง และสิ้นชีพไปเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 632

ช่วงชีวิตของท่านศาสดาขณะอยู่ที่มะดีนะฮ์ เป็นช่วงที่บทต่างๆ ในพระคัมภีร์มีมากและยืดยาว อันที่เพิ่มเติมไปจากข้อปฏิบัติทางศาสนา เช่น การอดอาหาร การบริจาค การสวด ข้อปฏิบัติทางสังคมและการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน การหย่าร้าง การปฏิบัติต่อทาส เชลยสงครามและศัตรู จากจุดยืนของบรรดาทาส คนกำพร้า ผู้อ่อนแอและผู้ถูกเอาเปรียบ กฎบัญญัติของท่านซึ่งครั้งหนึ่งก็เคยเป็นผู้กำพร้าที่ยากจน เปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตา[36]

มุฮัมมัดดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายเสมอกัน ทั้งในยามที่ท่านไม่เป็นที่รู้จักหรือในยามที่ท่านได้รับความยกย่องอย่างสูงสุด ดำเนินชีวิตอย่างปราศจากเสแสร้งในบ้านอิฐดินดิบ เฉกเช่นที่เราเห็นบ้านแบบโบราณ ทั้งในอารเบียและในซีเรีย เป็นบ้านที่มี 2-3 ห้อง ซึ่งหันหน้าเข้าสู่ลานกลางบ้าน มักเห็นท่านนั่งปะชุนเสื้อผ้าและเป็นผู้ที่ใครๆ ก็เข้าหาท่านได้ตลอดเวลา สิ่งของน้อยชิ้นที่ท่านละไว้ข้างหลังได้กลายเป็นสิ่งล้ำค่าของประชาชาติ บางอย่างเป็นไปด้วยความรัก บางอย่างเป็นไปเพราะเหตุผลทางการเมือง ท่านเองมีภริยา 1 โหลคน ผู้ที่ท่านชมชื่นที่สุดคือ อะอีชะฮ์ (Ā'ishah) บุตรสาวของอะบูบักร์ ท่านมีบุตรหลายคนกับเคาะดียะฮ์ มีแต่ฟาติมะฮ์ (Fātimāh) เท่านั้นที่รอดอยู่ แล้วจะได้แต่งงานกับอะลี มุฮัมมัดโศกเศร้าเป็นอย่างยิ่งต่อความสูญเสียทารกบุตรชายที่ชื่อ อิบรอฮิม อันเกิดจากแมรี่ ภริยาซึ่งเป็นชาวคริสเตียนคอปต์ *"ทั้งเรื่องที่สำคัญและเรื่องที่ปลีกย่อยของวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวันของท่าน ได้กลายมาเป็นขนบที่คนนับล้านๆ ยึดถือมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ไม่เคยมีใครในส่วนใดของมนุษยชาติที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลอันประเสริฐและยึดถือเป็นแบบอย่าง แม้ในเรื่องที่เล็กน้อยที่สุด"* [37] (เท่ากับท่าน-ผู้แปล)

จากชุมชนทางศาสนาที่มะดีนะฮ์ ต่อมาได้กลายเป็นรัฐอิส

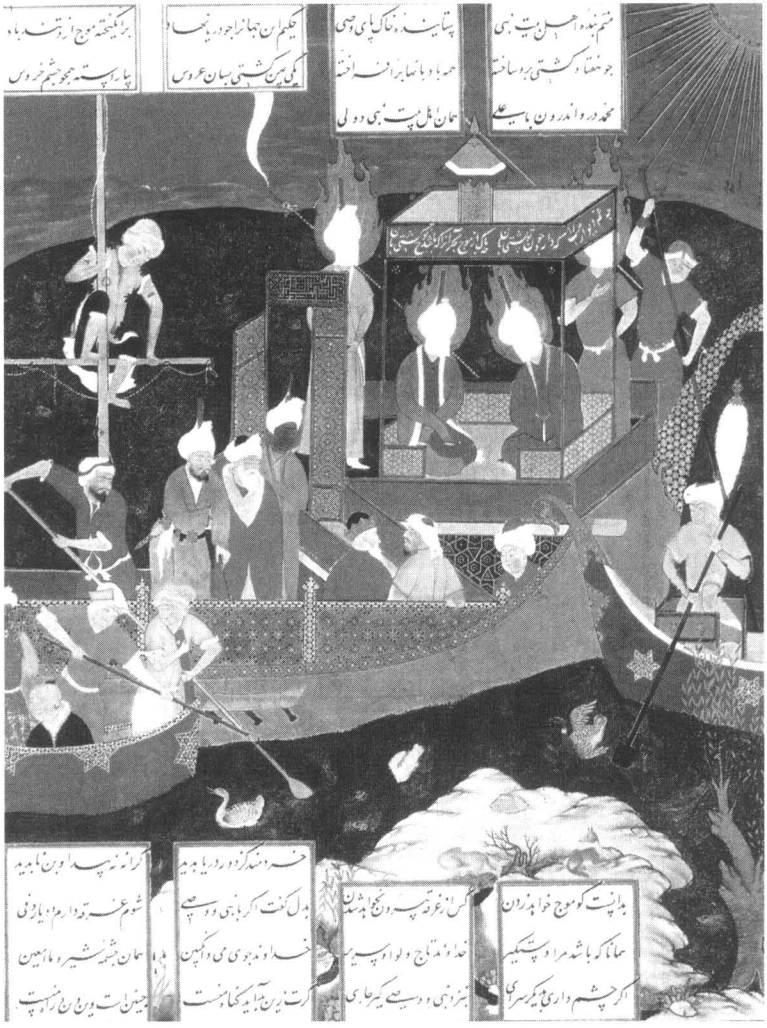

ภาพแสดงศาสดามุฮัมมัดและอะลีนั่งอยู่ด้วยกันในปะรำของเรือใหม่รูปหงส์มีพู่สีขาวคล้องคอ เป็นรายละเอียดของภาพ (ศตวรรษที่ 16) ประกอบเรื่อง ชาฮ์นาเมฮ์ (ตำนานแห่งกษัตริย์) ซึ่งประพันธ์โดย ฟิร์เดาซิ

ลามที่ใหญ่ขึ้น จากชุมชนที่เกิดใหม่ของผู้อพยพเข้ามา และผู้ที่ให้การสนับสนุน ได้กลายมาเป็นพื้นฐานของศาสนาซึ่งมีพระอัลลอฮ์เป็นศูนย์รวม (อุมมัต อัลลอฮ์-Ummat Allah) นับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของอารเบียที่องค์กรทางสังคมได้เกิดขึ้นโดยมีพื้นฐานจากศาสนา มิใช่ด้วยสายโลหิต พระอัลลอฮ์ได้ก่อรูปขึ้นเป็นสิ่งที่สูงสุดของรัฐ พระศาสดาเป็นตัวแทนอันชอบธรรมและเป็นผู้ปกครองสูงสุดบนโลก ตราบเท่าที่ยังดำรงชีพอยู่ โดยเหตุนี้ มุฮัมมัด นอกเหนือไปจากการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว จึงมีสิทธิธรรมในการบริหารเช่นเดียวกับหัวหน้าแห่งรัฐใดๆ ภายในประชุมชนนี้ จึงไม่นับทั้งความผูกพันของแต่ละเผ่า หรือความภักดีที่เคยมีกันมาแต่ก่อน อย่างน้อยในทางหลักการ ทุกคนมีฐานะเป็นภราดรภาพเดียวกัน ดังปรากฏตามคำของท่านศาสดาที่กล่าวเทศนาเมื่อคราว "จาริกอำลา" ความว่า :

สาธุชนทั้งหลาย จงสดับคำของเรา และเอาใส่ไว้ในใจ มุสลิมทุกคนเป็นดั่งพี่น้องต่อมุสลิมผู้อื่น และเป็นพี่น้องหนึ่งเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่เป็นการบังควรที่ท่านคนใดจะได้ฉกฉวยเอาสิ่งที่มิได้เป็นเจ้าของมาเป็นของตน เว้นเสียแต่จะได้รับมอบด้วยความเต็มใจจากพี่น้องคนนั้น[38]

ดังนั้น จึงเท่ากับว่าสัมพันธภาพของชนชาวอาหรับ ซึ่งวางอยู่บนความสัมพันธ์ฉันเครือญาติในเผ่า จึงถูกแทนที่ด้วยความผูกพันแบบใหม่ ซึ่งวางอยู่บนความศรัทธา แล้วก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า แพ็กซ์อิสลามิคา (Pax Islamica-สันติภาพภายใต้อิสลาม) ขึ้นได้ในอารเบีย ประชุมชนใหม่ซึ่งไม่มีชนชั้นนักบวช ไม่มีความแตกต่างของลำดับชั้น ไม่มีองค์การทางศาสนา ตัวสุเหร่าเป็นทั้งที่พบปะแลกเปลี่ยนความเห็น เป็นทั้งที่ฝึกทางการทหาร และยังเป็นสถานที่เคารพบูชาร่วมกัน อิมาม (imam) ซึ่งเป็นผู้นำสวด และเป็นผู้บัญชาการกองทัพแห่งผู้ศรัทธา ในอันที่จะปกป้องคุ้มครองทุกคนจากทั้งโลก ชาวอาหรับที่ยังไม่ได้ถือศาสนาอิสลามจึงกลายเป็นคนนอก หรือเกือบจะอยู่นอกกฎหมาย ศาสนาอิสลามได้เข้ามายกเลิกความเป็นอดีต ถัดไปจาก

เรื่องผู้หญิง ก็เป็นเรื่องเหล้าองุ่น (คอมร์-khamr ในภาษาอะราเมียค) และการพนัน สองสิ่งซึ่งเย้ายวนจิตใจชาวอาหรับอยู่เสมอ ได้ถูกยกเลิกไปด้วยคำเพียงวลีเดียว[39] การขับร้องเช่นเดียวกับการยั่วยวนย่อมได้รับคำว่ากล่าว เส้นแบ่งระหว่างกฎระเบียบเก่ากับที่ถูกสร้างขึ้นมาใหม่ได้ถูกวางไว้อย่างชัดเจน โดยคำกล่าวที่มักเชื่อว่าเป็นคำของยะฟัร อินบี ตอลิบ ตัวแทนชาวมุสลิมที่อพยพไปยังอบิสสิเนีย ยะฟัร (Ja'far) ได้กล่าวต่อเนกุสว่า :

จาฮิลียะฮ์ (Jāhiliyah) *คือชนชาวที่เคยบูชาวัตถุเคารพ ยังชีพด้วยการกินซากสัตว์ที่ตายแล้ว (มัยตะฮ์-*maytah*)*[40] *ปฏิบัติสิ่งไร้ศีลธรรม ละทิ้งครอบครัวของตนและล่วงละเมิดต่อบุคคลซึ่งตกลงว่าจะปกป้องร่วมกัน ใช้ความเข้มแข็งกลืนกินผู้ที่อ่อนแอกว่า จวบจนพระอัลลอฮ์ได้ส่งวจนะสารผ่านท่านผู้ซึ่งอยู่ในหมู่พวกเรา สืบสายมาจากบรรพชนที่เรารู้จักและผู้ซึ่งพวกเรายอมรับในความบริสุทธิ์ ความสัตย์ซื่อ และเคารพเลื่อมใส ท่านคือผู้ที่เรียกขานพวกเราไปยังพระอัลลอฮ์ เพื่อที่พวกเราจะได้ประกาศและเคารพต่อพระองค์เพียงหนึ่งเดียว ท่านได้ละทิ้งซึ่งบรรดาศิลา อีกทั้งรูปเคารพ ที่ก่อนหน้านั้นพวกเราและบรรพชนของเราพากันเคารพบูชาแทนตัวพระองค์ มากไปกว่านั้น ท่านยังได้บัญชาให้สัตย์ซื่อต่อคำพูดของเรา ให้ปฏิบัติต่อผู้อื่นดังที่ปฏิบัติต่อครอบครัวของเรา และหลีกหนีไปจากการกระทำผิด แม้กระทั่งทำให้ต้องเสียเลือดเนื้อ ท่านได้ห้ามมิให้ล่วงในประเวณี การกล่าวเท็จ ริบเอาสิทธิของผู้กำพร้า และการกล่าวหยามหมิ่นสตรี ท่านร่วมกันกับเราในการเคารพบูชาแต่เพียงพระอัลลอฮ์ และข้องแวะแต่เพียงพระองค์ โดยไม่มีอื่นใด ท่านยังสั่งสอนให้เรายึดมั่นในการสวด การให้ซะเกาะฮ์ (zakāh-ทาน) และการถือศีลอด*[41]

เทววิทยาแบบอิสลามได้แผ่ขยายจากมะดีนะฮ์ ครอบคลุมทั่วอารเบีย และต่อมาขยายเข้าครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเอเชียตะวันตก และแอฟริกาตอนเหนือ ชุมชนแห่งมะดีนะฮ์เป็นเหมือนภาพย่อของชุมชนอิสลามที่จะตามต่อมาในอนาคต

ภายในช่วงชีวิตของมุฮัมมัด ซึ่งไม่ใช่ช่วงเวลาที่ยาวนานนัก ประชาชาติอันปราศจากการให้สัญญาในทางวัตถุ ได้ก่อรูปขึ้นอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ในประเทศซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นเพียงพื้นที่ในทางภูมิศาสตร์ ได้กำเนิดศาสนาซึ่งครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางไปกว่าศาสนาคริสต์และศาสนาจูดาย และยังกล่าวอ้างได้ว่า มีผู้นับถือจำนวนมากมาย ทั้งยังได้วางรากฐานให้กับอาณาจักรซึ่งต่อมาจะโอบอุ้มพื้นที่สุดเอื้อมอันเป็นขอบเขตแห่งจังหวัดที่เจริญแล้วในโลกสมัยนั้น มุฮัมมัดผู้ซึ่งมิได้เป็นบัณฑิตมาก่อน[42] กลับเป็นผู้ซึ่งเป็นที่มาของหนังสือ ซึ่งผู้คนจำนวน 1 ใน 8 ของมนุษยชาติยอมรับนับถือว่า บรรจุไว้ซึ่งสาระทั้งในศาสตร์ต่างๆ ปัญญาความรู้ และในทางเทววิทยา.

เชิงอรรถ

[1] Ibn-Hishām, Sīrah หน้า 125; Yā qūbi; vol. ii, หน้า 18; Mas'ūdi, vol. iv., หน้า 127.

[2] เป็นชื่อที่ปรากฏในจารึกของอารเบียใต้, Corpus incriptionum Semiticarum, pars iv, t. ii, หน้า 104.

[3] Chronographia, ed. Carolud de Boor (Leipzig, 1885) หน้า 333.

[4] A. Mingana, Sources suriaques, vol. I Bar-Penkay. (Leipzig, 1908) หน้า 146 (ฉบับเดิม) หรือหน้า 175 (ฉบับแปล).

[5] ซูเราะฮ์ 93 : 6-9.

[6] โปรดดู Ibrāh ī m Rif'at, Mir'āt al-Haramayn (cairo, 1925). Vol. i. หน้า 56-60.

[7] Al-Bukhāri, Ṣaḥiḥ (Būlāq, 1296), vol. I หน้า 3.

[8] Koran 96 : 1-5.

[9] Koran 97 : 1.

[10] Koran 74 : 1 seq.

[11] Bukhāri, vol. I, หน้า 2, l. II เปรียบเทียบกับคำเรียก Isaiah 6 : I seq. โปรดดู Tor Andrae, Mohammed : sein Lebeb und sein Glaube (Göttingen, 1932) หน้า 39 seq.

[12] Cf. ibn-Hishām, หน้า 121, 143.

[13] Ibn-Hishām, หน้า 217-20; cf. ibn-Sa'd, vol. I, หน้า 136-9.

[14] Koran 17 : I; Bukhāri, vol. iv, หน้า 156, 230; al Baghawi, Maṣābīḥ

[24] Balādhuri, Futū หน้า 17-18 ตรงกับของ Hitti หน้า 34-5 : Wāqidi, หน้า 353-6.

[25] Cf. I Kings 8 : 29-30; Dan. 6 : 10.

[26] Balādhuri, หน้า 35-6 ตรงกับของ Hitti หน้า 60-61.

[27] เพิ่งอ้าง หน้า 40 ตรงกับ Hitti หน้า 66; cf. Koran 17 : 83.

[28] Wāqidi, หน้า 416.

[29] Ibn-Sa'd, vol.ii pt. 1 หน้า 99; cf. Baydāwi, Anwār vol. i, หน้า 383, l. 10.

[30] Muhammad Labīb al-Batanūni, al-Riḥlah al-Ḥijāzīyahi (Cairo, 1320) หน้า 47.

[31] เขาได้ป่าวประกาศเรื่องเท็จ แพร่สะพัดไปเป็นตำนานในหมู่ชาวยุโรปว่า ร่างของมุฮัมมัดได้ถูกแขวนนอนลอยอยู่ในอากาศ ตรงไหนสักแห่งหนึ่งเหนือนครมักกะฮ์ โปรดดู The Travels of Ludovico di Varthema in Egypt, Syria, Arabia Deserta and Arabia Felix, แปลโดย J.W. Jones (Hakluyt Society, vp;. Xxxii, London, 1863), หน้า 25 seq.

[32] The Holy Cities of Arabia, 2 vols. (London, 1928).

[33] Allah akbar (Berlin, 1938).

[34] Personal Narrative of a Pilgrimage to el-Medinah and Meccah, 3 vols. (London, 1855-6).

[35] Balādhuri หน้า 51 seq. ตรงกับ Hitti หน้า 92 seq.

[36] Koran 2 : 172, 218-19 ; 4 : 40; 9 : 60; 24 : 33; 93 : 9 โปรดดู Robert Roberts, The Social Laws of the Qorān (London, 1925).

[37] D.G. Hogarth, Arabia (Oxford, 1922) หน้า 52.

[38] Ibn-Hishām หน้า 969; cf. Wāqidi หน้า 433-4.

[39] Koran 5:92 พวกนาเบเทียนมีเทพเจ้าซึ่งต่อต้านเทพเจ้าบัคคัส (เทพแห่งเหล้าองุ่น และการละครฟ้อนรำ-ผู้แปล).

[40] Cf. Koran 2 : 168.

[41] การถือศีลอด (อาหาร) ได้เริ่มยึดถือกันขณะที่อยู่ในมะดีนะฮ์ ภายหลังจากที่ชาวอบิสสิเนียนอพยพเข้ามาอยู่; Koran 2 : 179, 183. Ibn-Hishām, หน้า 219.

[42] ในคัมภีร์อัลกุรอานใช้คำว่า ummi (3:19) ซึ่งพวกมุสลิมนิกายซุนหนี (ortho dox) แปลว่า "ไร้การศึกษา" (illiterate), อันได้รับการอธิบายโดย Ṭabar i ใน Tafsī, vol. iii หน้า 143 ว่า หมายถึงหนึ่งในบรรดาเทวดาที่หลากหลายของพวกอาหรับ ซึ่งมิได้เปิดเผยพระองค์ให้ใครได้ทราบ แต่แล้วนักปราชญ์ที่วิพากษ์วิจารณ์ได้ชี้ข้อความในอัลกุรอาน (7 : 156; 3 : 68-9; 62 : 2) ว่า ข้อความเหล่านั้นถูกใช้ประหนึ่งว่าตรงกันข้ามกับคำว่า ahl al-kitāb (คนแห่งหนังสือ) จึงควรถือว่าหมายถึงผู้ที่ไม่สามารถที่จะอ่านพระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์แห่งศาสนาต่างๆ อันบังเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ ในขณะที่ซูเราะฮ์ 25 : 6 อาจถูกอ้างถึงโดยเสนอความหมายว่าความสามารถของมุฮัมมัดในการเขียนภาษาอาหรับ

ความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และวรรณคดี*

ยุคสมัยแห่งการแปล (ประมาณปี 750-850) ที่กล่าวถึงไปแล้วในบทก่อนหน้านั้น (บทที่ 24) ตามติดมาด้วยกิจกรรมที่มีลักษณะสร้างสรรค์ ด้วยเหตุที่ว่าชนชาวอาหรับไม่เพียงแต่จะซึมซับเอาภูมิปัญญาโบราณของเปอร์เซียและมรดกงานคลาสสิคจากกรีซเท่านั้น แต่ยังนำทั้งสองอย่างมาปรับแต่งให้เข้ากับความจำเป็นและวิถีความคิดที่เฉพาะตัวอีกด้วย งานในด้านการแพทย์และปรัชญามีความโดดเด่นน้อยกว่าด้าน เคมี ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์และภูมิศาสตร์ ส่วนด้านกฎหมาย เทววิทยา นิรุกติศาสตร์และภาษาศาสตร์นั้น ในฐานะที่เป็นทั้งชาวอาหรับและเป็นมุสลิม มีการสืบทอดตามความคิดแรกเริ่มและการค้นคว้าต่อเติมในช่วงระยะเวลาหลายศตวรรษ งานแปลของพวกเขา ซึ่งเปลี่ยนรูปแบบไปไม่น้อยโดยโลกทัศน์ของอาหรับ พร้อมกับคุณูปการใหม่ๆ อีกมากถูกส่งต่อไปยังยุโรปโดยผ่านทางซีเรีย สเปน

*แปลจากบทที่ 27 History of the Arabs ของ Philip K. Hitti, Macmillan, 1993.

Sciences & Art

และซิซิลี ได้กลายมาเป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ซึ่งครอบงำความคิดของยุโรปในยุคกลาง และเมื่อมองจากจุดยืนของประวัติศาสตร์ด้านวัฒนธรรมแล้ว การส่งต่อความรู้แบบนั้นสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการริเริ่มด้วยตัวเอง เพราะหากงานค้นคว้าของอริสโตเติล กาเล็น และปโตเลมีสูญหายไปเสียก่อนแล้ว โลกนี้ก็คงจะยากไร้พอๆ กับการที่งานเหล่านี้ไม่เคยถือกำเนิดขึ้นมา

การแพทย์

เส้นแบ่งระหว่างงานแปลและงานที่ริเริ่มขึ้นใหม่ไม่ได้ถูกขีดเอาไว้อย่างชัดเจนเสมอไป ด้วยนักแปลหลายต่อหลายคนก็เป็นผู้เขียนด้วย อาทิ กรณีของยูฮันนา อิบน์ มาซะวัยฮ์ (777-857) และหุนัยน์ อิบน์ อิสฮาก (809-73) คนแรกเป็นหมอที่ถือคริสต์และเป็นลูกศิษย์ของญิบรีล อิบน์ บักตีชู ผู้ที่ซึ่งเมื่อไม่สามารถนำร่างกายมนุษย์มาใช้ในการผ่าเพื่อศึกษาได้เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากศาสนาอิสลาม ก็ได้หันไปใช้ลิงตัวหนึ่งที่ได้มาจากนูเบีย ในปี 836 เพื่อเป็นของขวัญแด่อัล มุอ์ตะซิม[1] และด้วยเหตุทำนองนี้นี่เองที่ทำให้ศาสตร์ด้านกายวิภาคไม่ก้าวหน้าไปมากนัก จะเว้นก็แต่การศึกษากายวิภาคของดวงตา โรคตาที่มีมากโดยทั่วไปในที่ที่มีแสงแดดจัดจ้าอย่างอิรักและในดินแดนมุสลิมอื่นๆ ทำให้ความสนใจด้านการแพทย์ในช่วงต้นๆ มุ่งไปยังสาขานี้ อิบน์ มาซะวัยฮ์ เขียนตำราจักษุศาสตร์เป็นภาษาอาหรับอย่างเป็นระบบและเก่าแก่ที่สุดที่ยังหลงเหลืออยู่[2] ส่วนหนังสือเล่มที่มีชื่อว่า *อัล อัชร มักกอลัตไฟล-ไอน์* (ตำรา 10 เล่มว่าด้วยนัยน์ตา) นับกันว่าเขียนโดยศิษย์ของเขาคือ หุนัยน์ อิบน-อิสฮาก ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในรูปแบบงานแปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อเร็วๆ นี้[3]

ความสนใจของอาหรับในเรื่องศาสตร์แห่งการบำบัดรักษานั้นปรากฏในจารีตเชิงพยากรณ์ 2 ด้าน คือเทววิทยาและการแพทย์ หมอเป็นทั้งนักอภิปรัชญา นักปรัชญา และผู้ทรงความรู้ในขณะเดียวกัน คำ

ว่า*ฮะกีม* (hakīm) ใช้เรียกหมอเพื่อบอกถึงความสามารถในทุกด้าน เช่นกรณีของญิบรีล อิบนุ บักตีชู (สิ้นชีวิตประมาณปี 830) เนสโตเรียน ผู้ซึ่งเป็นแพทย์ประจำราชสำนักแห่งรอชีด, มะอ์มูน และบัธมะคิดส์ ที่ว่ากันว่ามีเงินสะสมอยู่ถึง 88,800,000 ดิรฮัม[4] แสดงให้เห็นว่าอาชีพในทางการแพทย์นั้นเป็นอาชีพที่ทำเงินทำทองได้ดีอาชีพหนึ่ง เราได้รับการบอกเล่าว่าญิบรีลได้รับเงินถึง 100,000 ดิรฮัม ในฐานะแพทย์ส่วนพระองค์ของรอชีดที่ทำการรักษาองค์กาหลิบด้วยการเจาะเลือดปีละ 2 ครั้ง และจำนวนเท่ากันสำหรับการจ่ายยาเพื่อล้างสำไส้ทุกครึ่งปี ตระกูลบักตีชูสร้างหมอที่โดดเด่นขึ้นมาถึง 6-7 รุ่น หมอรุ่นสุดท้ายในตระกูลนี้รุ่งเรืองอยู่ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 11

ในช่วงเวลานี้เองที่ชาวอาหรับได้พัฒนาการใช้ยาในการบำบัดจนล้ำหน้าขึ้นมาก พวกเขาเป็นผู้ก่อตั้งร้านขายยาแห่งแรก ก่อตั้งโรงเรียนเภสัชศาสตร์แห่งแรกและสร้างตำรับเภสัชฉบับแรก มีการแต่งตำราด้านเภสัชศาสตร์หลายเล่ม เริ่มต้นจากงานของบิดาแห่งวิชาเคมี คือญาบิร อิบนุ ฮัยยาน ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงก้องโลกและรุ่งเรืองในช่วงปี 776 นับแต่เริ่มแรกสมัยของมะอ์มูนและมุอ์ตะซิม เภสัชกรจะต้องผ่านการสอบ[5] เช่นเดียวกับพวกแพทย์ ซึ่งหลังจากเกิดกรณีการรักษาผิดพลาดขึ้นครั้งหนึ่ง ในปี 931 สินาน อิบนุ ซาบิต อิบนุ กุรเราะฮ์ ได้รับคำสั่งจากมุกตะดิร ให้ทำการทดสอบแพทย์ทุกคนจนเป็นที่พอใจจึงจะออกใบรับรอง *(อิยาซะฮ์)* ให้หมอกำมะลอได้ถูกกำจัดออกไปจากนครหลวงแบกแดดและมีผู้ผ่านการตรวจสอบครั้งนี้กว่า 860 คน[6] โดยบัญชาของ อะลี อิบนุ อีซา อัครเสนาบดีผู้ทรงคุณธรรมแห่งมุกตะดิรนั้น สินานได้จัดกลุ่มหมอที่จะเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งพร้อมกับยาเพื่อทำการรักษาผู้ป่วย ทั้งยังมีหมออื่นๆ ที่เดินทางไปตามสถานจองจำทุกวัน[7] ข้อเท็จจริงเหล่านี้ทำให้เห็นถึงความสนใจอย่างชาญฉลาดในเรื่องสาธารณสุขอันเป็นเรื่องที่ไม่มีใครอื่นในโลกรู้จักเลยในขณะนั้น ความพยายามของสินานในการยกระดับมาตรฐานทางวิทยาศาสตร์ของวิชาชีพด้านการแพทย์และการจัดการโรงพยาบาล

แห่งแบกแดดอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สินานมีชื่อเสียงอย่างเอกอุ โรงพยาบาลแห่งแรกของอิสลามนี้ ก่อตั้งขึ้นตามต้นแบบของเปอร์เซียในช่วงต้นศตวรรษที่ 9 โดยฮารูน อัล รอชีด ดังจะเห็นได้จากชื่อในภาษาอาหรับว่า *บีมาริสตาน*[8] หลังจากนั้นไม่นานก็มีโรงพยาบาลเกิดขึ้นทั่วโลกมุสลิมถึง 34 แห่ง ไคโรมีโรงพยาบาลแห่งแรกในสมัยของอิบน ตูลูน[9] ประมาณปี 872 โรงพยาบาลแห่งนี้เป็นสถาบันที่คงอยู่จนถึงศตวรรษที่ 15 คลินิกเคลื่อนที่ปรากฏให้เห็นในช่วงศตวรรษที่ 11 โรงพยาบาลมุสลิมทั้งหลายมีแผนกพิเศษสำหรับสตรี และแต่ละแห่งก็มีห้องจ่ายยาของตัวเองโดยเฉพาะ บางแห่งมีห้องสมุดแพทยศาสตร์และสอนวิชาการแพทย์ด้วย

อะลี อัล ตะบะรี

ผู้ที่เขียนหนังสือด้านการแพทย์ที่มีชื่อเสียงโดดเด่นที่สุดในยุคหลังการแปลอันยิ่งใหญ่คือผู้ที่มีสัญชาติเปอร์เซียแต่ใช้ภาษาอาหรับ ได้แก่ ตะบะรี, ราซิ, อะลี อิบนัล อับบาส อัล มะจูซิและอิบน สินา ภาพเหมือนของราซิและอิบน สินาถูกประดับแสดงอยู่บนผนังห้องโถงใหญ่ในคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยปารีส

อะลี อิบน ซัลฮ์ รับบัน อัล ตะบะรี ผู้ซึ่งรุ่งโรจน์ในกลางศตวรรษที่ 9 แต่เดิมเป็นคริสเตียนจากตาบาริสถาน ตามที่ระบุไว้ใน *กิตาบ อัล ดีน* และบ่งบอกด้วยชื่อบิดาของท่าน[10] ในสมัยการปกครองของอัล-มุตะวักกิลท่านได้เปลี่ยนเป็นมุสลิมและกลายเป็นแพทย์ประจำองค์กาหลิบ และในปี 850 ก็ได้ผลิตงานที่ชื่อ *ฟิรเดาส์ อัล หิกมะฮ์* (สรวงสวรรค์แห่งปัญญา) ที่เป็นสารานุกรมบทคัดย่อด้านแพทยศาสตร์ในภาษาอาหรับที่เก่าแก่ที่สุด งานชิ้นนี้ยังบรรจุหัวข้อเกี่ยวกับปรัชญาและดาราศาสตร์ที่อ้างอิงกับแหล่งข้อมูลของกรีกและฮินดูไว้ด้วย หลังจากยุคของอะลีแล้ว ผู้ที่มีความโดดเด่นก็คือราซิ ผู้เป็นนักปรัชญา-เทววิทยาและแพทย์

อัล ราซี

อะบุ บักร มุฮัมมัด อิบนุ ซะกะรียา อัล ราซี (ราเซส-Rhazes, 865-925) ได้ชื่อนี้ตามบ้านเกิดคืออัล-รัยย์ (al-Rayy) ซึ่งไม่ห่างจากติหรานเมืองหลวงแห่งเปอร์เซียใหม่ อาจจะนับได้ว่าท่านเป็น *"แพทย์มุสลิมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด มีงานที่ริเริ่มขึ้นใหม่มากที่สุด และเป็นนักเขียนที่มีงานจำนวนมากที่สุด"*[11] ในการเลือกสถานที่ตั้งโรงพยาบาล[12] แห่งแบกแดด ซึ่งท่านทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะแพทย์ ว่ากันว่าท่านได้นำชิ้นเนื้อสัตว์ไปแขวนไว้ตามที่ต่างๆ และเลือกสร้างโรงพยาบาลในจุดที่เนื้อปรากฏการเน่าเสียให้เห็นน้อยที่สุด[13] เชื่อกันว่าท่านเป็นผู้คิดค้น *ซีตัน (seton-ไหมหรือผ้าที่ใช้ผูกตรงปากแผลผ่าตัดเพื่อใช้เป็นฐานของท่อระบายของเหลวจากแผล-ผู้แปล)* ที่ใช้ในการผ่าตัด ฟิฮริสต[14] มีบัญชีรายชื่องานของอัล ราซี 113 ชิ้นหลักและ 28 ชิ้นรองลงมา ซึ่ง 12 ชิ้นจากทั้งหมดเป็นเรื่องของอัลเคมี ในงานชิ้นหลักทางด้านเคมีคือ *กิตาบ อัล อัสราร* (คัมภีร์แห่งความลับ) ที่ผ่านการเรียบเรียงหลายต่อหลายครั้งก่อนที่จะถูกแปลเป็นภาษาละตินโดยนักแปลที่มีชื่อเสียง คือ เจอราร์ดแห่งเครโมนา (สิ้นชีวิตในปี 1187) หนังสือนี้ได้กลายเป็นแหล่งความรู้ด้านเคมีชิ้นหลักจนกระทั่งถูกแทนที่ด้วยงานของญาบิร (เกเบอร์) ในศตวรรษที่ 14 งานชิ้นนั้นใช้ชื่อว่า *ดี สปิริติบุส เอต์ คอร์ปอริบุส* (De Spiritibus et Cor poribus) ดังที่ โรเจอร์ เบคอนได้อ้างถึง ในขณะที่ยังอยู่ในเปอร์เซียนั้น ราซีเขียนงานชิ้นมหึมาที่มีความยาวถึง 10 เล่มให้กับมันซูร อิบนุ อิสฮาก อัล ซามานี แห่งสิจิสตาน ท่านตั้งชื่อหนังสือตามผู้อุปถัมภ์คือ *กิตาบ อัล ติบบุ อัล มันซูริ* หนังสือฉบับนี้ถูกแปลเป็นภาษาละติน ชื่อ *ลิเบอร์ อัลมานโซริส* (Liber Almansoris) และตีพิมพ์ในมิลานในปีที่ 80 ของศตวรรษที่ 15 บางส่วนของงานชิ้นนี้เพิ่งได้รับการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสและเยอรมันเมื่อเร็วๆ นี้ ในบรรดางานเขียนของท่านนั้น เล่มที่รู้จักกันดีที่สุดเล่มหนึ่งคือตำราเรื่องโรคฝีดาษและหัด *(อัล จุดะริ วะอัล ฮัสบะฮ์)* ซึ่งนับได้ว่าเป็นงาน

ราซิ เป็นคนแรกที่ค้นพบไข้ทรพิษ (ฝีดาษ) เขียนตำราเกี่ยวกับ pedantries และสามารถเซกอัลกอฮอล์ออกมาใช้เป็นตัวฆ่าเชื้อได้

ชิ้นแรกๆ ในเรื่องนี้ และถือเป็นงานเขียนด้านการแพทย์ที่ปรุงแต่งโดยโลกอาหรับ ในงานชิ้นนี้เราได้พบรายงานทางการแพทย์เรื่องฝีดาษเป็นครั้งแรก[15]

ตำราฉบับนี้ถูกแปลเป็นภาษาละตินที่เวนิส (1565) แล้วจึงถูกแปลเป็นภาษาปัจจุบันอื่นๆ ในระยะต่อมา และสร้างชื่อเสียงให้กับราซิในฐานะนักคิดคนสำคัญคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการรักษาพยาบาลที่ยอดเยี่ยมไม่เพียงต่ออิสลามเท่านั้น แต่สำหรับยุคกลางเลยทีเดียว อย่างไรก็ตาม งานที่สำคัญที่สุดของเขาคือ *อัล-ฮาวิ* (ตำราฉบับพิสดาร) ซึ่งถูกแปลครั้งแรกเป็นภาษาละตินโดยนายแพทย์ชาวยิว-ซิซิเลียนในยุครุ่งเรืองของชาร์ลส์ที่ 1 แห่งอังจูที่ชื่อฟารัจ เบน ซาลิมในปี 1279 โดยใช้ชื่อว่า *คอนติเนนส์* (Continens) อันจะถูกตีพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่าตั้งแต่ปี 1486 เป็นต้นมา ฉบับที่ตีพิมพ์ในเวนิสเมื่อปี 1542 เป็นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 5 หากดูตามชื่อแล้ว หนังสือเล่มนี้ประสงค์ให้เป็นสารานุกรมที่ให้ข้อมูลด้านการแพทย์ โดยรวบรวมความรู้ด้านการแพทย์จากสมัยกรีก เปอร์เซียและฮินดูที่พวกอาหรับสะสมไว้ แล้วแต่งเติมด้วยความรู้ใหม่ๆ จนกระทั่งหนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ขึ้นในขณะที่ระบบการพิมพ์ยังแบเบาะอยู่ งานเหล่านี้ของราซิมีอิทธิพลอย่างแรงกล้าต่อความคิดของโลกตะวันตกที่ใช้ภาษาละตินเป็นเวลาหลายศตวรรษต่อมา

อัล มะจูซิ

อะลี อิบนัล อับบาส (ฮะลี อับบาส, สิ้นชีวิตในปี 994) ถือศาสนาโซโรแอสเตอร์ดังปรากฏในชื่อของท่านคืออัล-มะจูซิ (เดอะมาเกียน) ท่านมีชื่อเสียงในฐานะเป็นผู้แต่งหนังสือ *อัล กิตาบ อัล มาลิกี* (ตำราว่าด้วยราชสำนัก, *ลิเบอร์ รีจิอัส*-Liber regius) ที่เขียนขึ้นเพื่อถวายให้แก่อะดุด ดัล เดาละฮ์ ฟันนะ คุซเรา ผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชวงศ์บุวัยฮิดส์ ซึ่งปกครองในช่วง 949-83[16] งานชิ้นนี้มีอีกชื่อหนึ่งว่า *กามิล*

อัล สินาอะฮ์ อัล ติบบียะฮ์ ซึ่งเป็น "พจนานุกรมอธิบายทั้งตัวความรู้และวิธีปฏิบัติในทางการแพทย์"[17] ที่มีความกระชับกว่า *อัล-ฮาวิ* และใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลายจนกระทั่งถูกทดแทนโดยงานชื่อ *อัล-กอนูน* ซึ่งรจนาโดยอิบนุ สินา ส่วนที่ดีที่สุดของ *อัล-มาลิกิ* คือการเน้นหนักไปที่ด้านโภชนาการและวัตถุอันมีฤทธิ์ทางการแพทย์ ในบรรดาผลงานที่ริเริ่มขึ้นมาใหม่ของท่านนั้นรวมไปถึงความรู้พื้นฐานเรื่องระบบเส้นโลหิตฝอย และข้อพิสูจน์ว่าในกระบวนการให้กำเนิดนั้นทารกไม่ได้คลอดออกมาเอง แต่ถูกผลักให้ออกมาโดยการบีบรัดของกล้ามเนื้อมดลูก

อิบนุ สินา

บุคคลที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในประวัติการแพทย์ของอาหรับหลังจากอัล ราซิ ก็คือ อิบนุ สินา (ภาษาละตินเรียกท่านว่าอาวิเซนนา แปลงจากภาษาฮีบรูคืออาเวน สินา) มีชีวิตอยู่ในช่วง 980-1037 พวกอาหรับเรียกท่านว่า *อัล ชัยค์ อัล ระอีส* หรือ "เชค" (ในหมู่ผู้รู้) และ "เจ้าชาย" (แห่งชาวราชสำนัก)[18] ราชินั้นท่านมีความเป็นแพทย์มากกว่าอิบนุ สินา แต่อิบนุ สินานั้นมีชื่อในทางเป็นปราชญ์ ท่านได้ทำให้ความรู้ของโลกอาหรับในด้านการแพทย์ ปรัชญาและกวีก่อกำเนิดและก้าวไปจนถึงจุดสุดยอด

ชื่อต้นของท่านคืออะบู อะลี อัล ฮุเซน เป็นบุตรของอับดุล ลอฮ์ ชาวเผ่าอิสมาอีลิ ถือกำเนิดในตำบลใกล้กับเมืองบุคาระ ใช้เวลาตลอดทั้งชีวิตอยู่ในบริเวณชีกตะวันออกของโลกมุสลิม และถูกฝังร่างลงที่เมืองฮะมะดาน ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีหลุมฝังศพของท่านอยู่ ขณะที่ยังหนุ่ม ท่านมีโอกาสดีที่ได้รักษาองค์สุลต่านแห่งราชวงศ์ซามานิยะฮ์ แห่งบุคาระ คือ นูฮ์ อิบนุ มันซูร (ปกครองในปี 976-97) จึงได้รับอนุญาตให้ใช้ห้องสมุดอันสุดวิเศษของท่านเจ้าผู้ปกครอง ด้วยความสามารถที่เหนือธรรมดาในการซึมซับและกักเก็บความรู้ ทำให้ปราชญ์

สินา หรือ ที่ชาวตะวันตกรู้จักในนามอะวิเซนทา เป็นผู้แต่งตำราทางการแพทย์เรียก คอนูน หรือ แคนอน ซึ่งใช้กันในยุโรป โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดและมองต์เปลิเยร์จนถึงศตวรรษที่ 17

มุสลิมชาวเปอร์เซียท่านนี้ได้ประจุความรู้จำนวนมากที่มีอยู่ในห้องสมุดหลวงเอาไว้ในตัว และเมื่อมีอายุเพียง 21 ปี ก็อยู่ในฐานะที่สามารถลงมือทำงานด้านการเขียนได้ อีกทั้งยังสามารถจัดระบบความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสมัยของท่านด้วย กิฟติ[19]จดบันทึกรายการหนังสือของอิบนุ สินาเพียง 45 ชื่อ แต่ผู้จัดทำบรรณานุกรมสมัยใหม่ระบุรายการหนังสือที่ท่านแต่งได้มากกว่า 200 ชื่อ มีทั้งที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา การแพทย์ เรขาคณิต ดาราศาสตร์ เทววิทยา นิรุกติศาสตร์ และศิลปะ ในบรรดางานเหล่านี้ เล่มที่รู้จักกันมากที่สุดคืองานกวีนิพนธ์ขนาดยาว อธิบายถึง "การที่วิญญาณลงมาสู่ร่างมนุษย์จากโลกที่สูงกว่า" ซึ่งยังเป็นที่จดจำกันในหมู่บรรดานักศึกษาหนุ่มสาวในโลกตะวันออกที่เป็นอาหรับอยู่ ในบรรดางานด้านวิทยาศาสตร์ของท่านนั้น สองเล่มที่อยู่แนวหน้าคือ *กิตาบ อัล ชิฟา* (ตำราแห่งการรักษา) เป็นสารานุกรมเชิงปรัชญา ซึ่งอิงกับจารีตแบบอริสโตเตเลียนที่ได้รับการขยายพลความจากแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลแนวนีโอพลาโตนิกและเทววิทยามุสลิม กับหนังสือชื่อ *อัล กอนูน ฟี อัล ติบบ์* ซึ่งแสดงถึงการประมวลความคิดด้านการแพทย์แบบอาหรับที่ผสมผสานกับกรีก *กอนูน* ถูกตีพิมพ์ในโรมเป็นภาษาอาหรับเมื่อปี 1593 จึงเป็นหนึ่งในหนังสืออาหรับเล่มแรกๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์[20] เจอราร์ดแห่งเครโมนาแปลตำราเล่มนี้เป็นภาษาละตินในศตวรรษที่ 12 โดยใช้ชื่อว่า *แคนนอน* บรรจุเนื้อหาแบบสารานุกรม มีการจัดวางเนื้อหาอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนในทางปรัชญา ในไม่ช้าก็ได้เลื่อนตัวเองไปอยู่ในฐานะเอกสารทางการแพทย์ที่มีอิทธิพลในสมัยนั้น เข้าไปทดแทนงานของกาเล็น, อัล ราซิ และมะจูซิ แล้วได้กลายเป็นตำราทางการแพทย์ในสถานศึกษาต่างๆ ในยุโรป ช่วง 30 ปีสุดท้ายของศตวรรษที่ 15 ตำราเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ในภาษาละติน 15 ครั้ง ภาษาฮีบรู 1 ครั้ง และเมื่อไม่นานนี้มีการแปลบางส่วนเป็นภาษาอังกฤษด้วย[21] หนังสือเล่มนี้แยกการติดเชื้อที่ปอด (mediastinitis) ออกจากโรคเยื่อหุ้มปอดอักเสบ ระบุถึงธรรมชาติการติดต่อของวัณโรค และการระบาดของเชื้อโรคผ่าน

น้ำและดิน มีการวินิจฉัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เรื่องพยาธิปากขอ (ankylo stomiasis) และจัดให้เป็นพยาธิในลำไส้ ในส่วนที่เป็นวัตถุทางการแพทย์ได้มีการวิเคราะห์ตัวยาถึง 760 ชนิด ในช่วงระยะเวลาจากศตวรรษที่ 12 ถึง 17 งานชิ้นนี้ถูกใช้เป็นหลักนำความรู้ด้านการแพทย์ในโลกตะวันตก และในปัจจุบันยังคงใช้อยู่ในโลกตะวันออกที่เป็นมุสลิมบ้างเป็นครั้งคราว ดร. ออสเลอร์[22]กล่าวว่า งานชิ้นนี้ยังคงเป็น "ไบเบิลด้านการแพทย์ที่ถูกใช้มายาวนานกว่างานชิ้นใด ๆ"

ในบรรดาแสงที่แรงกล้าน้อยกว่าในโลกแห่งแพทยศาสตร์นั้น มีการกล่าวถึง อะลี อิบนฺ อีซา (เยซู ฮะลี) ซึ่งเป็นจักษุแพทย์ *(กะหฺฮาล)* ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลกอาหรับ อะลีเป็นคริสเตียนที่เลื่องลืออยู่ในแบกแดดตอนครึ่งแรกของศตวรรษที่ 11 ซึ่งนับเป็นเวลา 150 ปีให้หลังแพทย์ประจำราชสำนักของอัล-มุอ์ตะมิด ผู้ซึ่งมีชื่อ อีซา อิบนฺ อะลี[23] ที่คนมักจะสับสนกับชื่อของทั้งสองท่านนี้ หนึ่งในงานภาษาอาหรับในยุคกลางซึ่งเขียนเกี่ยวกับจักษุวิทยาจำนวน 32 เล่มของท่านนั้น งานที่ชื่อ *ตัษกิรัต อัล กะหฺฮาลีน*[24] (บันทึกถึงจักษุแพทย์) ซึ่งยังคงอยู่รอดอย่างสมบูรณ์ตามต้นฉบับเดิม ถือกันว่าเป็นงานที่เก่าแก่และทรงคุณค่าที่สุดชิ้นหนึ่ง จะเป็นรองก็แต่ตำราสองเล่มซึ่งเป็นงานของ อิบนฺ-มาซะวัยฮ์ และหุนัยน์ อิบนฺ-อิสฮากเท่านั้น ที่มีอายุเก่าแก่กว่า *ตัษกิระฮ์* ได้อธิบายอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงโรคที่เกิดขึ้นกับดวงตาจำนวน 130 โรค ตำรานี้ได้รับการแปลเป็นภาษาฮีบรูครั้งหนึ่ง และภาษาละตินสองครั้งโดยทันที ในปัจจุบันก็ยังเป็นตำราที่ยังคงใช้กันอยู่ในโลกตะวันออก

แพทย์ที่จัดเป็นรองอยู่ในลำดับชั้นสองอีกคนหนึ่งคือ อิบนฺ ญาซละฮ์ (เบนเจสลา-Bengesla หรือ บินเจสซา-Byngesz'a สิ้นชีวิตในปี 1100) เดิมท่านเคยเป็นคริสเตียน[25] เป็นผู้เขียนประมวลบทคัดย่อด้านการแพทย์ที่ชื่อ *ตัควีม อัล อับดาน ฟี ตัดบีร อัล อินซาน* (ตารางร่างกายซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการด้านกายภาพของมนุษย์) จำลองมาจาก *ตัควีม อัล ซิหฺฮะฮ์* ของแพทย์ คริสเตียนอีกคนหนึ่งที่ชื่อ

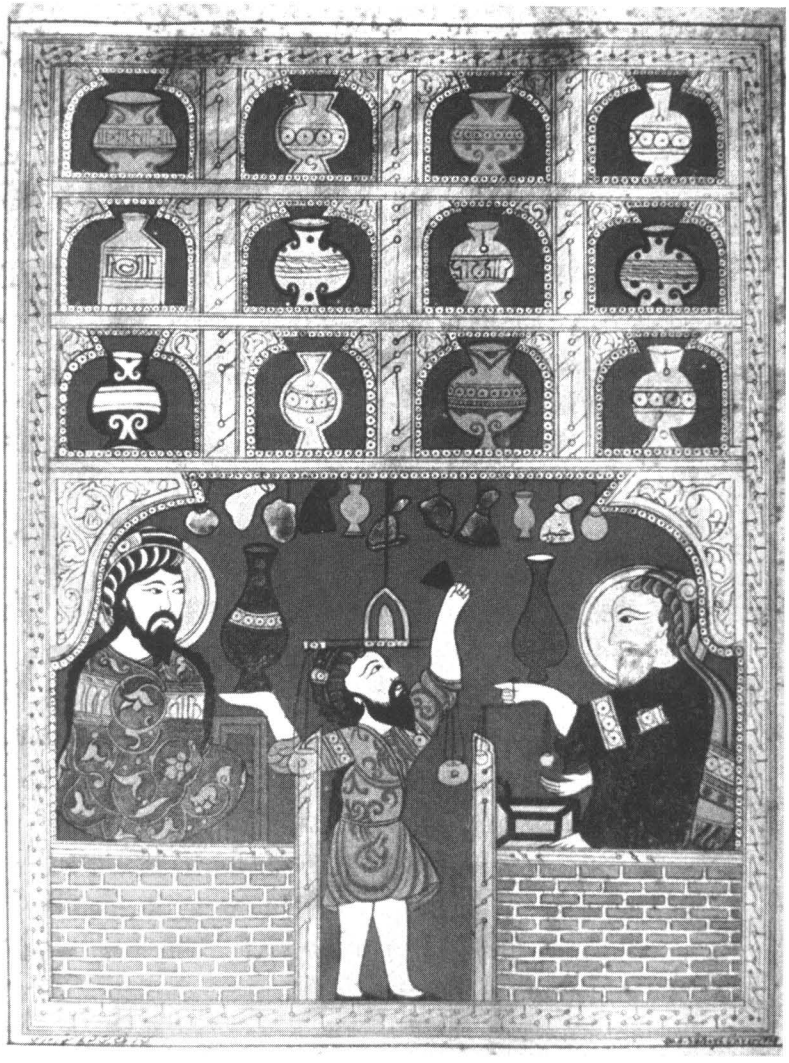

ภาพวาดสถานประกอบการปรุงยาและมุสลิม

อิบน์ บุตลาน[26] ซึ่งสิ้นชีวิตที่อันติออค ราวปี 1063 ในตำรา *ตัควีม* นั้น โรคต่างๆ ถูกจัดไว้แบบเดียวกับดวงดาวในตารางดาราศาสตร์ งานของ อิบน์ ญาซละฮ์ ได้รับการแปลเป็นภาษาละตินที่สตราสบูร์กในปี 1532

แพทย์คนสุดท้ายที่จะกล่าวถึงในที่นี้คือยะกูบ อิบน์ อะกิ ฮิซาม นายคอกม้าของมุอ์ตะดิด (892-902) และเป็นผู้เขียนตำราเกี่ยวกับการขับขี่ม้า *(อัล ฟุรูซียะฮ์ วะ ชิยาต อัล คัยล์)* ซึ่งเป็นงานภาษาอาหรับชิ้นแรกในเรื่องนี้ โดยกล่าวถึงพื้นฐานด้านศิลปะแห่งสัตวแพทยศาสตร์บางประการเอาไว้ ต้นฉบับงานชิ้นนี้ยังคงอยู่และได้รับการดูแลรักษาไว้ที่บริติช มิวเซียม[27]

ปรัชญา

สำหรับชนชาวอาหรับแล้ว ปรัชญา (ฟัลซะฟะฮ์) เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการเสาะแสวงหาเหตุอันแท้จริงของสรรพสิ่งตามสภาพที่เป็นจริงที่ไกลที่สุดเท่าที่จะสามารถสืบหาข้อเท็จจริงได้ด้วยความสามารถของมนุษย์ โดยแก่นแท้แล้ว ปรัชญาของพวกเขาเป็นแบบกรีก อันได้รับการปรุงแต่งด้วยความคิดของผู้คนที่เข้ามายึดครอง ทั้งยังมีอิทธิพลอื่นๆ จากทางโลกตะวันออก ประยุกต์ให้เข้ากับความปรารถนาในจิตใจของอิสลามิกชน และแสดงออกมาโดยมีภาษาอาหรับเป็นสื่อ ชนอาหรับเหล่านี้เชื่อว่างานของอริสโตเติลเป็นตัวแทนของการจัดระบบความรู้ด้านปรัชญาของกรีกที่สมบูรณ์ ในลักษณะเดียวกับที่กาเล็นเป็นตัวแทนของความรู้ด้านการแพทย์แบบกรีก ปรัชญาและการแพทย์แบบกรีกในขณะนั้นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ตะวันตกมีอยู่ ในฐานะที่เป็นมุสลิมแล้วพวกอาหรับเชื่อว่าอัล กุรอานและเทววิทยาอิสลามเป็นการสรุปรวบยอดกฎเกณฑ์และประสบการณ์ทางศาสนา ผลงานที่ริเริ่มขึ้นใหม่โดยพวกเขาจึงเกิดขึ้นตรงเส้นแบ่งระหว่างปรัชญากับศาสนาข้างหนึ่ง และปรัชญากับการแพทย์อีกข้างหนึ่ง เมื่อระยะเวลา

ผ่านไป นักเขียนชาวอาหรับหันมาใช้คำว่า*ฟะลาสิฟะฮ์* หรือ *หุกะมา* (นักปราชญ์หรือผู้มีปัญญา) สำหรับนักปรัชญาในหมู่พวกเขาที่ไม่ได้จำกัดความสนใจของตนที่ศาสนาเท่านั้น และเก็บคำว่า *มุตะกัลลิมูน* หรือ *อัฮ์ล อัล กะลาม* (ผู้เขียนสุนทรพจน์หรือนักตรรกวิทยา) ไว้สำหรับกลุ่มคนที่มีระบบคิดซึ่งถูกกำหนดด้วยเป้าหมายในการเผยแผ่ศาสนา กลุ่มมุตะกัลลิมูน ซึ่งสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวคริสต์ในยุโรปได้ก้าวไปสู่การสร้างทฤษฎีในรูปแบบของข้อเสนอ จึงถูกเรียกด้วยชื่อเช่นนั้น คำว่า *กะลาม* ค่อยๆ กลายเป็นคำที่มีความหมายว่าเทววิทยา ส่วนคำว่า *มุตะกัลลิม* กลายเป็นคำที่มีความหมายถึงนักเทววิทยา อัล-ฆอซาลีนั้นแต่เดิมเป็นนักเทววิทยาซึ่งเราจะได้กล่าวถึงต่อไป ผู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสาขาปรัชญาอาหรับสมัยต้นๆ คืออัล-คินดี, อัล-ฟารอบิ และอิบน สินา

อัล คินดี

คินดี อะบู-ยูซุฟ ยะกุบ อิบน-อิสฮาก น่าจะเกิดที่คูฟะฮ์ราวปี 801 มีชื่อเสียงเฟื่องขจรที่แบกแดด ที่ซึ่งท่านสิ้นชีวิตลงในปี 873 การที่ท่านสืบทอดเชื้อสายมาจากเผ่าพันธุ์อาหรับแท้ๆ ทำให้ได้ฉายาว่า "ปราชญ์อาหรับ" ท่านเป็นตัวแทนทั้งลำดับแรกและท้ายสุดของผู้ศึกษาตามแนวอริสโตเติลที่เป็นหน่อเนื้อเชื้อไขชาวอาหรับในโลกตะวันออก ซึ่งปกครองด้วยระบบกาหลิบ คินดีผสานแนวคิดที่หลากหลายทั้งของเพลโต อริสโตเติล นีโอพลาโตนิค และยึดถือว่าคณิตศาสตร์แบบนีโอพีธากอเรียนเป็นรากฐานของความรู้ทั้งมวล คินดีเป็นมากกว่านักปรัชญา ท่านเป็นนักโหราศาสตร์ สนใจการเล่นแร่แปรธาตุ เป็นจักษุแพทย์ และนักทฤษฎีทางดนตรี มีงานจำนวนไม่น้อยกว่า 361 ชิ้นที่ถือกันว่าเป็นงานของท่าน ทว่างานเหล่านี้ส่วนใหญ่สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ธีออน (Theon) ประเมินว่า งานชิ้นสำคัญของท่านเกี่ยวกับสรีรวิทยาเชิงจักษุ (physiological optics) และการมองเห็นในเชิงเรขาคณิต (geometrical optics) วางรากฐานอยู่บนงานของยูคลิดที่ชื่อว่า *ออปติคส์*

ทฤษฎีของคินดีนี้นิยมกันอย่างแพร่หลายทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก จนกระทั่งมีงานชิ้นที่สำคัญกว่าของอิบนุล-ฮัยซัม ขึ้นมาแทนที่ งานของฮัยซัมถูกแปลเป็นภาษาละตินโดยใช้ชื่อว่า *เดอ อัสเปคติบุส* (De aspectibus) และส่งอิทธิพลไปยังโรเจอร์ เบคอน ส่วนตำราเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรีของคินดี 3-4 เล่ม เป็นงานในโลกอาหรับสมัยแรกๆ และแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลที่มีจากนักประพันธ์กรีก ในตำราเล่มหนึ่งคินดีอธิบายถึงจังหวะ *(อีกอ)* ว่าเป็นส่วนประกอบของดนตรีอาหรับ เพลงหรือดนตรีที่มีการวัดจังหวะจึงเป็นสิ่งที่พวกมุสลิมรู้จักกันนานนับศตวรรษก่อนที่จะถูกนำไปใช้โดยพวกคริสเตียนในยุโรป[28] งานของคินดีที่เหลือรอดอยู่ซึ่งรวมถึงงานที่แปลโดยเจอราร์ดแห่งเครโมนา เป็นงานที่ถูกแปลเป็นภาษาละตินเสียมากกว่าที่จะเป็นต้นฉบับภาษาอาหรับ

อัล ฟารอบิ

การประสานปรัชญากรีกเข้าด้วยกันกับอิสลามริเริ่มโดยคินดี ซึ่งเป็นชนชาวอาหรับ และสืบเนื่องต่อไปโดยฟารอบิชาวเติร์ก จนกระทั่งบรรลุอย่างสมบูรณ์ในโลกตะวันออกโดยอิบนุ สินาซึ่งเป็นชาวเปอร์เซีย

อิบนุ มุฮัมมัด อิบนุ ตัรคาน อะบู นัสร อัล ฟารอบิ[29] (อัล ฟารอบิอัส-Al Pharabius) เกิดที่ทรานโซเซียนา ได้รับการศึกษาจากแพทย์คริสเตียนและคนทำงานแปลซึ่งเป็นคริสเตียนในแบกแดด ท่านมีชื่อเสียงรุ่งเรืองในฐานะที่เป็นซูฟิแห่งอเล็ปโปภายใต้ราชสำนักอันรุ่งโรจน์ของซัยฟ อัล เดาละฮ์ อัล-ฮัมดานี ท่านสิ้นชีวิตที่ดามัสกัสในปี 950 เมื่ออายุได้ประมาณ 80 ปี ระบบปรัชญาของท่านดังที่ปรากฏในตำราที่เกี่ยวกับเพลโตและอริสโตเติลแสดงให้เห็นว่าเป็นการผสมผสานทั้งเพลโตนิสม อริสโตเตเลียนิสม และซูฟิอิสม และทำให้ท่านถูกขนานนามว่า "ครูคนที่สอง" (อัล มุอ์อะลิม อัล ซานี) ถัดไปจาก "ชาวสตาจิรุสผู้ยิ่งใหญ่" ("the great Stagirite" *ใช้เรียกอริสโตเติลซึ่งเกิดที่เมืองสตา*

จิรุส-ผู้แปล) นอกไปจากงานที่ท่านให้อรรถาธิบายงานของอริสโตเติล และนักปรัชญาชาวกรีกคนอื่นๆ แล้ว ฟารอบียังได้ประพันธ์ชิ้นงานที่เกี่ยวกับจิตวิทยาการเมืองและอภิปรัชญาอีกหลายชิ้น ที่รู้จักกันดีที่สุด คือ *ริซาลัต ฟุซูส อัล หิกัม*[30] (ความเรียงว่าด้วยตัวเรือนแห่งปัญญา) และ *ริซาละฮ์ ฟี อาราอ์ อัลฮ์ อัล มะดีนะฮ์ อัฮ์ล ฟาดิละฮ์* (ความเรียงว่าด้วยความคิดเห็นของประชาชนแห่งเมืองที่เจริญกว่า)[31] หนังสือที่กล่าวถึงเล่มหลังนี้และในหนังสือของท่านที่ชื่อ อัล สิยาซะฮ์ (สิยาซาต) อัล มะดะนิยะฮ์ (ระบอบการเมือง) นั้น ฟารอบีได้รับแรงบันดาลใจจาก "อุตมรัฐ" (Republic) ของเพลโต และ "การเมือง" (Politics) ของอริสโตเติล ท่านได้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเมืองแบบอย่าง ซึ่งท่านเห็นว่ามีระบบเป็นลำดับขั้นในแบบที่คล้ายคลึงกับองคาพยพของมนุษย์ รัฐาธิปัตย์ซึ่งเปรียบได้กับหัวใจทำหน้าที่โดยมีกลไกต่างๆ ที่ต่ำกว่าคอยรับใช้เป็นทอดกันลงไป นครอุดมคติของท่านมีวัตถุประสงค์ของการอยู่ร่วมกันก็คือความสุขของประชาชน ส่วนรัฐาธิปัตย์ก็มีความเพียบพร้อมทั้งด้านจริยธรรมและอุดมปัญญา

งานเขียนชิ้นอื่นๆ ของฟารอบีแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นทั้งแพทย์และนักคณิตศาสตร์ที่เชี่ยวชาญ ด้วยเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องเหนือธรรมชาติตลอด รวมทั้งเป็นนักดนตรีที่สามารถ จะว่าไปแล้วถือกันว่าท่านเป็นนักทฤษฎีทางดนตรีอาหรับที่ยิ่งใหญ่ที่สุด นอกจากงานด้านดนตรีของท่านในสารานุกรมแห่งความรู้ 2 เล่มแล้ว ท่านยังอุทิศงานหลัก 3 ชิ้นให้กับเรื่องของดนตรี ส่วนนำที่สำคัญก็คือ *กิตาบ อัล มุซีกิ อัล กะบีร* (ตำราสำคัญว่าด้วยดนตรี)[32] ในการบรรเลงเพลงต่อหน้าองค์อุปถัมภ์ของท่านคือซัยฟ์ อัด-ดามะฮ์ นั้น ว่ากันว่าท่านบรรเลงพิณลูท (lute) ได้ราวกับสะกดให้ผู้ฟังหัวเราะ หรือเรียกน้ำตาให้ไหลริน หรือกล่อมให้สู่นิทราก็ได้ ทั้งนี้รวมแม้กระทั่งคนเฝ้าประตูด้วยซ้ำ[33] คำสวดเก่าแก่ที่ใช้กันโดยหมู่นักบวชเมาลาวิ (Mawlavi) นั้นก็ถือกันว่าเป็นผลงานของท่านเช่นกัน

ถัดไปจากฟารอบีแล้วก็คืออิบนุ สินา (สิ้นชีวิตในปี 1037) ผู้ที่

ได้สร้างงานทฤษฎีดนตรีที่สำคัญที่สุดในโลกภาษาอาหรับ อิบนุ สินาผู้ซึ่งเราได้ทราบเกี่ยวกับความสามารถทางด้านการแพทย์ไปแล้ว ท่านเป็นหนี้ฟารอบิสำหรับทัศนะทางด้านปรัชญา อิบนุ ค็อลลิกอนมีความเห็นว่า[34] *"ไม่มีมุสลิมคนใดเลยที่เข้าถึงความรู้แห่งปรัชญาได้เทียบเท่ากับฟารอบิ และก็ด้วยการศึกษาทั้งงานเขียนและทั้งเลียนแบบอย่างของฟารอบิ ทำให้อิบนุ สินาเกิดความเชี่ยวชาญและสามารถทำให้งานของท่านเองเกิดประโยชน์เป็นอันมาก"* อย่างไรก็ตามอิบนุ สินานี้แหละเป็นผู้ที่รวบรวมปัญญาความรู้ของกรีก จัดเป็นหมวดหมู่ด้วยปัญญาอันยอดเยี่ยมของท่านแล้วส่งผ่านต่อไปยังโลกการศึกษาแบบมุสลิมในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย ระบบของกรีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งของฟิโล (Philo) สามารถที่จะผสมกลมกลืนกับอิสลามได้ก็ด้วยท่านนี่เอง

ภราดรแห่งความจริงใจ

ในราวช่วงกลางของศตวรรษที่ 4 แห่งศักราชมุสลิม (ประมาณ ปี 970) ได้มีแนวปรัชญาผสมผสานที่ได้รับความนิยมอย่างมากเกิดขึ้นที่บัศเราะฮ์ สำนักคิดนี้อิงอยู่กับเรื่องของการคาดคะเนแบบพีธากอเรียนและเป็นที่รู้จักกันในนามอิควาน อัล ซะฟา (Ikhwan al-Safa-ภราดรแห่งความจริงใจ) คาดว่าฉายานี้น่าจะมาจากเรื่องราวของนกพิราบป่าใน *กาลีละฮ์ วะ ดิมนะฮ์* ความเกี่ยวข้องก็อยู่ตรงที่ในเรื่องนั้น ฝูงสัตว์ที่มีความเป็นมิตรกันอย่างจริงใจ (อิควาน อัล ซะฟา)[35] ซึ่งกันและกันสามารถรอดพ้นจากกับดักของนายพรานได้[36]

อิควานมีสาขาหนึ่งในแบกแดดไม่เพียงแต่จะตั้งกลุ่มที่สนใจด้านปรัชญาเท่านั้น แต่ยังเป็นสมาคมที่เกี่ยวข้องกับด้านศาสนา-การเมืองที่มีแนวความคิดแบบชิอะฮ์สุดโต่ง ซึ่งอาจเป็นกลุ่มอิสมาอิลี พวกเขามีทัศนะตรงข้ามและมีความตั้งใจที่จะล้มล้างระบอบการเมืองที่มีอยู่ด้วยการทำลายความน่าเชื่อถือทั้งระบบปรัชญาและความเชื่อทางศาสนาที่ดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้หน้าฉากที่ปิดบังทั้งกิจกรรมและ

สมาชิกของพวกเขา ประมวลข้อเขียนสำคัญของกลุ่มนี้ที่เรียกว่า ระซาอิล[37] ซึ่งมีการจัดเป็นหมวดหมู่แบบเดียวกับสารานุกรมและคงเหลือรอดมาถึงปัจจุบัน ระบุให้เห็นถึงรายชื่อที่ซ่อนเร้นฐานะที่ปกปิดไว้ในฐานะผู้ร่วมปฏิบัติงาน ในประมวลข้อเขียนหมวดที่ 52 เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี จรรยาบรรณ ปรัชญานั้น รวบรวมเอาสิ่งที่ผู้ที่มีวัฒนธรรมในสมัยนั้นควรจะต้องรู้ หมวดที่ 51 ตั้งแต่ท่อนแรกจนถึงท่อนสุดท้ายประมวลความรู้ทุกแขนง ภาษาที่ใช้แสดงให้เห็นว่าขณะนั้นภาษาอาหรับเป็นเครื่องมือที่พอเพียงในอันที่จะเสนอความคิดที่เป็นแบบวิทยาศาสตร์ได้อย่างหลากหลายทุกแง่มุม ฆอซาลีได้รับแรงบันดาลใจจากงานเขียนของอิควาน[38] และรอชีด อัล ดีน สินาน อิบนุ สุลัยมาน หัวหน้ากลุ่มที่มีหน้าที่ในการลอบสังหารในซีเรียก็ใช้งานเขียนเหล่านี้อย่างมีเป้าหมาย[39] ขณะที่อยู่ในแบกแดดนั้น อะบู อะลี อะลา อัล มะอ์อัรริ นักปรัชญา-กวีที่ยิ่งใหญ่ชาวซีเรียก็ได้เข้าร่วมการประชุมประจำวันศุกร์ของสมาคมนี้ด้วย[40] อะบู ฮัยยาน อัล เตาฮีดิ (สิ้นชีวิตในปี 1023[41]) ผู้อยู่ในสำนักมุอ์ตะ ซิละฮ์ (Mu'tazilite) ที่มีชื่อเสียงร่วมกับอัล ราวันดิ (สิ้นชีวิตในปี 915) และมะอ์อัรริ (สิ้นชีวิตในปี 1057) ก่อตัวขึ้นเป็นสามหัวโจกนอกรีตอิสลาม[42]นั้น หากเตาฮีดิมิได้เป็นสมาชิกผู้ปฏิบัติงานแข็งขัน อย่างน้อยก็เป็นศิษย์ของสำนักแห่งภราดรภาพนี้

ดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์

อย่างที่เราได้ทราบแล้วว่าการศึกษาดาราศาสตร์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ของอิสลามนั้นเริ่มต้นขึ้นภายใต้อิทธิพลของอินเดีย *สิทธานตะ* (Siddhāta–ภาษาอาหรับเขียนว่า Sindhind) ถูกนำมาที่แบกแดด (ในปี 771) และแปลโดยมุฮัมมัด อิบนุ อิบรอฮิม อัล ฟะซารี แล้วถูกใช้เป็นต้นแบบของปราชญ์ในสมัยต่อมา จากนั้นไม่นาน ตาราง *(ซีค)* ปะหฺละวิ ซึ่งถูกรวบรวมขึ้นในสมัยซาซานิดส์ ในรูปของการแปล

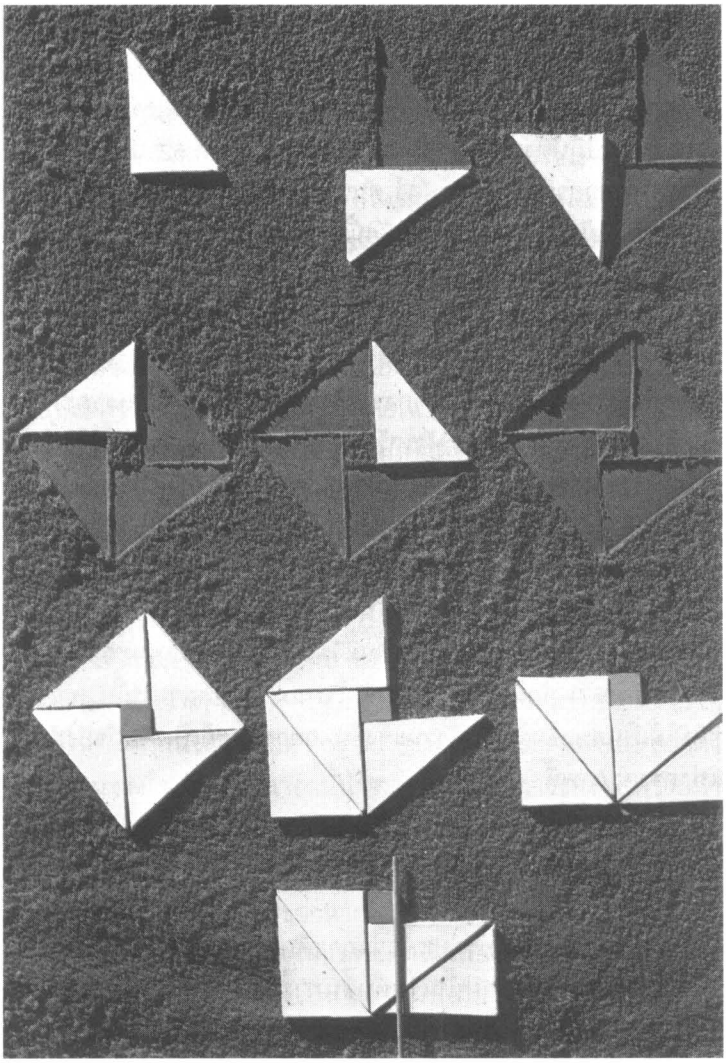

พีธากอรัสได้ยกระดับความรู้สู่การพิสูจน์ให้เห็นจริง ตามรูปจะเห็นพื้นที่ที่เกิดจากรูปทรงสามเหลี่ยม 4 ชิ้น สร้างขึ้นเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้าสองรูป ซึ่งทั้งหมดมีพื้นที่เท่ากัน

(ซีจ) ก็ได้ถูกนำเข้ามารวมอยู่ด้วย เช่นเดียวกับอิทธิพลของกรีก แม้ในแง่ของความสำคัญจะอยู่ในลำดับต้น แต่ในแง่ของลำดับเวลาแล้วกลับเป็นว่าถูกนำเข้ามาในภายหลัง *อัลมาเกสต* (Almagest) ถูกแปลขึ้นเป็นครั้งแรกแล้วตามด้วยการแปลที่สมบูรณ์มากขึ้นอีก 2 ครั้งโดย อัล ฮัจจาจ อิบนุ มะตัร ซึ่งเสร็จสมบูรณ์ในปีฮิจญ์เราะฮ์ 212 (ค.ศ. 827-8) และอีกครั้งหนึ่งโดย หุนัยน์ อิบน-อิสฮาก ซึ่งได้รับการปรับปรุงต่อโดย ซาบิต อิบนุ กุรเราะฮ์ (สิ้นชีวิตในปี 901) ตอนช่วงต้น ศตวรรษที่ 9 ได้มีการสังเกตดูดาวตามแบบแผน (รัสด) ด้วยอุปกรณ์ ที่ค่อนข้างแม่นยำเป็นครั้งแรกที่เมืองยูนดัยซาบูร (ตะวันตกเฉียงใต้ของเปอร์เซีย) มะอ์มูนนอกจากจะตั้งหอดูดาวที่บัยตุลหิกมะฮ์แล้ว ยังตั้งอีกแห่งตรงบริเวณประตูชัมมาซียะฮ์ของนครแบกแดด โดยแห่งนี้อยู่ภายใต้การอำนวยการของ ซินด์ อิบน-อะลี ยิวผู้เปลี่ยนศาสนา และยะฮ์ยะ อิบนุ อะบี มันซูร (สิ้นชีวิตในปี 830 หรือ 831)[43] และที่นี่เองที่นักดาราศาสตร์แห่งองค์กาหลิบ *"ไม่เพียงแต่สังเกตการณ์การเคลื่อนตัวของจักรวาลอย่างเป็นระบบ แต่ยังสามารถยืนยันหลักการพื้นฐานที่ว่าไว้ใน อัลมา เกสต ได้อย่างแม่นยำ ทั้งเรื่องของการเกิดคราส กระบวนการเกิดวิษุวัต* (equinoxes-*การเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ซึ่งทำให้กลางวันกับกลางคืนยาวเท่ากัน-ผู้แปล) ระยะความยาวของปีทางสุริยคติ และอื่น ๆ อีกมาก"* ต่อจากนั้นอีกไม่นานมะอ์มูนก็สร้างหอดูดาวอีกแห่งขึ้นบนเขากอสิยาน ซึ่งอยู่นอกเมืองดามัสกัส[45] อุปกรณ์ในสมัยนั้นประกอบไปด้วย ควอแดรนท์ แอสโตรเลบ, แผ่นกลมหน้าปัทม์ และตัวลูกโลก อิบรอฮิม อัล-ฟะซารี (สิ้นชีวิตประมาณปี 777) เป็นมุสลิมคนแรกที่ประดิษฐ์เครื่องแอสโตรเลบโดยอาศัยต้นแบบของกรีก[46] ดังบ่งชี้ด้วยคำเรียกในภาษาอาหรับว่า *อัสตุรลาบ* (asturlāb) หนึ่งในบรรดาผู้ที่เขียนเกี่ยวกับเครื่องมือนี้ก็คือ อะลี อิบนุ อีซา อัล อัสตุลาบิ (ผู้ทำแอสโตรเลบ) ท่านใช้ชีวิตและมีชื่อเสียงอย่างยิ่งที่แบกแดดและดามัสกัสก่อนปี 830

นักดาราศาสตร์ในสมัยของมะอ์มูนได้วัดความยาวขององศาของโลก ซึ่งเป็นการคำนวณผิวโค้งด้วยวิธีการทางเรขาคณิตที่มีความ

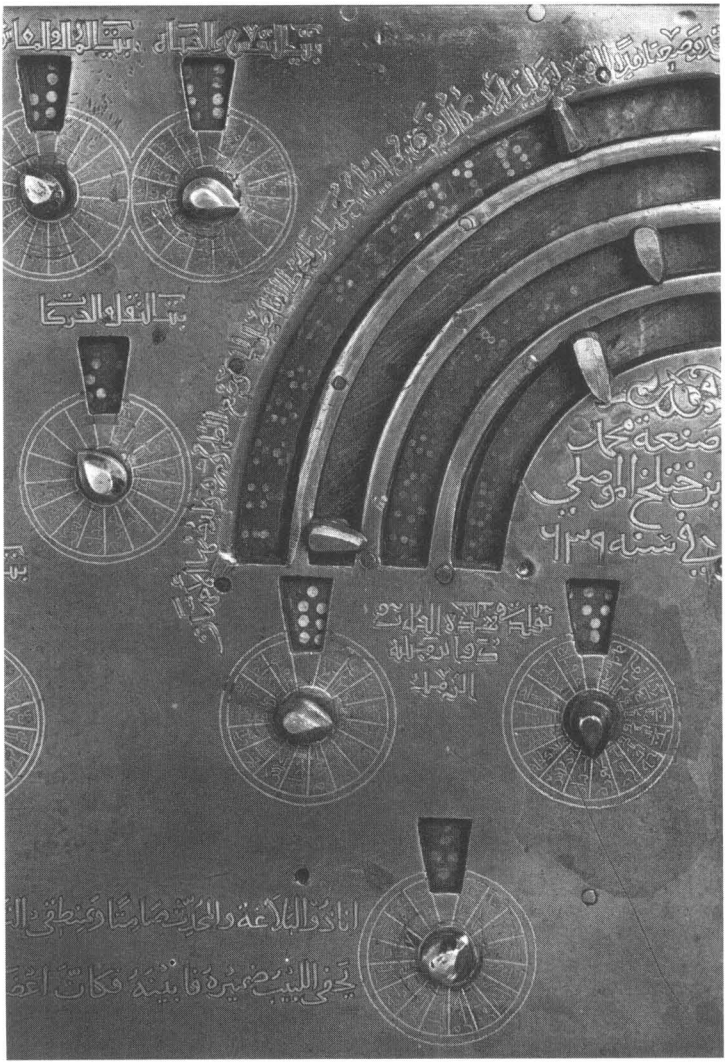

แอสโตรแลบเป็นแผ่นโลหะซึ่งมีวงแหวนโลหะหลายชิ้นสอดอยู่ตรงกลาง ใช้ประโยชน์ในการสร้างแผนที่ของดวงดาวในจักรวาล หาตำแหน่งเส้นรุ้งเส้นแวง การหาทิศของนครมักกะฮ์ เครื่องมือนี้คิดค้นขึ้นโดยพวกกรีกสมัยคลาสสิก และมีการใช้งานโดยพวกมุสลิม ภาพที่เห็นเป็นชิ้นที่ทำขึ้นในกรุงแบกแดด ปี 1241

ละเอียดที่สุด โดยมีจุดประสงค์ที่จะกำหนดขนาดของโลกและความยาวเส้นรอบวงภายใต้สมมุติฐานว่าโลกกลม การคำนวณในครั้งนั้นทำขึ้นที่บริเวณที่ราบชินจัรตอนเหนือของแม่น้ำยูเฟรติสใกล้กับเมืองปาลมีรา ให้ผลว่าความยาวขององศาของเส้นเมอริเดียน คือ 56⅔ ไมล์อาหรับ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่แม่นยำอย่างน่าทึ่ง เพราะเกินจากความยาวที่แท้จริงขององศาตรงที่นั้นไปเพียง 2,877 ฟุตเท่านั้น[47] และผลนี้แสดงว่าโลกมีความยาวเส้นรอบวง 20,400 ไมล์กับมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 6,500 ไมล์ ผู้ที่เข้าร่วมอยู่ในปฏิบัติการครั้งนี้รวมไปถึงลูกชายของมูซา อิบน ชากิร และอาจจะมีอัล-ควาริซมิ ซึ่งตารางดาราศาสตร์ (zij) ของท่านได้รับการปรับปรุงในอีก 150 ปีถัดมาโดยนักดาราศาสตร์ชาวสเปนที่ชื่อ มัสละมะฮ์ อัล มัจรีติ (สิ้นชีวิตประมาณปี 1007) แล้วถูกแปลเป็นภาษาละตินในปี 1126 โดยอดีลาร์ดแห่งบาธ ตัวตารางนี้กลายเป็นพื้นฐานอ้างอิงของงานชิ้นอื่นๆ ทั้งในซีกโลกตะวันตกและตะวันออก อีกทั้งเข้ามาแทนที่ตารางแบบกรีกและอินเดียทั้งหมดซึ่งเคยใช้กันมาก่อนหน้า และถูกใช้กันแม้กระทั่งในประเทศจีน

นักดาราศาสตร์ที่สำคัญอีกคนในยุคนั้นคืออะบู อัล อับบาส อะฮ์มัด อัลฟัรกอนี[48] อัลฟัรกอนี (อัลฟรากูนัส-Alfragunus) แห่งฟัรกอนะฮ์ซึ่งอยู่ในทรานโซเซียนา ในปี 861 ท่านเป็นแม่งานติดตั้งเครื่องนีโลมีเตอร์ขึ้นที่อัล ฟุสตาต[49] ให้กับมุตะวักกิล งานชิ้นสำคัญของฟัรกอนี คือ อัล *มุดกิล อิละ อิลม ฮะอ์ยะตุล อัฟลาก*[50] ถูกแปลเป็นภาษาละตินในปี 1135 โดยจอฮ์นแห่งเซวิญาและเจอราร์ดแห่งเครโมนา ตลอดจนถูกแปลเป็นภาษาฮีบรูด้วย งานชิ้นนี้คงเหลือรอดต่อมาในภาษาอาหรับภายใต้ชื่อต่างๆ กัน[51]

นอกไปจากหอดูดาวของมะอ์มูนแล้ว ยังมีอีกแห่งหนึ่งซึ่งดำเนินการโดยลูกชาย 3 คนของมูซา อิบน ชากิร (850-70) ในบ้านของเขาที่แบกแดด สุลต่านชะรัฟ อัล เดาละฮ์ (982-9) แห่งวงศ์บุวัยฮิยะฮ์ได้ตั้งหอดูดาวขึ้นอีกแห่งในวังที่แบกแดด โดยมีอับดุรเราะฮ์มาน อัล ซูฟี (สิ้นชีวิตในปี 986) เจ้าของตำราชื่อ *อัล คะวากิบ อัล ซาบิตะฮ์* (ดวงดาว

ที่ไม่เคลื่อนตำแหน่ง) อันเป็นงานชิ้นสำคัญในเรื่องการสังเกตการณ์ทางดาราศาสตร์ โดยมีอะฮ์มัด อัล ซากอนิ (สิ้นชีวิตในปี 990) และอะบู อัล วะฟา (สิ้นชีวิตในปี 997)[52] ร่วมปฏิบัติงาน ในวังของรุกนัล เดาละฮ์ (932-76) แห่งเมืองรัยย์ เจ้าอีกองค์หนึ่งแห่งวงศ์บุวัยฮิยะฮ์นั้น อะบู ญะอ์ฟัร อัล กอซินแห่งคูรอซานผู้มีชื่อเสียง[53] ท่านเป็นผู้ซึ่งสืบค้นเรื่องความเอียงของสุริยวิถีและพิสูจน์ปมปัญหาของอาร์คิมีดีสซึ่งจะนำไปสู่สมการกำลังสาม ในขณะเดียวกันยังมีนักดาราศาสตร์อื่นทั้งที่อยู่ในเมืองชีราซ นัยซาบูร และซะมาร์คานได้ทำการศึกษาจักรวาลขึ้นอย่างเป็นระบบ

อัล บัตตานิ

อะบู อับดุลละฮ์ มุฮัมมัด อิบนุ ญาบิร อัล บัตตานิ[54] (อัลบาเตญินัส-Albategnius) มีพื้นเพเป็นชาวซาเบียน (Sabian) จากเมืองฮัรราน และเป็นนักดาราศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งชนชาติและช่วงเวลาของท่าน กับทั้งยังเป็นนักดาราศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของโลกอิสลาม ท่านทำการสังเกตการณ์และทั้งศึกษาที่อัล-รักกะฮ์ ระหว่างปี 877 กับ 918 บัตตานิเริ่มจากการเป็นผู้ทำงานวิจัย ท่านได้ทำการปรับปรุงงานของปโตเลมีหลายครั้งและแก้ไขการคำนวณหาวงโคจรของดวงจันทร์และดาวเคราะห์อีกจำนวนหนึ่ง ท่านพิสูจน์ความเป็นไปได้ของวัฏจักรการเกิดสุริยุปราคา กำหนดความเอียงของสุริยวิถีด้วยความแม่นยำกว่า ตลอดจนเสนอทฤษฎีต้นแบบที่ใช้สำหรับกำหนดการมองเห็นเสี้ยวแรกของพระจันทร์ที่เข้าสู่ข้างขึ้น[55]

อัล บิรูนี

เมืองกอซนะฮ์ในอาฟกานิสถานเป็นที่พำนักของอะบู อัล รัยฮาน มุฮัมมัด อิบนุ อะฮ์มัด อัล บีรูนี[56] (973-1050) ผู้ซึ่งถือกันว่าเป็น

ปราชญ์ผู้ทรงความรู้ ที่มีความคิดริเริ่มและมีชื่อเสียงมากที่สุดทางด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่โลกอิสลามมี โดยชาติกำเนิดท่านเป็นเปอร์เซีย ขีดเขียนภาษาอาหรับ พูดภาษาตุรกีก็ได้ ตลอดทั้งยังรอบรู้ภาษาสันสกฤตแบบเปอร์เซีย (Persian Sanskrit) ภาษาฮีบรูและภาษาซีเรียค ท่านได้ประพันธ์ตำราศาสตร์แห่งภาษาศาสตร์ที่ชื่อ *อัล กอนูน อัล มัสอูดิ อัล ฮัยอะฮ์ วะ อัล นุจูม* ขึ้นในปี 1030 เพื่อมอบให้แก่ผู้อุปถัมภ์คือมัสอูดี บุตรของมะฮ์มูดผู้มีชื่อเสียง ในปีเดียวกันนั้น ท่านแต่งหนังสือประมวลคำถามและคำตอบขนาดสั้นที่ใช้ในการสอนเกี่ยวกับเรขาคณิต คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ โดยให้ชื่อว่า *อัลตัฟฮีม ลิ อะวะอาอิล สินา* ส่วนงานชิ้นแรกของท่านคือ *อัล อะซาร อัล บากิยะฮ์ อัน อัล กุรูน อัล คอลิยะฮ์* นั้น[57] เกี่ยวกับปีปฏิทินและยุคสมัยของมนุษย์สมัยโบราณ ในงานเหล่านี้บิรูนีได้อภิปรายอย่างชาญ

บิรูนี คำนวณตำแหน่งรุ้ง-แวงของเมือง 545 แห่ง พร้อมภูเขา ทะเล เกาะ และสัณฐานอื่นๆ ทางภูมิศาสตร์ อันเป็นการปฏิวัติแผนที่โลกแบบปโตเลมี สมัยกรีกโบราณ

ฉลาดถึงทฤษฎีที่มีการถกเถียงกันมากในขณะนั้น ที่ว่าโลกหมุนรอบแกนของตัวเอง และท่านยังได้กำหนดเส้นรุ้งและเส้นแวงของโลกได้อย่างแม่นยำ บิรูนีนั้นนับถือนิกายชิอะฮ์ที่เจือด้วยแนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์ไม่อาจรู้ได้ว่าพระเจ้ามีจริงหรือไม่ ท่านเคยพำนักอยู่ในอินเดียระยะหนึ่ง[58] และต้องใจในปรัชญาของฮินดู ในบรรดาคุณูปการทางด้านวิทยาศาสตร์ของท่าน มีชิ้นหนึ่งได้อธิบายถึงการทำงานของน้ำพุธรรมชาติตามหลักพื้นฐานเรื่องความดันของน้ำ และเสนอว่าลุ่มแม่น้ำสินธุนั้นต้องเคยเป็นทะเลโบราณที่ตื้นเขินขึ้นเพราะการทับถมของตะกอนดิน นอกจากนี้ยังมีการพรรณนาถึงสิ่งแปลกประหลาดอีกหลายอย่างซึ่งรวมถึงสิ่งที่เราเรียกว่าฝาแฝดสยามด้วย[59]

อุมัร อัล คัยยาม

ในบรรดาสุลต่านแห่งราชวงศ์ซัลญูกแล้ว ญะลาล อัล ดีน มะลิกชาฮ์เป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาทางด้านดาราศาสตร์กว่าใคร ท่านได้ตั้งหอดูดาวขึ้นที่เมืองรัยย์ หรือที่นัยซาบูรในปี 467 (1074-5) มีการปรับปรุงปฏิทินสามัญนอกกรอบของศาสนา อันถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปครั้งสำคัญขึ้นที่นั่น เพราะวางอยู่บนการกำหนดความยาวของปีทางสุริยคติที่แม่นยำ ในการปรับปรุงปฏิทินแบบเปอร์เซียคราวนี้ ท่านได้เรียกอุมัร อัล คัยยาม[60] ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังมาที่หอดูดาวแห่งนี้ ตัวอุมัร อัล คัยยามเกิดในช่วงปี 1038 และ 1048 และสิ้นชีวิตในปี 1123-4 ที่นัยซาบูร โลกรู้จักอุมัรในฐานะกวีชาวเปอร์เซีย[61] และนักคิดอิสระ มีน้อยคนที่จะรู้ว่าท่านเป็นนักคณิตศาสตร์และนักดาราศาสตร์ชั้นยอด ผลงานจากการค้นคว้าของอัล คัยยามกับผู้ร่วมงานก็คือการสร้างปฏิทิน ซึ่งมีชื่อตามผู้อุปถัมภ์ของท่านคือ *อัล ตะอ์ริก อัล จะลาลิ* ที่มีความแม่นยำมากกว่าปฏิทินแบบเกรกอเรียน เนื่องจากปฏิทินแบบเกรกอเรียนนั้นมีความคลาดเคลื่อนไป 1 วันในทุกๆ รอบ 3,330 ปี ขณะที่ปฏิทินของคัยยามมีความคลาดเคลื่อนเพียง 1 วันในรอบ 5,000 ปี

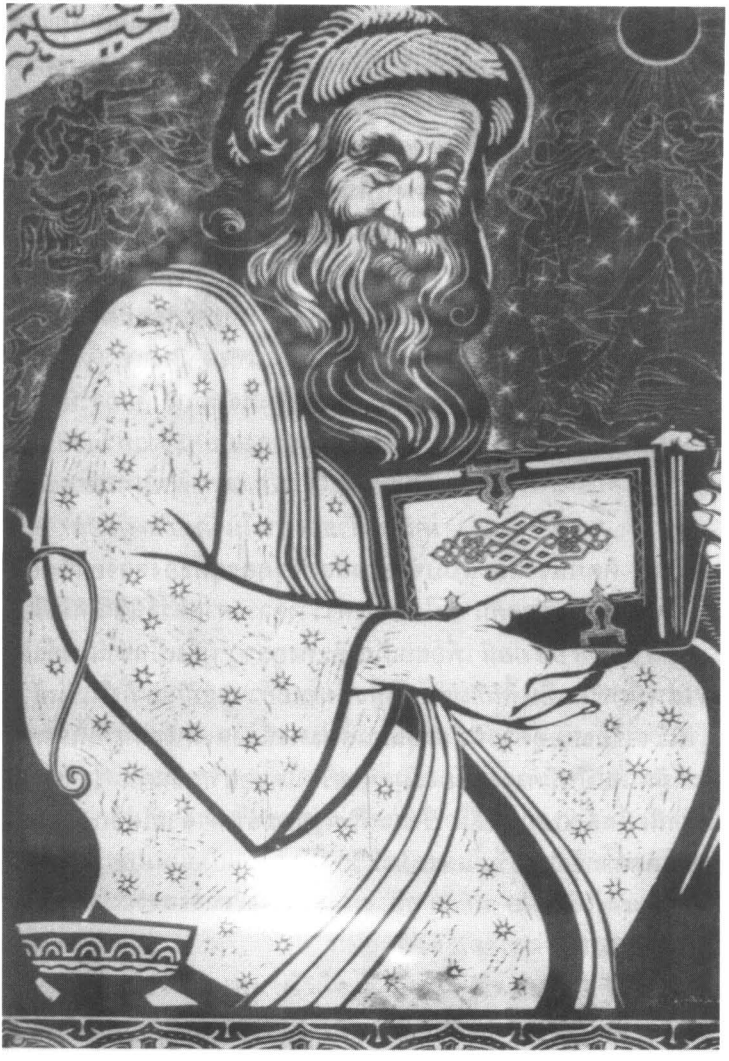

อุมัร อัล คัยยาม กวีชาวเปอร์เซียและนักคิดอิสระ

เครื่องอาร์มิลลารี่ สเฟียร์

เมื่อฮูลากุได้ทำลายเมืองแบกแดดแล้ว หลังจากนั้นอีก 1 ปีก็ได้ก่อสร้างหอดูดาวมะรอเกาะฮ์อันยิ่งใหญ่ ตั้งอยู่ใกล้กับทะเลสาบอุรมิยะฮ์ขึ้นในปี 1259 หอดูดาวแห่งนี้มีนัสรุดดีน อัล-ตูสิ (สิ้นชีวิตในปี 1274) ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักเป็นผู้บัญชาการคนแรก[62] ท่านเป็นนักปรัชญา-นักดาราศาสตร์ แห่งอับบาสิยะฮ์คนสุดท้าย อุปกรณ์ที่ใช้อยู่ในหอดูดาวแห่งนี้นับเป็นสิ่งที่น่าทึ่งมาก หนึ่งในนั้นก็คืออาร์มิลลารี่ สเฟียร์ *(แบบจำลองโลหะวงแหวนซ้อนไขว้หลายชั้น ใช้เพื่อแสดงตำแหน่งและการเคลื่อนตัวของดาวในจักรวาล-ผู้แปล)*, ควอแดรนท์ ติดผนัง และแบบจำลองแสดงจุดสูงสุดของดวงอาทิตย์ 2 ครั้งในรอบปี *นัสรุดดีน* ยังได้สร้างตารางดาราศาสตร์ขึ้นมาใหม่เรียกว่า *อัล ซีจ อัล อิล กอนี* เพื่อยอเกียรติแห่งฮูลากุ ผู้ซึ่งเป็นข่านองค์แรก ตารางนี้กลายเป็นที่นิยมตลอดทั่วทั้งเอเชียรวมแม้กระทั่งในจีนด้วย ฐานรากของหอดูดาวที่มีอายุแสนสั้นแห่งนี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ใกล้กันนั้นเป็นที่ตั้งของห้องสมุดซึ่งสร้างโดยฮูลากุเช่นกัน ว่ากันว่ามีหนังสือถึง 400,000 เล่ม ซึ่งส่วนใหญ่ถูกปล้นทำลายโดยกองทหารมองโกลจากซีเรีย อิรัก และเปอร์เซีย

โหราศาสตร์

ด้านโหราศาสตร์ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งด้านหลังของฝ่ามือของดาราศาสตร์นั้น มีอะบู-มะอ์ชัร (สิ้นชีวิตในปี 886) ท่านมีพื้นเพเป็นชาวบัลค์ในแคว้นคูรอซาน มีความรุ่งเรืองและสำคัญโดดเด่นที่สุดในแบกแดดขณะนั้น[64] ท่านได้รับการอ้างถึงอย่างมากที่สุดในฐานะผู้

รอบรู้ในเรื่องนี้ตลอดยุคกลางของคริสเตียน ภายใต้ชื่อว่าอัลบูมาซาร์ ท่านเป็นประหนึ่งศาสดาแห่งรูปวาดอันศักดิ์สิทธิ์ งาน 4 ชิ้นของท่านได้รับการแปลเป็นภาษาละตินในศตวรรษที่ 12 โดยจอห์นแห่งเซวิญาและอดีลาร์ดแห่งบาธ นอกไปจากความเชื่ออันโลดโผนของท่านเรื่องอิทธิ พลของดวงดาวว่าเป็นเหตุแห่งการเกิด เป็นเหตุแห่งเรื่องสำคัญในช่วงชีวิต ตลอดจนเหตุแห่งความตายของทุกสรรพสิ่งแล้ว อะบูมะอ์ชัร ยังสื่อสารกับทางยุโรปในเรื่องกฎของกระแสน้ำขึ้นน้ำลงโดยในหนังสือเล่มหนึ่งของท่านได้อธิบายพื้นฐานของสัมพันธภาพระหว่างดวงจันทร์กับการขึ้นลงของระดับน้ำ

งานด้านดาราศาสตร์หลายชิ้นของมุสลิมได้รับการแปลเป็นภาษาละติน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสเปนตามช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน และทรงอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ของคริสเตียนยุโรป

ตัวเลขอารบิค

ปราชญ์ฮินดูคนเดียวกันกับผู้ที่ได้นำงานด้านดาราศาสตร์ที่ชื่อ *สินธินด์* (Sindhind) มายังราชสำนักแห่งมันซูรนั้น มักถือกันว่าเป็นผู้ที่นำความรู้ด้านคณิตศาสตร์แบบฮินดูอันมีระบบตัวเลข (ที่เรียกในภาษาอาหรับว่าฮินดี) และตัวเลขศูนย์เข้ามาด้วย[65] งานแปลของฟะซารีที่เกี่ยวกับฮินดูนั้นถือกันว่าได้ทำให้ตัวเลขเหล่านี้เข้ามาอยู่ในโลกอิสลามและตัวตารางของควาริซมิกับหะบัช อัล ฮาซิบ (สิ้นชีวิตในระหว่างปี 867 และ 874) อาจเป็นตัวการเผยแพร่ตัวเลขเหล่านี้จนแพร่หลายตลอดทั้งโลกอาหรับ อย่างไรก็ตาม ทั้งนักคณิตศาสตร์และนักดาราศาสตร์ชาวอาหรับนั้นยอมรับประดิษฐกรรมอันชาญฉลาดของชาวฮินดูมาใช้เป็นของตนค่อนข้างเชื่องช้า ดังเช่นที่ล่วงเลยมาจนศตวรรษที่ 11 แล้ว เราก็ยังพบว่าอะบู อักร มุฮัมมัด อัล กะระจิ (หรือที่เรียกกันผิด ๆ ว่ากัรกี-สิ้นชีวิตในระหว่างปี 1019-1029) ยังคงเขียนเลขทั้งหมดเป็นตัว

หนังสือตามที่ปรากฏในหนังสือ *อัล กาฟี อัล หิซาบ* (ความสามารถในทางคณิตศาสตร์) ส่วนคนอื่นๆ นั้นยังคงยึดถือตามการปฏิบัติของกรีกและเซเมติกที่เรียกว่า *หิซาบ อัล จุมมัล* คือการใช้ตัวอักษรเป็นตัวเลขเช่นกัน อะฮ์มัด อัล นะซะวิ[66] (สิ้นชีวิตประมาณปี 1040) เป็นผู้อธิบายถึงการแบ่งเศษส่วนและการแก้สมการกำลังสองและสมการกำลังสามที่เกือบจะเหมือนกับที่เราใช้ในสมัยใหม่นี้ ในหนังสือของท่านที่ชื่อ *อัล มุกนิ ฟี อัล หิซาบ อัล ฮินดิ* (การพิสูจน์การคำนวณของฮินดู) ใช้ตัวเลขของอินเดียเช่นเดียวกับควาริซมิซึ่งใช้มาก่อนหน้าเขา

อัล ควาริซมิ

อัล ควาริซมิ[67] มุฮัมมัด อิบนุ มูซา (780-ประมาณ 850) ผู้นี้เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ยุคต้นของคณิตศาสตร์แบบอาหรับ เป็นผู้ทรงปัญญาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกอิสลาม มีอิทธิพลต่อความคิดทางคณิตศาสตร์อย่างกว้างขวางกว่านักเขียนในยุคกลางคนอื่นๆ นอกเหนือไปจากการรวบรวมตารางดาราศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดแล้ว[68] ควาริซมิยังได้เขียนงานด้านคณิตศาสตร์และด้านพีชคณิตที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งปัจจุบันยังมีหลงเหลืออยู่ก็แต่เฉพาะฉบับแปลเท่านั้นด้วย งานสำคัญชิ้นสุดท้ายของท่านคือ *หิซาบ อัล ญะมัร วะ อัล มุกอบะละฮ์* (การคำนวณโดยการหาส่วนสะสมและสร้างขึ้นเป็นสมการ) มีการใช้ตัวอย่างมากกว่า 800 กรณี บางส่วนก็เป็นข้อที่กลุ่มนีโอบาบิโลเนียนได้เคยขบคิดมาก่อนแล้ว ตำราเล่มนี้ยังคงอยู่รอดมาในภาษาอาหรับ ส่วนฉบับที่ถูกแปลเป็นภาษาละตินในศตวรรษที่ 12 ทำโดยเจอราร์ดแห่งเครโมนา ได้ถูกใช้เป็นตำราคณิตศาสตร์พื้นฐานในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในยุโรปจวบจนกระทั่งศตวรรษที่ 16 อันมีบทบาทในการปูพื้นศาสตร์ด้านพีชคณิตให้กับยุโรป รวมทั้งเป็นที่มาของคำว่าอัลจีบราด้วย งานทั้งหลายของควาริซมิได้ชักนำให้ตัวเลขอาหรับเข้าไปยังโลกตะวันตก ตัวเลขอาหรับนี้จึงถูกเรียกว่าอัล

ควาริซมิ บิดาแห่งคณิตศาสตร์ พีชคณิต ส่งอิทธิพลไปยังอุมัร อัล คัยยาม และปราชญ์อิตาเลียน หลายคนรวมทั้งลีโอนาร์โด ดาวินชีด้วย

โกริสม (algorism) ตามชื่อของท่าน[69] นักคณิตศาสตร์รุ่นหลังที่ได้รับอิทธิพลจากควาริซมิ ได้แก่ อุมัร อัล คัยยาม, ลีโอนาร์โด ฟิบอนัคชิ (Leonardo Fibonacci) แห่งเมืองปิซา (สิ้นชีวิตหลังปี 1240) และมาสเตอร์ เจคอบ (Master Jacob) แห่งฟลอเรนซ์ ลีโอนาโดแต่งตำราคณิตศาสตร์แบบอิตาเลียนซึ่งระบุว่าเขียนขึ้นในปี 1307 บรรจุรวมสมการกำลังสองที่ได้รับมาจากนักคณิตศาสตร์มุสลิมเอาไว้ 6 แบบ ส่วนพีชคณิตของคัยยาม[70] ซึ่งมีความก้าวหน้ากว่างานของควาริซมิอย่างมากนั้น บรรจุการแก้สมการกำลังสองทางเรขาคณิตและพีชคณิตเอาไว้ พร้อมทั้งจำแนกประเภทต่างๆ ของสมการเอาไว้ได้อย่างน่าชื่นชม

การเล่นแร่แปรธาตุ

นอกไปจากเรื่องทางการแพทย์ ดาราศาสตร์ และคณิตศาสตร์แล้ว พวกอาหรับยังมีคุณูปการทางวิทยาศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในด้านเคมีด้วย ในการศึกษาด้านเคมีและศาสตร์ทางกายภาพอื่นๆ นั้น ชาวอาหรับได้นำเสนอการทดลองแบบวัตถุวิสัย ซึ่งเป็นการปรับปรุงไปจากการคาดเดาอย่างพร่ามัวของพวกกรีก แม้จะมีการสังเกตการณ์ปรากฏการณ์อย่างแม่นยำและมีการรวบรวมข้อเท็จจริงอย่างขันแข็ง แต่ชาวอาหรับก็ยังพบว่าเป็นการยากที่จะนำไปสู่การสร้างสมมุติฐานที่เหมาะสม การสร้างบทสรุปที่เป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง และขยายรายละเอียดอย่างเป็นระบบ นี่เป็นจุดอ่อนที่สุดของอาวุธทางปัญญาของพวกเขา

บิดาแห่งเคมีของอาหรับ[71] คือ ญาบิร อิบน์-ฮัยยาน[72] (เยเบอร์-Geber) มีชื่อเสียงที่ในคูฟะฮ์ ประมาณปี 776 ชื่อของเขานั้นยิ่งใหญ่ที่สุดในสาขาของศาสตร์ทางเคมีในยุคกลาง จะเป็นรองก็แต่เฉพาะราซิ (สิ้นชีวิตในปี 925) เท่านั้น มีตำนานเล่าขานว่าเขาเป็นศิษย์ของเจ้าชายแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่ชื่อ คาลิด อิบน์ ยะซีด อิบน์ มุอ์อาวิยะฮ์ (สิ้นชีวิตในปี 704) และ ญะอ์ฟัร อัล ซาดิก แห่งเมืองมะดีนะฮ์ อิมามองค์ที่หก เฉกเช่นเดียวกับผู้บุกเบิกชาวอียิปต์และกรีก ญาบิรมีสมมุติฐานว่าโลหะตัวที่เป็นฐานอย่างดีบุก ตะกั่ว เหล็ก และทองแดง สามารถแปรสภาพเป็นทองและเงินได้โดยผ่านสสารลึกลับบางชนิด ทำให้ท่านทุ่มเทความพยายามอย่างยิ่งในการค้นหาสสารที่ว่านี้ ตัวท่านตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการทดลองมากไปกว่านักเล่นแร่แปรธาตุคนใดๆ ก่อนหน้านี้ จึงได้สร้างความก้าวหน้าทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติให้กับศาสตร์ทางเคมีอย่างสำคัญ ประมาณ 2 ศตวรรษหลังจากที่ท่านสิ้นชีวิตลงได้มีการสร้างถนนขึ้นใหม่ในคูฟะฮ์ ทำให้ได้ขุดค้นพบห้องปฏิบัติการทดลองของท่านซึ่งในนั้นมีเครื่องมือบดตำและชิ้นทองขนาดใหญ่จมดินอยู่ จารึตของทางตะวันตกให้คะแนนว่าท่านเป็นผู้ค้น

พบสัดส่วนผสมทางเคมีหลายชนิด ไม่นับรวมงานอีก 22 ชิ้นซึ่งระบุชื่อของท่านอย่างชัดเจนเป็นภาษาอาหรับ[73] ห้าชิ้นในจำนวนนี้ที่ยกให้ว่าเป็นของญาบิร ดังเช่น *กิตาบ อัล เราะฮ์มะฮ์* (หนังสือว่าด้วยความปรานี), *กิตาบ อัล ตัจมี* (ว่าด้วยสมาธิ) และ *อัล ซิบัก อัล ชัรกิ* (ว่าด้วยธาตุตะกั่วในโลกตะวันออก) ได้รับการตีพิมพ์แล้ว มีหลักฐานว่างานด้านเคมีที่หลงเหลืออยู่นับร้อยในภาษาอาหรับและที่แปลเป็นละตินที่มีชื่อท่านอยู่นั้นอาจไม่ได้เป็นของท่านจริงๆ อย่างไรก็ตาม งานที่มีชื่อของท่านติดอยู่ด้วยนั้นคือตำราเคมีที่มีอิทธิพลมากทั้งในเอเชียและยุโรปถึงจนกระทั่งภายหลังศตวรรษที่ 14 ในบรรดางานที่เราแน่ใจได้ว่าเป็นของญาบิรนั้นได้อธิบายอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ถึงหลักสำคัญ 2 ประการในการปฏิบัติการทางเคมี คือ การเพิ่มความร้อนที่ต่ำกว่าจุดสันดาปและปฏิกิริยาทางเคมีซึ่งเกิดจากการสูญเสียจำนวนอิเล็กตรอน ท่านพัฒนาวิธีการทำให้ระเหย ทำให้ระเหิด การหลอมละลาย และการทำให้เกิดผลึก แต่ที่กล่าวกันว่าท่านทราบวิธีที่จะเตรียมกรดกำมะถันกับกรดไนตริกแล้วนำไปผสมกับเกลือเพื่อทำให้เกิดกรดที่ใช้หลอมละลายทองคำและทองคำขาวนั้นยังคงไม่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วเราถือกันว่า ญาบิรได้ขยายทฤษฎีของอริสโตเติลเรื่องส่วนประกอบของโลหะอันได้ใช้กันต่อมาโดยมีการปรับเปลี่ยนอีกเพียงเล็กน้อย จวบจนกระทั่งยุคเริ่มต้นเคมีสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 18

นักเคมีมุสลิมในยุคหลังยกย่องให้ อิบน-ฮัยยาน เป็นครูใหญ่ไม่เว้นแม้คนที่เก่งที่สุดซึ่งก็คืออัล ตุกรออี[74] (สิ้นชีวิตประมาณปี 1121) ผู้เป็นกวีและรัฐบุรุษชาวเปอร์เซียที่ใช้ภาษาอาหรับ อะบูล กอซิม อัล อิรากิ ผู้มีชื่อเสียงในช่วงหลังของศตวรรษที่ 13[75] ก็ปรับปรุงวิธีการของท่านแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น พวกเขาพากันสานต่อการค้นหาสิ่งที่ถือเป็นความใฝ่ฝันของนักเล่นแร่แปรธาตุ 2 ประการ คือ การแสวงหาศิลาอาถรรพ์ (philosopher's stone)[76] กับน้ำอมฤต (elixir)[77] ต่อไป ความจริงไม่มีความรู้บริสุทธิ์หรือวิทยาศาสตร์กายภาพแขนงใดที่มีการพัฒนาอย่างก้าวไกลไปกว่าในยุคอับบาสิยะฮ์อีกแล้ว ชนชาวมุสลิมปัจจุบัน

พึ่งพาความรู้ที่มีอยู่ในตำราของพวกตนซึ่งเมื่อเทียบกันแล้วก็ยังน้อยไปกว่าความรู้ของบรรพชนในศตวรรษที่ 11 ด้วยซ้ำไป ความรู้ทั้งทางด้านการแพทย์ ปรัชญา คณิตศาสตร์ พฤกษศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ นั้นได้พัฒนาไปจนถึงจุดหนึ่ง หลังจากนั้นก็หยุดนิ่งอยู่กับที่ ความเคารพที่มีต่ออดีตกาลและสิ่งที่สืบทอดกันมาทั้งในแง่ของศาสนาและวิทยาศาสตร์ได้จองจำความสามารถในทางสติปัญญาของชาวอาหรับไว้และเริ่มจะมีการปลดเปลื้องก็ในตอนนี้เอง อย่างไรก็ตาม ควรที่จะได้จารึกถึงความดีงามอันไม่มีที่สิ้นสุดของโลกอิสลามในยุคกลาง ที่ได้ประสบความสำเร็จครั้งแรกในประวัติศาสตร์ด้านความคิดของมนุษย์ที่สามารถผสมผสานกลมกลืนความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวอันเป็นคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกเซเมติคโบราณเข้ากับปรัชญาของกรีกซึ่งเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดจากโลกอินโดยูโรเปียนโบราณ อันได้นำพาคริสเตียนยุโรปให้สามารถก้าวไปสู่มุมมองที่ทันสมัยได้[78]

ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ธรรมชาตินั้น ด้านที่ความสำเร็จโดดเด่นน้อยที่สุดของอาหรับก็คือด้านสัตววิทยา ในขณะที่มุสลิมในสเปนได้สร้างความโดดเด่นในด้านพฤกษศาสตร์ ซึ่งเราจะได้เห็นต่อไป นักเขียนชาวอาหรับที่เขียนงานเกี่ยวกับโลกของสัตว์นั้น ส่วนใหญ่เป็นนักอักษรศาสตร์ที่มีงานเขียนเป็นเพียงการรวบรวมรายชื่อของสัตว์กับคำศัพท์ที่ชาวอาหรับใช้เรียกชื่อสัตว์แล้ววาดเป็นภาพประกอบโคลงเท่านั้น จะมียกเว้นก็แต่งานศึกษาเกี่ยวกับม้าที่พัฒนามาจนเกือบจะกลายเป็นศาสตร์เฉพาะทาง มีตำราจำนวนมากที่เขียนถึงสัตว์ชนิดนี้โดยกล่าวถึงชื่อของแต่ละสายพันธุ์ ชื่อเรียกส่วนต่างๆ ของร่างกายของมัน อธิบายถึงสีและระบุถึงคุณภาพที่พึงประสงค์หรือไม่น่าพึงพอใจ[79]

อัล ญาฮิซ

ผู้ที่เป็นตัวแทนด้านสัตวศาสตร์และมานุษยวิทยาในยุคแรกๆ คือ อะบู อุซมาน อุซมาน อัมร อิบนฺ บะฮ์ร อัล ญาฮิซ (ชายตาโปน-สิ้นชีวิตในปี 868-9) ท่านมีบทบาทอย่างเฟื่องฟูในบัศเราะฮ์ หนังสือของท่านชื่อ *กิตาบ อัล หะยะวาน* (ตำราว่าด้วยสัตว์) นั้น ออกจะเป็นแนวเทววิทยาและตำนานพื้นบ้านมากกว่าจะเป็นงานทางด้านชีววิทยา ผู้เขียนยกคำพูดของอริสโตเติลมาไว้ในงานชิ้นนี้ด้วย นับเป็นหน่อเนื้อเชื้อไขของทฤษฎีแห่งการวิวัฒนาการการปรับตัวและจิตวิทยาแห่งสัตว์ ญาฮิซรู้ถึงวิธีการดึงแอมโมเนียจากเครื่องในของสัตว์ด้วยวิธีการกลั่นแห้ง ท่านมีอิทธิพลต่อนักสัตววิทยารุ่นหลังดังปรากฏเช่นกรณีของกอซวีนิ (สิ้นชีวิตในปี 1283) นักจักรวาลวิทยา (cosmographer) ชาวเปอร์เซียซึ่งเขียนหนังสือในภาษาอาหรับ[80] และดะมีริ (สิ้นชีวิตในปี 1405) ชาวอียิปต์ ทั้งคู่ให้คุณค่ากับสัตววิทยาว่าเป็นสาขาหนึ่งของนิรุกติศาสตร์และวรรณคดี แม้ดะมีรินั้นเป็นนักสัตววิทยาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกของอาหรับ[81] แต่อิทธิพลของญาฮิซในฐานะนักเทววิทยาที่หัวรุนแรงและเป็นผู้แต่งวรรณกรรมนั้นยิ่งใหญ่กว่า ท่านได้ก่อตั้งสำนักมุอ์ตะ ซิละฮ์ (Mu'tazilite) อันมีชื่อของท่านรับรองอยู่[82] เป็นผู้ทรงความรู้ที่มีผลงานมากที่สุดและถูกกล่าวอ้างถึงมากที่สุดในวรรณกรรมอาหรับคนหนึ่ง[83] ท่านเป็นคนที่มีความคิดใหม่ๆ มีความหลักแหลมช่างเสียดสีคมคาย และความรู้รอบจึงทำให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง หากแต่ความอัปลักษณ์ทำให้กาหลิบมุตะวักกิลเปลี่ยนใจที่จะแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์ของโอรสของพระองค์[84]

การเจียระไน

ความจริงความรู้เกี่ยวกับแร่ธาตุซึ่งเป็นศาสตร์ที่มีความเกี่ยวพันแนบแน่นกับอัลเคมีนั้น โลกอาหรับก่อให้เกิดความก้าวหน้าน้อยที่สุด

ความเสน่หาที่มีต่อหินมีค่าและความสนใจในคุณลักษณะเหนือธรรมชาติของแร่ธาตุ ทำให้นักประพันธ์อาหรับเขียนเรื่องศิลปะแห่งการเจียระไนขึ้นมากกว่า 50 ชิ้น ในจำนวนทั้งหมดนี้ ที่เหลือรอดเก่าแก่ที่สุดก็คืองานของอุตาริด อิบน์ มุฮัมมัด อัล ฮาซิบ (อาจจะเป็น อัล กาติบ)[85] ที่มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 9 แต่เล่มที่รู้จักกันมากที่สุดคือ *อัซซัร อัล อัฟการ ฟี ญะวาหิร อัล อะฮ์ญัร* (มาลัยแห่งความคิดว่าด้วยหินมีค่า) โดย ชิฮาบ อัล ดีน อัล ตีฟาชี[86] (สิ้นชีวิตที่ไคโรในปี 1253) ตีฟาชีอภิปรายถึงหินมีค่าจำนวน 24 ชนิด ทั้งในแง่ความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ความบริสุทธิ์ ราคา สรรพคุณทางยา และคุณค่าในทางเวทมนตร์ ท่านอ้างถึงแหล่งข้อมูลแต่เฉพาะที่เป็นอาหรับเท่านั้น ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากงานของพลินี (Pliny) กับงานด้านการเจียระไน (ซึ่งอาจไม่ใช่) ของอริสโตเติลแล้ว อัล-บิรูนีผู้โด่งดังได้ระบุถึงความถ่วงจำเพาะที่มีความแม่นยำอันเกือบจะสมบูรณ์ที่สุดของหินและโลหะมีค่าถึง 18 ชนิด

ภูมิศาสตร์

ความสำคัญของการจาริกแสวงบุญอันศักดิ์สิทธิ์มีสถานะเป็นสถาบัน ตำแหน่งของสุเหร่าที่จะต้องหันไปทางมักกะฮ์ รวมทั้งความจำเป็นที่จะต้องหาทิศของกะบะฮ์เพื่อการทำละหมาด แรงผลักดันทางศาสนาทำให้ชาวมุสลิมต้องศึกษาภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการกำหนดเส้นรุ้งและเส้นแวงของสถานที่ทุกแห่งทั่วโลก เหล่านี้เป็นส่วนเสริมอิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์ ในระหว่างศตวรรษที่ 7 และ 9 พ่อค้ามุสลิมเดินทางไปถึงจีนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกทั้งโดยทางเรือและทางบก เข้าไปถึงหมู่เกาะซานซิบาร์และชายฝั่งแอฟริกาที่อยู่ใต้สุด รุกเข้าไปในรัสเซียซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือ และทางตะวันตกที่ไกลที่สุดที่ไปถึงก็คือห้วงน้ำอันน่าสะพรึงกลัวหรือ “ทะเลแห่งอนธกาล” (แอตแลนติก) คำบอกเล่าของเหล่าบรรดาพ่อค้าวาณิชที่เดินทางกลับมาต่างก็ปลุกเร้าความสนใจอันกว้างขวางที่มีต่อดินแดน

อันห่างไกลและผู้คนที่แปลกหน้า เรื่องราวการเดินทางไปตะวันออกไกลของสุลัยมาน อัล ตาจิร (นายวาณิช) แห่งซีราฟ ซึ่งตั้งอยู่บนอ่าวเปอร์เซียแต่งขึ้นโดยนักเขียนนิรนามในปี 851 ได้บรรยายเรื่องเมืองจีนและเมืองชายฝั่งของอินเดียเป็นครั้งแรกในภาษาอาหรับ สุลัยมานกล่าวถึงการใช้การประทับลายนิ้วมือแทนการลงนามของคนจีน[87] เรื่องเล่าในทำนองเดียวกันนี้เอง ค่อย ๆ คลี่คลายแล้วเกาะเกี่ยวกันเป็นเรื่องราวล้อมรอบชื่อซินแบด กลาสีเรือ ส่วนเรื่องรัสเซียที่น่าเชื่อถือเล่มแรกเป็นของอะฮ์มัด อิบนุ ฟัดลัน อิบนุ อัมมาด ผู้พำนักอยู่บริเวณแม่น้ำโวลก้า ได้ถูกนำถวายต่อกษัตริย์แห่งบุลการ์ ในปี 921 โดย มุกตะดิร งานของท่านเกือบทั้งหมดถูกตีพิมพ์ซ้ำในพจนานุกรมทางภูมิศาสตร์เล่มสำคัญของยากูตที่ชื่อ *มุอ์จัม อัล บัลดาน อัล-มัสอูดี*[88] กล่าวถึงพ่อค้ามุสลิมที่อาศัยอยู่ท่ามกลางพวกอัล ดีร ซึ่งเป็นชนเผ่าสลาวิค บริเวณที่กล่าวถึงนี้อาจจะอยู่ใกล้กับลุ่มน้ำพริเพต (Pripet อันเป็นสาขาย่อยของแม่น้ำดนีเปอร์

เรื่องราวของกรีก

หนังสือ "ภูมิศาสตร์" (Geography) ของปโตเลมีมีรายการแสดงสถานที่ซึ่งกำหนดไว้โดยเส้นรุ้งและเส้นแวง ถูกแปลมาเป็นภาษาอาหรับโดยตรง หรือแปลผ่านภาษาซีเรียคหลายครั้ง แต่ครั้งที่โดดเด่นถูกแปลโดย ซาบิต อิบนุ กุรเราะฮ์ (สิ้นชีวิตในปี 901) ควาริซมีผู้มีชื่อเสียงเขียนหนังสือชื่อ *ซูรัต อัล อัรด*[89] (ภาพของผืนโลก) โดยมี "ภูมิศาสตร์" เป็นต้นแบบ อันได้กลายเป็นพื้นฐานของงานชิ้นอื่น ๆ ต่อมา ทั้งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการศึกษาและมีการเขียนตำราภูมิศาสตร์อีกด้วย "ภาพของผืนโลก" ของควาริซมี ติดตามต่อมาด้วยภาพแผนที่ที่ท่านร่วมกับนักคิดอีก 69 คนเขียนขึ้นตามแรงผลักดันของมะอ์มูน กลายเป็นแผนที่แสดงถึงสวรรค์และโลกฉบับแรกของอิสลาม มัสอูดี[90] ผู้ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 10 ก็ได้อาศัย

แผนที่ฉบับนี้ และดังที่อะบู อัล ฟิดาอธิบายไว้แล้ว ความรู้ด้านภูมิศาสตร์ของควาริซมิยังได้ส่งอิทธิพลไปยังนักเขียนมุสลิมต่อเนื่องไปจนถึงศตวรรษที่ 14

"โลกกับสัณฐานครึ่งทรงกลม"

ขณะที่นักภูมิศาสตร์อาหรับยุคแรกๆ ได้รับความคิดจากอินเดียนั้น ก็มีความคิดกันว่ามีจุดศูนย์กลางของโลกที่พวกเขาขนานนามให้ว่า "อะรีน"[91] ซึ่งเป็นคำที่กร่อนมาจากชื่อเมืองในอินเดียคือ อุจจะยินี (หรือโอเซนี ในหนังสือ "ภูมิศาสตร์" ของปโตเลมี) ที่นั่นมีหอสังเกตการณ์ทางดาราศาสตร์และเป็นที่ซึ่งสันนิษฐานว่าเส้นเมอริเดียน เป็นที่ซึ่ง "ครึ่งทรงกลมของโลก" (world cupola)[92] หรือ "จุดสูงสุดยอด" น่าจะทอดตัวอยู่ พวกเขากำหนดให้ "อะรีน" นี้ตั้งอยู่บนเส้นศูนย์สูตรระหว่างด้านตะวันตกที่สุดกับด้านตะวันออกที่สุด และเชื่อว่าเส้นเมอริเดียนปฐมทางทิศตะวันตกนั้นทำมุมเป็น 90 องศากับสถานที่ปรัมปราแห่งนี้ โดยทั่วไปแล้วนักภูมิศาสตร์มุสลิมวัดหาเส้นรุ้งจากเมอริเดียนปฐมตามปโตเลมี คือหมู่เกาะซึ่งปัจจุบันมีชื่อว่า คานารี่ส์

ตำราภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวของตัวเองเล่มแรกของโลกอาหรับออกมาในรูปของหนังสือแสดงเส้นทางถนนซึ่งรายละเอียดบนเส้นทางคือสิ่งที่สำคัญที่สุด อิบนุ คุรดาซบิฮ์ (สิ้นชีวิตประมาณปี 912) ผู้ซึ่งสืบเชื้อสายเปอร์เซียเป็นผู้อำนวยการของหน่วยข่าวกรองและอัล ญิบาล (สื่อ) ได้ริเริ่มงานที่เรียกว่า *อัล มะซาลิก วะ อัล มะมาลิก*[93] ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อประมาณปี 846 งานชิ้นนี้ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งเพราะมีการทำแผนที่ทางประวัติศาสตร์อันจะถูกนำไปใช้โดยอิบนุล ฟากีฮ์, อิบนุ เฮากัล, มักดิซี และนักเขียนด้านภูมิศาสตร์รุ่นหลังๆ ในระหว่างปี 891 ถึง 892 ชาวชีอะฮ์ที่ชื่อ *อิบนุ วาดิฮ์ อัล ยะกูบี*[94] ผู้มีชื่อเสียงในอาร์เมเนียและคูรอซานได้เขียนงานชื่อ *กิตาบ อัล บุลดาน*[95] (หนังสือว่าด้วยประเทศต่างๆ) ซึ่งสร้างแนวความคิดใหม่โดยการเน้นหนักราย

ละเอียดทั้งด้านการแสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์และด้านเศรษฐกิจลงบนแผนที่ ภายหลังปี 928 ไม่นานนัก กุดามะฮ์ผู้ซึ่งเป็นคริสเตียนโดยกำเนิดแต่ได้เปลี่ยนมาถืออิสลาม และมีตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่บัญชีอากรในส่วนการปกครองกลางของแบกแดด ได้เขียนหนังสือชื่อ *อัลคะราจ* ท่านได้วิเคราะห์ถึงการแบ่งส่วนระบบปกครองภายใต้องค์กาหลิบออกเป็นจังหวัดต่างๆ เพื่อจัดโครงสร้างการไปรษณีย์และการจัดเก็บภาษีสำหรับแต่ละท้องถิ่น นักภูมิศาสตร์อาหรับผู้มีพื้นเพเป็นชาวเปอร์เซียอีกคนหนึ่งคือ อิบนุ รุสตะฮ์ได้เรียบเรียงงานชื่อ *อัล อะลาก อัล นะฟิซะฮ์*[96] (กระเป๋าอันทรงคุณค่าต่อการวางแผนการเดินทาง) เมื่อประมาณปี 903 และในปีเดียวกันนั้น อิบนุล ฟะกีฮ์ อัล ทะมัดฮานี ผู้ซึ่งมีชื่อเรียกตามสถานที่เกิดของท่าน ได้เขียนหนังสือ *กิตาบ อัล บุลดาน*[97] จนเสร็จสมบูรณ์ หนังสือเล่มนี้ให้ความเข้าใจในด้านภูมิศาสตร์และมักถูกใช้อ้างโดยมักดิซีและยากูตอยู่เสมอๆ

นักภูมิศาสตร์เชิงอักษรศาสตร์

ไม่ปรากฏว่ามีนักภูมิศาสตร์ที่เป็นระบบซึ่งยิ่งใหญ่ในโลกอาหรับ จวบจนกระทั่งยุคของอัล อิสตักริ, อิบนุ เฮากัล และมักดิซีในช่วงกลางศตวรรษที่ 4 ของมุสลิมศักราช อัล อิสตักริเกิดในอิสตักริ (เพอร์เซโพลิส) มีชื่อเสียงประมาณปี 950 ท่านเขียน *มะซาลิก อัล มะมาลิก*[98] ประกอบด้วยแผนที่ประเทศต่างๆ ที่ระบายด้วยสี งานชิ้นนี้เป็นการขยายความระบบภูมิศาสตร์ที่วางเอาไว้โดยอะบู ซัยด อัล บัลคี (สิ้นชีวิตเมื่อปี 934) ผู้ซึ่งมีความรุ่งเรืองในราชสำนักซะมานิยะฮ์ แต่งานของท่านไม่มีเหลือรอดอยู่เลย ระบบที่ริเริ่มสร้างขึ้นโดยอัล บัลคีและอัล อิสตักริ ให้ความสำคัญกับประเทศนอกอิสลามน้อย เนื้อหาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการอธิบายแผนที่ที่อยู่คู่กัน สิ่งที่เป็นตัวแทนของระบบนี้ก็คือตัวนักเดินทางเอง อัล อิสตักริ เป็นคนที่สองที่ได้กล่าวถึงกังหันลม (ในสิจิสถาน) ผู้ที่กล่าวถึงเป็นคนแรกคือมัสอูดี[99]

อิสตักริได้ขอร้องให้ อิบนุ เฮากัล (fl.945-77) ผู้ซึ่งเคยเดินทางไปถึงสเปนมาแล้วช่วยปรับปรุงแผนที่และเนื้อหาด้านภูมิศาสตร์ให้ท่าน ต่อมา อิบนุ เฮากัลจึงได้เขียนหนังสือทั้งเล่มขึ้นใหม่ทั้งหมด และเผยแพร่ภายใต้ชื่อของท่าน หนังสือเล่มนี้ก็คือ *อัล มะซาลิก วะ อัล มะมาลิก*[100] ในสำนักคิดเดียวกันนี้ยังมีงานที่จริงแท้กว่า เขียนโดยมักดิซี (หรืออัล มุกกอดดิซี) ผู้ซึ่งได้ชื่อนี้มาเพราะเกิดที่เยรูซาเล็ม (หรือ *บัยตุล มักดิส*) นักภูมิศาสตร์ท่านนี้เคยเดินทางไปยังดินแดนมุสลิมทั้งหมดยกเว้นสเปน สิจิสถาน และอินเดีย ในปี 985-6 ท่านได้รวบรวมเรื่องราวของประสบการณ์ในการเดินทางตลอดระยะเวลา 20 ปีขึ้นเป็นงานอันน่าปีติคือ *อะฮ์ซัน อัล ตะกาซีม ฟี มะอ์รีฟัต อัล อะกาลีม*[100] (ประเภทของความรู้ที่ดีที่สุดของดินแดนต่าง ๆ) ซึ่งทรงคุณค่าเป็นอย่างมากด้วยข้อมูลเพียบพร้อมทันกับยุคสมัย

ในช่วงเดียวกันนี้เองที่เป็นช่วงเวลาแห่งความเฟื่องฟูของนักภูมิศาสตร์และโบราณคดีชาวเยเมน ชื่อ อัล หะซัน อิบนุ อะฮ์มัด อัล ฮัมดานี ซึ่งสิ้นชีวิตในเรือนจำที่ ซันอา (ปี 945) งาน 2 ชิ้นของท่านได้แก่ *อัล อิกลีล*[102] และ*ซิฟัต ญะซีรัต อัล อะรับ*[103] ประกอบขึ้นเป็นผลงานที่สำคัญเกี่ยวกับดินแดนอารเบียในสมัยก่อนการเป็นอิสลามและในสมัยอิสลาม ส่วนนักเดินทางท่องโลกอย่างมัสอุดิผู้โด่งดังในช่วงนี้เช่นเดียวกันนั้น เราควรจะจัดความสำคัญในฐานะเป็นนักประวัติศาสตร์ในส่วนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับแร่ธาตุที่อยู่ในตำราของพวกเขา[104] เป็นอิควาน อัล ซะฟา ผู้ซึ่งก็อยู่ในสมัยเดียวกันนี้ได้อภิปรายขยายความถึงทฤษฎีวัฏจักรจักรวาลที่ทำให้พื้นที่การเกษตรกลายเป็นทะเลทรายและการที่ทะเลทรายกลายเป็นพื้นที่การเกษตร ทุ่งหญ้าสเต็ปส์กลายเป็นทะเล และทะเลกลายเป็นทุ่งหญ้าสเต็ปส์หรือภูเขา

ยากูต

ก่อนที่จะหมดยุคอับบาสิยะฮ์นั้น นักภูมิศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

แห่งโลกมุสลิมตะวันออกอีกคนหนึ่งคือ ยากูต[105] อิบน์ อับดุลลาฮ์ อัล หะมะวิ (1179-1229) ผู้ประพันธ์พจนานุกรมภูมิศาสตร์ชื่อ *มุอ์ญัม อัล บุลดาน*[106] ซึ่งได้ถูกอ้างถึงไปก่อนหน้านี้แล้วหลายครั้ง ทั้งท่านยังเขียนพจนานุกรมด้านวรรณคดีคือ *มุอ์ญัม อัล อุดะบา* ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กัน ตัวท่านเกิดที่เอเชียไมเนอร์ มีบิดามารดาเป็นเชื้อชาติกรีก ถูกซื้อตัวมาแบกแดดตั้งแต่ยังเป็นเด็กน้อยโดยพ่อค้าจากหะมาฮ์ (ดังนั้นจึงมีชื่อสกุลว่าอัล หะมะวิ) ต่อมาหลังจากที่ได้ให้การศึกษาอย่างดีและจ้างท่านทำงานในฐานะเสมียนร่วมเดินทางอยู่หลายปี ท่านจึงได้เป็นไทแก่ตน ยากูตเลี้ยงตัวโดยการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง คัดลอกและขายลายมือต้นฉบับต่างๆ ในปี 1219-20 ได้อพยพหลีกหนีไปก่อนที่พวกทาร์ทาร์จะเข้ายึดครองควาริสมในสภาพที่ "เปลือยเปล่าราวกับฟื้นขึ้นมาจากฝุ่นผงของหลุมศพในวันที่ฟื้นคืนชีพ"[107] ร่างแรกของต้นฉบับพจนานุกรมภูมิศาสตร์ของท่านเกิดขึ้นที่อัล เมาซิลในปี 1224 และการแก้ไขสุดท้ายเสร็จสมบูรณ์ในปี 1228 ที่เมืองอเลปโปอันเป็นสถานที่ที่ท่านสิ้นชีวิต *มุอ์ญัม* เล่มนี้ จัดเรียงชื่อสถานที่ตามลำดับตัวอักษร และเป็นสารานุกรมที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุดนอกจากจะบรรจุความรู้ด้านภูมิศาสตร์ทั้งหมดในยุคนั้นไว้แล้ว ยังมีข้อมูลอันทรงคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยาและธรรมชาติวิทยาอีกด้วย

งานเขียนด้านภูมิศาสตร์ของโลกอิสลาม ไม่ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อความคิดของยุโรปในยุคกลาง เพราะไม่พบว่ามีการแปลงานเขียนของนักภูมิศาสตร์เหล่านี้เป็นภาษาละตินเลย บางด้านของภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดวงดาวซึ่งรวมถึงทฤษฎีการเกิดน้ำขึ้นน้ำลงที่ค่อนข้างแม่นยำอันเป็นงานของ อะบู มะชัร และหัวข้อเรื่องค่าความยาวขององศาของโลกเองก็แพร่เข้าไปสู่โลกตะวันตก เรื่องที่กล่าวหลังสุดนี้ได้ถูกแปลรวมเข้าไปในงานทางด้านดาราศาสตร์ของอัลฟรกอนิซึ่งได้รับการแปลแล้ว เช่นเดียวกับบางส่วนของความเชื่อทางภูมิศาสตร์แบบกรีกที่อธิบายโดยอริสโตเติลและปโตเลมี ก็ถูกนำกลับไปสู่

ตะวันตกโดยผ่านพวกอาหรับ หากแต่งานส่วนใหญ่ของนักภูมิศาสตร์อาหรับกลับไม่ได้รับการสานต่อในโลกตะวันตก งานเหล่านี้รวมถึงคำอธิบายสภาพทางภูมิศาสตร์ของตะวันออกไกล ตะวันออกและอัฟริกาช่วงซูดานตลอดรวมถึงดินแดนสเต็ปส์ของรัสเซีย คำอธิบายแผนที่เหล่านี้มีความแม่นยำมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของแผนที่โลกและภูมิศาสตร์ท้องถิ่น มีการกำหนดให้ประเทศขึ้นเป็นหน่วยหนึ่งโดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความสนใจหลักของซีกโลกตะวันตกที่ใช้ภาษาละตินที่มีต่อหนังสืออาหรับ ก็เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการทำปฏิทิน ตารางของดวงดาวกับโหราพยากรณ์และการตีความความหมายที่ซ่อนเร้นในคัมภีร์ผ่านการอธิบายงานของอริสโตเติล เนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นด้านดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ หรือภูมิศาสตร์แผ่ซ่านเข้าไปสู่โลกตะวันตกโดยผ่านสเปนและซิซิลี งานของบิตรูจิแห่งคอร์โดบา ซัรกาลิแห่งโตลีโด และอิดรีสิแห่งปาเลอร์โม จะถูกกล่าวถึงภายใต้หัวข้อเกี่ยวกับสเปนและซิซิลี

การเขียนประวัติศาสตร์

งานเขียนด้านประวัติศาสตร์ในภาษาอาหรับที่เหลือรอดอยู่ส่วนใหญ่นั้นย้อนหลังกลับไปที่สมัยอับบาสิยะฮ์ มีอยู่บ้างที่เขียนขึ้นในสมัยอุมัยยะฮ์ เป็นที่ทราบกันว่าตัวเนื้อหาสาระเริ่มจากตำนานและนิทานที่เกี่ยวข้องกับยุคก่อนหน้าอิสลาม และจากจารีตทางศาสนาซึ่งมักจะเกี่ยวพันกับชื่อและชีวิตของท่านศาสดา ส่วนเรื่องราวของสมัยก่อนอิสลามนั้น หิชาม อัล กาลบิแห่งคูฟะฮ์ (สิ้นชีวิตเมื่อ 819) มีความโดดเด่นมากในด้านนี้ ในบรรดาหนังสือจำนวน 129 ฉบับที่ระบุไว้ใน *ฟิฮริสต*[108] ว่าเป็นงานของท่านนั้น มีเพียง 3 เล่มที่เหลือรอดมา[109] บางส่วนของงานชิ้นอื่นๆ ของท่านจะทราบได้ก็ด้วยถูกอ้างอิงถึงโดยตะบะริ, ยากูต และผู้เขียนงานด้านประวัติศาสตร์คนอื่นๆ

งานชิ้นแรกที่อิงอยู่กับจารีตประเพณีของศาสนาก็เรื่องราวที่สืบทอดทางศาสนาคือ *ซิรัต อะซูล อัลลอฮ์* เป็นชีวประวัติของท่านศาสดาซึ่งประพันธ์โดย มุฮัมมัด อิบนฺ อิสฮาก แห่งมะดีนะฮ์ ปู่ของท่านคือ ยะซาร หนึ่งในหมู่เด็กคริสเตียนที่ถูกจับในปี 633 โดยคอลิด อิบนุล วะลีดที่ อัยน์ อัล ตัมรในอิรัก[110] ประวัติของท่านศาสดาฉบับที่เขียนโดย อิบนฺ-อิสฮาก (สิ้นชีวิตที่แบกแดดประมาณปี 767) นี้ตกทอดมาถึงเราเฉพาะฉบับที่ถูกปรับปรุงใหม่โดย อิบนฺ หิชาม[111] (ผู้ซึ่งสิ้นชีวิตลงที่ไคโรในปี 834)[112] นอกไปจากนี้ก็จะเป็นงานที่เกี่ยวกับสงครามและการพิชิตเมืองต่างๆ ของอิสลามในสมัยแรกๆ คือ *มะกอซิ* ประพันธ์โดยมูซา อิบนฺ อุกบะฮ์[113] (สิ้นชีวิตเมื่อ 758) และงานของวากิดี[114] (สิ้นชีวิตเมื่อ 822-3) ทั้งคู่เป็นชาวมะดีนะฮ์ ตลอดจนงานของคนอื่นๆ จากปลายปากกาของ อิบนฺ ซะอ์ด ผู้ซึ่งสิ้นชีวิตในแบกแดดเมื่อ 845 และเป็นที่รู้จักในฐานะเลขานุการของวากิดี[115] ทำให้เรามีหนังสือที่จัดหมวดหมู่ชีวประวัติเล่มสำคัญเล่มแรก[116] หนังสือเหล่านี้อธิบายชีวิตของเหล่าศาสดา ผู้ติดตาม และผู้สืบทอด *(อัล ตาบิอูน)* เรื่อยลงมาจนถึงยุคของตัวผู้เขียน นักประวัติศาสตร์ชั้นนำ 2 คนที่เขียนเกี่ยวกับการพิชิตของมุสลิมคือชาวอียิปต์ที่ชื่อ อิบนฺ-อิบนฺ อับดุล หะกัม (สิ้นชีวิตในปี 870-871) ตัวหนังสือของท่านคือ *ฟุตูฮ์ มิสร วะ อัคบา รุหะ*[117] เป็นเอกสารเก่าแก่ที่สุดที่เขียนเรื่องการเข้ายึดครองอียิปต์ อัฟริกาเหนือและสเปน ส่วนนักเขียนอีกคนหนึ่งคือชาวเปอร์เซียที่เขียนภาษาอาหรับชื่ออะฮ์มัด อิบนฺ ยะฮ์ยะ อัล บะลาดุริ (สิ้นชีวิตเมื่อ 892) ผู้ซึ่งมีงานชิ้นสำคัญได้แก่ *ฟุตูฮ์ อัล บุลดาน*[118] และ *อันซาบ อัล อัชราฟ*[119] (หนังสือว่าด้วยการสืบเชื้อสายของบรรดาขุนนาง) บะลาดุริเป็นคนแรกๆ ที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับการพิชิตเมืองและดินแดนต่างๆ ติดต่อกันเป็นเรื่องเดียว อันถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดของยุคสมัยที่ความนิยมในการประพันธ์งานทางประวัติศาสตร์เป็นแบบเฉพาะรายเรื่อง

ยุคต้นของนักประวัติศาสตร์ที่เป็นทางการ

ในที่สุดความสุกงอมสำหรับงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่มีแบบแผน โดยอาศัยทั้งตำนาน เรื่องราวที่สืบทอดกันมา ชีวประวัติ การสืบสาแหรก ตลอดจนการเล่าเรื่องก็มาถึง เป็นที่เห็นได้ชัดว่างานเหล่านี้มีต้นแบบมาจากเปอร์เซียซึ่งถ่ายทอดผ่านงานอย่าง *คุดฮัยนามะฮ์* (หนังสือว่าด้วยกษัตริย์) ของปะฮ์ละวิ ซึ่งแปลเป็นภาษาอาหรับโดย อิบนุล มุกัฟฟะอ์ (สิ้นชีวิตเมื่อ 757) โดยใช้ชื่อว่า *สิยัร มุลูก อัล อะจัม* ตัวแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์โลกนั้นแท้จริงเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ในยุคต้นๆ เพื่อเป็นเรื่องเบิกโรงไปสู่ประวัติศาสตร์อิสลาม ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ย้อนไปยังจารีตของคริสเตียน-ยิวนั่นเอง รูปแบบการนำเสนอเช่นนี้จะได้สืบต่อมาเป็นจารีตของอิสลาม[120] แต่ละเหตุการณ์ถูกเชื่อมโยงกับคำบอกเล่าของประจักษ์พยานหรือผู้ที่อยู่ร่วมสมัย แล้วถูกถ่ายทอดโดยผู้บอกเล่า ผู้ประพันธ์ ผ่านห่วงโซ่ของคนกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้รายงาน เทคนิคนี้ทำให้มีพัฒนาการของความแม่นยำดังเช่นที่มักมีการระบุวันที่เกิดเหตุการณ์ แม้กระทั่งการระบุทั้งเดือนและวันของเหตุการณ์ แต่ความจริงแท้ของข้อเท็จจริงที่รายงานมักจะขึ้นอยู่กับความเชื่อมต่อของห่วงโซ่ (อิสนาด) และความเชื่อมั่นในความน่าเชื่อถือของผู้รายงานแต่ละคนมากกว่าการเข้าไปตรวจสอบข้อมูลจริงๆ นอกเหนือไปจากการใช้วิจารณญาณส่วนตัวในการที่จะเลือกชุดของแหล่งข้อมูลในการจัดเรียงข้อมูลแล้ว นักประวัติศาสตร์มักไม่ค่อยวิเคราะห์วิจารณ์ เปรียบเทียบหรือใช้การอนุมานเท่าใดนัก

ในบรรดานักประวัติศาสตร์ที่มีแบบแผนคนแรกๆ ก็คืออิบนุ กุฏอย บะฮ์ หรือที่มีชื่อเต็ม มุฮัมมัด อิบนุ มุสลิม อัล ดีนะวะริ[121] ตัวท่านสิ้นชีวิตที่แบกแดดในปี 889 โดยทิ้งงานชื่อ *กิตาบ อัลมะอ์อารีฟ*[122] (หนังสือว่าด้วยความรู้) ซึ่งเป็นคู่มือประวัติศาสตร์เอาไว้เบื้องหลัง ผู้ที่ร่วมสมัยกันอีกท่านก็คือ อะบู หะนิฟาฮ์ อะฮ์มัด อิบนุ ดาวูด อัล ดีนะ

วัร[123] (สิ้นชีวิตเมื่อ 895) ซึ่งมีชื่อเสียงที่อิสบะฮาน (อิสฟาฮาน) และดีนะวัร (อยู่ในอิรักส่วนที่เป็นเปอร์เซีย) งานชิ้นสำคัญของท่านคือ *อัล อัคบาร อัล ติวัล*[124] (เรื่องเล่าขนาดยาว) จัดได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์สากลจากมุมมองของเปอร์เซีย ทั้งคู่สืบสายเลือดอิหร่านและได้ผลิตงานวรรณกรรมและปรัชญาอันนอกเหนือไปจากงานทางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันนั้นก็ยังมีนักภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เลื่องชื่ออีกท่านหนึ่งก็คือ อิบนฺ วะดิฮ์ อัล ยะกูบิ ท่านได้แต่งสารานุกรมบทคัดย่อเรื่องประวัติศาสตร์สากล[125] มาจนถึงสมัยฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 258 (ค.ศ. 872) เป็นงานที่บันทึกรายละเอียดจารีตประเพณีชิอะฮ์ในสมัยโบราณได้อย่างถูกต้องแม่นยำที่สุด ในกลุ่มนี้ยังมีหะมะฮ์ อัล อิสฟะฮานิ ซึ่งทำงานและสิ้นชีวิตลงที่อิสบะฮานช่วงปี 961 งานจดหมายเหตุที่ค่อนข้างวิพากษ์วิจารณ์[126]ของท่านเป็นที่รู้จักกันในยุโรปสมัยใหม่ตั้งแต่ตอนต้นๆ ทีเดียว นักประวัติศาสตร์คนสำคัญในกลุ่มเปอร์เซียอีกคนหนึ่งคือ มิสกะวัยฮ์[127] (สิ้นชีวิตเมื่อ 1030) ซึ่งมีตำแหน่งชั้นสูงในราชสำนักบุวัยฮิยะฮ์ในช่วงอะดุด ดัล เดาละฮ์ ท่านเป็นผู้รวบรวมประวัติศาสตร์สากล[128] ซึ่งมีเนื้อหาเรื่อยต่อลงมาจนถึงสมัยฮิจญ์เราะฮ์ที่ 769 (979-80) แท้จริงแล้วตัวท่านเป็นทั้งนักปรัชญาและแพทย์ ถือกันว่าท่านอยู่ในกลุ่มนักประวัติศาสตร์มุสลิมชั้นนำอันมีตะบะรีและมัสอูดีรวมอยู่ด้วย

อัล ตะบะรี

ชื่อเสียงของอะบู จะอ์ฟัร มุฮัมมัด อิบนฺ ญะรีร อัล ตะบะรี (838-923) ผู้ซึ่งเกิดที่ตะบะริสตาน อันเป็นเขตภูเขาของเปอร์เซียซึ่งทอดตัวตามแนวชายฝั่งทางด้านใต้ของทะเลแคสเปียน ก็คืองานเขียนด้านประวัติศาสตร์ของท่านที่เต็มไปด้วยรายละเอียดและถูกต้องแม่นยำ งานชิ้นนี้คือ *ตะอ์ริก อัล รุซุล วะอัล มุลูก*[129] (พงศาวดารแห่งผู้เผยแผ่ศาสนาและกษัตริย์) และงานเชิงทัศนะอันมีต่อคัมภีร์อัลกุรอาน[130] ใน

ส่วนของงานเชิงทัศนะของท่านเดิมนั้นมีขอบเขตที่กว้างมาก ท่านไม่เพียงแต่เป็นคนแรกๆ ที่ทำงานลักษณะนี้ แต่งานที่ท่านรวบรวมมานั้นมีทัศนะที่วิพากษ์วิจารณ์แตกต่างหลากหลายอย่างมากด้วย งานชิ้นนี้ได้กลายเป็นมาตรฐานให้แก่ผู้แสดงทัศนะต่อคัมภีร์อัลกุรอานต่อๆ มา ส่วนงานชิ้นเอกเรื่องประวัติศาสตร์สากลของท่านถือได้ว่าเป็นงานที่สมบูรณ์ชิ้นแรกในภาษาอาหรับ และถูกใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักประวัติศาสตร์รุ่นต่อๆ ไปไม่ว่าจะเป็นมิสกะวัยฮ์, อิบนุล อะซีร หรืออะบู อัล ฟิดา เช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ ตะบะรีจัดเรียงเหตุการณ์ตามลำดับของเวลาซึ่งนับกันเป็นรายการตามปีฮิจญ์เราะฮ์ ความจริงแล้วหนังสือประวัติศาสตร์ที่ท่านเขียนนั้นเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างโลกและเรื่อยลงมากระทั่งถึงปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 302 (915) วิธีการเขียนโดยการลำดับเวลาเช่นเดียวกันนี้ถูกใช้โดยวากิดีและคนอื่นๆ ที่มาก่อนหน้าและเป็นเช่นเดียวกันกับ *มิสกะวัยฮ์, อิบนุล อะซีร* หรือ *อะบู อัล ฟิดา*[131] (1273-1331) และซะหะบี[132] (1274-1348) ซึ่งอยู่ในสมัยหลังจากท่านด้วย ว่ากันว่าตัวหนังสือประวัติศาสตร์ฉบับดั้งเดิมของตะบะรีนั้นมีความยาวถึง 10 เท่าของฉบับที่เหลือรอดมา วิธีการนำเสนอที่ท่านชอบคือการเล่าเรื่องตามครรลองที่ศาสนาใช้โดยอาศัยการเกาะเกี่ยวกันตามแบบห่วงของโซ่ นอกเหนือไปจากการใช้แหล่งข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่ในสมัยนั้น เช่น งานของอิสฮาก, กาลบี, วากิดี, ซะอ์ด, มุกัฟฟะอ์ และหนังสือที่แปลมาจากภาษาเปอร์เซียแล้ว ตะบะรีอาศัยข้อมูลมุขปาฐะที่ท่านรวบรวมขึ้นในระหว่างการเดินทางและจากคำสอนของชีคที่ท่านเคยศึกษาด้วยขณะอยู่ที่แบกแดด ตลอดไปจนแหล่งทางปัญญาอื่นๆ การเดินทางเพื่อเสาะแสวงหาความรู้ของท่านนั้นครอบคลุมตั้งแต่เปอร์เซีย อิรัก ซีเรีย และอียิปต์[133] ในคราวหนึ่งท่านต้องตกระกำลำบากอดอยากหิวโหยจนเกือบถึงแก่ชีวิต ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียรและกระหายที่จะเรียนรู้ก็คือ คำกล่าวกันทั่วไปว่าท่านเขียนหนังสือวันละ 40 หน้าตลอดระยะเวลา 40 ปี[134]

อัล มัสอูดิ

อะบู อัล หะซัน อะลี อัล มัสอูดิ[135] หรือที่ถูกขนานนามว่า "เฮโรโดตุสแห่งอาหรับ" เป็นผู้ริเริ่มวิธีการเขียนประวัติศาสตร์แบบอาหรับโดยอาศัยการแบ่งตามหัวข้อ แทนที่จะรวมกลุ่มของเหตุการณ์เป็นรายปี ท่านจัดกลุ่มของเหตุการณ์ตามราชวงศ์ กษัตริย์ และประชาชน ซึ่งเป็นวิธีการที่ค็อลดูนและนักประวัติศาสตร์ชั้นรองลงมาคนอื่นๆ ได้ใช้ตามกันต่อมา ท่านจึงเป็นคนแรกๆ ที่ใช้ประโยชน์จากพวกเกร็ดทางประวัติศาสตร์ สมัยหนุ่มๆ ท่านจัดว่าอยู่ในสำนักคิดที่ใช้หลักเหตุผลแบบของสำนักมุอ์ตะ ซิละฮ์ (Mu'tazilites) ซึ่งอาศัยวิธีการ "เดินทางเพื่อเสาะแสวงหาความรู้" ตามแบบอย่างของนักปราชญ์ผู้รู้อื่นๆ โดยเดินทางออกจากแบกแดดอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน[136] ไปยังเกือบทุกประเทศในเอเชีย และไปถึงแม้กระทั่งซานซิบาร์ ท่านใช้ชีวิตสิบปีสุดท้ายในซีเรียและอียิปต์ รวบรวมข้อมูลจัดเป็นหนังสือชุด 30 เล่ม ส่วนที่เหลือรอดมาและสมบูรณ์ที่สุดก็คือ *มุรูจ อัล ซะฮับ วะ มะอ์อาดิน อัล เญาฮัร*[137] (ท้องทุ่งทองและเหมืองมณี) งานเขียนชิ้นนี้เป็นสารานุกรมภูมิ-ประวัติศาสตร์ ผู้เขียนซึ่งมีความสนใจรอบด้านและมีความกระหายใคร่รู้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ท่านได้ทำการค้นคว้าเลยไปจากเรื่องราวเฉพาะของชนมุสลิมทั่วไป กล่าวคือเลยไปถึงประวัติศาสตร์ของอินโด-เปอร์เซีย โรมันและยิว ท่านระบุว่าเมื่อแรกเริ่มนั้นพื้นที่ที่เป็นผืนดินอยู่นี้เคยเป็นท้องทะเลมาก่อน และส่วนที่เป็นทะเลอยู่นี้ก็เคยเป็นผืนแผ่นดินมาก่อน ทั้งหมดนี้เป็นผลอันเนื่องมาจากพลังแห่งธรรมชาติ ก่อนที่ท่านจะสิ้นชีวิตลงที่ฟุสตาตในปี 957 ท่านได้สรุปปรัชญาแห่งประวัติศาสตร์และธรรมชาติ ตลอดจนทัศนะของนักปรัชญาร่วมสมัยเกี่ยวกับการจำแนกประเภทของแร่ธาตุ พืช และสัตว์ต่างๆ[138] รวมเป็นตำราชื่อ *อับ ตันบีฮ์ วะอัล อิชราฟ*[139] ซึ่งเทียบได้กับงานของพลินี

วิธีการเขียนประวัติศาสตร์แบบอาหรับได้ดำเนินไปถึงจุด

สูงสุดในยุคของตะบะรี และมัสอูดิ และหลังจากยุคของมิสกะวัยฮ์ (สิ้นชีวิตเมื่อ 1030) แล้วก็เริ่มร่วงโรยอย่างรวดเร็ว อิส อัล ดีน อิบนุล อะซีร[140] (1160-1234) คัดย่องานของตะบะรีเป็นหนังสือของท่านเอง ซึ่งใช้ชื่อว่า *อัล กามิล ฟี อัล ตะริก*[141] (จดหมายเหตุฉบับสมบูรณ์) โดยได้แต่งเติมเรื่องราวจนมาถึงปี 1231 ฉะนั้นที่เกี่ยวกับสงครามครูเสดจึงเป็นงานส่วนของท่านโดยแท้ อะซีรสร้างงานที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งคือ *อุสตัล กอบะฮ์*[142] (ราชสีห์แห่งพงไพร) อันเป็นการรวบรวมชีวประวัติของสาวกแห่งท่านศาสดา 7,500 คน บุคคลร่วมสมัยกับอะซีรอีกคนหนึ่งก็คือ ซิบตฺ อิบนุล ยะวิ[143] (1186-1257) ผู้ซึ่งถือกำเนิดในกรุงแบกแดดและมีบิดาเป็นทาสชาวตุรกี ท่านเขียนหนังสือชื่อ *มิรอาต อัล ซะมาน ฟี ตะอ์ริก อัล อัยยาม* ว่าด้วยประวัติศาสตร์อันเป็นสากลจากการสร้างโลกจนถึงปี 1256[144] ช่วงปลายสมัยอับบาสิยะฮ์มีหัวหน้าผู้พิพากษาชาวซีเรียคือ ค็อลลิกอน (สิ้นชีวิตเมื่อ 1282) ท่านเป็นมุสลิมคนแรกที่สร้างสิ่งที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นพจนานุกรมว่าด้วยเรื่องของชีวประวัติแห่งชาติ ซึ่งก่อนหน้านี้ยากูตได้ออกพจนานุกรมเชิงวรรณกรรม และอะซากิร (สิ้นชีวิตเมื่อ 1177) ได้วางโครงร่างชีวประวัติบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบ้านเกิดของท่านคือนครดามัสกัส[145] อันมีขนาดความหนาถึง 80 เล่มสมุดมาแล้ว

เฉกเช่นเดียวกับงานล้ำค่าอื่นๆ ส่วนใหญ่ ความรู้อันสืบทอดกันมาทั้งด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ถูกเขียนด้วยภาษาอื่น งานของตะบะรี, มัสอูดิ, อะซีรและสหายร่วมงานทั้งหลาย เป็นสิ่งที่คนในซีกโลกตะวันตกสมัยกลางไม่สามารถเข้าถึงได้ เมื่อมาถึงสมัยใหม่จึงได้มีการแปลบางส่วนหรือทั้งหมดมาเป็นภาษายุโรปร่วมสมัย แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่านักเขียนชาวอาหรับไม่มีคุณูปการต่อด้านสังคมศาสตร์เลย ดังจะเห็นได้จากการที่ซาร์ตัน (Sarton) ได้แสดงความชื่นชมคุณค่าของงานของท่านเหล่านั้นต่อสาขาวิชาต่างๆ[146] โดยประกาศอย่างกระตือรือร้นว่า *"ภารกิจหลักของมนุษยชาติถูกทำจนสำเร็จลุล่วงแล้วโดยชนชาวมุสลิม นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคืออัลฟา*

รอบิเป็นมุสลิม นักคณิตศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทั้งอะบู กามิล[147] และ อิบรอฮิม อิบนุ สินาน[148] ต่างก็เป็นมุสลิม นักภูมิศาสตร์และผู้เขียนสารานุกรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างอัล-มัสอูดิเป็นมุสลิม นักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือตะบะรีก็เป็นมุสลิมด้วยเช่นกัน"

เทววิทยา

บัดนี้ ประเด็นที่เราก้าวมาถึงก็คือกิจกรรมทางปัญญาซึ่งได้รับแรงกระตุ้นจากอาหรับ ทั้งในความหมายที่เป็นชนชาติอาหรับและชนที่เป็นมุสลิม ในบรรดาความรู้ต่างๆ ที่พัฒนาไปนั้น ความรู้ทางเทววิทยา ขนบประเพณี นิติศาสตร์ นิรุกติศาสตร์ และภาษาศาสตร์มักเกิดจากนักปราชญ์ที่มีเชื้อสายของชนชาวอาหรับ ซึ่งตรงกันข้ามกับนักการแพทย์ นักดาราศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ และอัลเคมีดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น กลับมีเชื้อชาติเป็นซีเรีย ยิวและเปอร์เซีย

ความมุ่งมั่นและความสนใจของมุสลิมอาหรับในการเรียนรู้สาขาต่างๆ เริ่มจากถูกแรงกระตุ้นทางศาสนา ความจำเป็นในการทำความเข้าใจและอธิบายคัมภีร์กุรอานได้กลายมาเป็นพื้นฐานการศึกษาที่เข้มข้นทั้งทางเทววิทยาและการศึกษาทางนิรุกติศาสตร์ การที่ได้สัมผัสกับคริสตจักรแห่งดามัสกัสเมื่อตอนศตวรรษที่ 1 กระตุ้นให้เกิดการใคร่ครวญทางด้านเทววิทยาซึ่งนำไปสู่การก่อตัวของสำนักคิด ทั้งสำนักมุริจ (Murji'ite) และสำนักกอดะ (Qadarite)[149]

สิ่งที่สำคัญถัดจากพระคัมภีร์อัลกุรอานก็คือ ซุนนะฮ์ (sun nah)[150] อันได้แก่ การกระทำ การเห็นด้วยโดยการเปล่งเสียง และการเห็นด้วยโดยการไม่เปล่งเสียง *(ตักรีร)* ของท่านศาสดา ทั้งหมดนี้เป็นที่มาที่สำคัญที่สุดของหลักคำสอน ในตอนแรกการสืบทอดซุนนะฮ์ของมุฮัมมัดนี้ทำกันปากต่อปาก กระทั่งช่วงศตวรรษที่ 2 จึงถูกบันทึกไว้ในรูปของหะดีษ (hadith) ที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ละหะดีษอ้างถึงการกระทำหรือคำพูดของท่านศาสดา ในความหมายที่ผ่อนปรน

กว่านั้นก็อาจจะเป็นการอ้างอิงถึงการกระทำหรือคำพูดของผู้ใกล้ชิดหรือผู้สืบทอดของท่านศาสดาก็ได้[151] ถึงแม้จะไม่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์และสำคัญเท่าเทียมกับอัลกุรอานแต่หะดีษของท่านศาสดาเหล่านี้ก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางความคิดอิสลามมากพอๆ กัน หะดีษเป็นวัจนะของมุฮัมมัด ส่วนอัลกุรอานเป็นพระวัจนะขององค์อัลลอฮ์ ในหะดีษความหมายเท่านั้นที่เป็นแรงบันดาลใจ ขณะที่ในอัลกุรอานความหมายและทั้งตัวคำพูดล้วนเป็นแรงบันดาลใจ พื้นฐานของหลักด้านกฎหมาย (ฟิกฮ์) เช่นเดียวกับของเทววิทยานั้น มีที่มาประการแรกจากอัลกุรอาน และประการที่สองจากหะดีษ ความเป็นเอกลักษณ์ของหมู่ชนชาวมุสลิมก็คือความรู้ *(อิลม)* นั้นพัฒนาขึ้นมาจากมวลหมู่จารีตปฏิบัติในทางศาสนา (หะดีษ)

ศาสตร์แห่งหะดีษ

สำหรับมุสลิมที่มีศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว ความรู้ในตัวหะดีษเป็นความรู้ที่สูงสุดด้วย[152] การเสาะแสวงหาประการแรกๆ ของผู้ฝักใฝ่ใคร่จะเป็นปราชญ์ก็คือต้องปฏิบัติตามคำกล่าวของท่านศาสดาที่ว่า “จงแสวงหาความรู้ แม้จะต้องไปถึงเมืองจีน” ด้วยการเดินทางที่ยาวไกลและน่าเหน็ดเหนื่อยไปจนทั่วอาณาบริเวณของพระเจ้ากาหลิบ การเดินทางทำนองนี้ *(อัล ริหละฮ์ ฟิ ตะลับบัล อิลม)*[153] เป็นการยกระดับขึ้นสู่การกระทำที่ศักดิ์สิทธิ์น่าเคารพบูชา ผู้ที่สิ้นชีวิตอันเนื่องมาจากภัยอันตรายจากการนี้เปรียบได้ดังกับการสิ้นชีวิตในสงครามศักดิ์สิทธิ์

ในช่วงเวลา 2 ศตวรรษครึ่งหลังจากสมัยของมุฮัมมัด บันทึกที่ระบุทั้งคำกล่าวและวัตรปฏิบัติของท่านเพิ่มจำนวนมากขึ้นนับเท่าทวีคูณ เมื่อใดก็ตามที่มีประเด็นถกเถียงไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา การเมืองหรือสังคมเกิดขึ้น คู่กรณีจะหาแหล่งอ้างอิงโดยนำเอาทัศนะอันเกิดจากคำพูดหรือการตัดสินใจใดๆ ของท่านศาสดา ซึ่งมีทั้งที่เป็น

เรื่องจริงหรือเป็นเรื่องโคมลอย การแข่งขันทางการเมืองระหว่างอะลีกับอะบูบักร การต่อสู้ระหว่างมุอ์อาวิยะฮ์กับอะลี ความชิงชังระหว่างราชวงศ์อับบาสิยะฮ์และราชวงศ์อุมัยยะฮ์ คำถามที่ร้อนแรงเกี่ยวกับความเหนือกว่าระหว่างพวกอาหรับและพวกที่ไม่ใช่อาหรับ เหล่านี้และประเด็นขัดแย้งที่แหลมคมเช่นนี้เปิดโอกาสอย่างมากให้มีการประดิษฐ์สร้างหะดีษใหม่ๆ ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้นการประดิษฐ์สร้างหะดีษยังมีมูลค่าทางการค้าและครูจำนวนมากมั่งคั่งขึ้นอีกด้วย ก่อนที่อิบนฺ อะบิล เอาญา จะถูกประหารที่คูฟะฮ์ ในปี 772 นั้น ได้สารภาพว่าได้แจกจ่ายคำสอน 4,000 เรื่องซึ่งประดิษฐ์ขึ้นมาเอง[154] โดยทั่วไปแล้วส่วนมากให้ความเชื่อถือและให้น้ำหนักกับสำนักคิดมะดีนะฮ์มากกว่าสำนักคิดคูฟะฮ์ แต่กระนั้นก็ตาม ไม่ใช่ว่าผู้ถ่ายทอดทั้งหมดจะอยู่เหนือข้อกังขา ดังตัวอย่างเช่น อะบู หุรัยเราะฮ์ซึ่งเป็นทั้งสหายและเป็นทั้งผู้เผยแพร่วัจนะตลอดจนการกระทำของท่านศาสดาซึ่งเปี่ยมด้วยศรัทธาที่สุด ท่านมีชื่อว่าได้ถ่ายทอดหะดีษจำนวนถึง 5,374 ประการ[155] หลายต่อหลายอย่างในจำนวนนั้นถูกยกเอามาให้ท่านหลังจากที่ท่านสิ้นชีวิตแล้ว นอกจากนี้ อาอิชาฮ์ได้ถ่ายทอดคำสอน 2,210 เรื่อง จากอะนัส อิบนฺ มาลิก 2,286 เรื่องและ 1,630 เรื่องจากอับดุลลาฮ์ อิบนฺ อุมัร อิบนุล คอตตาบ[156]

หะดีษอันสมบูรณ์นั้นประกอบด้วย 2 ส่วน คือห่วงโซ่ของหลักฐานที่ใช้อ้างถึง *(อิสนาด)* และตัวเนื้อความ (มัตนฺ) เนื้อความจะตามต่อจากห่วงโซ่ และควรต้องกล่าวถึงโดยตรง ดังเช่น ก. มีความเชื่อมโยง (haddatha) กับตัวฉัน ขณะที่ ข. เชื่อมโยงกับตัวเขา(ก) ดังการอ้างถึง ค. ซึ่งอ้างอิงด้วย ง. จากการอ้างอิงถึงจาก จ. ที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า... สูตรเดียวกันนี้ถูกใช้ในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์และวรรณกรรมแห่งปัญญา เรื่องในแขนงต่างๆ เหล่านี้การวิพากษ์วิจารณ์มักจะถูกกันออกไป สิ่งที่ควบคุมการวิพากษ์วิจารณ์คือฐานะชื่อเสียงของผู้ถ่ายทอดเรื่องราว ซึ่งในขณะเดียวกันก็มีสถานะของผู้ให้การรับรอง

ด้วย อีกทั้งเป็นไปได้ว่าเรื่องทั้งหมดอาจโยงใยด้วยห่วงโซ่ซึ่งย่อมย้อนกลับไปจนถึงตัวท่านศาสดา ด้วยลักษณะของการวิจารณ์ หะดีษจะถูกแบ่งเป็นระดับที่แท้จริง *(ซะฮิฮ์)* ระดับที่เชื่อถือได้ *(หะซัน)* และระดับที่เจือจาง *(ดะอ์อีฟ)*[157] ความไร้สาระอย่างสุดโต่งอันอาจเกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งอยู่ภายนอกนั้น อาจทำให้เห็นเป็นภาพชัดเจนได้จากเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับชายผู้เคร่งในจารีตผู้หนึ่งได้รับเหล้าองุ่นถ้วยใหญ่จากชาวคริสต์คนหนึ่ง และเมื่อถูกเตือนถึงเรื่องเครื่องดื่มที่ต้องห้ามซึ่งความจริงทาสของชาวคริสต์ได้ซื้อมาจากชาวยิวอีกทีหนึ่ง เขาก็แก้ตัวว่า *"เราที่ถือเคร่งเพราะยึดถือในความชอบธรรมของบุคคลที่น่าเคารพนับถือ เช่น ซุฟยาน อิบนุ อุยยัยนะฮ์และท่านยะซีด อิบนุ ฮารูน ดังนั้นเราควรจะเชื่อชายชาวคริสเตียนคนนั้นเพียงเพราะอ้างความชอบธรรมของตัวทาสของเขาอันเชื่อมโยงต่อทอดไปยังตัวชายชาวยิวกระนั้นหรือ ข้าแต่องค์พระอัลลอฮ์ ข้าฯดื่มเหล้าองุ่นนั้นก็เพียงเพราะเหตุผลแห่งความเชื่อมโยงเหล่านี้ช่างอ่อนเสียนี่กระไร!"*[158]

บทบัญญัติทั้ง 6 เล่ม

ในศตวรรษที่ 3 แห่งศักราชของชนชาวมุสลิมเป็นช่วงเวลาที่การสะสมตัวของหะดีษมีจำนวนมากขึ้นเป็นหนังสือจำนวนถึง 6 เล่ม ซึ่งได้กลายมาเป็นมาตรฐานนับแต่นั้นมา ในจำนวน "หนังสือทั้งหก" นี้ เล่มแรกถือว่าสำคัญที่สุดเป็นของ มุฮัมมัด อิบนุ อิสมาอีล บุคอรี (810-70)[159] ชาวเปอร์เซียนผู้ซึ่งคัดเลือกคำสอน 7,397 ชิ้นจากจำนวนทั้งหมด 600,000 ชิ้นที่รวบรวมมาจากครูสอนศาสนา 1,000 คนในช่วงเวลา 16 ปีของการเดินทาง ท่านลงมือทำงานนี้ในเปอร์เซีย อิรัก ซีเรีย หิจาซ และอียิปต์[160] ในจำนวนที่คัดเลือกมาแล้วนี้ ท่านได้จัดหมวดหมู่ตามหัวข้อเรื่องต่างๆ เช่น การสวดมนต์ การจาริกแสวงบุญ และสงครามศักดิ์สิทธิ์ ก่อนที่จะลงมือเขียนแต่ละเรื่องนั้น บุคอรีจะทำพิธีชำระล้างร่างกายและสวดมนต์ก่อนเสมอ[161] งานที่ท่านรวบรวมไว้นั้น

ได้ทำให้เกิดลักษณะกึ่งศักดิ์สิทธิ์ การสาบานตนต่อหน้างานชิ้นนี้นั้นถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เท่าเทียมกับการสาบานตนต่ออัลกุรอาน หนังสือเล่มนี้ทรงอิทธิพลต่อจิตใจของชาวมุสลิมรองจากอัลกุรอานเลยทีเดียว หลุมฝังศพของท่านผู้รจนาตั้งอยู่ที่นอกเมืองซามาร์คานได้รับการเยือนโดยบรรดาผู้จาริกแสวงบุญโดยถือว่าท่านมีศักดิ์เป็นรองถัดจากท่านมุฮัมมัด

งานคำสอนทั้งหมดของบุคอรี จะมีหนังสือที่เกือบจะเทียบเคียงกันได้ก็คืองานของมุสลิม อิบนุล หัญจาจ (สิ้นชีวิตเมื่อ 875) แห่งนัยซาบูร เป็นงานที่วงการศาสนาอิสลามยกให้เป็นของซะฮิฮ์หรืองานที่เป็นตำรับของแท้ เนื้อหาของซะฮิฮ์นั้นเกือบจะตรงกันหมดกับของบุคอรีโดยที่ อิสนาด อาจจะแตกต่างกันบ้าง นอกไปจาก "หนังสือขนานแท้สองเล่ม" นี้แล้ว ยังมีหนังสืออีก 4 เล่มที่เหล่ามุสลิมได้ยกขึ้นให้เป็นบทบัญญัติทางศาสนาได้แก่ *สุนัน* (Sunan) ของอะบู ดาวูดแห่งบัศเราะฮ์ (สิ้นชีวิตเมื่อ 888) *ญามิ* ของติรมิดิ (สิ้นชีวิตเมื่อ 892) *สุนัน* ของอิบนุ มะญะฮ์แห่งกอซวิน (สิ้นชีวิตเมื่อ 886) และ*สุนัน*ของนะซาอิ ผู้ซึ่งสิ้นชีพที่มักกะฮ์ในปี 915[162]

วรรณกรรมหะดีษนอกจากจะทำหน้าที่ในการขยายความหรือเป็นส่วนเสริมพระคัมภีร์อัลกุรอานแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ชุมชนมุสลิมใช้เป็นหลักปฏิบัติตนในทางศาสนาด้วย อีกทั้งยังให้ตัวอย่างซึ่งครอบคลุมหน้าที่ทั้งปวงของสาธุชน แม้แต่ปัญหาในเรื่องไม่สลักสำคัญ เช่น วิธีการตัดแต่งโมที่เหมาะสมในมุมมองของการปฏิบัติตามท่านศาสดาก่อนจะบริโภค หรือการใช้ไม้จิ้มฟันทำความสะอาดฟัน ก็ไม่พ้นไปจากความสนใจของเหล่าผู้ศึกษาอย่างเคร่งครัดไปได้ มีการกล่าวถึง "การเดินทางในราตรีกาล" *(ของท่านศาสดา-ผู้แปล)* อย่างเลือนราง ในคำประพันธ์บทหนึ่งของอัลกุรอาน (17:1) และพัฒนาต่อไปในหะดีษจนกลายเป็นคำสอนที่มีรายละเอียดพิสดารและเต็มไปด้วยสีสันอันเป็นสิ่งที่โลกตะวันตกมีความคุ้นเคยมายาวนาน ดังได้สะท้อนให้เห็นอยู่ในงานประพันธ์ของดังเต้ หะดีษยังเป็นพาหะในการถ่ายทอด

สุภาษิต นิทานปรัมปรา นิทานแฝงศีลธรรม และเรื่องเล่าปาฏิหาริย์ซึ่งมักจะอ้างว่าเกี่ยวกับมุฮัมมัด แหล่งที่มาของเรื่องเหล่านี้มีต่างๆ กัน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและนอกศาสนาซึ่งรวมไปถึงการนำมาจากพระคัมภีร์พันธสัญญาใหม่ *(ของศาสนาคริสต์-ผู้แปล)* ด้วย ดังเช่นในงานของอะบู ดาวูด[163] นั้น คำอธิษฐานของพระเยซูที่สอนต่อสาวกบทหนึ่งได้ถูกใส่ให้เป็นคำพูดของมุฮัมมัด ส่วนงานของบุคอรี[164] และมุสลิม[165] ตามที่อ้างอิงจากอะบู หุรัยเราะฮ์นั้น มุฮัมมัดซึ่งเป็นผู้ที่กล่าวคำพูดที่แสดงถึงความศรัทธาอันแก่กล้าและให้คติหลายครั้งครั้งหนึ่งท่านได้ยกย่อง *"ผู้ที่ให้ทานอย่างเงียบๆ จนแม้แต่มือซ้ายของเขาก็ไม่รู้ว่ามือขวาทำอะไรอยู่"* อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการต้อนรับขับสู้และน้ำใจไมตรีของอิสลามอย่างเป็นระบบ ดังในหะดีษได้กล่าวถึงว่าในบ้านของอิสลามิกย่อมพบงานวรรณกรรม และในชุมชนของมุสลิมย่อมพบคัมภีร์ทัลมุด *(ของชาวยิว-ผู้แปล)*

หลักนิติศาสตร์

ต่อจากพวกโรมันแล้ว พวกอาหรับเป็นกลุ่มคนในยุคกลางกลุ่มเดียวที่เพาะเมล็ดพันธุ์ของศาสตร์แห่งกฎหมาย และได้คลี่คลายไปจนกลายเป็นระบบอันเอกเทศ พวกเขาเรียกระบบนี้ว่าฟิกฮฺ[166] ซึ่งเริ่มโดยการวางอยู่บนอัลกุรอานและซุนนะฮ์ (ดังเช่นหะดีษ) แล้วก่อตัวขึ้นเป็น *อุซูล* (รากหรือหลักการพื้นฐาน) แล้วผสานกับอิทธิพลที่ได้รับจากระบบของกรีก-โรมัน ฟิกฮฺเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดเรื่องกฎหมายทางศาสนาของอิสลาม (ชะรีอะฮ์[167]) บัญญัติอันบริบูรณ์ขององค์อัลลอฮ์ซึ่งเผยไว้ในอัลกุรอานอันจะได้รับการขยายความต่อในหะดีษได้ส่งต่อไปยังชนรุ่นหลัง บทบัญญัติเหล่านี้ได้รวมเอากฎเกณฑ์เกี่ยวกับพิธีกรรมและการบูชา *(อิบาดาต)* หน้าที่พลเรือนและความผูกพันทางกฎหมาย *(มุอ์อามะลาต)* และบทลงโทษ *(อุกูบาต)* ไว้ด้วย

ในบรรดาคำประพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในอัลกุรอานจำนวน 6,000

บาทโดยประมาณนั้น มีเพียง 200 บาทของส่วนที่เกิดขึ้นในเมืองมะดีนะฮ์ โดย เฉพาะในซูเราะฮ์ *(บท-ผู้แปล)* ที่ 2 และที่ 4 อาจจะจัดได้ว่าเป็นกฎที่เข้มงวด ในเวลาต่อมาอีกไม่นานเห็นได้ชัดว่าแบบอย่างเหล่านี้ไม่พอเพียงที่จะครอบคลุมได้ถึงทุกกรณีทั้งด้านแพ่ง อาญา การเมือง การเงิน ซึ่งเป็นกรณีที่เป็นและอาจจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขใหม่ๆ ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันซึ่งพบในซีเรีย อิรัก และดินแดนที่ถูกครอบครองอื่นๆ จึงเกิดเป็นความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการคาดคะเน (หรือการอนุมาน-ผู้แปล) ซึ่งได้ก่อตัวขึ้นเป็นหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ *กิยาส* หรือแบบอนุมานจากการเทียบเคียง และ *อิจมะอ์* หรือการยอมรับที่เป็นสากล ดังนั้น หลักกฎหมายของมุสลิมจึงมีรากฐานใหม่ 2 ประการเพิ่มเติมจากอัลกุรอานและตัวจารีตประเพณี นั่นก็คือการเปรียบเทียบและความเห็นพ้องต้องกัน ส่วน *ระอ์ย* หรือการตัดสินอันเป็นส่วนตัวนั้นถึงแม้จะถูกใช้อยู่บ่อยครั้งแต่ก็ไม่เคยถูกยกระดับขึ้นมาเป็นหลักการพื้นฐานที่ 5 เลย ตามจารีตในเรื่องคำสนทนาระหว่างท่านศาสดากับผู้ที่ท่านได้แต่งตั้งขึ้น คือกอฎีแห่งเยเมน ได้แก่ มุอ์อาซ อิบนุ ญาบัล ดังสรุปขึ้นเป็นธรรมนูญแห่งหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายอิสลามว่า :

มุฮัมมัด : เจ้าจะตัดสินใจอย่างไรเมื่อเกิดปัญหาขึ้น
มุอ์อาซ : ให้เป็นไปตามพระวัจนะแห่งองค์อัลลอฮ์
มุฮัมมัด : หากเจ้าค้นแล้วไม่พบ
มุอ์อาซ : ให้เป็นไปตามซุนนะฮ์แห่งผู้นำสาส์นจากองค์อัลลอฮ์
มุฮัมมัด : หากเจ้าค้นแล้วก็ยังไม่พบ
มุอ์อาซ : เช่นนั้น ข้าพเจ้าจำต้องใช้เหตุผลของตัวข้าพเจ้าเอง[168]

สำนักคิดออร์โธด็อกซ์ทั้ง 4

ผู้นำสำนักคิดอิรักซึ่งยืนยันในความชอบธรรมของการตีความ

กฎหมายที่แตกต่างไปจากสำนักคิดมะดีนะฮ์ที่ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับหะดีษ[169] ก็คือ อะบู หะนิฟาฮ์ หรือที่มีชื่อเต็มว่า อัล นุอ์มาน อิบนุ ซาบิต เป็นหลานปู่ของทาสชาวเปอร์เซีย[170] ท่านมีชื่อเสียงในคูฟะฮ์และแบกแดด สิ้นชีวิตในปี 767 หะนิฟาฮ์มีอาชีพเป็นพ่อค้า แต่ต่อมาได้กลายเป็นนักกฎหมายคนแรกและทรงอิทธิพลที่สุดในโลกอิสลาม คำสอนของท่านถูกถ่ายทอดไปยังสานุศิษย์ด้วยวาจา หนึ่งในสานุศิษย์ของท่านก็คืออะบู ยูซุฟ (สิ้นชีวิตเมื่อ 798) ได้บันทึกทัศนะหลักของอาจารย์เอาไว้ในหนังสือ *กิตาบ อัล กะราจ*[171] ความจริง หะนิฟาฮ์ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มการใช้หลักการเรื่องสมมุติทางกฎหมาย (legal fiction) แม้ท่านจะเน้นหนักเรื่องนี้เป็นอย่างมากก็ตาม ท่านยังได้ยืนยันถึงความชอบธรรมแห่ง "ความพึงพอใจ" *(อิสติหซาน)*[172] ซึ่งแตกต่างไปจากการอุปมานที่เริ่มต้นจากฐานของความเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับมาลิกแห่งมะดีนะฮ์ซึ่งเป็นคู่ขนานกัน ท่านไม่ได้มีความคิดที่จะสร้างสำนักคิดทางด้านกฎหมาย (มัซฮับ-พิธีกรรม) แต่ถึงกระนั้น อะบู หะนิฟาฮ์ กลายเป็นผู้ก่อตั้งสำนักคิดของอิสลามที่เก่าแก่ที่สุด ใหญ่ที่สุดและใจกว้างที่สุด เกือบครึ่งของอิสลามนิกายซุนนีย์ยึดถือตามครรลองของท่าน สำนักคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการในเขตแดนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรออตโตมานเช่นเดียวกับอินเดียและเอเชียกลางในสถานะที่เป็นระบบของความคิดด้านศาสนา-กฎหมาย วอน เครเมอร์ถือว่าสำนักคิดนี้เป็น "ความสำเร็จที่สูงสุดและเลอเลิศที่สุดที่โลกอิสลามสามารถจะเป็นไปได้"

ผู้นำแห่งสำนักคิดมะดีนะฮ์ซึ่งเชื่อกันว่าน่าจะเข้าใจชีวิตและกรอบความคิดของท่านศาสดามากกว่าใคร ได้แก่ มาลิก อิบนุ-อะนัส (ประมาณ 715-95) หนังสือของท่านที่ชื่อ *อัล มุวัตตะอ์*[175] (ทางที่ราบเรียบ) ซึ่งอาจเทียบเคียงได้กับบทคัดย่อของ ซัยด์ อิบนุ-อะลี[176] (สิ้นชีวิตเมื่อ 743) นั้น เป็นคลังข้อมูลว่าด้วยกฎหมายมุสลิมเก่าแก่ที่สุดที่เหลือรอดอยู่ งานสำคัญชิ้นนี้ซึ่งมีขนบทางกฎหมาย 1,700 ชิ้น มีการจัดซุนนะฮ์ให้เป็นหมวดหมู่ มีการวางโครงสร้างแบบแผนการเขียน *อิจมะอ์*

(ประมวลความคิดที่เห็นพ้องต้องกัน) เป็นครั้งแรกซึ่งจะใช้แพร่หลายในมะดีนะฮ์และกลายเป็นบทบัญญัติตามครรลองแบบสำนักมาลิก (Malikite) ซึ่งได้ผลักดัน 2 ระบบย่อยของเอาซาอิ (สิ้นชีวิตในปี 774) และของซาหิริ[177] โดยเริ่มจากมักฆริบและอันดาลูเซีย ซึ่งในปัจจุบันยังมีอิทธิพลอยู่ตลอดส่วนเหนือของแอฟริกา จะเว้นก็แต่อียิปต์ทางตอนล่างและอาระเบียตะวันออกเท่านั้น ต่อจากหะนิฟาฮ์และมาลิกแล้ว การศึกษาเชิงนิติ-เทววิทยา (jurisdico-theology) ก็พัฒนาจนกลายเป็นสาขาวิชาการศึกษาเกี่ยวกับอาหรับที่ลึกซึ้งสมบูรณ์ที่สุด

ระหว่างสำนักคิดอิรักซึ่งเป็นเสรีนิยมกับมะดีนะฮ์ซึ่งเป็นอนุรักษนิยมได้มีอีกสำนักคิดหนึ่งเกิดขึ้นมา โดยประกาศตนว่าได้พบหนทางที่อันประเสริฐจากการยอมรับการตีความโดยก็มีข้อสงวนบางประการ กลุ่มนี้ได้แก่สำนักคิดชาฟิอีย์ ซึ่งมีมุฮัมมัด อิบนุ อิดรีส อัลชาฟิอิเป็นผู้ก่อตั้งสำนัก ชาฟิอี เกิดในเผ่ากุร็อยช์ที่เมืองกอซะฮ์ (767) ได้รับการศึกษากับมาลิกที่มะดีนะฮ์ แต่สถานที่ที่ท่านมีชีวิตและทำงานคือแบกแดดและไคโร[178] จนสิ้นชีวิตลงที่ไคโรในปี 820 หลุมฝังศพของท่านที่เชิงเขามุก็อตตัม ซึ่งยังคงเป็นสถานที่จาริกแสวงบุญ ขนบครรลองแบบชาฟิอีย์ยังคงมีอิทธิพลเหนืออียิปต์ทางตอนล่าง อัฟริกาด้านตะวันออก ปาเลสไตน์ อาระเบียด้านตะวันตกและใต้ บริเวณชายฝั่งทะเลของอินเดีย และอีสต์ อินดีส มีผู้ยึดถือสำนักคิดนี้ประมาณ 105,000,000 คน เทียบกับแนวทางของสำนักหะนิฟาฮ์ (Hanafites) จำนวน 180,000,000 คน, มาลิก (Malikite) จำนวน 50,000,000 และสำนักคิดฮันบัล (Hanbalites) จำนวน 5,000,000 คน

ครรลองขนบสุดท้ายในจำนวนทั้ง 4 แนวทางซึ่งแบ่งแยกชุมชนมุสลิมทั้งมวลเว้นแต่พวกชิอะฮ์ก็คือกลุ่มสำนักฮันบัลอันมีชื่อตาม อะฮ์มะ อิบนุ ฮันบัล ศิษย์ของชาฟิอิและเป็นตัวแทนของผู้ที่ปฏิบัติตามหะดีษทุกตัวอักษรอย่างเคร่งครัด แนวอนุรักษนิยมของอิบนุ ฮันบัล ทำหน้าที่เป็นเสมือนป้อมปราการของออร์โธด็อกซ์ (พวกอนุรักษนิยม) ในแบกแดดเพื่อต่อต้านแนวความคิดใหม่ของมุอ์ตะ

ชิละฮ์ แม้ว่าจะถูกไต่สวน *(มิฮ์นะฮ์)* และถูกล่ามโซ่ในยุคของอัล มะอ์มูน ถูกโบยและถูกจองจำโดยมุตะอ์ซิม แต่ฮันบัลยืนกรานปฏิเสธที่จะกลับคำและไม่อนุญาตให้มีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดั้งเดิมในการสารภาพบาป[179] ตัวเลขประมาณการจำนวนผู้ที่เข้าร่วมงานศพของท่านที่แบกแดดในปี 855 คือชาย 800,000 คน และหญิง 60,000 คน[180] นั้นตอกย้ำให้เห็นถึงความนิยมในตัวท่านและแนวทางอนุรักษนิยมแบบสุดโต่งของท่าน คนรุ่นหลังเคารพบูชาหลุมฝังศพของท่านเช่นเดียวกับนักบุญและยกย่องท่านโดยใช้คำเรียกว่าอิมามเช่นเดียวกับอะบู หะนิฟาฮ์, มาลิกและชาฟิอีย์ งานที่รวบรวมขนบจารีตเอาไว้กว่า 28,000 ชิ้นหรือ *มุสนัด*[181] ซึ่งถือว่าเป็นงานของท่านนั้นเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางเป็นระยะเวลายาวนาน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนอกเหนือไปจากวะฮ์ฮาบิสแล้วก็ไม่ค่อยพบผู้ยึดถือแนวทางของฮันบัลเท่าใดนัก

ในหลักการของ *อิจมะอ์* ซึ่งขยายความโดยชาฟิอีย์นั้น ชุมชนมุสลิมได้ค้นพบกับวิถีแห่งเทววิทยาซึ่งมีประโยชน์ที่สุด เพราะทำให้สมาชิกสามารถประยุกต์ใช้ประเพณีและความเชื่อของพวกเขาให้เข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างและแปลกใหม่ในโลกที่กำลังเปลี่ยนไปได้ ในชุมชนที่ไม่มีโบสถ์ ไม่มีนักบวช และไม่มีผู้มีอำนาจรวมศูนย์นั้น การให้ความเคารพความเห็นของสาธารณะก็มีบทบาทสำคัญอย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยหลักเกณฑ์นี้เองที่เนื้อหาของอัลกุรอานแบบชุมชนได้รับการรับรองจากทางการศาสนา หะดีษ 6 เล่มได้รับการรับรองและเห็นชอบ และปาฏิหาริย์แห่งศาสดาเป็นที่ยอมรับ การผลิตอัลกุรอานด้วยเทคนิคแท่นพิมพ์เรียบ (lithograph) ได้รับการรับรองจากทางการและความจำเป็นที่จะต้องขึ้นกับเผ่ากุร็อยช์ก็ถดถอยลงโดยหันไปสู่องค์กาหลิบแห่งออตโตมานแทน เป็นข้อที่ควรระลึกว่ากลุ่มชิอะฮ์มีขนบปฏิบัติของตนเองและไม่ยอมรับหลักการเห็นพ้องสากล พวกเขาต่อต้านการมีสิทธิอำนาจอันเด็ดขาดและคำตัดสินที่เหนือการตรวจสอบของบรรดาอิมามใด ๆ เพียงเพราะถือว่าสืบเชื้อสายมาจากอะลีด้วยขนบครรลองทั้ง 4 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดการ

ตกผลึกของกฎเกณฑ์อันเป็นประเพณีและทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักการสำคัญและกระบวนการทางกฎหมาย ช่องทางอื่นเสมือนประตูแห่งอิจติฮาดหรือสิทธิในการตีความอัลกุรอานหรือซุนนะฮ์ หรือการสร้างแนวความคิดใหม่โดยใช้การอุปมานก็ถูกปิดลงชั่วกาลสำหรับประชาคมซุนนี แต่สำหรับเหล่าชีอะฮ์แล้ว ยังมี *มุจตะฮิดส* หรือผู้คงแก่เรียนซึ่งมีคุณสมบัติที่จะปฏิบัติตนเป็นผู้พูดแทนของอิมาม ผู้แฝงเร้น (hidden imam) และสูงส่ง (sublime) รวมทั้งตีความความคิดของอิมามด้วย

ระบบกฎหมายของอิสลามเป็นหนี้ต่อกฎหมายของโรมัน-บีแซนทีนที่ถูกนำไปใช้ในซีเรีย ปาเลสไตน์ และอียิปต์นานนับศตวรรษนั้น ยังไม่ได้ถูกศึกษาโดยวิธีการทางวิชาการอย่างที่ควรจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกบางรายเห็นอิทธิพลของโรมันไม่เฉพาะแต่เพียงเรื่องทั่วๆ ไปบางเรื่อง แต่ยังรวมไปถึงสิ่งที่สำคัญกว่าคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักการและระเบียบวิธีวิทยา หลักการแบบจัสติเนียนให้การยอมรับวิธีการใช้อุปมานแบบอนุมานและการตัดสินด้วยการประเมินส่วนบุคคล ตัวกฎระเบียบของบีแซนทีนบางประการอาจจะฝากร่องรอยไว้ในกฎของอิสลามเกี่ยวกับการซื้อ ขาย และความสัมพันธ์ทางการค้าบางอย่างก็เกี่ยวข้องกับความคุ้มครองและพินัยกรรม การเช่าและให้เช่าอาจจะผ่านมาทางศาสนายูดาย นักบวชของศาสนายูดายและคัมภีร์ทัลมุด แต่ที่น่าแปลกใจก็คือ ร่องรอยของอิทธิพลโรมันไม่ได้มีมากไปกว่านี้ต่อระบบของเอาซาอิซึ่งเป็นชาวซีเรีย (สิ้นชีวิตในปี 774) ทั้งที่ท่านทำงานอย่างแข็งขันมากในเบรุต[182] ซึ่งแม้จะล่วงเลยมาถึงศตวรรษที่ 6 สำนักคิดของกฎหมายโรมันก็ยังคงเฟื่องฟูอยู่และเกือบจะกลายเป็นนิกายที่ 5

หลักจริยธรรม

การกำหนดบัญญัติแห่งศาสนา *(ชะรีอะฮ์)* ที่กล่าวถึงข้างต้น

เป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตของชาวมุสลิมทั้งในทางศาสนา การเมือง และสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมความสัมพันธ์ในชีวิตสมรสและพลเมืองรวมถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ที่มิใช่มุสลิมด้วย ในทำนองเดียวกันข้อปฏิบัติด้านจริยธรรมได้สร้างการให้ความเห็นชอบและข้อห้ามขึ้นมาจากกฎอันศักดิ์สิทธิ์ การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ถูกจำแนกอยู่ในกฎ 5 หมวดหมู่ คือ (1) สิ่งที่ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ *(ฟัรดฺ)* ซึ่งรวมถึงสิ่งที่จะได้รับรางวัลเมื่อกระทำ และถูกลงโทษโดยกฎหมายหากละเลย (2) สิ่งที่สมควรได้รับการชื่นชม หรือการกระทำคุณงามความดี *(มุสตะฮับบ)* คือสิ่งที่จะได้รับรางวัลเมื่อกระทำ แต่ไม่มีบทลงโทษสำหรับการละเว้นที่จะกระทำ (3) สิ่งที่สามารถกระทำได้ *(ญาอิส, มุบาฮ์)* คือสิ่งที่ไม่ผิดกฎ (4) การกระทำที่สมควรจะถูกตำหนิ *(มักรูฮ์)* คือสิ่งที่ไม่สมควรกระทำแต่ไม่มีบทลงโทษ (5) สิ่งที่ต้องห้าม *(หะรอม)* คือสิ่งที่เมื่อกระทำลงไปแล้วจะต้องถูกลงโทษ

งานด้านจริยธรรมที่อิงอยู่กับอัลกุรอานและจารีตประเพณีนั้น ถึงแม้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมิได้ครอบคลุมเนื้อหาในวรรณกรรมอาหรับซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านจริยธรรม *(อัคลาค)*[183] จนหมด ยังคงมีอีกอย่างน้อย 3 ประเภท งานหลายชิ้นเกี่ยวข้องกับจริยธรรมอันดีงาม และการขัดเกลาจิตใจ และพฤติกรรม *(อะดับ)* ซึ่งมักจะอิงอยู่กับนิทานปรัมปรา สุภาษิต และคติพจน์จากอินโด-เปอร์เซีย *อัล ดุรระฮ์ อัล ยะตีมะฮ์*[184] ของอิบนุล มุกัฟฟะ (ถูกประหารเมื่อประมาณ 757) ซึ่งยกย่องการควบคุมตนเอง ความกล้าหาญ ความโอบอ้อมอารี และความชำนาญในการเจรจาและในทางธุรกิจอาจจะนับได้ว่าเป็นตัวอย่างของงานในประเภทนี้ ปรัชญาในทางจริยธรรมอันเป็นที่นิยมในลักษณะคล้าย ๆ กันพบในเทพนิยายและสุภาษิตของลุกมานเทียบเคียงได้กับอีสปแห่งโลกของอาหรับ ตำราด้านจริยธรรมของนักทฤษฎีทางระเบียบข้อบังคับที่มีชื่อเสียงแห่งแบกแดด คือมะวัรดิ (สิ้นชีวิตเมื่อ 1058)[185] นั้น เต็มไปด้วยคำพูดที่เปี่ยมไปด้วยปัญญาของท่านศาสดาและสหายของท่าน ยังคงเป็นตำราเรียนที่นิยมใช้กันในโรงเรียนทั้งของ

อียิปต์และซีเรีย งานอีกชนิดหนึ่งนั้นเป็นงานปรัชญาที่ย้อนยุคไปถึงอริสโตเติล ผ่านแหล่งข้อมูลแบบนีโอพลาโตนิกและนีโอพีธากอเรียน งานของกรีกเหล่านี้นำหน้าโดยจริยธรรมแบบนิโคมาเคียน (Nichomachean Ethics) ของอริสโตเติลถูกแปลเป็น *กิตาบ อัล อัคฺลาค* โดยหุนัยน์ หรือไม่ก็โดยอิสฮากผู้เป็นลูกชายของท่าน[186] เป็นการวางรากฐานศีลธรรมปรัชญาให้กับโลกอาหรับ *(อิลม อัคฺลาค)* โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้การบรรลุถึงความสุขทางโลกนั้นง่ายเข้า เช่นเดียวกับงานของอริสโตเติลและเพลโต สำหรับสำนักคิดนี้แล้ว ตัวแทนที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือนักประวัติศาสตร์ชื่อมิสกะวัยฮ์ หนังสือของท่านคือ *ตะฮ์ษิบ อัล อัคฺลาค*[187] เป็นงานด้านจริยธรรมที่ดีที่สุดในประเภทปรัชญาที่มีความเข้มงวดหรือเป็นแบบนีโอพลาโตนิกที่แต่งโดยคนมุสลิม เรายังมีตำราของกลุ่ม "ภราดรแห่งความจริงใจ" (the Brothen of Sincerity) ซึ่งเล่มที่ 9 อุทิศให้กับอัคฺลาค หรือลักษณะเด่นที่ตกค้างมาจากจริยธรรมแบบกรีกซึ่งซึมซาบอยู่ในพยากรณ์ทางโหราศาสตร์และการคาดคะเนทางจิตวิทยาเชิงอภิปรัชญา กลุ่ม "ภราดรแห่งความจริงใจ" นี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสนใจอย่างมากจนเป็นพิเศษที่จะให้พระไครสต์และโสเครติสเป็นตัวอย่างของคนที่มีจริยธรรม ในขณะที่ซุนนีมีมุฮัมมัด และชีอะฮ์มีอะลีเป็นผู้ที่ถึงพร้อมสมบูรณ์โดยสิ้นเชิง จริยธรรมประเภทที่ 3 อาจจัดว่าสนใจในความลี้ลับทางจิตวิสัย (mystico-psychology) ผู้สนับสนุนแนวนี้คือฆอซาลีและกลุ่มนักเขียนที่นับถือนิกายซูฟีซึ่งเราจะกล่าวถึงในบทต่อไป ในบรรดาปรัชญาด้านจริยธรรมของมุสลิมเหล่านี้ มีความชื่นชมในคุณธรรมบางประการดังเช่น การยอมรับสภาพความพึงพอใจ และความอดกลั้น การผิดศีลธรรมจะถูกถือเป็นโรคของจิตวิญญาณจากนักปรัชญาด้านคุณธรรมเหมือนกับเป็นแพทย์ และการแบ่งระดับชั้นก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์องค์ประกอบแห่งจิตวิญญาณ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีคุณธรรมและอศีลธรรมอยู่ในตัวของมันเอง

วรรณกรรม

ในศตวรรษต้นๆ ของยุคสมัยที่ราชวงศ์อับบาสิยะฮ์เรืองอำนาจ มีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจพัฒนาขึ้นในหมู่ชนชาติที่อยู่ภายใต้การบังคับโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเปอร์เซีย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะคัดค้านกับความเชื่อของพวกมุสลิมที่มีเชื้อสายอาหรับที่ว่าพวกตนมีความเหนือกว่า ทั้งที่เป็นจริงๆ หรือเป็นแค่การกล่าวอ้าง ความรู้สึกเช่นนี้มีปรากฏอยู่แล้วอย่างยาวนาน มีความเคลื่อนไหวที่เรียกว่า อัลชุอูบียะฮ์ (อันเป็นของปวงชนที่มิใช่อาหรับ) ตามคำที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานบทที่ (49:13) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสั่งสอนเรื่องความไม่แบ่งแยกในภราดรภาพและความเสมอภาคของมุสลิมทั้งมวล ในขณะเดียวกันในหมู่นิกายคอริจ (Kharijites) และนิกายชิอะฮ์นั้นยึดถือลักษณะเฉพาะที่สืบทอดกันมาในด้านชาติตระกูลและฐานะทางการเมือง และในหมู่ชาวเปอร์เซียบางส่วนก็ยึดด้านศาสนาที่มีเกี่ยวข้องกับเรื่องการนอกรีตกับ *ซินดิ จิสม์* อันเป็นรูปแบบที่ ชุอูบียะฮ์ ยึดถือโดยทั่วไปว่าเป็นความไม่ชัดเจนของภาษาเท่านั้น มีการดูถูกเย้ยหยันพวกอาหรับที่อวดอ้างว่ามีสติปัญญาเหนือกว่า และอ้างว่ากลุ่มชนที่ไม่ใช่อาหรับมีความเป็นเลิศกว่าทั้งในด้านดนตรีและวรรณคดี มีการอ้างถึงปราชญ์ที่ไม่ใช่อาหรับอย่างเช่น บิรูนีและ ฮัมซะฮ์ อัล อิสฟะฮานิ ในขณะที่ทางด้านอาหรับก็มีการอ้างถึงผู้มีชื่อเสียงที่เป็นชาวอาหรับหลายคน รวมทั้งที่สืบเชื้อสายมาจากเปอร์เซีย ดังเช่น ญาหิซ,[188] อิบนุอุรัยด์,[189] อิบนุ-กุตอยบะฮ์ และบะลาดุริ ด้วยความเชื่อมโยงกับคำถามที่ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งเหล่านี้นี่แหละ ที่ทำให้เกิดมีการเขียนงานวรรณกรรมอาหรับในยุคแรกขึ้น

สิ่งที่เราเรียกกันว่า "วรรณกรรมอาหรับ" นั้น ไม่ได้มีความเป็นอาหรับมากไปกว่าที่วรรณกรรมละตินในยุคกลางต้องเป็นของชาวอิตาลี ผู้ผลิตงานวรรณกรรมเหล่านี้มีแหล่งกำเนิดมาจากหลากหลายชาติพันธุ์[190] และเมื่อหลอมรวมกันแล้วจึงกลายเป็นตัวแทนของ

อนุสาวรีย์แห่งอารยธรรมอันยืนยงมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของชนเผ่าใด แม้แต่แขนงวิชาอย่างนิรุกติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การสร้างพจนานุกรมและไวยากรณ์ ซึ่งมีรากและจิตวิญญาณเป็นอารเบียน ด้วยเป็นสิ่งที่พวกอาหรับได้ริเริ่มขึ้นมาเองอย่างสำคัญ ตลอดจนได้รวบรวมเอาผู้ทรงความรู้ที่โดดเด่นจากกลุ่มคนที่ไม่ใช่อาหรับด้วย เญาหะริ (สิ้นชีวิตประมาณปี 1008) ซึ่งคลังคำศัพท์ของเขา[191] ถูกจัดเรียงไปตามลำดับตัวอักษร ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับผู้รวบรวมพจนานุกรม ตัวท่านเป็นชนชาติเติร์กมาจากฟาราบ[192] คนที่ร่วมสมัยกับเญาหะริอย่าง อิบนุ จินนิ (สิ้นชีวิตในปี 1002) ซึ่งอยู่ในราชสำนักของฮัมดานิดที่อเลปโป มีงานชิ้นสำคัญด้านนิรุกติศาสตร์เชิงปรัชญาก็เป็นบุตรของชาวกรีก[193]

งานวรรณศิลป์

งานวรรณคดีอาหรับในความหมายแคบตามนัยของคำว่า *อะดับ* (วรรณศิลป์) นั้นเริ่มโดยญาหิซ (สิ้นชีวิตในปี 868-9) ผู้ทรงภูมิเชิงวรรณกรรมแห่งเมืองบัศเราะฮ์และพุ่งขึ้นไปถึงจุดสูงสุดในศตวรรษที่ 4 และที่ 5 ของศักราชมุสลิม ดังเช่นงานของบะดิ อัล ซามาน อัล ฮามะซานิ (969-1008), ซะอ์อาลิบี[194] แห่งนัยซาบูร (961-1038) และอัลหะรีริ (1054-1122) ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของงานเขียนร้อยแก้วในยุคนี้ คือมีแนวโน้มที่จะกระทบใจและฟุ่มเฟือย อันสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิ พลของเปอร์เซีย ความกระชับ ชัดเจน และเรียบง่ายในการแสดงออกของยุคก่อนๆ ได้สูญหายไปตลอดกาล เพราะถูกแทนที่โดยรูปแบบที่มีการขัดเกลาและสง่างดงาม เต็มไปด้วยการเปรียบเทียบลงไปถึงรายละเอียด และมีคำคล้องจองอยู่มากมาย ตลอดยุคสมัยนี้มีลักษณะเด่นที่เน้นด้านมนุษยนิยมมากกว่าการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ในเชิงปัญญาแล้วนี่เป็นยุคแห่งความเสื่อมถอยโดยแท้ มีการสนับสนุนชนชั้นล่างสุดซึ่งมีจำนวนมากมายที่ไม่สามารถพึ่งพาตัวเอง

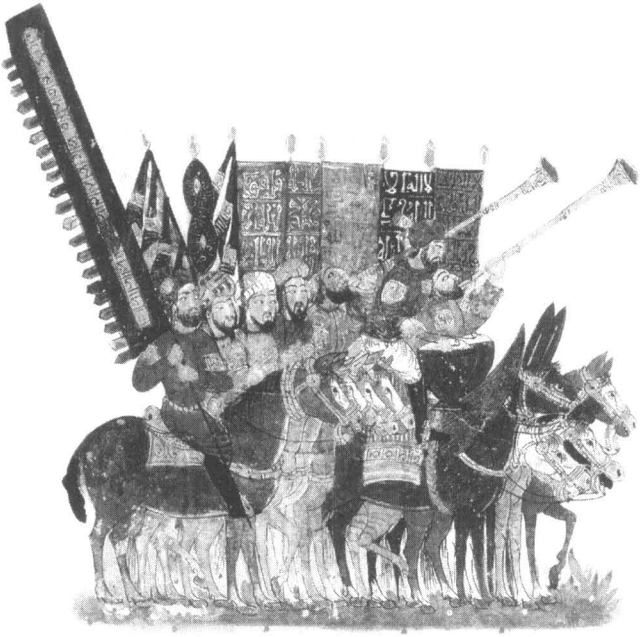

งานประพันธ์มะกามะฮ์ ของอะรีรีทรงอิทธิพลทั้งในทางความงามเชิงการประพันธ์ และการสะท้อนภาพเชิงสังคมศีลธรรมด้วย ซ้ายมือเป็นประกอบงานของอะรีรีเล่นดังกล่าว เขียนที่กรุงแบกแดดเมื่อ ค.ศ. 1237

ภาพงานเลี้ยงของเจ้าชายเซลจุก-เติร์ก ภาพจากหนังสือ มะกามัต ฉบับ ค.ศ. 1333 ของหะรีรี

ได้ พวกนี้เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยพร้อมที่จะต่อสู้ขับเคี่ยวกับปัญหาเรื่องภาษาศาสตร์หรือเทคนิคในการใช้ไวยากรณ์ หรือวัดความแหลมคมทางกวีนิพนธ์ที่มีเหนือประเด็นที่ไม่สลักสำคัญด้วยการแสดงความเห็นและหวังจะเป็นที่โปรดปรานของผู้อุปถัมภ์ที่มั่งคั่ง ในยุคนี้ยังได้เห็นรูปแบบการแสดงออกทางวรรณกรรมอย่างใหม่ก็คือ *มะกามะฮ์*

บะดิ อัล ซามาน (มหัศจรรย์แห่งยุคสมัย) อัล ฮามะซานี[195] ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดเทคนิคการประพันธ์ที่เรียกว่า *มะกามะฮ์* (ประกอบกัน) อันเป็นการนำเรื่องย่อยซึ่งมีลีลาเร้าอารมณ์มาเล่าเป็นผูกย่อย ๆ แล้วประกอบกันขึ้นเป็นเรื่องซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถในทางฉันทลักษณ์ พร้อมกับความรู้รอบและความเจนจัดของท่าน ในความเป็นจริงนั้นรูปแบบฉันทลักษณ์อย่าง*มะกามะฮ์* นี้ไม่มีทางที่ใครคนใดคนหนึ่งจะสรรค์สร้างขึ้นมาได้ ด้วยว่าเป็นการพัฒนาไปอย่างธรรมชาติของงานเขียนร้อยแก้วที่มีความคล้องจองของคำกับภาษาที่มีลีลาอ่อนช้อยดังปรากฏในงานของ ดุรัยด์ และผู้อื่นก่อนหน้านี้ งานของหะมัดฮานี[196] ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับหะรีรีแห่งบัศเราะฮ์ *มะกามะฮ์*ของท่าน[197] ได้รับการยกย่องให้เป็นสมบัติชิ้นเอกแห่งงานวรรณกรรมอาหรับถัดลงมาจากคัมภีร์กุรอาน เป็นเวลากว่า 7 ศตวรรษทีเดียวที่ *มะกามะฮ์* ของหะรีรี และนักเขียนท่านอื่น ๆ นั้นเป็นมากกว่ารูปแบบที่งามสง่าและเป็นเรื่องเล่าที่เปี่ยมไปด้วยศิลปะทางภาษาดังที่ผู้อ่านส่วนใหญ่คิดว่าเป็นคุณสมบัติเด่นเพียงข้อเดียว ตัวเกร็ดของเรื่องราวเองนั้นบ่อยครั้งแฝงเร้นการวิพากษ์ วิจารณ์สังคม รวมทั้งวางกรอบศีลธรรมโดยทางอ้อมด้วย นับแต่สมัยของหะมัดฮานีและหะรีรีแล้ว ที่*มะกามะฮ์* ได้กลายเป็นรูปแบบสมบูรณ์ในทางวรรณกรรมและศิลปะแห่งการนำเสนอในโลกของภาษาอาหรับอันเป็นภาษาซึ่งไม่เคยสรรค์สร้างงานเชิงเริงรมย์จริง ๆ เลย เรื่องเล่าทั้งที่เป็นแนวสมจริงและที่เป็นแนวนิยายผจญภัยโลดโผนของสเปนและอิตาลีในยุคแรก ๆ ชี้ให้เห็นถึงความละม้ายคล้ายคลึงกับ *มะกามะฮ์* ของอาหรับ

เป็นอย่างยิ่ง

ก่อนที่ *มะกามะฮ์* จะพัฒนาขึ้น วรรณกรรมอาหรับได้มีนักประวัติศาสตร์วรรณกรรมที่สำคัญที่สุดคือ อะบู อัล ฟะรัจ อัล อิสบะฮานิหรืออิสฟะฮานิ (ประมาณ 897-967) มาแล้ว ท่านสืบสายเลือดโดยตรงมาจากมัรวาน กาหลิบองค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ อะบู อัล ฟะรัจมีชื่อเสียงรุ่งเรืองในอเล็ปโป ที่ซึ่งท่านได้สร้างงาน *กิตาบ อัล อัคกอนี*[198] (หนังสือว่าด้วยบทเพลง) อันเป็นสมบัติล้ำค่าด้านวรรณกรรมและบทกวี อีกทั้งยังเป็นขุมข้อมูลที่ขาดไม่ได้สำหรับการศึกษาอารยธรรมมุสลิม ในงานของท่านชื่อ *มุกอดดะมะฮ์*[199] นั้น ค็อลดูนกล่าวได้อย่างถูกต้องว่าเป็น "บันทึกแห่งอาหรับ" และ "แหล่งข้อมูลสุดยอดของผู้ศึกษาด้านวรรณศิลป์" ผู้อุปถัมภ์ชาวอเล็ปโปของท่านคือ ซัยฟ อัล เดาละฮ์ อัล ฮัมดานิ ได้ตกรางวัลให้ท่านสำหรับงานชิ้นนี้ 1,000 เหรียญทอง[200] และหะกัมที่ 2 แห่งอันดาลูเซียก็ได้มอบรางวัลให้ในจำนวนที่เท่ากัน ว่ากันว่า อัล ซาฮิบ อิบนุ อับบาด (สิ้นชีวิตในปี 995) ผู้เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในสมัยบุวัยฮิยะฮ์ มีนิสัยในการนำหนังสือจำนวน 30 เล่มบรรทุกหลังอูฐไปในการเดินทางของท่านเสมอ ต่อเมื่อได้รับหนังสือ *อัคกอนี* เพียงเล่มเดียวท่านก็ได้ละทิ้งหนังสืออื่นดังกล่าวทั้งหมดและหนังสือเล่มเดียวนี้คือสิ่งที่ท่านพกติดตัวต่อแต่นั้นมา[201]

อาหรับราตรี/พันหนึ่งราตรี

ในช่วงเวลาใกล้จะถึงกลางศตวรรษที่สิบนั้น ร่างแรกของสิ่งที่ต่อมา จะกลายเป็น *อัลฟ ลัยละฮ์ วะ ลัยละฮ์* [202] (พันหนึ่งราตรี) ได้ก่อตัวขึ้นในอิรัก รากฐานของตัวร่างนี้ถูกวางขึ้นโดยญะฮ์ชิยารี[203] (สิ้นชีวิตในปี 942) จากงานเก่าแก่ของเปอร์เซียคือ *หะซาร อัฟซานะ* (นิทานพันเรื่อง) อันรวมเอาเรื่องราวหลากหลายที่มีต้นกำเนิดมาจากอินเดีย ญะฮ์ชิยารีได้ผนวกนิทานเรื่องอื่นๆ ของนักเล่านิทานพื้นเมือง

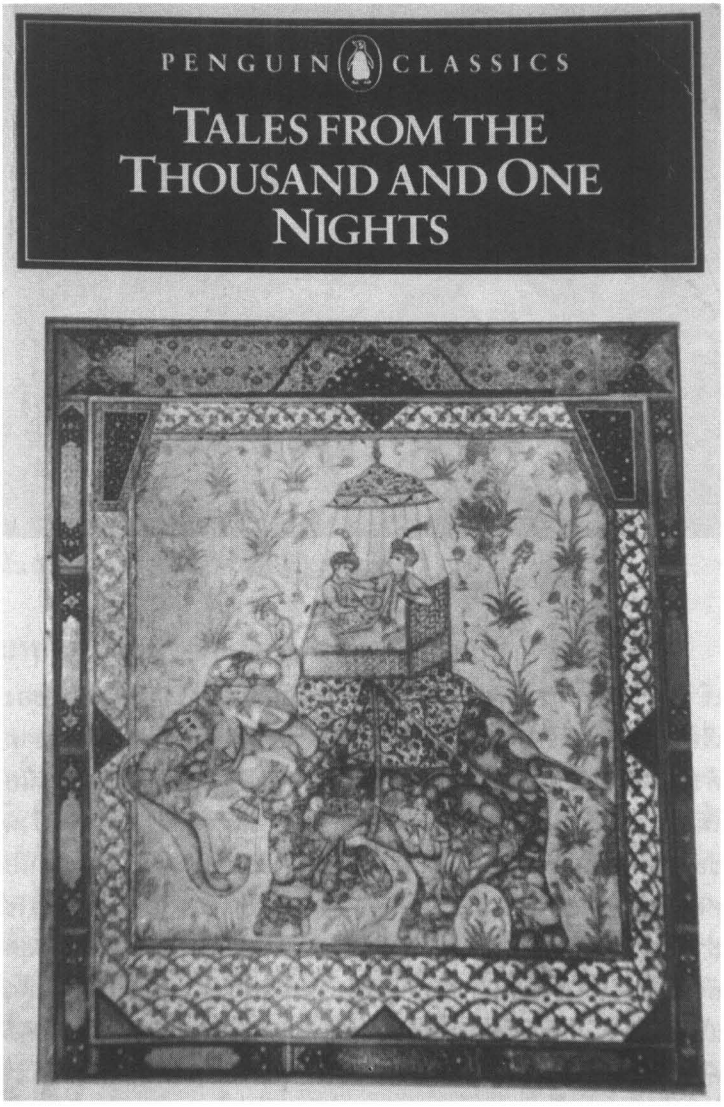

นิยายพันหนึ่งราตรี

พันหนึ่งราตรีและการเล่านิทานแบบอาหรับ

เข้าไป[204] หะซาร อัฟซานะ ได้ให้ทั้งกรอบและการวางเค้าโครงของเรื่อง รวมไปถึงชื่อตัวละครทั้งชายและหญิงรวมทั้งตัวนางชะฮ์ระซาดด้วย ยิ่งเวลาผ่านไป เรื่องที่ผนวกเข้ามาจากแหล่งต่างๆ ก็มีอย่างนับไม่ถ้วน ทั้งเรื่องของอินเดีย กรีซ ฮีบรู อียิปต์ และอื่นๆ นิทานพื้นบ้านของโลกตะวันออกทุกประเภทถูกซึมซับเข้ามาผ่านระยะเวลานานนับศตวรรษ เกร็ดขำขันและเรื่องรักซาบซึ้งเป็นจำนวนมากได้มาจากราชสำนักแห่งฮารูน อัล รอชีด รูปร่างหน้าตาของพันหนึ่งราตรีในท้ายสุดยังไม่เป็นอย่างเราเห็น จวบจนกระทั่งมาถึงช่วงปลายราชวงศ์มัมลู้กแห่งอียิปต์ ด้วยลักษณะที่มีความหลากหลายของหนังสือนี้ ก่อให้เกิดคำพูดที่สนุกสนานชวนหัวดังที่นักวิจารณ์รุ่นใหม่ๆ ได้นิยามเอาไว้ว่าอาหรับราตรีเหมือนกับนิทานแบบเปอร์เซีย ที่ถูกเล่าด้วยอากัปกิริยาของพระพุทธเจ้า โดยควีนเอสเธอร์[205] ซึ่งเล่าให้กับฮารูน อัลราสชิด

(Haroun Alraschid) แห่งไคโรฟังเมื่อศตวรรษที่ 14 ของชาวคริสต์ อาหรับราตรีถูกแปลเป็นครั้งแรกสู่ภาษาฝรั่งเศสโดยกาลลองด์[206] หลังจากนั้นก็ได้แปลไปสู่ภาษาสำคัญ ๆ ของยุโรปสมัยใหม่และเอเชีย รวมทั้งกลายเป็นงานวรรณกรรมอาหรับซึ่งเป็นที่นิยมกันมากที่สุดในโลกตะวันตกมากเสียยิ่งกว่าความนิยมที่มีอยู่ในโลกตะวันออกที่เป็นมุสลิมด้วยซ้ำ ในภาษาอังกฤษนั้นฉบับแปลที่สำคัญครั้งแรก ซึ่งแม้จะไม่ครบบริบูรณ์แต่ก็ถูกต้องแม่นยำ คือฉบับของ เอ็ดเวิร์ด วิลเลียม เลน เป็นฉบับที่มีคำอธิบายอย่างครบถ้วนทรงคุณค่า และได้รับการจัดพิมพ์ใหม่หลายครั้ง ส่วนฉบับแปลของจอฮ์น เพย์นนั้น[208] เป็นฉบับภาษาอังกฤษที่ดีที่สุด เป็นฉบับที่สมบูรณ์หากแต่ไม่มีคำอธิบายความ ฉบับแปลของเซอร์ริชาร์ด เอฟ เบอร์ตัน[209] นั้น ยึดตามฉบับของเพย์น จะเว้นก็แต่ส่วนที่เป็นบทกวีนิพนธ์ และมีความพยายามที่จะปรับแต่งโดยพยายามที่จะคงกลิ่นอายที่เป็นตะวันออกตามแบบต้นฉบับ

บทกวี

ก่อนสมัยอิสลามบทกวีที่เกี่ยวกับยุควีรบุรุษ ญาฮิลียะฮ์ได้วางแบบฉบับให้กับกวีผู้ขับขานของยุคอุมัยยะฮ์ การลอกเลียนแบบโคลงโบราณได้รับการยอมรับในฐานะเป็นงานแม่แบบโดยกวีในยุคอับบาสิยะฮ์ ระบอบใหม่ของบะนุล อับบาสได้ส่งเสริมจิตวิญญาณอันสูงส่งของอิทธิพลจากต่างแดน ทั้งด้านวัฒนธรรมและศาสนาที่ได้หลั่งไหลเข้ามาโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเปอร์เซีย ด้วยการโอบอ้อมอุปถัมภ์ขององค์กาหลิบยิ่งทำให้การกวีเฟื่องฟู แต่ก็ด้วยความคาดหวังว่าบทกวีจะเป็นการยกย่องและเชิดชูเกียรติของพระองค์ การณ์เช่นว่าได้ก่อให้เกิดความเบี่ยงเบนออกไปนอกเส้นทางของแบบแผนที่เคยยึดกันมา พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ของการแสดงออกด้วยบทกวี กระนั้นก็เป็นที่ชัดแจ้งว่างานกวีนิพนธ์เป็นศิลปะอาหรับที่มีลักษณะอนุรักษนิยม

มากที่สุด ตลอดเวลากาลนาน ศิลปะแห่งกวีนิพนธ์อาหรับก็ไม่เคยแล้งลมหายใจของทะเลทรายได้ แม้กระทั่งกวีอาหรับสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นในไคโร ดามัสกัส และแบกแดดก็ไม่รู้สึกว่าอึดอัดและผิดที่ทางที่จะนำเสนอโคลงกลอนของตนโดยรำพันถึงค่าย *(อัตลาล)* ที่ถูกทิ้งร้างจากบุคคลอันเป็นที่รักผู้ซึ่งมีดวงตางามดุจดังวัวไพร (มะหะ) นอกเหนือไปจากงานกวีแล้ว ก็ยังมีด้านกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งบัญญัติเกี่ยวกับการสมรสซึ่งอาจจะเป็นเพียงสาขาเดียวเท่านั้นที่องค์ประกอบของทะเลทรายแบบดั้งเดิมสามารถดำรงอยู่ได้

ตัวอย่างแรกๆ ของบทกวีแนวใหม่ก็คือกรณีกวีตาบอดชาวเปอร์เซีย บัสชาร อิบน์ บุรดซึ่งถูกประหารเมื่อปี 783 ในสมัยของมะฮ์ดี โดยบางคนกล่าวว่าเป็นเพราะการเสียดสีเจ้านายของตน แต่ที่เป็นไปได้มากกว่าก็อาจจะเป็นด้วยเรื่อง *ชินดีจิสม์* อันเป็นทัศนะแฝงเร้นแบบโซโรแอสเตอร์หรือพวกมานิเคียน บัสชารซึ่งเคยขอบคุณองค์อัลลอฮ์ที่ทำให้เขาตาบอด "เพื่อที่ข้าไม่ต้องเห็นคนที่ข้าเกลียด" อันถือได้ว่าเป็นกบฏต่อแบบแผนดั้งเดิมของกวีนิพนธ์โบราณ อีกตัวอย่างหนึ่งของสำนักคิดใหม่นี้คือกรณีลูกครึ่งเปอร์เซียที่ชื่ออะบู นูวาส[212] (สิ้นชีวิตประมาณปี 810) ท่านเป็นคนสนิทของฮารูน และอัล อะมิน เป็นผู้ประพันธ์เพลงเกี่ยวกับความรักและเหล้าองุ่นได้อย่างดีที่สุด ชื่อของนูวาส นั้น ยังดำรงอยู่ในโลกอาหรับมาจนถึงปัจจุบัน ในฐานะคำที่หมายถึงตัวตลก ความจริงท่านก็มีคู่แข่งในเรื่องงานประพันธ์ประเภทอ่อนไหวในอารมณ์รักอารมณ์โคร่ และวิธีการเขียนที่อหังการโอ่อ่าอยู่บ้างเหมือนกัน ท่านเป็นกวีขับขานและนิยมในรสของเมรัยตัวยงของโลกมุสลิมทีเดียว บทเพลงขับขานของท่านจำนวนมากกล่าวถึงความงดงามของหมู่เด็กผู้ชาย ซึ่งเป็นความนิยมอย่างหนึ่งของราชสำนักอับบาสิยะฮ์ เช่นเดียวกันบทกวีของท่านที่สรรเสริญเหล้าองุ่น *(คัมรียาต)* ไม่เคยหยุดยั้งที่จะชื่นชมสรรเสริญคนที่นิยมการอ่านและร่ำสุราอันเป็นการส่องให้เห็นชีวิตของวงสังคมชั้นสูงสมัยนั้น[213] บทกวีสั้นๆ *(กอซัล)* ของนูวาส ที่กล่าวถึงความรักมักมีความยาวตั้งแต่ 5-15 บท

ตามแบบแผนของกวีผู้ขับขานชาวเปอร์เซียที่พัฒนาฉันทลักษณ์แบบนี้มานานแล้วก่อนพวกอาหรับ

ขณะที่ นูวาส ผู้ชาญฉลาดและหย่อนศีลธรรมเป็นตัวแทนของด้านที่เบาหวิวของชีวิตในราชสำนัก บุคคลร่วมสมัยที่เป็นผู้ถือเคร่งอย่าง อะบู อัล อะตาหิยะฮ์[214] (748-ประมาณ 828) ซึ่งมีอาชีพปั้นหม้อ เสนอความรู้สึกต่อการคิดใคร่ครวญในแง่ร้ายถึงความตายอันเป็นที่นิยมชมชอบในหมู่ชนที่ฝักใฝ่ศาสนา ด้วยจิตวิญญาณของลูกหลานเผ่าพันธุ์เบดูอินแห่งอะนะซะฮ์ จึงได้ขัดขืนต่อต้านชีวิตหรูหราไร้สาระของแบกแดดที่ท่านต้องอาศัยอยู่ และแม้ว่าท่านฮารูนจะมอบเงินให้ท่านถึงปีละ 50,000 ดีรฮัม ท่านก็ยังคงห่มคลุมด้วยเสื้อผ้าสมถะแบบภิกขาจารและสร้างสรรค์บทกวีเชิงศาสนาและใฝ่ธรรม *(ซุฮ์ดียาต)* ท่านจึงได้รับการยกย่องในฐานะบิดาแห่งงานกวีศักดิ์สิทธิ์ของอาหรับ[215]

ในสมัยอับบาสิยะฮ์นั้น ภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งซีเรียได้หนุนเกื้อกวีชั้นเอกจำนวนหนึ่ง ผู้ที่มีชื่อเสียงที่สุดในกลุ่มนั้นคือ อะบู ตัมมาม (สิ้นชีวิตประมาณปี 845) และอะบู อัล อะลา บิดาของตัมมาม เจ้าของร้านเหล้าองุ่นในดามัสกัส มีชื่อขณะที่นับถือศาสนาคริสต์ว่า ซาดุส (ธัตดาอิออส-Thaddaios) ผู้บุตรนั้นเมื่อหันมานับถือศาสนาอิสลามก็เปลี่ยนชื่อเป็น เอาส์ (Aws)[216] ตัวตัมมามเป็นกวีราชสำนักแบกแดด ท่านมีชื่อเสียงมากจากงานประเภท*ดิวาน*[217] หรือ*ดิวาน อัล หะมาซะฮ์*[218] ซึ่งเป็นบทกวียกย่องเชิดชูความกล้าหาญแห่งการสู้รบ ดิวานนี้จัดได้ว่าเป็นอัญมณีแห่งบทกวีอาหรับ อัล บุฮ์ตุรี (820-97) เป็นกวีราชสำนัก มีกวีราชสำนักอีกท่านหนึ่งได้รวบรวมบทกวีทำนองเดียวกันและให้ชื่อว่า*หะมาซะฮ์* (hamasah)[219] แม้จะอาศัยงานของตัมมามเป็นแม่แบบแต่ก็อ่อนด้อยกว่ายิ่งนัก

การสนับสนุนค้ำจุนที่กาหลิบ ขุนนางชั้นสูง และผู้ปกครองเมืองในสมัยอับบาสิยะฮ์มีให้ต่อเหล่ากวีซึ่งว่าจ้างไว้ในฐานะผู้สร้างสรรค์คำสรรเสริญนั้นไม่เพียงแต่ทำให้การสดุดี *(มะดีฮ์)* กลายเป็น

แบบแผนที่นิยมกันอย่างยิ่งในการประพันธ์โคลงกลอน แต่ยังชักนำให้กวีขายศักดิ์ศรีแห่งงานศิลปะของตัวเอง ทำให้มีการกล่าวกันว่าความแพรวพราวที่จอมปลอมและภาษาหรูหราที่มีแต่ความว่างเปล่าก็เป็นลักษณะของงานกวีอาหรับเช่นกัน กวีนิพนธ์ในสมัยอับบาสิยะฮ์เฉกเช่นเดียวกับบทกวีอาหรับในสมัยอื่น หากแต่มีลักษณะที่เป็นส่วนตัวและเป็นท้องถิ่นมากกว่า มีการแต่งแต้มด้วยสีสันแห่งพื้นถิ่นทำให้ไม่สามารถจะดำรงตัวอยู่เหนือกาลเวลาและสถานที่เพื่อครองตำแหน่งรวมอยู่ในหมู่ทายาทของเทพแห่งกวีได้

เชิงอรรถ

[1] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol.i, p. 178.

[2] Daghal al-'Ayn (ความผิดปกติของดวงตา), MS; มีฉบับหนึ่งอยู่ที่ห้องสมุดเตย์มูร ปาชาในไคโร และอีกฉบับที่เลนินกราด

[3] โดย Max Meyerhof (ไคโร, 1928).

[4] Qifti, p. 143.

[5] เรื่องเดียวกัน pp. 188-9.

[6] Ibn -abi-Usaybi'ah, vol, I, p. 222; Qifti, p. 191.

[7] Ibn -abi-Usaybi'ah, vol, I, p. 221; Qifti, p. 193-4.

[8] ภาษาเปอร์เซียนใช้ bimar แปลว่าป่วย บวกกับ stan หมายถึงสถานที่

[9] Ibn -Duqmaq, pt. iv. P. 99.

[10] Pp. 124-5 = Book of Religion, p. 147. ดูเพิ่มเติมที่ Fihrist, p. 296; cf. Ibn - Khallikan, vol. ii, p. 503, l. 25. คำว่า "รับบัน" ที่ปรากฏในชื่อของบิดาของท่านจนทำให้นักวิชาการ เชื่อกันว่าท่านกำเนิดมาเป็นยิวนั้น ความจริงแล้วเป็นภาษาซีเรียคซึ่งแปลว่า "เจ้านายของพวกเรา" ตามที่อะลีอธิบายในบทนำของหนังสือ Firdaws al-Hikmah fi al-Tibb, ed. มุฮัมมัด Z. Siddiqi (Berlin, 1928).

[11] Edward G. Browne, Arabian Medicine (Cambridge, 1921), p. 44.

[12] นักเขียนรุ่นหลังอ้างกันผิดๆ ว่า "อัล อะดุดี" ตามท่านผู้นำสมัยบุวัยฮิยะฮ์ คือ อะดุด อัล เดาละฮ์ ผู้ซึ่งจัดตั้งโรงพยาบาลของท่านเอง ณ ที่ตรงนี้

[13] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol.i, pp. 309-10.

[14] Pp. 229-302.

[15] Ed. Cornelius Van Dyck (London, 1866, และ Beirut, 1872); แปลโดย W.A. Greenhill, A Treatise on the Small-Pox and Measles (London, 1848).

[16] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, I, p. 236-7; Qifti, p. 232.

[17] Qifti, p. 232. สำหรับฉบับสมบูรณ์ปี 586 (ค.ศ. 1190) ดู Hitti, Faris และ 'Abd-al-Malik, Catalog of Arabic Manuscripts, supp. No.I.

[18] ถูกเรียกด้วยอีกชื่อหนึ่งคือ al-mu'allim al-thani, แปลว่าครูคนที่สอง (ตามหลังอริสโตเติล)

[19] P. 418. Cf. Ibn-abi Usaybi'ah, vol, ii, pp. 18-20; Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 273-4; Carl Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur, vol. I (Weimar, 1898), pp. 453-8.

[20] ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกของสารานุกรม al-Shifa' ปรากฏเป็นฉบับควบกับงานชิ้นนี้

[21] O. Cameron Gruner, A Treatise on the Canon of Medicine of Avicenna

(London, 1930).

[22] William Osler, The Evolution of Modern Medicine (New Haven, 1922), p. 98.

[23] Fihrist, p. 297; Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, i, p. 203.

[24] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, I, p. 247, vol. I, p. 247. ฉบับที่ไม่ได้แปลจากต้นฉบับภาษาอาหรับโดย Casey A. Wood, The Tadhkirat of Ali Ibn Isa (Chicago, 1936).

[25] เล่มเดียวกัน vol. I, p. 255; Qifti, p. 365; Ibn-Khallikan, vol.iii, p. 255.

[26] Hitti, Arab-Syrian Gentleman, pp, 214-16; Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, I, p. 241 seq.: Qifti, pp. 294 seq.

[27] Fihrist, p. 315 กล่าวถึง Ibn-akhi-Hiam อาจจะเป็นบุตรของ Ya'qub.

[28] See below, p. 600.

[29] จาก Faiāb ในเตอร์กิสถาน. Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, ii, p. 134; Qif ti, p. 277.

[30] ตีพิมพ์โดย Friedrich Dieterici ในหนังสือของเขาชื่อ Die Philosophie der Araber im IX. Und X. Jahrhundert n. Chr., vol. xiv (Leyden, 1890), pp. 66-83.

[31] ตีพิมพ์ในไคโร ปี ค.ศ. 1323 และโดย Dieterici, Philosophie der Araber, vol. xvi (Leyden, 1895) ผู้ซึ่งแปลหนังสือเล่มนี้โดยใช้ชื่อว่า Der Musterstaat von Alfarabi (Leyden, 1900) ด้วย.

[32] ฉบับที่ตัดทอนโดย J.P.N. Land ปรากฏใน Actes du sixieme congres international des orientalistes, pt. 2, sec. I (Leyden, 1885), pp. 100-168. แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย Rodolphe d'Erlanger, La musique arabe, vols. I,ii, al-Farabi (Paris, 1930-35). Hitti, Faris และ 'Abd-al-Malik, Catalog of Arabic Manuscripts, no. 1984.

[33] Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 501.

[34] Vol. ii, p. 499 = de Slane, vol. iii, p. 307.

[35] จากฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าที่ถอดความออกมาว่า "ภราดรแห่งความบริสุทธิ์" หรือ "les freres de la purete", "die lauteren Bruder" นั้นเป็นการแปลที่ไม่ตรงกับความ

[36] I. Goldziher ใน Der Islam, vol. I (1910), pp. 22-6.

[37] Dieterici ออกและแปลหนังสือส่วนสำคัญของหนังสือเล่มนี้ในหนังสือที่ชื่อ Die Philosophie der Araber, 16 vols. (Leipzig และ Leyden, 1858-1895). ฉบับตีพิมพ์ครั้งสุดท้ายในตะวันออกคือของ Khayr-al-Din al-Zirikli, 4 vols. (Cairo, 1928).

[38] Cf. Ihya, vol.ii, p. 254, ll. 8-12, p. 262, ll. 18-20 และ Rasa'il, vol, I, p. 180.

[39] M. C. Defremery ใน Journal asiatique, ser. 5, vol. v (1855), pp. 5-6.

[40] หาข้อมูลในหนังสือของท่านคือ Diwan: Siqt al-Zand, ed. Shakir Shuqayr (Beirut, 1884), p. 112, l. 15, p. 104, ll. 4-5.

[41] Cf. Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 470; Yaqut, Udaba, vol. v, p. 381.

[42] Al-Subki, Tabaqat al-Shafi'iyah al-Kubra (Cairo, 1906), vol. iv, p. 3.

[43] Fihrist, p. 275.

[44] C. A. Nallino, art. "Astronomy", Encyclopaedia of Islam. Cf. Sa'id, Tabaqat, pp. 50-51.

[45] Ibn-al-'Ibri, p. 237.

[46] Fihrist, p. 273.

[47] Nallino, 'Ilm al'Falak (Cairo, 1911), pp. 281 seq. Ar. Falak (celestial sphere) อาจจะเป็นภาษาบาบิโลเนียน, pp. 105-6.

[48] "มุฮัมมัด" ใน Fihrist, p. 279; ตามด้วย Oifti, p. 286.

[49] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol. I, p. 207.

[50] Ibn-al'Ibri, p. 236; Qifti, p. 78.

[51] ดู Hitti, Faris และ 'Abd-al-Malik, Catalog of Arabic Manuscripts, no. 967.

[52] Fihrist, p. 283; Ibn-al-Athir, vol. ix, p. 97; Ibn-Khallikan, vol. ii, pp. 508-9.

[53] Oifti, p. 396; Fihrist, pp. 266, 282.

[54] Fihrist, p. 279.

[55] งานด้านดาราศาสตร์ของท่านที่ชื่อ al-Zij al-Sabi นั้นบรรณาธิการโดย C. A. Nallino (Rome, 1899).

[56] Ibn-abi-Usaybi'ah, vol, ii, pp. 20-21; Ibn-al-'Ibri, pp. 324-5. นามของท่านกลายมาจาก Birun (ภาษาเปอร์เซียแปลว่า ข้างนอก) ซึ่งอยู่นอกเมือง Kath เมืองหลวงของควาริสม อย่างไรก็ตามที่หน้าปกของฉบับที่เขียนด้วยลายมือซึ่งถูกนำมาตีพิมพ์อีกครั้งใน Islamic Culture, vol. vi (1932) หน้าต่อกับหน้า 534 นั้น มีลายเซ็นซึ่งสะกดว่า "al-Bayruni"

[57] Ed. E. Sachau (Leipzig, 1878); ฉบับแปล Sachau (London, 1879).

[58] ดูงานของเขาคือ Tahqiq Ma li-al-Hind, ed. E. Sachau (London, 1887); ฉบับแปล Sachau (London, 1888), 2 vols. (พิมพ์ซ้ำ London, 1910).

[59] ในงานที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ชิ้นหนึ่งของท่านมีการอ้างถึงชาเป็นครั้งแรกนอกเหนือไปจากที่ปรากฏในจีน; F. Krendow ใน Majallat al-Majma', vol. xiii (1935), p. 388.

[60] นามเต็มในภาษาอาหรับคือ abu-al-Fath 'Umar Ibn'Ibrahim al-Khyyami (คนสร้างเต็นท์) สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของท่านดู Oifti, pp. 243-4; Qzwini,

Athar, pp. 318.

[61] หนังสือรุไปยาต (บทกวี 4 บรรทัด) ของท่าน พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษครั้งแรก โดย FitzGerald (London, 1859) จากนั้นจึงมีฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาเลียน แดนิช และอาหรับ

[62] Ibn-al'Ibri, p. 500; Rashid-al-Din Fadl-Allah, Jami'al-Tawarikh, แปลและเรียบเรียงโดย Quatremere โดยใช้ชื่อว่า Histoire des Mongols de la Perse, vol. I (Paris, 1836), pp. 324 seq. (ในฉบับนี้ชื่อที่ปรากฏคือ Nasir-al-Din).

[63] See below, p. 488, n. I.

[64] Fihrist, p. 277; Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 198-9.

[65] G. Cœdes ใน Bulletin School of Oriental Studies vol. vi (1931), pp. 323-8 กล่าวถึงการที่เลขอารบิคและเลขศูนย์ปรากฏขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 7 ในอินโดจีน ซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าที่ระบบเลขจะมีขึ้นในอินเดีย ทั้งคำว่า "zero" ซึ่งเข้ามาในภาษาอังกฤษในรูปแบบของภาษาอิตาเลียน และ "cipher" ซึ่งปรากฏในภาษาอังกฤษมาก่อนหน้าแล้วถึง 200 ปีนั้น มีรากมาจากภาษาอาหรับว่า sifr ซึ่งเป็นคำแปลของคำภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่า "ว่างเปล่า" แหล่งข้อมูลในภาษาซีเรียคอ้างโดย F. Nau ใน Journal asiatique, ser. 10, vol. xvi (1910), pp. 225 seq. นั้น ชาวซีเรียรู้จักตัวเลขจาก monastery of Qinnasrin ในปี 662.

[66] จาก Nasa ในคูรอซาน

[67] เมืองความริสมซึ่งเป็นชื่อของท่านนั้น ปัจจุบันคือเมืองคิวา ซึ่งอยู่ฝั่งใต้ของแม่น้ำอามู ดารญา (ในสมัยโบราณคือออกซัส) หนังสือของ Tabari, vol, iii, p. 1364, เรียกท่านว่าอัล มะจูซิ หรือผู้ที่สืบเชื้อสายมาจาก Magian

[68] ดูข้อมูลเพิ่มเติมใน Fihrist, p. 274, คัดลอกโดย Qifti, p. 286. Cf. Ibn-al-'Ibri, p. 237.

[69] ในหนังสือของ Chaucer, A Treatise on the Astrolabe, pt. I .. 7 and .. 8 ใช้ชื่อว่า "Augrim", "augrym".

[70] ฉบับแปล Daoud S. Kasir, The Algebra of Omar Khayyam (New York, 1932).

[71] ในภาษาอาหรับคำนี้คือ al-kimiya, ซึ่งย้อนหลังกลับไปถึงคำที่มีความหมายว่า "ดำ" ในภาษาอียิปต์โบราณตกทอดผ่านมาทางภาษากรีก

[72] ว่ากันว่าเป็นชาวซาเบียนที่เปลี่ยนมาถือนิกายชิอะฮ์ บางแหล่งก็กล่าวว่าเป็นผู้ที่สืบทอดเชื้อสายมาจากเผ่า al-Azd ทางอาระเบียใต้. Fihrist, pp. 345-5; Qifti, pp. 160-61.

[73] Hajji Khalfah, passim, อ้างถึงงาน 20 ชิ้น. ดู Pal Kraus, Jabir Ibn Hayyan, vol. I (Cairo, 1943), pp. 3-170.

[74] มีชื่อเสียงในหมู่ชนที่ไม่ใช่ชาวอาหรับจาก Lamiyat al-'Ajam ซึ่งเป็นบทกลอนที่คล้องจองกับ l. คำว่า Tughra'I มีความหมายว่า "อัครเสนาบดี" ซึ่ง

เป็นผู้จารชื่อผู้ปกครองที่ออกเอกสารราชการนั้น ที่หัวกระดาษจะต้องมีการตกแต่งลวดลายอย่างสง่างามไว้ด้วย Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 284 seq.

[75] ดู Hajji Khalfah, vol. iii, p. 218m vol. v, p. 47, vol. vi, p. 304. หนังสือ al-'Ilm al-Muktasab fi Zira'at al-Dhahab (ความรู้เกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวทอง) แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาอังกฤษโดย E. J. Holmyard (Paris, 1923).

[76] Al-kibrit al-ahmar, มีความหมายตามตัวอักษรว่า "ซัลเฟอร์สีแดง"

[77] จากภาษาอาหรับว่า al-iksir, ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก

[78] See below, p. 580.

[79] ดูข้อมูลเพิ่มเติมจาก al-Asma'I, Kitab al-Khayl, ed. August Haffner (Vienna, 1895); Ibn-Durayd ใน William Wright, Opuscula Arabica (Leyden, 1859); al-Kalbi, Nasab al-Khayl fi al-Jahiliyah w-al-Islam และ al-A'rabi, Asma' Khayl a-l'Arab wa-Fursaniha, ed. G. Levi della Vida (Leyden, 1928).

[80] งานชิ้นสำคัญของท่านคือ 'Aja'ib al'-Makhluqat wa-Ghara'ib al-Mawjudal (ความมมหัศจรรย์แห่งการสร้างสรรค์และความพิสดารแห่งการมีอยู่), ed. Wustenfeld (Gottingen, 1849).

[81] งานของท่านที่ชื่อ Hayat al-Hayawan (ชีวิตสรรพสัตว์) ตีพิมพ์ในไคโรหลายครั้ง แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย A. S. G. Jayakar (London, 1906, 1908), vol. I and vol. ii, pt. I.

[82] Baghdadi, ed. Hitti, pp. 117-18.

[83] 'Yaqut, vol. vi, pp. 75-8, มีรายการหนังสือที่ท่านประพันธ์กว่า 120 เล่ม

[84] Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 108-9.

[85] Fihrist, p. 278. ต้นฉบับที่เขียนด้วยลายมือของงานชื่อ Manafi' al-Ahijar (การใช้งานหินมีค่า) ของท่านนั้นได้รับการรักษาไว้ที่ Bibliotheque Nationale, Paris; de Slane, Catalogue des manuscripts arabes (Paris, 1893-5), no. 277586

[86] แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาอิตาเลียนโดย Antonio Raineri (Biscia) (Florence, 1818).

[87] Silsilat al-Tawarikh, ed. Langles, p. 44. Cf. แปลโดย E. Renaudot (London, 1733), p. 26; Ahbar as-Sin wa-l-Hind, แปลและเรียบเรียงโดย J. Sauvaget (Paris, 1948), p. 19.

[88] Vol. iii, p. 64.

[89] Ed. Hans v. Mzik (Leipzig, 1926).

[90] Vol. Ii, p. 308.

[91] อาจใช้ Ujjain,Jzayn, Udhayn หรืออื่นๆ. Ibn-Rustah, p. 22, l. 17; Mas'udi Tanbih, p. 225, i. 2; Abu-al-Fida', ed. Reinaud and deSlane, p. 376, ll. 8, 12.

[92] Qubbat al-ard, abu-al-Fida', pp. 375, 376; Ibn-Rustah, p. 22,ll. 17 seq.; Biruni, Tahqiq, p. 158.

[93] Ed. De Goeje (Leyden, 1889).

[94] Al-'Abbasi; Yaqut, vol. Ii, pp. 156-7.

[95] Ed. Der Goeje (Leyden, 1892).

[96] Ed. De Goeje (Leyden, 1891-2).

[97] Ed. De Goeje (Leyden, 1885).

[98] Ed. De Goeje (Leyden, 1870).

[99] Vol. Ii, p. 80. สำหรับภาพประกอบดู Dimashqi, Nukhbat al-Dahr fi 'Aja'ib al-Barr w-al-Bahr (St. Petersburg, 1866), p. 182.

[100] Ed. De Goeje (Leyden, 1873); another version, Surat al-Ard, ed. J. H. Kramers, 2 vols. (Leyden, 1938-9).

[101] Ed. De Goeje (Leyden, 1877).

[102] See above, p. 50, n. 2.

[103] Ed. D. H. Muller, 2 vols. (Leyden, 1884-91).

[104] Ed. Zirikli, vol. ii, pp. 80 seq. Cf. Mas'udi, Tanbih, p. 3.

[105] คำนี้มีความหมายว่า "ทับทิม" ทาสมักจะได้รับชื่อตามของมีค่าทั้งหลาย อาทิ Lu'lu' (ไข่มุก) หรือ lawhar (อัญมณี)

[106] Ed. F. Wustenfeld, 6 vols. (Leipzig, 1866-73).

[107] Ibn-Khallikan, vol. iii, p. 162 = de Slane, vol. iv, p. 10.

[108] Pp. 95-8.

[109] ในบรรดาหนังสือเหล่านี้ เล่มที่เป็นที่รู้จักกันดีที่สุดคือ Kitab al-Asnam, ed. Ahmad Zaki (Cairo, 1914).

[110] Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 282.

[111] Ed. Wustenfeld, 2 vols. (Gottingen, 1858-60).

[112] Ibn-Khallikan, vol. i, p. 520.

[113] รวบรวมโดย Ibn-Qadi Shuhbah ในปี 1387

[114] Ed. Von Kremer (Calcutta, 1856). ดู Ibn-Khallikan, vol. ii, pp. 324-6.

[115] Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 326.

[116] Ed. Sachau et al., 9 vols. (Leyden and Berlin, 1904-28).

[117] Ed. Charles C. Torrey (New Haven, 1922).

[118] Ed. De Goeje (Leyden, 1866): ฉบับแปลส่วนแรก Hitti, The Origins of the Islamic State (New York, 1916), ส่วนที่สอง F. C. Murgotten (New York, 1924).

[119] Ed. W. Ahlwardt, vol. xi (Greifswald, 1883); S. D. F. Goitein, vol. v (Jerusalem, 1936; Max Schloessinger, vol. iv B (Jerusalem, 1938).

[120] See below, p. 394.

[121] ดู Fihrist, pp. 77-8; Nawawi, Tahdhib, p. 771; Sam'ani, Ansab, fol. 443a.

[122] Ed. Wustenfeld (Gottingen, 1850).

[123] ดู Fihrist, p. 78; Yaqut, Udaba, vol. I, pp. 123-7.

[124] Ed. Vladimir Guirgass (Leyden, 1883).

[125] Ta'rikh, ed. Th. Houtsma, 2 vols. (Leyden, 1883).

[126] Ta'rikh Sini Muluk al-Ard w-al-Anbiya', ed. I. M. E. Gottwaldt (Leipzig, 1844); แปลเป็นภาษาละตินโดย Gottwaldt (Leipzig, 1848).

[127] ชื่อที่ถูกต้องน้อยกว่าคือ "Ibn-Miskawayh"; Yaqut, vol. ii, p. 88; Qifti, p. 331.

[128] Tajarib al-Umam, ed. A. F. Amedroz, 2 vols. (Oxford, 1914-21); ฉบับแปล D. S. Margoliouth, The Experiences of the Nations, 2 vols. (Oxford, 1921).

[129] Ed. De Goeje et al., 15 vols. (Leyden, 1879-1901).

[130] Jami' al-Bayan fi Talsir al-Qur'an, 30 vols. (Bulaq, 1323-9).

[131] ดูหนังสือของผู้เขียนท่านนี้ชื่อ Ta'rikh, ซึ่งมีอีกชื่อว่า al-Mukhtasar fi Akhbar al-Bashar, 4 vols. (Constantinople, 1286).

[132] ดูหนังสือของผู้เขียนท่านนี้ชื่อ Duwal al-Islam, 2 vols. (Haydarabad, 1337).

[133] Fihrist, p. 234.

[134] Yaqut, vol. vi, p. 424.

[135] เป็นทายาทของอับดุลลอฮ์ Ibn Mas'ud

[136] Fihrist, p. 154 ให้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องว่ามีถิ่นกำเนิดในมัฆริบ Cf. Yaqut, vol. v, p. 148.

[137] แปลและเรียบเรียงโดย de Meynard และ de Courteille, 9 vols. (Paris, 1861-77).

[138] Cf. Ikhwan, Rasa'il, vol. i, pp. 247-8.

[139] Ed. De Goeje (Leyden, 1893-4).

[140] เกิดที่ Jazirat Ibn-'Umar บนฝั่งน้ำไทกริส รุ่งเรืองที่ al_mawsil. Ibn-Khallikan, vol. ii, pp. 35-6.

[141] Ed. C. J. Tornberg, 13 vols. (Leyden, 1867-74).

[142] 5 vols. (Cairo, 1280).

[143] นามสกุลที่ท่านใช้เป็นนามสกุลของตาที่มีชื่อเสียงโด่งดังของท่านคือ Ibn-al-Jawzi (สิ้นชีวิตในปี 1201)

[144] ตัดทอน แปล และเรียบเรียงขึ้นใน Recueil des historiens des croisades: historiens orientaux, vol. iii (Paris, 1884). Pt. 8 ถูกผลิตขึ้นอีกครั้งในรูปของ facsimile โดย James R. Jewett (Chicago, 1907).

[145] Al-Ta'rikh al-Kabir, ed. "Abd-al-Qadir Badran and Ahmad 'Ubayd (Damascus, 1329-51), 7 เล่มแรก.

[146] Introduction to the History of Science, vol. I (Baltimore, 1927), p. 624.

[147] Shuja' Ibn-Aslam แห่งอียิปต์ผู้ซึ่งทำให้อัลจีบราของอัล ความริสมีมีความ

สมบูรณ์ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 10

[148] หลานของ Thabit Ibn-Qurrah มีชีวิตอยู่ในช่วง 908-46 quadrature of the parabola ของท่านนั้นมีความซับซ้อนน้อยที่สุดที่มีก่อนการสร้าง integral calculus

[149] นิกายอื่น ๆ ของมุสลิมนั้นจะกล่าวถึงในบทต่อไป

[150] มีความหมายในทางนิรุกติศาสตร์ว่า "ประเพณี" หรือ "ใช้" คำนี้พัฒนาไปจนมีความหมายทางเทคนิคหลายประการ ในทางตรงกันข้ามสำหรับชิอะฮ์แล้ว คำนี้ถูกใช้เพื่อเพื่อบอกถึงทฤษฎีและการปฏิบัติของชุมชนมุสลิมที่ถือเคร่ง

[151] See above, p. 242.

[152] ดูข้อมูลในบทที่เกี่ยวกับ 'ilm ใน Bukhari, vol. I, pp. seq.

[153] ดูข้อมูลใน Ibn-Khaldun, Muqaddamah p. 476; Alfred Guillaume, The Traditions of Islam (Oxford, 1924), pp. 68-9.

[154] Tabari, vol. Iii, p. 376, copied by Ibn-al-Athir, vol. vi, p. 3. Cf. Baghdadi, ed. Hitti, p. 164.

[155] Ibn-Hajar, Isabah, vol. vii, p. 201. ชื่อหนังสือของท่านทั้ง "abu-Hurayrah" หรือ "บิดาแห่งวิฬาร์" มาจากความรักแมวของท่าน; Ibn-Qutaybah, Ma'arif, p. 141; Ibn-Sa'd, vol. iv, pt. 2, p. 55.

[156] Nawawi, pp. 165, 358.

[157] ดูข้อมูลใน Ibn-'Asakir, Ta'rikh, vol, ii, pp. 18 seq.; Ibn-Khaldun, Muqaddamah, pp 370 seq.

[158] Nawaji, Halbah, p. 17.

[159] Al-Jami' al-Sahih, 8 vols. (Bulaq, 1296).

[160] Nawawi, pp. 93. 95-6.

[161] Ibn-Khalikan, vol. ii, p. 231.

[162] มีการตีพิมพ์งานเหล่านี้หลายครั้งในอียิปต์และอินเดียแต่ไม่มีฉบับที่สำคัญ

[163] (Cairo, 1280), vol. ii, p. 101.

[164] Vol. ii, p. 105.

[165] (Delhi, 1319), vol. i, p. 331.

[166] มีความหมายตามคำศัพท์ว่า "ความรู้" หรือ "ความฉลาด"

[167] มีความหมายตามคำศัพท์ว่า "ถนนสู่พื้นที่ชุ่มน้ำ" หรือ "วิถีปลอดโปร่ง"

[168] Shahrastani, p. 155.

[169] อ้างถึงแล้ว pp. 160-61; Ibn-Khaldun, Muqaddamah, p. 372.

[170] Fihrist, p. 201; Ibn-Khallikan, vol. iii, p. 74.

[171] (Cairo, 1346.)

[172] istihsan ของสำนักคิด Hanafite, istislah (หลักการแห่งผลประโยชน์สาธารณะ) ของสำนักคิด Malikite และ ra'y มักจะถูกใช้เป็นคำพ้องของ qiyas (อุปมา-อุปไมย)

[173] Culturgeschichte, vol. I, p. 497.

[174] Cf. Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 201.

[175] Delhi, 1302. ดู al-Mudawwanah al-Kubra (Cairo, 1323), 16 vols.

[176] Majmu' al-Fiqh ed. E. Griffini (Milan) 1919.

[177] Dawud Ibn-halaf al-Isbahani (inb-Khallikan, vol. I, p. 312), ท่านใช้นามสกุล al-Zahiri เพราะท่านเชื่อเฉพาะความหมายตามตัวอักษร (zahir) ของคัมภีร์กุรอานและหะดีษ ถึงแม้คำสอนของท่านจะมี Ibn-Hazm แห่งคอร์โดบา (994-1064) เป็นคู่แข่งที่สำคัญ แต่ก็เหลือรอดมา

[178] Yaqut, Udaba', vol. vi, pp. 367 seq.; Ibn-Khallikan, vol. Ii, pp. 215-16.

[179] Ibn-'Asakir, Ta'rikh, vol. Ii pp. 41 seq.

[180] Ibn-Khallikan, vol. i, p. 28.

[181] 6 vols. (Cairo, 1313).

[182] Ibn-Khallikan, vol. i, p. 493.

[183] ดู Hajji Khalfah, vol. I, pp. 200-205.

[184] Ed. Shakib Arislan (Cairo).

[185] Adab al-Dunya w-al-Din, 16th ed. (Cairo, 1925).

[186] Cf. Fihrist, p. 252.

[187] มีฉบับที่ตีพิมพ์ในไคโรอยู่หลายฉบับ แต่ไม่มีฉบับที่สำคัญ

[188] Bayan, vol. iii, pp. 9 seq.

[189] เป็นผู้เขียนพจนานุกรม สิ้นชีวิตในแบกแดดเมื่อปี 933 ท่านเขียนต่อต้าน Kitab al-Ishtiqaq, ed. Wustenfeld (Gottingen, 1854). ซึ่งเป็นของ Shu'ubiyah

[190] ในงานของท่านที่ชื่อ Muqaddamah, pp. 477-9 นั้น ค็อลดูนเขียนบทหนึ่งชื่อว่า "ผู้ทรงความรู้ในอิสลามเกือบทั้งหมดมิได้มีเชื้อสายอาระเบียน"

[191] Sihah, 2 vols. (Bulaq, 1292).

[192] Yaqut, Udaba, vol. ii, p. 266.

[193] อ้างถึงแล้ว vol. v, p. 15.

[194] ชื่อนี้มีความหมายว่าช่างตัดเสื้อผ้าขนสัตว์; Ibn-Khallikan, vol. I, p. 522. งานที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือ Yalimat al-Dahr, 4 vols. (Damascus, 1302) หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทกวีของกวีร่วมสมัย

[195] Maqamat, ed. มุฮัมมัด 'Abduh (Beirut, 1889).

[196] Ibn-Khallikan, vol. i , p. 68.

[197] Ed. De Sacy, 2 vol. (Paris, 1847-53) แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Thomas Chenery และ F. Steingass, 2 vols. (London, 1867-98).

[198] 20 vol. (Bulaq, 1285(; Brunnow edited vol. v, p. 150; Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 11.

[199] P. 487.

[200] Yaqut, vol. v, p. 150; Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 11.

[201] Ibn-Khallikan, vol. ii, p. 11, cf. Vol.i, p. 133.

[202] Bulaq editions A. H. 1251 (1835) และ 1279 เป็นไปตาม vulgate Arabic text

[203] เล่มที่ทำชื่อเสียงให้มากกว่าคือ Kitab al-Wuzara' w-al-Kuttab, ed. Hans v. Mzik (Leipzig, 1926).

[204] Fihrist, p. 304. Cf. Mas'udi, vol. iv, p. 90.

[205] Cf. Fihrist, p. 304, l. 16 กับ Tabari, vol. I, p. 688, ll. 1, 12-13 และ p. 689, l. I.

[206] 12 vols. (Paris, 1704-17).

[207] 3 vols. (London, 1839-41). Ed. ซึ่งมีภาพประกอบโดย E. S. Poole, 3 vols. (London, 1859). Rev. by E. S. Poole, 3 vols. (London, 1883). และยังมีการพิมพ์ใหม่อีกหลายครั้ง

[208] 9 vols. (London, 1882-4).

[209] 16 vols. (London and "Benares", 1885-8).

[210] Aghani, vol. iii, p. 22.

[211] ดูข้อมูลในงานชุดที่เรียบเรียงโดย Ahmad H. al-Qirni ชื่อ Bashshar Ibn-Burd: Shi'ruhu wa-Akhbaruhu (Cairo, 1925); Aghani, vol. iii, pp. 19-73, vol. vi, pp. 47-53; Ibn-Khallikan, vol. I, p. 157; Ibn-Qutaybah, Shi'r, pp. 476-9.

[212] Al-Hasan Ibn-Hani'; Ibn-Khallikan, vol. I, p. 240.

[213] ดูข้อมูลใน Diwan, ed. Mahmud Wasif (Cairo, 1898); Aghani, vol. xviii, pp. 2-8; Ibn-Qutaybah, Shi'r, pp. 501-25.

[214] Isma'il Ibn-al-Qasim. ดูรายละเอียดชีวิตของท่านจาก Aghani, vol. iii, pp. 126-89; Mas'udi, vol. vi., pp. 240-50, 333-40, vol. vii, pp. 81-7; Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 125-30.

[215] ดูข้อมูลใน Diwan (Beirut, 1887).

[216] ดู Aghani, vol. xv, pp. 99-108; Mas'udi, vol. vii, pp 147-67; Ibn-Khallikan, vol. I, pp. 214-18.

[217] Ed. Shahin ' Atiyah, (Beirut, 1889).

[218] Ed. ในชื่อ Ash'ar al-Hamasah โดย Freytag (Bonn, 1828), ประกอบด้วยคำอธิบายอีก 2 เล่ม (Bonn, 1847-51).

[219] ทำขึ้นใหม่โดยใช้ภาพถ่าย มีบรรณานุกรมโดย Geyer and Margoliouth (Leyden, 1909).

หนังสือออกใหม่

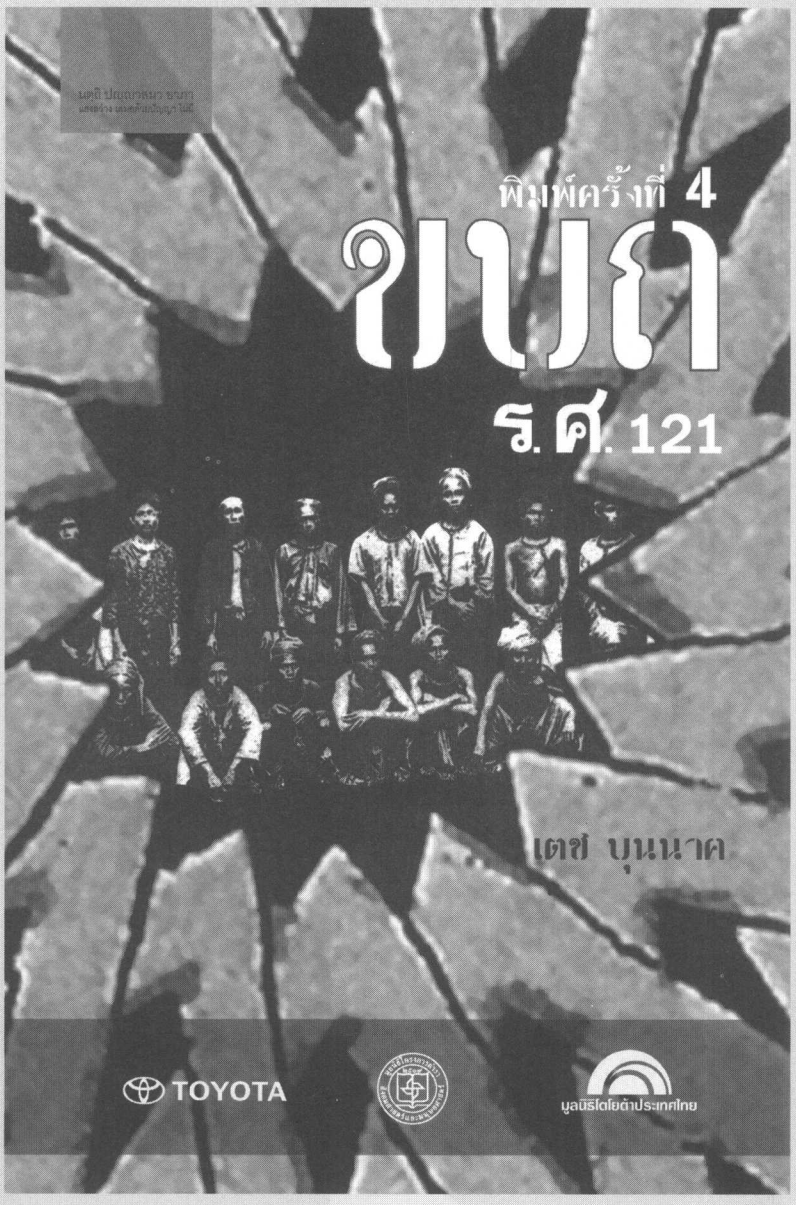
พิมพ์ครั้งที่ 4
ขมา
ร.ศ. 121
เตช บุนนาค
TOYOTA
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

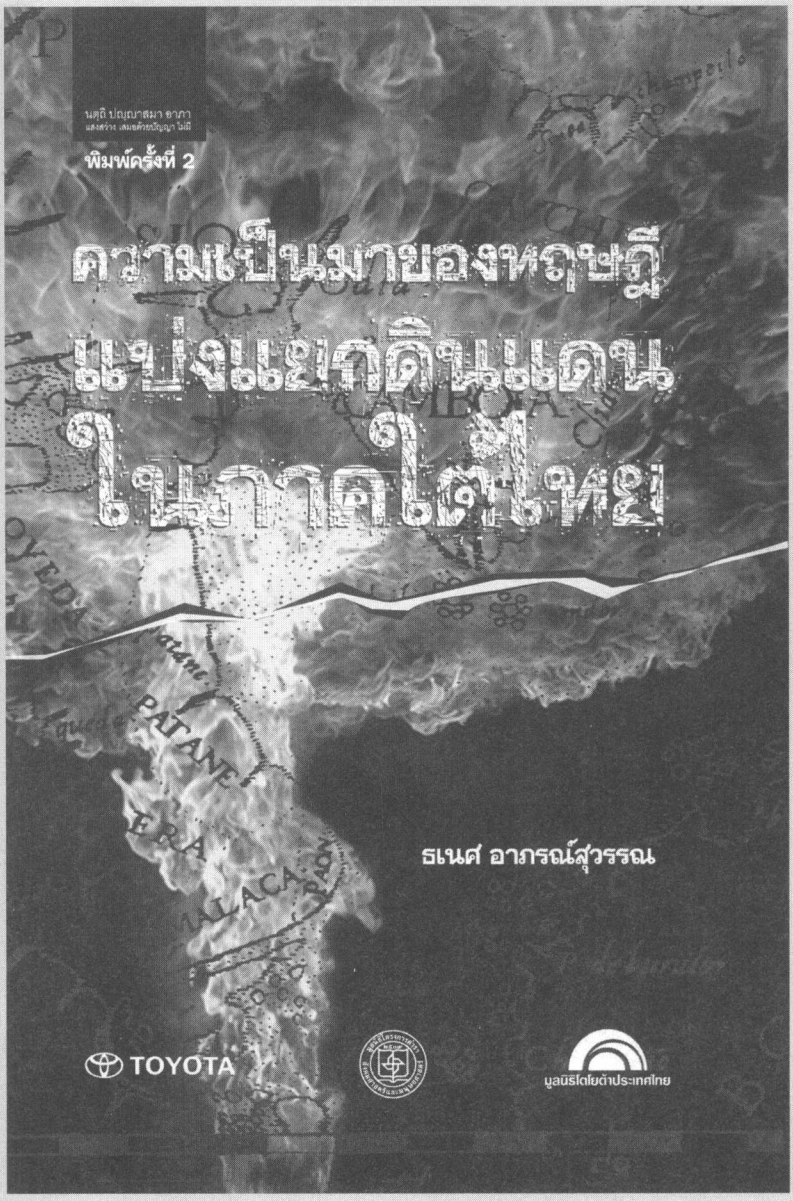
นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี
พิมพ์ครั้งที่ 2
ความเป็นมาของทฤษฎี
แปรเปลี่ยนดินแดน
ในภาคใต้ไหวๆ
ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ
TOYOTA
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

ประวัติศาสตร์มาเลเซีย

พิมพ์ครั้งที่ 2

A History of Malaysia

บาร์บารา วัตสัน อันดายา & ลีโอนาร์ด วาย. อันดายา
Barbara Watson Andaya & Leonard Y. Andaya

ผู้แปล : พรรณี ฉัตรพลรักษ์
บรรณาธิการ : มนัส เกียรติธารัย
คำนำ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

History of the Arabs

เป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวอาหรับ
และผู้ที่พูดภาษาอาหรับ ทั้งในด้านความเป็นมา
ความรู้สึกนึกคิดที่ลึกซึ้ง และมีชีวิตชีวาที่สุด

TOYOTA

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย